

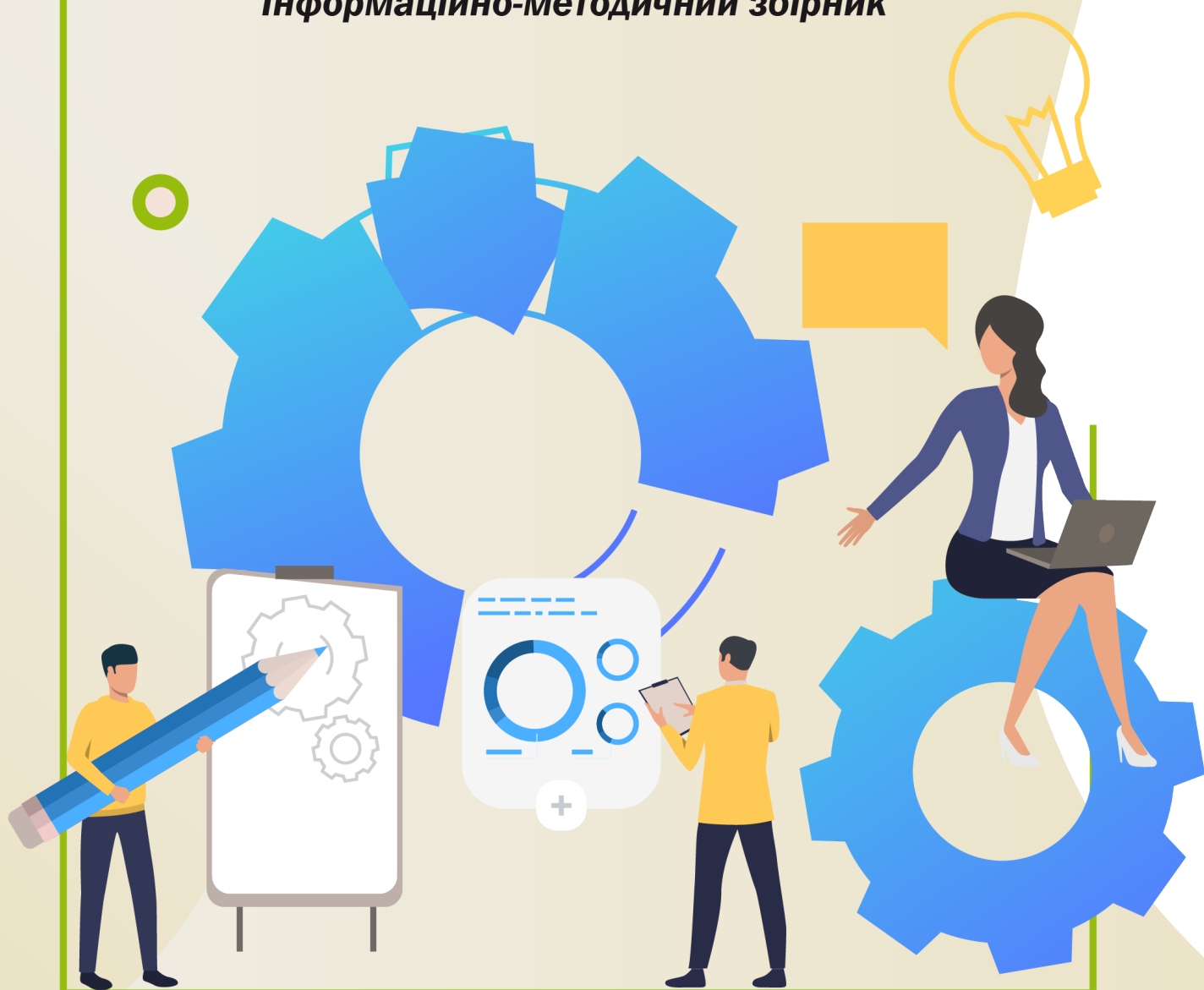

ІППОЧО

Інститут післядипломної
педагогічної освіти
Чернівецької області

**Ключові аспекти організації
освітнього процесу
та викладання навчальних предметів
у закладах освіти
Чернівецької області у 2025/2026 н.р.**

Інформаційно-методичний збірник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»

**КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.**

Інформаційно-методичний збірник

Чернівці

2025

*Матеріали схвалено науково-методичною радою
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»
(протокол №2 від 17 червня 2025 р.)*

Редакційна колегія:

Куриш Н.К., в.о. директора Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», кандидат педагогічних наук

Богачик Т.С., заступник директора з науково-методичної роботи Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», кандидат історичних наук

Голєва А.О., завідувач науково-методичного центру медіаінформаційного забезпечення освіти Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Рецензенти:

Андрійчук О.І., заступник директора з навчальної роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук

Когут О.І., заступник директора з науково-педагогічної, навчальної роботи та інформаційно-комунікаційних технологій Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук

Верстка та дизайн обкладинки: Бучко Ю.М.

Ключові аспекти організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2025/2026 н.р.: інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голєва А.О. Чернівці : КЗ «ІППОЧО», 2025. 237 с.

В інформаційно-методичному збірнику зібрані методичні матеріали на тему ключових аспектів організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2025/2026 н.р., укладені науково-педагогічними працівниками Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

ЗМІСТ

Куриш Н.К. ВСТУПНЕ СЛОВО.....	7
Куриш Н.К. ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ЗМІН.....	8
Богачик Т.С. ДОМІНАНТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У 2025/2026 Н.Р.....	16
Кадук А.М., Унгурян І.К., Федунівч-Швед О.Т. СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	21
Цуркан М.В., Ляковська А.-Х.І. ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ.....	25
Куриш Н.К. ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗНАНЬ, УМІНЬ І СТАВЛЕНЬ.....	29
Бальон М.В. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ АТЕСТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....	35
Поляк О.В., Бабин Е.П. ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	41
Ткач А.В. УКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	49
Гаврилова Л.М. КЛЮЧОВІ АКЦЕНТИ В РОБОТІ МЕНЕДЖЕРА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ДОШКІЛЛЯ.....	53
Савчук О.С. ВЕКТОРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	59
Одинак М.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	65

Медведь О.М.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З РУМУНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ У 2025/2026 Н.Р.....69

Квітень Є.Д.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА) У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....72

Куриш С.М., Тонієвич Т.Ю.

ПРО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....78

Федорак В.Ф.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....84

Іванова Л.І.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....88

Говорнян Л.С.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ РУМУНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (РУМУНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ) У 5-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....93

Білянiна О.Я., Білянiн Г.І.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У 5-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....99

Фабіанова І.В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....106

Чайковська І.В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В 6-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....110

Чайковська І.В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....116

Чухненко П.С.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....119

Чухненко П.С.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» / «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ» / «ДОВКІЛЛЯ» У 2025/2026 Н.Р.....124

Гулько М.М.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....129

Лучик О.І.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У 2025/2026 Н.Р.....135

Харитон М.В.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....141

Юзькова В.Д.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....147

Тіміш Р.Я.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....153

Тіміш Р.Я.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ» ТА ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....160

Куриш Н.К.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ПІДПРИЄМНИЦТВО І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» У 8-9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....168

Пономаренко О.М.,

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ, ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНОГО, ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ) В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....174

Старовойт П.С.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....179

Рябкін О.В. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	184
Венгринюк О.В. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В 5-11 КЛАСАХ У 2025/2026 Н.Р.....	191
Равлюк Л.Р. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	198
Равлюк Л.Р. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	203
Романовська Д.Д. СТРАТЕГІЧНЕ ПОЛЕ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.....	207
Анатійчук М.О. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ СИСТЕМНИМ СУПРОВОДОМ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.....	214
Чередюк О.В. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ У 2025/2026 Н.Р.....	218
Захарова М.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦШКОЛАХ, НАВЧАЛЬНО- РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ У 2025/2026 Н.Р.....	220
Гринчук Л.В. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У 2025/2026 Н.Р.....	225
Голєва А.О., Качмар Ю.Ю., Васи́ліка К.О. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНИХ ПРАКТИК В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У 2025/2026 Н.Р.....	229
Дячук Л.М. АКТУАЛІЗАЦІЯ РОБОТИ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ.....	234

Шановні освітяни!

Напередодні 2025/2026 навчального року вітаємо вас – відповідальних, впевнених, наполегливих, сміливих, неповторних, винахідливих, творчих та відданих освітній галузі, яким небайдуже майбутнє нашої країни.

Уже четвертий рік поспіль ПершOVERесень ми зустрічаємо в умовах воєнного стану в Україні. Але це для нас та вас уже не виклик, а випробування і прояв майстерності долати перешкоди, зберігати стійкість, урівноважувати психоемоційний стан усіх учасників освітнього процесу і приймати стратегічні, гнучкі рішення для навчання, виховання й розвитку юного покоління.

Але ви допитливі й креативні та постійно знаходитеся у пошуку цікавих ідей і відповідей на питання, які постають перед освітянами, особливо перед початком навчального року:

- що необхідно врахувати на старті навчального року?
- вибудова власного іміджу сучасного й конкурентоспроможного педагога: які рішення є актуальними?
- які ефективні методики та технології допоможуть організувати освітній процес?
- що допоможе змотивувати учнів до навчання?
- як педагогу успішно підготуватися до атестації?
- супервізія: які переваги та можливості для педагога?

Ми готові прийти вам на допомогу! Команда фахівців-професіоналів Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» підготувала для вас інформаційно-методичний збірник, у якому представлено: актуальну нормативно-правову базу, фахові педагогічні поради, методичні рекомендації, успішні практики, управлінські рішення, практичні кейси, які допоможуть, зорієнтують, спрямують, підтримають і розкриють перед вами нові можливості й перспективи.

Ви наші надійні партнери у вибудові успішної системи освіти Буковини, тому НАША МІСІЯ – підтримувати, супроводжувати, допомагати, консультувати, мотивувати, розвивати, формувати, координувати професійну діяльність та становлення педагогів і педагогинь.

Ми впевнені: запропонований електронний збірник стане для вас фаховим порадищем, що дасть можливість постійно тримати руку на пульсі реформування освітньої галузі України та допоможе модерувати освітній процес у новому навчальному році професійно й ефективно.

Впевненого старту та переможного навчального року!

*З повагою
Наталія Куриш, в.о. директора КЗ «ІППОЧО»,
кандидат педагогічних наук*

ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА: ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ЗМІН

Одним із ключових напрямів реформування української системи освіти є переосмислення соціальної й професійної місії вчителя Нової української школи, який зможе творчо працювати, буде гнучким і зуміє швидко реагувати на зміни та виклики сьогодення, приймаючи нестандартні рішення, освоюючи нові професійні ролі й функції. Відповідно педагоги є тими рушіями реформи на місцях, від яких буде залежати кінцева мета – випускник Нової української школи: особистість, інноватор та патріот.

Професійний розвиток педагогів – це процес не точковий і одноразовий, він повинен бути постійним і безперервним, незважаючи на освіту та стаж роботи.

Враховуючи сучасні виклики в суспільстві та запити здобувачів освіти, визначаємо формулу професійного розвитку педагога Нової української школи, що поєднує три сфери:

1) гармонійної особистості як суб'єкта суспільно-особистісних цінностей та характеристик, що проявляється у відповідальності, творчості, креативності, пунктуальності, гнучкості, чесності, любові до дітей тощо;

2) патріота як суб'єкта відповідально-свідомого громадянина суспільства, що проявляється у відданості, патріотизмі, національній свідомості, любові до Батьківщини тощо;

3) компетентного фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, що проявляється у володінні професійними компетентностями, високою фаховою майстерністю.

У ході реалізації Концепції «Нова українська школа» освітянська спільнота отримала модернізаційні виклики, за яких видозмінюється соціальна й професійна місія педагога в контексті європейського досвіду зі збереженням кращих ментальних українських характеристик.

Рекомендуємо педагогам проєктувати власний професійний розвиток як постійний, безперервний процес навчання та підвищення кваліфікації щодо формування, розвитку та вдосконалення особистісних цінностей, патріотичних установок і професійних компетентностей, поєднуючи формальну, неформальну та інформальну освіти [2].

Сучасні законодавчі акти сприяють перезавантаженню безперервного професійного розвитку педагога, а саме:

- Закон України «Про освіту» (ст. 54, 59): утверджено право на навчання впродовж життя та академічну мобільність, вибір видів і форм професійного зростання, суб'єктів освітньої діяльності [7];

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 51): зазначається, що кожен педагогічний працівник зобов'язаний щороку підвищувати свою кваліфікацію [8];

- Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (далі – Порядок підвищення кваліфікації), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. №800 зі змінами 2019 та 2025 років, у якому зазначається, що види, форми, напрями та суб'єктів підвищення кваліфікації педагогічний працівник обирає самостійно [6];

- Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (далі – Професійний стандарт), затверджений 29 серпня 2024 року, який є орієнтиром на наступні п'ять років та визначає трудові функції й професійні компетентності, які повинен опанувати педагогічний працівник у міжтестастійний період [9].

Враховуючи законодавчі зміни та сучасні виклики, визначаємо два вектори професійного становлення, кар'єрного росту педагога:

- горизонтальний, що характерний для більш досвідчених педагогів, які володіють авторськими методиками, мають напрацьований власний досвід, та спрямований на отримання педагогічних звань (старший учитель, учитель-методист) або виконання додаткових професійних педагогічних ролей: наставника, супервізора, експерта тощо;

- вертикальний, що є актуальним для молодих та малодосвідчених педагогів, які планують кар'єрне, професійне зростання поступово, отримуючи кваліфікаційні категорії: від спеціаліста – до вищої категорії.

Враховуючи вищезазначене, ми пропонуємо педагогам перезавантажити власну індивідуальну траєкторію професійного розвитку, що забезпечить їхнє професійне становлення та кар'єрний ріст у міжтестастійний період.

Трактування «індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічного працівника» визначається у Положенні про центри професійного розвитку педагогічних працівників (далі – Положення) як «...персональний шлях реалізації професійного потенціалу педагога, що ґрунтується на його вільному виборі закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих» [5].

Аналізуючи це трактування та сучасну нормативно-правову базу в системі освіти, ми пропонуємо проектувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку педагогічного працівника з урахуванням двох її складових: організаційної та освітньо-змістової. Організаційна полягає в самостійному виборі педагогами суб'єкта, що буде надавати послуги з підвищення кваліфікації, видів, форм, темпу здобуття освіти [2]. Саме в цій частині велика відповідальність перед педагогами у якісному виборі всіх складових, що допоможе педагогам реально, а не фіктивно спланувати власний професійний розвиток. Навігатором для педагогів стане державна інформаційно-комунікаційна система підтримки організації, забезпечення та реалізації професійного розвитку педагогічних та/або науково-педагогічних працівників (далі – Платформа), яка наразі формується МОНУ. Педагоги зможуть простежити на цій Платформі інформацію про суб'єктів підвищення кваліфікації (крім нерезидентів України), що здійснюють освітню діяльність відповідно до Порядку підвищення кваліфікації, їхні програми підвищення кваліфікації та видані документи педагогічних і науково-педагогічних працівників. Важливо зазначити, що на Платформі буде висвітлюватися інформація про наявні у суб'єктів підвищення кваліфікації ліцензії на підвищення кваліфікації та/або акредитовані освітні програми, а також будуть розміщуватися видані ними документи про підвищення кваліфікації впродовж 5 робочих днів з дати їхньої видачі. Цей ресурс буде цінним також і для адміністрацій закладів освіти, щоб прослідкувати ефективність професійного розвитку педагогів.

Освітньо-змістова складова індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічного працівника визначається освітньою програмою, а фундаментальним документом, що впливає на її зміст, є Професійний стандарт, який вступає у дію з 1 вересня 2025 року та визначає 5 трудових функцій і 12 професійних компетентностей.

Ми пропонуємо педагогам проектувати власну траєкторію професійного розвитку не хаотично, а планувати у міжтестастійний період за основними орієнтирами – трудовими функціями нового Професійного стандарту, які модернізовані порівняно із попереднім стандартом:

- навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів),
- провадження освітнього процесу,
- партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу,
- участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища,
- безперервний професійний розвиток [9].

Але як переадресувати індивідуальну траєкторію професійного зростання? Які підходи допоможуть організувати безперервність професійного розвитку педагогів, при цьому забезпечуючи її цілісність? Чи може педагог відстежувати поступ у професійному зростанні?

Відповідь на ці питання можна отримати, використовуючи при проектуванні цілісної системи професійного зростання педагогів модернізований методичний симулятор «Модель індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя» (далі – Модель), що є дієвим інструментом визначення кількісних показників (обсяг годин) освоєних компетентностей та напрямів фахової майстерності [1], що подано в Таблиці 1. Також Модель можна завантажити за покликанням: <https://surl.li/ciozvo>.

Цей симулятор модернізовано відповідно до змін у нормативно-правовій базі та викликів у суспільстві: визначено три розділи, що охоплюють професійні компетентності, додаткові професійні ролі педагогів та інші напрями професійного розвитку.

Що стосується освітньо-змістового наповнення кожного орієнтиру, воно включає теми відповідно до здатностей, що визначені у рамках 12 професійних компетентностей Професійного стандарту: мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, здатність до навчання впродовж життя, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерства, здоров'язбережувальної, інклюзивної.

Новим розділом у Моделі є додаткові професійні ролі педагогів, що визнаються як заходи неформальної освіти і, враховуючи оновлені законодавчі акти, а саме зміни 2025 року до Постанови КМУ №800, допоможуть спланувати горизонтальний вектор професійного становлення: отримання нового досвіду, визнання у професійній діяльності, можливість проявити свою фахову майстерність та презентувати кращі педагогічні практики, відпрацювати та проаналізувати свою професійну діяльність задля вдосконалення та надання якісних освітніх послуг. Важливо врахувати при вибудові Моделі, що виконання додаткових ролей педагогом може бути засвідчене сертифікатом, який затверджується педагогічною радою, але обсяг на рік не може бути більше ніж 30 годин.

У розділі «Інші напрями професійного розвитку» педагоги можуть планувати навчання з питань, що наразі важливі та актуальні у зв'язку з воєнним станом в Україні: домедична допомога, поведінка із вибухонебезпечними предметами, психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу, основи андрагогіки, медіаінформаційна грамотність, електронне навчання, інформаційна та кібернетична безпека, громадянська компетентність та інші.

Цей симулятор є авторською інноваційною розробкою, яку можна розглядати як інформативний та методичний навігатор, що дозволяє педагогам спроектувати змістову складову та кількісно відстежувати власну траєкторію професійного зростання, працюючи на випередження в міжтестастійний період, при цьому вдало поєднуючи форми освіти дорослих, визначені статтею 18 Закону України «Про освіту»: формальну, неформальну та інформальну.

Модель
індивідуальної траєкторії професійного розвитку
вчителя географії _____
(авторська розробка)

№ п/п	Форми освіти Компетентності	Формальна освіта					Неформальна освіта					Інформальна освіта				
		2025/ 2026	2026/ 2027	2027/ 2028	2028/ 2029	2029/ 2030	2025/ 2026	2026/ 2027	2027/ 2028	2028/ 2029	2029/ 2030	2025/ 2026	2026/ 2027	2027/ 2028	2028/ 2029	2029/ 2030
		М 1.	М 2.	М В	М 3.	М 4.										
1. Професійні компетентності																
1.1. Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)																
1.1.1.	Мовно-комунікативна															
1.1.2.	Предметно-методична	19.04-28.04		Інкл.												
1.1.3.	Інформаційно-цифрова			Цифр												
1.2. Безперервний професійний розвиток педагогічного працівника																
1.2.2.	Здатність до навчання впродовж життя															
1.3. Управління освітнім процесом																
1.3.1.	Прогностична			П-сп.												
1.3.2.	Організаційна															
1.3.3.	Оцінювальна-аналітична															
1.4. Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу																
1.4.1.	Психологічна															
1.4.2.	Емоційно-етична															
1.4.3.	Педагогічного партнерства															
1.5. Організація здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища																
1.5.1.	Здоров'я-збережувальна															
1.5.2.	Інклюзивна															
2. Додаткові професійні ролі вчителя																
2.1.	Проходження супервізії															
2.2.	Наставництво															
2.3.	Експерт															
2.4.	Навчання у закладі вищої освіти															
3. Інші напрями професійного розвитку																
3.1.	Надання першої домедичної допомоги															
3.2.	Медіаінформаційна грамотність															
3.3.	Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу															
3.5.	Поведінка з вибухонебезпечними предметами															
3.6.	Основи андрагогіки															
3.7.	Електронне навчання, штучний інтелект, кібернетична безпека															
3.8.	Громадянська компетентність															
	Всього годин	30	30	30	30	30										

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

2025/2026 навчальний рік:

Формальна освіта:

Неформальна освіта:

Інформальна освіта:

Інкл.

варіативний модуль

«Інклюзивна освіта в умовах формування громадянського суспільства»

П-сп.

варіативний модуль

«Психосоціальна підтримка та педагогічний дизайн освітнього процесу»

Цифр

варіативний модуль з розвитку цифрової компетентності

для керівників та педагогічних працівників закладів та установ освіти

Формування особистісних цінностей та патріотичних установок, які визначені у формулі успішного педагога, здійснюється комплексно в ході спланованих заходів розвитку професійних компетентностей, адже це допоможе педагогу бути конкурентоспроможним і стійко реагувати на сучасні виклики.

Підтримкою для педагогів щодо ефективного планування цілісності та безперервності професійного зростання на регіональному рівні є інститути післядипломної педагогічної освіти, а на локальному – Центри професійного розвитку педагогічних працівників. Окрім того, інститути допоможуть не тільки спланувати, а і сформувати, розвинути, удосконалити необхідні компетентності й напрями професійного розвитку, поєднуючи форми освіти для педагогів. Як зазначає академік В. Олійник, «заклади післядипломної педагогічної освіти мають найкращі серед усіх навчальних закладів передумови для поєднання у собі формальної (курсowego періоду), інформальної (міжкурсowego періоду) і неформальної післядипломної педагогічної освіти. Різні форми інноваційної післядипломної освіти: творчі майстерні, спілки і об'єднання вчителів, школи перспективного педагогічного досвіду та педагогічної майстерності тощо» [4].

Відповідно Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» (далі – КЗ «ІППОЧО») пропонує педагогам обирати заходи для проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, поєднуючи формальну освіту (курси підвищення кваліфікації, курси за вибором, програми академічної мобільності, стажування); неформальну освіту (тренінги, майстер-класи, семінари, форуми, конференції, методичні практикуми, круглі столи, вернісажі тощо); інформальну освіту (одноразові лекції, медіаконсультації, каталоги науково-методичної літератури, фахових періодичних видань, каталоги передового педагогічного досвіду, педагогічні спільноти в соціальних мережах) [3].

Ми рекомендуємо педагогам планувати навчання в рамках формальної освіти одразу на весь міжатестаційний період. У таблиці подано зразок кольорами на основі освітніх програм підвищення кваліфікації (професійного розвитку), що розроблені науково-педагогічними та педагогічними працівниками КЗ «ІППОЧО» із урахуванням статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [8], Постанови КМУ №800 від 21.08.2019 (зі змінами) [6] та Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [9], які розраховані на п'ять років обсягом 150 годин. Ознайомитися з ними можна за покликанням <https://surl.lu/evrbwq>.

Ці освітні програми включають 4 фахові модулі, що відповідають трудовим функціям вчителя закладу загальної середньої освіти, визначені Професійним стандартом («Ефектив-

не викладання навчальних предметів та інтегрованих курсів в умовах змін», «Взаємодія з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства», «Планування та реалізація ефективного освітнього процесу», «Професійний розвиток та інноваційна діяльність педагога»), та 3 варіативні модулі, що дають можливість удосконалити знання, уміння та ставлення вчителів з педагогіки, психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу, організації освітнього процесу з використанням інклюзивного підходу, формування громадянської компетентності та застосування інноваційних цифрових технологій і ресурсів у своїй професійній діяльності:

- «Психосоціальна підтримка та педагогічний дизайн освітнього процесу»: <https://surli.cc/hxwtqr>;

- «Інклюзивна освіта в умовах формування громадянського суспільства»: <https://surli.li/ycrlrn>;

- програма з розвитку цифрової компетентності для керівників та педагогічних працівників закладів та установ освіти: <https://surl.lt/phlnvy>.

Важливо зазначити, що саме варіативні модулі дають можливість педагогам виконати умову статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту», отримати по 30 годин (не менше 10% від 150 годин) підвищення кваліфікації щодо вдосконалення знань, вмінь і практичних навичок у частині роботи з учнями з особливими освітніми потребами та надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу.

Заходи неформальної освіти педагоги фактично можуть планувати щорічно на календарний рік або на навчальний. Ми пропонуємо для зручності обирати планування на навчальний рік, адже все планування в закладах освіти відбувається саме на навчальний рік. Окрім того, долучення до цих заходів може бути й позапланове з урахуванням потреб та запитів, які будуть виникати в ході безперервного професійного розвитку. Заходи неформальної освіти (тренінги, семінари, майстер-класи, форуми, методичні практикуми, нетворкінги, засідання професійних спільнот, конференції), що проводяться на базі КЗ «ІППОЧО» (http://ippobuk.cv.ua/?page_id=11545), дають можливість практично апробувати інноваційні методики й техніки розвитку професійних компетентностей та визначити рівень сформованості вмінь і ставлень у педагогічних працівників. Одним з ефективних ресурсів, що впроваджується на базі інституту, є обласні професійні спільноти за освітніми галузями та фахами, до яких долучаються педагоги-лідери територіальних громад та консультанти Центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Інформальну освіту, окрім щорічного планування, педагоги можуть доповнювати майже щоденно, опрацьовуючи різні інформаційні матеріали та джерела педагогічної, наукової, методичної літератури, освоюючи нові технології і методики, а також вивчаючи нормативно-правові документи. Для забезпечення інформальної освіти вчителів працівниками КЗ «ІППОЧО» щорічно розробляються методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти у навчальному році (<https://surl.lt/phlnvy>); на сайті інституту активно поповнюється сторінка «Нова українська школа» дидактичними та навчально-методичними розробками викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів за освітніми галузями у закладі «НУШ – базова середня освіта» (https://ippobuk.cv.ua/?page_id=6834); упорядковано Список рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогів, що розміщено в електронному «Каталозі рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогічних працівників за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації» на сайті інституту в розділі «Наукова робота» (<http://surl.li/ujbze>), тощо.

Практичність методичного симулятора допомагає як педагогам, так і адміністраціям закладів освіти відстежувати професійний розвиток вчителя, якщо розмістити його на Google-диску і поділитися можливістю перегляду із заступником директора закладу освіти,

відповідальним за цей напрям [2]. Також у таблиці подано приклад не тільки планування, а й можливість після завершення навчання зазначати терміни проходження з активним покликанням на електронний документ, що засвідчує професійне зростання педагога.

Рекомендуємо педагогам у Моделі вести умовні позначення для роз'яснення тематики відвідуваних заходів, уточнення місця проведення, форми тощо, а для інформальної освіти дати опрацювання джерел й інформаційних матеріалів, вказуючи тематику та активні електронні покликання.

Також цей симулятор є практичним інструментом для консультантів Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, які можуть допомогти педагогам спланувати та скорегувати як організаційну, так і освітньо-змістову складові індивідуальної траєкторії професійного розвитку, що визначено Положенням [5].

Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» оновлює підходи до моделювання освітнього процесу, пропонуючи педагогам різноманітні заходи та засоби ефективного проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників; Також організовуються освітні консультації та надається методична й психологічна підтримки забезпечення цілісної системи професійного зростання; напрацьовуються інструменти діагностики для визначення черговості вдосконалення професійних компетентностей.

Запропонований методичний симулятор «Модель індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя» враховує теоретичні аспекти безперервного професійного розвитку педагогічних працівників, оновлену нормативно-правову базу та сучасні виклики, з якими стикається українське суспільство, та дає змогу педагогам перезавантажити планування цілісності та послідовності професійного розвитку. Особливо це стосується тих педагогів, у яких попередня модель ще не завершується у 2025 році.

Отже, організація безперервного професійного розвитку педагога та підготовка конкурентоспроможного, компетентного вчителя Нової української школи – це не проблема, а пошук нових інноваційних практик, які успішно реалізують заклади післядипломної педагогічної освіти, враховуючи як потреби системи освіти, так і сучасні виклики суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Куриш Н.К. Моделювання професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти. «*Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*». 2022, Vol.1. №1. С. 65-73. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ve/1/ve1toc.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).
2. Куриш Н.К. Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи: теоретичні аспекти та інноваційні практики. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. №13(1). С. 29-39. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i1-004> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Куриш Н.К. Роль післядипломної педагогічної освіти у формуванні готовності вчителів природничих спеціальностей до розвитку підприємницької компетентності старшокласників. *Вісник післядипломної освіти. Сер.: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 12(41). С. 128-144.
4. Олійник В.В. Післядипломна педагогічна освіта в умовах цивілізаційних змін. Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 трав. 2015 р.). Київ, 2015.
5. Положення про центри професійного розвитку педагогічних працівників (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. №672). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.06.2025).
6. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників

(затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. №800 зі змінами від 24.12.2019 №1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Дата оновлення: 06.06.2019 №2745-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show_/2145-19 (дата звернення: 11.06. 2025).

8. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 01.08.2020 р. №764-IX. URL: <http://surl.li/jdqzu> (дата звернення: 14.06. 2025).

9. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (затверджено наказом МОН України №1225 від 29 серпня 2024 р.). URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

ДОМІНАНТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У 2025/2026 Н.Р.

Концептуальні освітні орієнтири впродовж останніх трьох років зазнали суттєвих трансформаційних змін, що в умовах сучасних викликів і загроз воєнного стану вплинуло на організацію та проведення науково-методичної роботи. Оскільки задекларовано чимало якісних змін у педагогічній діяльності та реалізації нової ролі вчителя в контексті інтеграції вітчизняної системи освіти у європейський простір, то пріоритетним завданням післядипломної освіти на всіх рівнях – шкільному, територіальному, обласному – залишається системна фахова підтримка та науково-методичний супровід формування та зростання конкурентоспроможного і креативного педагога сучасної української школи [5].

Реалізація нових Державних стандартів початкової та базової середньої освіти, Професійних стандартів, концептуальних положень Нової української школи (НУШ), інформатизація та цифровізація сучасного уроку окреслили пріоритетні домінанти для адміністрацій закладів освіти, керівників професійних педагогічних спільнот/формувань усіх рівнів, відповідальних працівників управлінь освітою територіальних громад, Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Центрів професійного розвитку педагогічних працівників щодо організації науково-методичного супроводу освітнього процесу закладів освіти області.

У цьому навчальному році завершується реалізація загальнообласної проблеми «Формування професійної компетентності педагогічних працівників шляхом інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти», що спрямовує всю систему науково-методичної роботи в закладах освіти області на формування та творчий розвиток професійної компетентності педагогів, продукування нових ідей, технологій [2, с. 31; 3, с. 8]. Тому у науково-методичній діяльності домінантами визначено наступні її напрями:

- удосконалення фахової та педагогічної майстерності освітян регіону шляхом впровадження інноваційних технологій, засобів та методик розвитку професійної компетентності в систему неперервної післядипломної педагогічної освіти;
- здійснення методичного консультування педагогів області щодо змісту та шляхів реалізації пріоритетних напрямів освітнього процесу;
- координація та науково-методичний супровід діяльності професійних спільнот педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої освіти, цільових динамічних груп педагогів НУШ задля підвищення якості освітнього процесу;
- узагальнення та поширення успішної практики роботи педагогічних працівників шляхом популяризації напрацьованих та апробованих технологій організації освітнього процесу та всебічне їхнє впровадження в практичну діяльність закладів освіти територіальних громад області;
- мотивація педагогічних працівників до активної неперервної інформальної освіти з метою отримання актуальних практичних і теоретичних знань та навичок, оволодіння сучасними методами розв'язання професійних завдань, підвищення рівня професійної компетентності;
- розширення напрямів партнерської взаємодії Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», професійних спільнот педа-

гогічних працівників об'єднаних територіальних громад Чернівецької області, Центрів професійного розвитку педагогічних працівників та об'єднання зусиль для сприяння професійному розвитку педагогічних працівників закладів освіти області;

- створення умов для розвитку творчого потенціалу і самореалізації педагогів області, проведення конкурсів фахової педагогічної майстерності [6].

У цьому контексті важливо на всіх рівнях (шкільному, територіальному, обласному) організовувати системну роботу з втілення компетентнісної парадигми в діяльності педагогічних працівників, що передбачає здійснення методичної роботи на науковій основі з урахуванням диференційованого підходу. Важливо підтримувати педагогів у формуванні їхньої готовності до реалізації освітніх завдань у контексті реалій воєнного стану, набутті відповідних компетентностей, стимулювати їх до самоосвітньої діяльності в міжтестастійний період з опорою на активність, досвід і знання. Тому першочерговим кроком у реалізації цього завдання має стати якісно обґрунтоване планування науково-методичної роботи, яке враховує професійні потреби та інтереси педагогічних працівників, що вивчалися шляхом діагностування, співбесід, анкетування, узагальнених результатів внутрішньошкільного моніторингу, та передбачає заходи для реалізації обраної науково-методичної проблеми.

Також важливо при плануванні враховувати вимоги та критерії оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу освіти [7]. Це один із чотирьох напрямів освітньої діяльності закладу освіти, які оцінюються під час інституційного аудиту. Тому варто передбачити заходи, які забезпечують реалізацію наступних вимог щодо результативності педагогічної діяльності:

- ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей здобувачів освіти (планування своєї діяльності, аналіз її результативності; застосування освітніх технологій, спрямованих на формування ключових компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти; участь у формуванні та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій для здобувачів освіти (за потреби); створення та/або використання освітніх ресурсів (електронні презентації, відеоматеріали, методичні розробки, вебсайти, блоги тощо); сприяння формуванню суспільних цінностей у здобувачів освіти у процесі їхнього навчання, виховання та розвитку; використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі);

- постійне підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників (забезпечення власного професійного розвитку і підвищення кваліфікації, у тому числі опанування методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; здійснення інноваційної освітньої діяльності, участь в освітніх проєктах, залучення до роботи як освітніх експертів);

- налагодження співпраці зі здобувачами освіти, їхніми батьками, працівниками закладу освіти (співпраця на засадах педагогіки партнерства з батьками здобувачів освіти з питань організації освітнього процесу, забезпечення постійного зворотного зв'язку; практика педагогічного наставництва, взаємонавчання та інших форм професійної співпраці);

- організація педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності (провадження педагогічної та наукової (творчої) діяльності на засадах академічної доброчесності; сприяння дотриманню академічної доброчесності здобувачами освіти) [7].

Оскільки науково-методична робота в закладі освіти має бути спрямована на супроводження професійного вдосконалення кожного педагога, то це слугуватиме основою для укладання його індивідуального плану професійного розвитку. Водночас у межах кожного закладу загальної середньої освіти вона повинна стати різноаспектною за змістом

(відповідно до запитів усіх педагогів) та за організацією (кожному педагогу відповідно до його професійних запитів потрібно запропонувати форми навчання й розвитку) [1].

Водночас науково-методична робота на шкільному та територіальному рівнях під координацією відповідальних осіб повинна бути особистісно орієнтованою, адаптивною й мобільною. Безперечно, усі вчителі ЗЗСО мають різні професійні інтереси та запити. За таких умов у закладі освіти можуть створюватися цільові динамічні групи вчителів (наприклад, динамічні групи педагогів, які вивчають та впроваджують технологію розвитку критичного мислення в навчанні учнів; впровадження технології перевернутого навчання; впровадження циклу базового предметного навчання у 8-х класах закладів загальної середньої освіти тощо). Робота динамічних груп включатиме опрацювання нормативних документів та добір дієвих педагогічних інструментів, апробацію певних методів та прийомів тощо.

Важливою формою у науково-методичному супроводі НУШ у базовій середній освіті залишається функціонування цільових динамічних груп учителів, які викладають у 5-8-х класах закладів освіти. При плануванні їхньої роботи у пригоді може стати рубрика, яка розміщена на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» «НУШ. Навчально-методичне забезпечення», де укладені плани роботи обласних динамічних творчих груп НУШ, презентовано напрацьовані методичні та дидактичні матеріали, регіональний електронний репозитарій практичних педагогічних ідей з методики викладання навчальних предметів за освітніми галузями тощо [4, с. 28].

Методичне консультування педагогів щодо змісту та шляхів реалізації пріоритетних напрямів освітнього процесу як наступної домінанти у науково-методичній діяльності можна здійснювати засобами освітнього консалтингу – системи консультаційно-методичних прийомів. Результатом вдало проведеного освітнього консалтингу має стати сформована сукупність рекомендацій, що допомагають виявити проблеми, проаналізувати їх, а також надати поради щодо вирішення цих проблем, прийняття оптимального рішення. Зауважуємо, що відповідно до класифікації за методом надання консалтингових послуг може бути процесне консультування (індивідуальне) та навчальне консультування (тренінги, семінари тощо) [11, с. 222].

Застосування адміністраціями закладів освіти та ЦПРПП різних напрямів освітнього консалтингу, тобто надання професійно-педагогічних, рекомендаційно-коригувальних, перспективно-планувальних консультацій педагогічним працівникам, повинно бути спрямоване на вирішення провідного завдання – підтримати учасників освітнього процесу через спілкування, зустрічі та сприяти ухваленню ними рішень щодо ефективної фахової діяльності. Наприклад, можна провести консультування з таких напрямів:

- розроблення внутрішніх документів закладу освіти, зокрема навчальних програм з навчальних предметів (інтегрованих курсів) тощо;
- визначення векторів, траєкторії розвитку з урахуванням ресурсів педагогічного працівника і пріоритетних напрямків розвитку освіти;
- інформування про суб'єкти та програми підвищення кваліфікації, інші джерела інформації (вебресурси), необхідні для професійного розвитку педагогічних працівників;
- допомога у створенні матеріалу для презентації виступів, виставок тощо, оформленні матеріалів для грантів, інноваційних проєктів тощо;
- здійснення тьюторського супроводу, що сприяє індивідуалізації освіти, виявленню і розвитку освітніх мотивів та інтересів суб'єктів освітнього процесу тощо [12].

Домінантою науково-методичної роботи продовжує залишатися взаємодія освітян у межах шкільних та територіальних професійних спільнот, що покликані сприяти підвищенню кваліфікації педагогів, обміну досвідом і кращими практиками, а також розробці методичних рекомендацій та напрацюванню інноваційних методик викладання; ознайомленню з нормативними документами, державними стандартами викладання окремих предметів,

новинками методичної літератури, періодичних видань з предметів тощо.

Відповідно до розробленого Положення про обласні професійні спільноти педагогічних працівників Чернівецької області, яке схвалено вченою радою КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», на базі КЗ «ІППОЧО» створено та функціонують 20 обласних професійних спільнот за освітніми галузями та видами освітньої діяльності. Для керівників та учасників шкільних і територіальних професійних спільнот педагогічних працівників корисним буде інформаційний ресурс обласних професійних спільнот на сайті КЗ «ІППОЧО» – рубрика «Методична робота. Обласні професійні спільноти», де розміщено матеріали засідань, планування роботи тощо [8].

У закладах освіти області накопичився значний арсенал успішної практики роботи педагогічних працівників, який варто популяризувати та впроваджувати в діяльність закладів освіти територіальних громад. З цією метою КЗ «ІППОЧО» розроблено Положення про вивчення, узагальнення та поширення успішних практик роботи педагогічних працівників закладів освіти Чернівецької області, яким визначені основні критерії вивчення, класифікація, тривалість вивчення, узагальнення та поширення успішної практики [9]. А визначені методи вивчення успішних практик можуть слугувати основою для адміністрацій закладів освіти для системного їхнього дослідження від шкільного рівня.

Розвитку творчого потенціалу й самореалізації педагогів області сприяє Всеукраїнський конкурс фахової педагогічної майстерності «Учитель року», який цього року, у 2025/2026 н.р., проходитиме в таких номінаціях: «Англійська мова», «Громадянська освіта», «Математика» та «Початкова освіта». Реєстрація учасників уже традиційно відбуватиметься на сайті конкурсу впродовж 22 вересня – 13 жовтня 2025 р. [10]. Безперечно, участь у конкурсі потребує глибокої педагогічної, методичної та дидактичної підготовки педагогів, а також розуміння сучасних концепцій освіти, тому важлива фахова підтримка й допомога з боку адміністрацій ЗЗСО, шкільних та територіальних професійних спільнот, ЦПРПП для результативної участі педагогів області.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що науково-методична робота – багатоаспектний процес, домінанти якого спрямовані на формування професійної компетентності педагогічних працівників. Практична їхня реалізація потребує консолідованої взаємодії адміністрацій закладів освіти, керівників професійних педагогічних спільнот/формувань усіх рівнів, відповідальних працівників управлінь освітою територіальних громад, Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, які покликані забезпечити якісний системний супровід фахового зростання педагогів Чернівецької області.

Список використаних джерел та літератури

1. Бачинська Є.М. Вектори змін методичної роботи в закладах загальної середньої освіти в контексті реформування освіти в Україні. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5086 (дата звернення: 05.06.2025).
2. Богачик Т.С. Трансформаційні зміни у науково-методичній роботі в умовах подолання освітніх втрат. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: матеріали VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Суми, 28 травня 2024 р.). Суми, 2024. С. 31-36.
3. Богачик Т.С. Ключові акценти у науково-методичній роботі у 2024/2025 н.р. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2024/2025 н.р.: *інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голева А.О.* Чернівці : Технодруку, 2024. С. 8-15.
4. Богачик Т.С. Науково-методичний супровід реалізації НУШ: регіональна практика.

Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу (23 травня 2024 р.) / КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР ; Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; Наук.-метод. центр департаменту освіти Житомир. міськ. ради та ін. Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2024. С. 27-31.

5. Гупан М., Пометун О. Нові професійні ролі вчителя як чинник інноваційного розвитку демократичної освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716654/1/%D0%93%D1%83%D0%BF%D0%B0%D0%BD%20%D0%9D.%2C%20%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD%20%D0%9E.%20%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86%20%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%86%20%D0%92%D0%A7%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AF.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).

6. Річні плани, звіти. Інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: <https://drive.google.com/file/d/1YXdd1ByBnIoRPU-UaDro1cGT7b87cjbw/view> (дата звернення: 07.06.2025).

7. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України №1480 від 30.11.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (дата звернення: 07.06.2025).

8. Методична робота. Обласні професійні спільноти. Інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: https://ippobuk.cv.ua/?page_id=16388 (дата звернення: 05.06.2025).

9. Методична робота. Успішні практики роботи педагогічних працівників закладів освіти Чернівецької області. Інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: https://ippobuk.cv.ua/?page_id=291 (дата звернення: 06.06.2025).

10. Нормативно-правова база. Накази МОН. Інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: https://ippobuk.cv.ua/?page_id=325 (дата звернення: 05.06.2025).

11. Рябова З. Освітній консалтинг в управлінні закладом освіти в умовах невизначеності. *Інноваційна професійна освіта. Випуск 1(2). Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання:* матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.) / Інститут професійної освіти НАПН України; за ред. В.О. Радкевич. Київ : ІПО НАПН України, 2022. С. 221-224.

12. Філіпська Н.О. Особливості здійснення науково-методичного супроводу учасників фахових педагогічних конкурсів в гімназії. URL: https://docs.google.com/document/d/1u_PFVzG8IRKVL1UuyLac0FjiKWfYgcOQ7g8A52b2G5I/edit?tab=t.0 (дата звернення: 05.06.2025).

Кадук А.М.,

заступник директора з навчальної роботи
та цифрової трансформації освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

Унгурян І.К.,

завідувач кафедри педагогіки, психології
та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук

Федунович-Швед О.Т.,

доцент кафедри методики викладання
суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат філологічних наук

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасному освітньому просторі, що стрімко змінюється, постійний професійний розвиток є запорукою успіху та ефективності. Освітні зміни дають можливість педагогічним працівникам розвивати професійну компетентність, а також створюють нові напрями для їхнього фахового вдосконалення. Для того, щоб педагоги могли ефективно виконувати свої обов'язки, їм необхідна підтримка та супровід у формуванні особистої траєкторії професійного розвитку; у задоволенні власних потреб і запитів. Це, зі свого боку, зумовлює необхідність упровадження новаторських підходів до роботи з педагогами, створення нових інструментів та освітніх ресурсів, що сприятимуть їхньому особистісному та фаховому зростанню.

Однією з таких інноваційних форм є супервізія, яка має на меті забезпечити педагогічним працівникам професійну підтримку та допомогу для подальшого розвитку відповідно до вимог професійних та державних освітніх стандартів.

Правові засади супервізії визначає Порядок надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії), затверджений наказом МОН України від 14.06.2024 №855 та зареєстрований у Міністерстві юстиції України 06.08.2024 за №1201/42546 [3] (далі – Порядок). Порядок регулює супервізію для педагогів, що працюють у закладах загальної середньої освіти, а ці методичні рекомендації деталізують складові супервізійного процесу та алгоритм професійної підтримки вчителів. Важливо зазначити, що результати супервізії не можуть бути використані для застосування дисциплінарних стягнень до педагога, який отримує супервізійну підтримку, оскільки цей процес відбувається на добровільних засадах і покликаний сприяти вдосконаленню професійної діяльності та професійному розвитку педагогічного працівника.

Варто зауважити, що супервізію проводять державною мовою, дотримуючись принципів освітньої політики та діяльності, визначених статтею 6 Закону України «Про освіту»

[5]. Обробку персональних даних учасників супервізії здійснюють згідно з вимогами Закону України «Про захист персональних даних» [4].

Супервізія – комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам на добровільних засадах, що сприятиме вдосконаленню їхньої професійної діяльності та професійному розвитку [3].

Супервізант (отримувач послуг супервізії) – педагогічний працівник, який потребує фахової підтримки і допомоги в удосконаленні професійної діяльності та професійному розвитку [3].

Супервізор (надавач послуг супервізії) – фахівець у сфері загальної середньої освіти, який здійснює комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам.

Супервізія – це інноваційна форма професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам. Це не контроль чи оцінювання, а партнерська взаємодія між супервізантом та супервізором, спрямована на особистісне та професійне зростання супервізанта.

Процес супервізії базується на десяти основоположних принципах [6], а саме:

- **людиноцентризм**: взаємодія супервізора та супервізанта будується на повазі до цінностей, врахуванні індивідуальних професійних потреб та пріоритетів кожного учасника;
- **доступність**: зміст, форми та методи супервізії обирають відповідно до потреб, запитів та досвіду всіх учасників супервізії;
- **відповідальність**: усі сторони супервізійного процесу відповідально ставляться до виконання поставлених завдань;
- **академічна доброчесність**: учасники дотримуються норм професійної етики, законодавства про авторське право, надають достовірну інформацію та об'єктивно оцінюють результати;
- **академічна свобода**: супервізор та супервізант мають свободу у виборі змісту, форм та методів супервізії на кожному з етапів;
- **добровільність**: супервізію здійснюють лише за взаємною згодою всіх сторін;
- **об'єктивність та неупередженість**: учасники повинні ставитися до потреб, можливостей та результатів діяльності один одного об'єктивно та без упереджень;
- **гуманізм та демократизм**: формують основу позитивної взаємодії, що включає повагу до особистості, прийняття різноманітності, можливість вільного висловлювання думки та відсутність дискримінації.

Супервізія сприяє навчанню протягом життя як для супервізанта, так і для супервізора, що підкреслює її значущість для професійного зростання. Окрім того, учасники супервізії набувають досвіду один в одного. **Супервізант** отримує досвід на основі індивідуального підходу до його ситуації та кращих практик, що йому надає супервізор, а **супервізор**, своєю чергою, отримує новий кейс, що підвищує рівень його професійної майстерності [1].

Основні цілі супервізії:

- **підвищення професійної компетентності**: допомога в удосконаленні педагогічних навичок, опануванні нових методик та технологій навчання;
- **рефлексія професійної діяльності**: спільний аналіз уроків, взаємодії з учнями та батьками, виявлення сильних сторін та зон для зростання;
- **емоційна підтримка та профілактика вигорання**: надання простору для обговорення труднощів, емоційного стану, пошуку рішень для подолання стресу;
- **розширення професійного світогляду**: обмін досвідом, розгляд різних підходів до вирішення педагогічних завдань;
- **розвиток самостійності та відповідальності**: заохочення педагога до самоаналізу та пошуку власних рішень.

Супервізія є корисною для будь-якого педагога незалежно від досвіду та стажу роботи.

Особливо вона рекомендована:

- *молодим спеціалістам*: для адаптації до професії, подолання перших труднощів та формування ефективних стратегій роботи;
- *педагогам, які відчують професійне вигорання*: для відновлення мотивації, пошуку ресурсів та нових смислів у професійній діяльності;
- *педагогам, які прагнуть вдосконалити свої навички*: для опанування інноваційних методик, покращення взаємодії з учнями та батьками, розвитку лідерських якостей;
- *педагогам, які зіштовхуються зі складними ситуаціями*: для аналізу проблемних кейсів, пошуку оптимальних рішень та розвитку стресостійкості;
- *педагогам, які працюють з учнями з особливими освітніми потребами*: для отримання спеціалізованої підтримки та консультацій.

Процедура здійснення супервізії

Процедура здійснення супервізії, регламентована Порядком, може бути ініційована різними суб'єктами: безпосередньо педагогом, адміністрацією закладу освіти, органами батьківського самоврядування або управлінням освітою. Проте ключовою умовою є **обов'язкова згода всіх сторін**, без якої супервізія неможлива.

Мотиви для ініціювання супервізії можуть відрізнятися. Так педагог звертається за супервізією, коли відчуває потребу в професійній підтримці та допомозі для подальшого розвитку своєї кар'єри.

Адміністрація закладу освіти ініціює супервізію, вбачаючи в ній спосіб підвищити якість викладання предметів.

Органи батьківського самоврядування можуть виступити ініціатором здійснення супервізії, прагнучи забезпечити кращі можливості для навчання своїх дітей через підвищення професійного рівня вчителя та освоєння передових практик.

Органи управління освітою можуть ініціювати супервізію з метою підвищення загальної якості освітніх послуг у громаді.

Незважаючи на ініціатора, учитель є центральною фігурою в процесі супервізії. Без його **добровільної згоди**, розуміння суті процесу та впевненості у його користі проведення супервізії буде недоречним та неефективним.

У виборі супервізора вирішальним є слово самого супервізанта. Саме педагог повинен визначити, які послуги він бажає отримати і хто найкраще зможе йому їх надати.

Інформацію про супервізорів, які пройшли підготовку з надання послуг супервізії у сфері загальної середньої освіти Чернівецької області, можна знайти на сайті Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» за покликанням: <https://tinyurl.com/28554dqz>.

Кроки для замовлення супервізії

1. Визначення потреби в супервізії: самооцінювання власної професійної діяльності може допомогти виявити сфери, де вам потрібна підтримка. Ви можете використовувати інструменти самооцінювання, подібні до тих, що представлені у збірці діагностичних матеріалів «Учительський апгрейд: самооцінювання професійної діяльності» (наприклад, графік рівня розвитку компетентностей педагогічних працівників, що дозволяє візуально демонструвати компетентності, на які варто звернути увагу) [7].

2. Вибір супервізора. Педагогічний працівник (супервізант) обирає зі [списку](#) супервізора, напрями діяльності якого є дотичними до проблеми, сформульованої в запиті. Важливо обрати супервізора, з яким вам буде комфортно працювати та якому ви довіряєте.

3. Педагогічний працівник, який потребує професійної підтримки (супервізант), погоджує з керівником свого закладу освіти запит на проведення супервізії, у якому вказує прізвище, ім'я та по батькові обраного зі списку супервізора, повідомляючи про це КЗ «ІППОЧО», заповнивши форму: <https://forms.gle/WBt7dQeBw5PtSJou9>.

4. КЗ «ІППОЧО» повідомляє супервізора про запит та надсилає контакти супервізанта. Супервізор контактує із супервізантом. Вони разом уточнюють запит, обговорюють строки проведення супервізії, домовляються про формат супервізії (дистанційний, очний, очно-дистанційний).

5. Керівник закладу освіти супервізанта надсилає [запит](#) на проведення супервізії на електронну скриньку Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» cv_ipo@ukr.net. Запит ОБОВ'ЯЗКОВО має бути на бланку закладу освіти.

6. Між КЗ «ІППОЧО», супервізором та супервізантом укладається домовленість про здійснення супервізії, що оформляють як трьохсторонній договір.

7. Далі відбувається процес супервізії, що передбачає регулярні зустрічі, під час яких обговорюються професійні питання, аналізуються складні ситуації, надаються рекомендації та відбувається спільний пошук рішень. Важливо пам'ятати, що супервізор не дає готових відповідей, а сприяє розвитку вашої здатності самостійно вирішувати проблеми.

8. По завершенню супервізор надає супервізанту свідоцтво про проходження супервізії. Його підписує супервізор та погоджує керівник закладу освіти, у якому здійснювалась супервізія.

Ефективна взаємодія під час супервізії є важливою для досягнення максимальної ефективності супервізії, тому рекомендуємо:

- **бути відкритим до діалогу:** діліться своїми думками, почуттями та викликами;
- **активно слухати:** уважно сприймайте зворотний зв'язок та рекомендації супервізора;
- **бути готовим до саморефлексії:** критично оцінюйте власну діяльність, шукайте шляхи для вдосконалення;
- **визначати конкретні цілі:** перед початком супервізії чітко сформулюйте, чого ви очікуєте від цього процесу;
- **дотримуватися домовленостей:** пунктуальність та відповідальність сприяють продуктивній роботі;
- **застосовувати отримані знання:** намагайтеся впроваджувати рекомендації супервізора у свою практичну діяльність.

Супервізія є потужним інструментом професійного розвитку, який дозволяє педагогам не лише вдосконалювати свої навички, а й отримувати емоційну підтримку, попереджати вигорання та залишатися натхненними у своїй важливій місії. Не бійтеся звертатися за цією послугою, адже це інвестиція у ваш особистий та професійний розвиток.

Список використаних джерел та літератури

1. Борисенко Ю. Ціннісні аспекти супервізії в освіті. УІПО. 2024. 13 с. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/12_czinnisni-aspekty-superviziyi-v-osviti.pdf.
2. Гладкова Г., Новик І. Інструменти для супервізії. УІПО. 2024. 10 с. URL: https://uied.org.ua/wpcontent/uploads/2024/10/3_instrumenty-superviziyi.pdf.
3. Порядок надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) : наказ МОН від 14.06.2024 №855 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 06 serpnia 2024 r. za №1201/42546). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE42546?an=2>.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. №2297-VI: станом на 27 квітня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII: станом на 24 березня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Стягунова О. Принципи, форми та методи супервізії. УІПО. 2024. 14 с. URL: https://uied.org.ua/wpcontent/uploads/2024/10/7_pryncypy-metody-taformy-superviziyi.pdf.
7. Учительський апгрейд: самооцінювання професійної діяльності : збірник діагностичних матеріалів / Ю. Борисенко, О. Венгловська, Г. Гладкова, І. Новик, О. Стягунова, О. Федоренко; за заг.ред. І. Новик. Київ : УІПО, 2024. 102 с.

Цуркан М.В.,
професор кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
доктор педагогічних наук, професор

Ляковська А.-Х.І.,
старший викладач кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

Сучасні реалії вимагають від освітньої системи особливої уваги до формування всебічно розвиненої особистості, здатної ефективно протистояти викликам сьогодення. У цьому контексті психосоціальна підтримка та розвиток здоров'язбережувальної компетентності стають невіддільними компонентами успішного функціонування будь-якого закладу освіти. Забезпечення психологічної безпеки, створення сприятливого емоційного клімату та формування стійких навичок піклування про власне здоров'я – основоположні для гармонійного розвитку всіх учасників освітнього процесу: від наймолодших здобувачів освіти до педагогічних працівників.

Взаємозв'язок психосоціальної підтримки й здоров'язбережувальної компетентності є синергетичним. Ефективна психосоціальна підтримка створює той фундамент, на якому можливо якісно розвивати компетентності, пов'язані зі збереженням і зміцненням здоров'я. Коли індивід відчуває себе в безпеці, має можливість висловити свої почуття, отримує адекватну емоційну й соціальну допомогу, його психічна стійкість зростає, що безпосередньо впливає на здатність до саморегуляції та прийняття усвідомлених рішень.

Наша мета – надання науково обґрунтованих і практично орієнтованих рекомендацій щодо інтеграції в освітній процес психосоціальної підтримки та формування здоров'язбережувальної компетентності.

Психосоціальна підтримка – комплексне явище, що охоплює заходи, спрямовані на відновлення та зміцнення психічного й соціального благополуччя індивіда, групи чи спільноти, які зазнали впливу стресових або травматичних подій. В освітньому контексті психосоціальна підтримка набуває особливого значення, адже заклад освіти є не лише місцем здобуття знань, а й середовищем для соціалізації, формування особистості та розвитку емоційної сфери.

У широкому сенсі психосоціальна підтримка – це будь-яка дія або допомога, що сприяє відновленню або підтримці психічного та соціального добробуту людини. Вона спрямована на подолання негативних наслідків стресу, травми, соціальної ізоляції й на зміцнення внутрішніх ресурсів особистості. Ключовими компонентами психосоціальної підтримки є:

- *емоційна підтримка*: надання можливості висловити почуття, переживання, страхи без осуду, створення атмосфери довіри та емпатії;
- *соціальна підтримка*: допомога у відновленні та підтримці соціальних зв'язків, інтеграція у спільноту, розвиток навичок ефективної комунікації та співпраці;
- *когнітивна підтримка*: надання інформації, допомога в розумінні ситуації, розвиток адаптивних стратегій подолання труднощів, формування реалістичного погляду на майбутнє;
- *практична підтримка*: допомога у вирішенні нагальних проблем, що можуть вплива-

ти на психологічний стан (наприклад, направлення до відповідних служб).

Принципи надання психосоціальної підтримки в освітньому середовищі охоплюють низку ключових положень, які забезпечують її ефективність та етичність. Насамперед це принцип безпеки та ненасилля, що передбачає створення фізично і психологічно безпечного середовища, вилучення будь-яких форм насильства чи дискримінації. Важливим є також принцип конфіденційності, який забезпечує нерозголошення особистої інформації, дозволяючи здобувачам освіти та педагогам відкрито говорити про свої проблеми. Принцип недискримінації та інклюзивності вимагає надання підтримки всім учасникам освітнього процесу незалежно від їхніх особливостей, статусу, етнічної приналежності чи інших характеристик; тоді як принцип поваги до гідності полягає у визнанні унікальності та цінності кожної особистості, повазі до її вибору й рішень. Не менш значущим є принцип добровільності, згідно з яким підтримка надається лише за згодою особи, яка її потребує. Для досягнення максимального ефекту психосоціальна підтримка має бути інтегрована в усі аспекти освітнього процесу, що відповідає принципу системності та комплексності. Нарешті, принцип розвитку ресурсів зосереджує увагу на сильних сторонах особистості, її потенціалі до самодопомоги та самовідновлення.

Розвиток здоров'язбережувальної компетентності є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, оскільки вона виступає інтегративною якістю особистості, що забезпечує її здатність до усвідомленого та відповідального ставлення до власного здоров'я, а також до здоров'я оточення. Здоров'язбережувальна компетентність формується протягом усього життя і є динамічною категорією, яка постійно розвивається та вдосконалюється.

Здоров'язбережувальна компетентність – це сукупність знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та поведінкових установок, які дозволяють індивіду здійснювати свідомий вибір на користь здорового способу життя, ефективно використовувати наявні ресурси для підтримки та зміцнення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я, а також протистояти факторам ризику та приймати відповідальні рішення щодо власного благополуччя й безпеки. Вона передбачає не лише теоретичні знання, а й практичну спроможність застосовувати їх у повсякденному житті [3, с. 45].

Ключові складники здоров'язбережувальної компетентності:

- *фізичний складник*: знання про анатомію та фізіологію людини, принципи раціонального харчування, важливість фізичної активності, дотримання режиму дня, правил особистої гігієни; уміння застосовувати ці знання на практиці для підтримки фізичної форми і профілактики захворювань;

- *психічний складник*: здатність до саморегуляції емоційного стану, стресостійкість, навички ефективного подолання стресу, позитивне мислення, уміння розпізнавати та керувати власними емоціями; включає також самоприйняття, самооцінку й усвідомлення своїх сильних сторін;

- *соціальний складник*: навички ефективної комунікації, співпраці, вирішення конфліктів, емпатія, здатність будувати здорові стосунки з оточенням; уміння звертатися за допомогою та надавати її, адаптуватися до соціальних змін;

- *духовний складник*: наявність життєвих цінностей і сенсів, моральні принципи, усвідомлення власного місця у світі, розвиток особистісної відповідальності за власне життя та здоров'я.

Психосоціальна підтримка та розвиток здоров'язбережувальної компетентності є нерозривно пов'язаними і взаємодоповнюючими. Психосоціальна підтримка виступає каталізатором для розвитку здоров'язбережувальної компетентності, оскільки спрямована на:

- *зміцнення психічної стійкості*: завдяки психосоціальній підтримці здобувачі освіти та педагоги навчаються ефективніше справлятися зі стресом, що є критично важливим для психічного складника здоров'язбережувальної компетентності. Це дозволяє їм розвивати адаптивні механізми подолання життєвих труднощів, а не уникати їх [5, с. 120];

- *формування навичок саморегуляції*: психосоціальна підтримка передбачає розвиток

емоційного інтелекту, що є основою для саморегуляції; здатність розпізнавати та керувати власними емоціями безпосередньо впливає на психічне здоров'я і загальну якість життя;

- *розвиток соціальних навичок*: створення підтримуючого соціального середовища в освітньому закладі сприяє формуванню навичок конструктивної взаємодії, емпатії, здатності до співпраці, що є основою для соціального складника здоров'язбережувальної компетентності, адже здоров'я людини нерозривно пов'язане з її соціальним оточенням;

- *підвищення мотивації до здорового способу життя*: коли індивід відчуває себе цінним, його благополуччя є пріоритетом, зростає внутрішня мотивація до піклування про власне здоров'я; психосоціальна підтримка допомагає усвідомити важливість власного життя та здоров'я як цінності;

- *профілактика деструктивної поведінки*: сильна психосоціальна підтримка знижує ризики розвитку деструктивних форм поведінки (агресії, залежностей), які негативно впливають на всі аспекти здоров'я [8, с. 78]. Завдяки підтримці формується позитивне ставлення до себе та свого оточення, що унеможливорює саморуйнівні тенденції.

Отже, психосоціальна підтримка створює сприятливі умови для повноцінного розкриття потенціалу особистості у сфері здоров'я, допомагаючи їй формувати усвідомлений та відповідальний підхід до власного благополуччя.

Ефективна інтеграція психосоціальної підтримки та здоров'язбережувальної компетентності в освітньому середовищі вимагає системного підходу, що охоплює всі рівні взаємодії та діяльності. Тому ми розробили обґрунтовані рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності розвитку згаданих навичок.

Для *адміністрації закладів освіти* вкрай важливо зосередитися на створенні та забезпеченні функціонування комплексної системи психосоціальної підтримки педагогів, що охоплює формування сприятливого психологічного клімату в колективі. Це передбачає організацію регулярних заходів з психологічної просвіти та з питань здоров'язбереження, забезпечення доступності кваліфікованої психологічної допомоги для педагогів, а також активну підтримку їхніх ініціатив щодо самоорганізації та взаємодопомоги. Необхідно обов'язково брати до уваги психологічне та емоційне навантаження педагогів, сприяти підвищенню їхньої кваліфікації у сфері психосоціальної підтримки й розвитку власної здоров'язбережувальної компетентності, забезпечуючи в такий спосіб їхню готовність до нових викликів.

Методичним службам та органам управління освітою рекомендовано інтегрувати питання психосоціальної підтримки та розвитку здоров'язбережувальної компетентності до програм підвищення кваліфікації педагогів, організовуючи спеціалізовані тренінги й семінари з питань кризового втручання, роботи з травмою, управління стресом і формування здорового способу життя. Важливо також розробляти та широко поширювати методичні рекомендації й інформаційні матеріали з питань психосоціальної підтримки та здоров'язбереження, сприяючи обміну досвідом між педагогами різних закладів освіти щодо ефективних практик. Залучення фахівців у галузі психології, соціальної роботи та валеології (науки про здоров'я) до розробки і впровадження комплексних програм психосоціальної підтримки й здоров'язбереження в освіті посилить їхню ефективність.

Практичним психологам та соціальним педагогам необхідно активізувати роботу з педагогічними колективами з питань психосоціальної підтримки, надаючи індивідуальну психологічну допомогу тим педагогам, які її потребують. Важливим напрямом є створення та підтримка функціонування груп підтримки для педагогів, де вони можуть обмінюватися досвідом і знаходити спільні рішення для подолання професійних та особистісних викликів. Крім того, варто проводити просвітницьку роботу серед педагогів щодо можливостей і ресурсів психологічної допомоги й самодопомоги у сфері здоров'я. Їхня активна участь у розробці та впровадженні загальношкільних програм психосоціальної підтримки і здоров'язбереження має стати пріоритетною.

Нарешті, самим педагогам необхідно активно підвищувати рівень власної психологічної грамотності та компетентності у сфері здоров'я, брати участь у навчальних заходах із питань психосоціальної підтримки та здоров'язбереження. Розвиток навичок самопізнання, саморегуляції, стресостійкості й самодопомоги у підтримці фізичного й ментального здоров'я, встановлення й підтримка позитивних міжособистісних стосунків з колегами, а також своєчасне звернення за допомогою до психологів та інших фахівців у разі виникнення психологічних труднощів є ключовими для їхнього професійного та особистісного зростання. Активне використання доступних ресурсів психологічної підтримки та ресурсів для зміцнення здоров'я допоможе їм зберігати власне благополуччя у складних умовах.

Як підсумок слід зазначити, що психосоціальна підтримка та розвиток здоров'язбережувальної компетентності – ключові вектори розвитку сучасної освітньої системи. Вони не просто доповнюють традиційні освітні завдання, а формують необхідний фундамент для повноцінного й гармонійного розвитку особистості в умовах, що постійно змінюються. Інтеграція цих напрямів дозволяє створити в освітніх закладах не лише простір для навчання, а й безпечне, підтримуюче середовище, де кожен учасник відчуває свою цінність, має ресурси для подолання труднощів і здатен приймати відповідальні рішення щодо власного благополуччя.

Системний підхід до реалізації цих рекомендацій, що охоплює формування безпечного освітнього середовища, інтеграцію елементів психосоціальної підтримки в освітній процес, цілеспрямований розвиток здоров'язбережувальних навичок та особливу увагу до психоемоційного стану педагогічних працівників, є запорукою успіху. Важливо розуміти, що піклування про психічне та фізичне здоров'я – не додаткове навантаження, а інвестиція в майбутнє, яка забезпечує формування стійкого, адаптивного й соціально відповідального покоління.

Подальша робота в цьому напрямі має бути зосереджена на безперервному підвищенні кваліфікації педагогів, розробці нових інноваційних програм та методик, а також розширенні співпраці закладів освіти з сім'ями і громадськими організаціями. Лише спільними зусиллями можливо досягти якісних змін у формуванні здоров'язбережувальної компетентності та забезпеченні психосоціального благополуччя всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондар В.І. Розвиток емоційного інтелекту як чинник психосоціальної адаптації особистості. *Психологія і суспільство*. 2021. №3. С. 65-72.
2. Гнатюк О.В. Інформаційна гігієна та критичне мислення в контексті здоров'язбережувальної компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №4(118). С. 12-19.
3. Коваленко В.О. Формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2020. Вип. 2(47). С. 43-49.
4. Мельник Л.П. Профілактика професійного вигорання педагогічних працівників: методичні аспекти. *Вісник психології і педагогіки*. 2023. №1(14). С. 90-97.
5. Пономаренко С.І. Психосоціальна підтримка як фактор стійкості особистості в умовах кризових ситуацій. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2022. №2. С. 118-125.
6. Складенко І.Д. Освітнє середовище як чинник формування здоров'язбережувальної компетентності. *Актуальні проблеми педагогіки*. 2021. №5. С. 88-95.
7. Ткаченко О.В. Взаємозв'язок психологічної стійкості та фізичного здоров'я особистості. *Валеологія та освіта*. 2020. №1. С. 30-35.
8. Шевчук Н.М. Вплив психосоціальної підтримки на профілактику девіантної поведінки молоді. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти*. 2023. №3. С. 75-82.
9. Яковенко В.А. Роль освітнього закладу у формуванні здорового способу життя. *Теорія і практика управління освітою*. 2021. №2. С. 55-62.

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗНАНЬ, УМІНЬ І СТАВЛЕНЬ

Реформування освітньої галузі та перехід на нові Держстандарти проявляється у докорінних змінах організації освітнього процесу всіх ланок, розбудови сучасного освітнього простору для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, а також перезавантаження процесу підготовки педагогів нової формації.

Саме підприємницька компетентність, яка визначається в освіті як здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості, сприяє становленню особистості педагога-професіонала, що зможе швидко змінюватися та гнучко підходити до прийняття рішень. Але наразі виникає проблема щодо розвитку підприємницької компетентності, яка є зовсім новою в системі освіти України та фундаментальною компетентністю майбутнього.

Категорію «підприємницька компетентність» вперше вжито у Рекомендаціях Європарламенту і Ради Європи «Ключові компетентності для навчання впродовж життя», що прийняті 18 грудня 2006 року, та трактується у Європейській довідниковій системі як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя, як інтегрована характеристика, що базується на творчості, креативності, здатності до ризику, інноваційності, а також спроможності планувати та організовувати підприємницьку діяльність [7].

Відповідно ми пропонуємо педагогам розглядати формування **підприємницької компетентності** як **дворівневий показник**, що включає *економічну складову* (уміти планувати свою професійну діяльність, володіти економічними знаннями та навичками при вирішенні різних життєвих ситуацій, бути фінансово грамотним і вміло планувати власний бюджет, користуватися фінансовими інструментами, оцінювати наслідки господарської діяльності людини на навколишнє середовище, раціонально використовувати ресурси та інше) та *особистісну складову* (уміти оцінювати свої сильні та слабкі сторони, працювати в команді, лідерські якості, гнучко підходити до прийняття рішень, діяти впевнено, передбачати ризики, вміло розпоряджатися своїм часом та інші) [3, с. 66].

Виходячи із вищезазначеного, можна зауважити, що володіння підприємницькою компетентністю стане підтримкою для педагогів не лише в щоденному приватному і суспільному житті, а й на їхньому робочому місці, допомагаючи усвідомити контекст роботи й здатність до використання шансів; вона є основою більш конкретних умінь і знань, необхідних для здійснення або участі в заходах суспільного чи комерційного характеру. Підприємливість також сприяє усвідомленню етичних цінностей і сприяє доброму управлінню [4].

Слід зазначити, що особливості розвитку підприємницької компетентності педагогів визначаються оновленою нормативно-правовою базою та зорієнтовані на знання, уміння та ставлення, якими повинні володіти випускники закладів загальної середньої освіти. Педагог не зможе сформувати підприємницьку компетентність у здобувачів освіти, якщо сам не буде розуміти, знати та практикувати її впровадження у своїй професійній діяльності.

Державний стандарт базової середньої освіти визначає для 9 освітніх галузей уміння і

ставлення учнів за всіма ключовими компетентностями, серед яких і підприємницька компетентність [5]. Фактично вони стають орієнтиром для педагогів, і ми визначаємо їх як базові для того, щоб сформувати в педагогічних працівників знання, уміння й ставлення, що пов'язані з цією компетентністю.

Знання охоплюють здатність ідентифікувати доступні можливості в особистій, професійній або економічній діяльності (зокрема ширші питання, що входять до контексту роботи і життя людей, такі, як загальне розуміння принципів функціонування економіки, а також шанси і виклики, що стоять перед роботодавцями й організаціями) [6].

Уміння педагогічних працівників у рамках підприємницької компетентності включають:

- творчо мислити, генерувати нові ідеї та ініціативи, втілювати їх у життя для поліпшення власного добробуту, розвитку суспільства і держави та формувати їх у школярів;
- планувати та організовувати як власну діяльність, так і діяльність учнів для досягнення цілей, прогнозувати і мінімізувати ризики, приймати рішення та оцінювати їхню ефективність;
- визначати слабкі і сильні сторони для проектування власної індивідуальної траєкторії професійного розвитку та проектування професійного становлення школярів;
- використовувати різні стратегії, шукати оптимальні способи розв'язання проблемних ситуацій, обстоювати свою позицію та ухвалювати оптимальні рішення;
- планувати, організовувати, реалізувати індивідуальні чи командні проекти, оцінювати їхню ефективність, представляти результати;
- виявляти інтереси різних спільнот/груп і шукати способи їхнього узгодження для розв'язання проблем,
- організовувати свій час та час учнів і мобілізувати ресурси як у рамках власного використання, так і в розрізі суспільства;
- аналізувати власну фінансову ситуацію, родинний бюджет;
- використовувати фінансові документи;
- пояснювати спосіб організації національних економік та вплив економічних і фінансових процесів на функціонування суспільства;
- розуміти законодавче підґрунтя економічних процесів (права та обов'язки, захист прав споживачів тощо).

Підприємницькі **ставлення** педагогів проявляються через:

- виявлення конструктивної активності та впевненості у собі;
- готовність брати відповідальність за себе та інших осіб, за прийняття виважених рішень під час власної й групової діяльності;
- усвідомлення значення набутих компетентностей для успішної самореалізації та професійної діяльності;
- виявлення ініціативності, відкритості до нових ідей, впевненості й рішучості під час реалізації власних ідей; визнання своїх талантів, здібностей, умінь і демонстрація їх у праці та творчості;
- демонстрування готовності до партнерства у творчому процесі, самостійності й мобільності у творенні ідей та прийнятті рішень;
- генерування цікавих ініціатив, втілення їх у життя для забезпечення власного добробуту і розвитку суспільства;
- зважений підхід до оцінювання власної діяльності, проектування індивідуальної траєкторії професійного зростання;
- готовність обстоювати важливість збільшення доходу, ощадливості та раціонального використання всіх видів ресурсів;
- усвідомлення залежності добробуту і фінансового успіху від рівня опанування здобут-

ками сучасної науки і техніки;

- обчислювати економічний ефект ініціатив і діяльності, пов'язаних з реалізацією прикладних наукових рішень.

На основі компетентнісного потенціалу кожної освітньої галузі, що описано в Державному стандарті базової середньої освіти, нами визначено підприємницькі вміння і ставлення педагогічних працівників за освітніми галузями [2], що подано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Підприємницькі вміння і ставлення педагогічних працівників за освітніми галузями

Освітні галузі	Уміння	Ставлення
Природнича	• прогнозувати вплив природничих наук на розвиток технологій, нових напрямів підприємницької діяльності, • пояснювати значення заощадження природних ресурсів, інвестування в природоохоронну діяльність, страхування власного здоров'я і життя тощо	• обстоювання важливості ощадливого та раціонального використання природних ресурсів і продуктів їхньої переробки, раціонального господарювання тощо
Математична	• будувати та досліджувати математичні моделі економічних процесів, • аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет, використовуючи математичні методи	• розуміння важливості математичних розрахунків та оцінювання ризиків
Мовно-літературна	• ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію державною/рідною/іноземною мовою для розвитку ідеї та її реалізації, • описувати державною/рідною/іноземною мовою власні вміння та компетентності стосовно варіантів професійного становлення, розвитку підприємницьких і соціальних ініціатив, • пояснювати значення заощадження, інвестування, запозичення, страхування тощо, зокрема на прикладі літературних творів українських і закордонних авторів	• розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема у професійній діяльності та діловому середовищі. • усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування рідною/іноземною мовою для забезпечення добробуту і фінансового успіху
Технологічна	• застосовувати економічні знання в повсякденному житті, розраховувати самостійно або з допомогою інших осіб вартість матеріалів, необхідних для виготовлення спроектованого виробу, оперувати грошима під час створення продукту (виробу чи послуги), • розраховувати та оцінювати (з допомогою інших осіб у разі потреби) вартість ідеї, що передбачає проектування і виготовлення виробу чи надання послуги	• усвідомлення ролі фінансів як одного з ресурсів у роботі над проектом, потреби ощадливого та ефективного використання грошей у побуті та під час організації проєктної діяльності (власної чи групової)

Інформатична	• ідентифікувати можливості цифрових технологій і пристроїв для створення цінностей, провадження діяльності та розвитку підприємливості, • аргументовано обстоювати свою позицію, вести переговори під час провадження інформаційної діяльності, • використовувати цифрові технології для розв'язання задач, пов'язаних із фінансовою діяльністю, • приймати прості фінансові рішення на основі аналізу даних за допомогою інформаційних технологій	• відповідальність за власну діяльність і результати роботи над спільним проєктом створення інформаційного продукту, • виявлення лідерства, ініціативності під час провадження інформаційної діяльності, • розуміння ролі інтернет-технологій як засобу маркетингу і підприємницької діяльності
Соціальна і здоров'язбережувальна	• критично мислити, ініціювати й реалізувати соціальні проєкти, що мають культурну, комерційну або суспільну цінність, • вирізняти чинники фінансового благополуччя, які мають позитивний вплив на безпеку, здоров'я і добробут (особистий, родинний, суспільний)	• усвідомлення важливості володіння інструментами, планування і контролю доходів і витрат для майбутнього добробуту
Громадянська та історична	• використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій, • брати до уваги зміни в історії та суспільстві, оцінювати їхні ризики та переваги для власного життя і життя спільноти	• готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення цілей сталого розвитку суспільства, • зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя
Мистецька	• знаходити мистецькі форми самовираження в креативних індустріях (економічній діяльності), • пояснювати на прикладах реалізації мистецьких проєктів, фестивалів, виставок значення інвестицій у культуру, • оцінювати практичне втілення мистецьких проєктів, • реалізовувати мистецькі проєкти, презентувати власні надбання	• усвідомлення важливості творчої діяльності для самореалізації особистості, • прагнення участі в мистецьких заходах і подіях, • сприйняття мистецького твору як форми самовираження людини
Фізична культура	• оцінювати власні можливості та можливості учнів у процесі занять фізичною культурою і спортом, • реалізувати різні соціальні ролі в процесі фізичного виховання, • планувати та реалізовувати спортивні проєкти (турніри, змагання тощо), • планувати, оцінювати фінансові витрати, пов'язані з фізичною культурою і спортом	• усвідомлення важливості співпраці в процесі занять фізичною культурою і спортом, • розуміння необхідності ощадного та раціонального використання коштів для організації фізкультурних та спортивних заходів

Визначені підприємницькі вміння та ставлення допоможуть педагогам спланувати власний професійний розвиток та визначити власні потреби щодо підвищення кваліфікації.

Одним із основних провайдерів, що може допомогти педагогам спланувати формуван-

ня підприємницької компетентності, є інститути післядипломної педагогічної освіти, завданнями яких є забезпечення безперервності процесів формування й розвитку компетентнісно-грамотного вчителя. Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» (далі – Інститут) оновлює підходи до моделювання освітнього процесу, пропонуючи педагогам різноманітні заходи та засоби в рамках формальної, неформальної та інформальної освіти.

Науково-педагогічними та педагогічними працівниками Інституту напрацьовано **інструменти інформальної освіти** для вчителів щодо формування підприємницької компетентності, серед яких слід відзначити:

- методичні рекомендації «Використання підприємницького змісту в організації освітнього процесу закладу освіти» [1];

- список рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогів з удосконалення підприємницької компетентності, що розміщено в електронному «Каталозі рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогічних працівників за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації» на сайті Інституту в розділі «Наукова робота»: <http://surl.li/ujbze>;

- методичний кейс для педагогів щодо забезпечення організаційної та методичної підтримки формування компетентності «підприємливість», напрацьований у рамках всеукраїнського експерименту та розміщений на сайті КЗ «ІПППОЧО» у розділі «Наукова робота» – закладці «Інноваційна діяльність»: <https://ungiren.wixsite.com/projectentrepreneur>.

Для вимірювання рівня сформованості та відслідковування поступу вчителя щодо володіння підприємницькою компетентністю пропонуємо педагогам напрацьовані та апробовані **інструменти самооцінки**:

- АНКЕТА визначення рівня обізнаності педагогічних працівників щодо підприємницької компетентності (додаток 1): <https://surl.li/espubk>;

- ОПИТУВАЛЬНИК для педагогів щодо виявлення самооцінки володіння вміннями ключової компетентності «підприємливість» за сферами Рамки підприємницької компетентності EntreComp (додаток 2): <https://surl.li/nzcqge>;

- КАРТКА педагогічної оцінки (самооцінки) здатності педагогів до розвитку підприємницької компетентності здобувачів освіти (додаток 3): <https://surl.li/rpowna>;

- САМОЕКСПЕРТИЗА власного професійного розвитку та зростання фахової майстерності педагогів щодо володіння підприємницькою компетентністю (додаток 4): <https://surl.li/tlhrya>.

Отже, запропоновані Комунальним закладом «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» ресурси дають можливість педагогам Нової української школи самостійно підбирати різні інструменти й механізми для забезпечення формування

необхідних знань, умінь та ставлень з підприємницької компетентності, а також допоможуть педагогам відстежити власний поступ у професійному зростанні, враховуючи потреби й запити суспільства, забезпечуючи надання якісних освітніх послуг і реалізацію реформування освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Куриш Н.К., Унгурян І.К. Використання підприємницького змісту в організації освітнього процесу закладу освіти (методичні рекомендації). *Науково-методичний журнал «Економіка в школах України»*. 2018. №8(165). С. 20-25. URL: <https://surl.li/wdwljj>.
2. Куриш Н.К. Розвиток підприємницької компетентності як однієї зі складових педагогічної майстерності вчителя Нової української школи. *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Історія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Державне управління»): журнал. 2022. №2(2). С. 555-566.
3. Куриш Н.К. Формування готовності вчителів природничих спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку підприємницької компетентності старшокласників: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2020. С. 66.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд.: Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С. та ін. Львів, 2016. 40 с.
5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
6. Уроки з підприємницьким тлом : навч. матеріали / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. Варшава : Сова, 2014. С. 32-35.
7. European Union. Improving Competencies for the 21st Century: an Agenda for European Cooperation on Schools. В Brussels : Commission of the European Communities, 2008. 12 p.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ АТЕСТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 10 вересня 2024 р. №1277, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 30 жовтня 2024 р. за №1634/42979 (далі – Наказ МОН 1277), внесено зміни до Положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 9 вересня 2022 р. №805 (далі – Наказ МОН 805), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2022 р. за №1649/38985 (далі – Положення) [1].

З метою забезпечення якісного проведення атестації педагогічних працівників з урахуванням вимог нової редакції Положення рекомендуємо для проведення атестації педагогічних працівників у 2025/2026 навчальному році створити атестаційні комісії відповідного рівня розпорядчими документами суб'єктів їхнього створення.

Згідно з Положенням атестаційні комісії є постійно діючими аж до створення атестаційної комісії для проведення атестації в наступному навчальному році. Варто звернути увагу на те, що за рішенням спільного представницького органу профспілок до складу атестаційних комісії мають бути обов'язково включені представники первинних або територіальних профспілкових організацій у кількості не більше, ніж 2 особи, за умови подання та наявності відповідного рішення уповноваженого профспілкового органу (за наявності в закладі освіти) або на територіальному рівні декількох профспілкових організацій (у разі їхнього створення).

При створенні атестаційних комісій керівник закладу (установи) освіти, органу управління у сфері освіти повинен вжити заходів для недопущення виникнення потенційного чи реального конфлікту інтересів під час проведення атестації педагогічних працівників.

Атестаційні комісії I рівня можуть бути створені закладами освіти незалежно від типу та форми власності з кількістю педагогічних працівників, які перебувають у трудових відносинах із закладом освіти (15 та більше осіб). Чисельність педагогічних працівників враховується станом на дату створення атестаційної комісії.

Положенням, зокрема, передбачається, що заклади освіти приватної форми власності можуть створювати атестаційні комісії I рівня незалежно від наявної кількості педагогічних працівників, які в них працюють. Також за рішенням засновника такі заклади освіти можуть створювати атестаційні комісії спільно з іншими закладами на договірних засадах.

Для проведення атестації в поточному навчальному році атестаційні комісії спільно з керівниками закладів освіти складають і затверджують своїм рішенням список педагогічних працівників, які підлягають черговій атестації, строки проведення їхньої атестації та графік проведення засідань атестаційної комісії.

У випадку, якщо педагогічний працівник не був включений до списків працівників, які підлягають черговій атестації, він до 20 грудня подає до атестаційної комісії заяву про включення його до списків. Заява може бути подана як особисто, так і за допомогою засобів ін-

формаційно-комунікаційних систем.

Списки педагогічних працівників, які підлягають черговій атестації та атестуються атестаційною комісією II рівня, готуються керівником закладу освіти та надсилаються до відповідної атестаційної комісії.

Відповідальність за подання списків педагогічних працівників, які підлягають черговій атестації в поточному навчальному році, несе керівник закладу освіти.

З метою забезпечення відкритості та прозорості їхньої діяльності голова та секретар атестаційної комісії забезпечують своєчасне оприлюднення інформації, визначеної пунктом 3 розділу III Положення.

Для всебічного оцінювання педагогічної діяльності працівників та встановлення їхньої відповідності займаній посаді атестаційні комісії визначають перелік документів, які подаються педагогічними працівниками для проходження атестації, та ухвалюють рішення щодо необхідності та доцільності вивчення практичного досвіду працівників, які атестуються, застосовуючи Професійні стандарти [3].

Наголошуємо, що атестаційні комісії при прийнятті рішення щодо присвоєння, підтвердження кваліфікаційної категорії та/або присвоєння педагогічного звання педагогічним працівникам керуються виключно вимогами Положення.

Відповідна нормативно-правова база визначила документи, які підтверджують наявний стаж педагогічної роботи, наявний ступінь освіти тощо. Водночас Положенням не передбачено написання та обов'язкове подання до атестаційної комісії наукових робіт, статей, підручників для присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії/присвоєння педагогічного звання. Утім, це не забороняє педагогічному працівнику, який має науково-творчі напрацювання, надати атестаційній комісії такі матеріали для їхнього врахування при прийнятті рішення.

У разі наявності додаткових підстав для присвоєння (підтвердження) кваліфікаційної категорії/присвоєння педагогічного звання педагогічний працівник надає атестаційній комісії документи, які, на його думку, підтверджують такі підстави, свідчать про його педагогічну майстерність та/або професійні досягнення.

Положенням визначено критерії, які дають право педагогічному працівникові на присвоєння/підтвердження кваліфікаційної категорії та/або присвоєння педагогічного звання.

За результатами атестації визначається відповідність педагогічного працівника займаній посаді, присвоюються або підтверджуються кваліфікаційні категорії, присвоюються педагогічні звання.

Тож педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам за результатами атестації та зберігаються за ними до наступної атестації.

Вимоги до присвоєння педагогічним працівникам кваліфікаційних категорій визначені пунктом 9 розділу I Положення. Кваліфікаційні категорії присвоюються педагогічним працівникам, які відповідають визначеним Положенням критеріям щодо освітнього, освітньо-професійного ступеня та стажу роботи. Водночас пунктом 13 розділу I Положення передбачено, що педагогічним працівникам, які успішно пройшли сертифікацію та мають чинний сертифікат, присвоюється чергова кваліфікаційна категорія (підтверджується кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії») та чергове педагогічне звання. При цьому атестація таких педагогічних працівників здійснюється без проведення будь-яких заходів, пов'язаних із вивченням та оцінюванням його діяльності і професійних компетентностей, без урахування тривалості міжатестаційного періоду, вимог до стажу роботи для присвоєння відповідної кваліфікаційної категорії та умов підвищення кваліфікації, визначених пунктами 8 та 9 розділу I Положення.

Згідно з Положенням успішне проходження педагогічним працівником сертифікації зараховується як проходження ним атестації та є підставою для присвоєння атестаційною

комісією йому чергової кваліфікаційної категорії (підтвердження наявної вищої кваліфікаційної категорії) та/або педагогічного звання з дня подачі до атестаційної комісії сертифіката. Водночас просимо звернути увагу на те, що зарахування сертифікації здійснюється один раз протягом строку дії сертифіката.

Тобто присвоєння педагогічним працівникам, які успішно пройшли сертифікацію, кваліфікаційних категорій та/або педагогічних звань можливе лише з дня подачі такими працівниками до атестаційної комісії чинного сертифіката, який ще не був зарахований педагогічному працівникові як проходження атестації.

Водночас згідно з абзацом 6 пункту 9 розділу I Положення педагогічному працівникові, який має освітньо-науковий/освітньо-творчий ступінь вищої освіти, науковий ступінь або вчене звання, за його заявою рішенням атестаційної комісії може бути присвоєна кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії».

Пунктом 9 розділу I Положення також передбачено, що при прийнятті на роботу педагогічним працівникам (особам, призначеним на посади педагогічних працівників) атестаційною комісією може бути присвоєна кваліфікаційна категорія «спеціаліст» без проведення будь-яких заходів, пов'язаних із вивченням й оцінюванням його діяльності та професійних компетентностей.

Положенням також визначено особливості присвоєння кваліфікаційних категорій педагогічним працівникам, які не мають педагогічної освіти, але мають стаж роботи в одній із галузей економіки та працюють на посадах педагогічних працівників закладів освіти. Присвоєння кваліфікаційних категорій таким працівникам можливе без дотримання послідовності за умови їхньої відповідності критеріям щодо наявного стажу роботи в інших галузях промисловості. Водночас атестація таких осіб, призначених на посади педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, можлива лише через 1 рік після призначення.

Педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам, які відповідають критеріям, визначеним пунктом 10 розділу I Положення. Насамперед при розгляді питань щодо присвоєння педагогічних звань атестаційні комісії повинні звернути увагу на те, що педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам, які зокрема:

- упроваджують і поширюють методики компетентнісного навчання та нові освітні технології, надають професійну підтримку та допомогу педагогічним працівникам (здійснюють наставництво, супервізію);
- беруть участь у процедурах і заходах, пов'язаних із забезпеченням якості освіти та впровадженням інновацій, педагогічних новацій і технологій у системі освіти;
- були визнані переможцями, лауреатами регіональних, всеукраїнських, міжнародних фахових конкурсів, змагань тощо;
- підготували переможців регіональних, всеукраїнських, міжнародних олімпіад, конкурсів, змагань тощо.

При ухваленні рішення щодо присвоєння педагогічним працівникам педагогічних звань варто звернути увагу на те, що педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам, які за результатами попередньої атестації мають відповідну кваліфікаційну категорію, що дає право на присвоєння педагогічного звання.

Тобто згідно з Положенням одночасне (за результатами однієї атестаційної процедури) присвоєння кваліфікаційної категорії, яка дає право на присвоєння педагогічного звання, та відповідного педагогічного звання неможливе. Водночас Наказом МОН 1277 передбачено збереження педагогічних звань, присвоєних педагогічним працівникам за результатами атестації, проведеної до набрання чинності цього наказу (педагогічні працівники, яким присвоєно педагогічні звання відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 6 жовтня 2010 року №930 (далі – Типове положення). Так відповідно до підпункту 2 пункту Наказу

МОН 1277 педагогічним працівникам, яким до набрання чинності цього наказу за результатами попередньої атестації було присвоєно педагогічне звання та які мають відповідний освітньо-професійний ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень), при проведенні чергової атестації встановлюється відповідність (невідповідність) займаній посаді та підтверджується (не підтверджується) педагогічне звання.

У разі підтвердження педагогічного звання педагогічному працівникові присвоюється кваліфікаційна категорія, яка дає право на присвоєння (підтвердження) такого педагогічного звання. Тобто якщо педагогічному працівникові за результатами попередньої атестації було присвоєно педагогічне звання, проте вимоги Типового положення не передбачали для присвоєння такого звання наявність відповідної кваліфікаційної категорії, то під час чергової атестації таких педагогічних працівників атестаційні комісії приймають рішення про їхню відповідність/невідповідність займаній посаді та приймають рішення про підтвердження/не підтвердження наявного педагогічного звання. Підтвердження педагогічного звання здійснюється шляхом ухвалення рішення про його присвоєння. У випадку ухвалення атестаційною комісією рішення про присвоєння (підтвердження) зазначеним педагогічним працівникам педагогічного звання, атестаційною комісією ухвалюється також рішення про присвоєння відповідної кваліфікаційної категорії, яка дає право на присвоєння такого звання. Пунктом 11 розділу I визначено, що кваліфікаційні категорії та педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам, як правило, послідовно.

Водночас у Положенні передбачені випадки, коли педагогічним працівникам можуть бути присвоєні кваліфікаційні категорії та педагогічні звання без дотримання послідовності. Так без дотримання послідовності за рішенням атестаційної комісії може бути присвоєно кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії» педагогічному працівникові, який має освітньо-науковий/освітньо-творчий ступінь вищої освіти, науковий ступінь або вчене звання. Також пунктом 10 передбачено, що за наявності визначених Положенням умов щодо трудового стажу в інших галузях промисловості без дотримання послідовності на присвоєння кваліфікаційної категорії можуть атестуватися особи, які не мають педагогічної освіти, але мають стаж роботи в одній із галузей економіки та працюють на посадах педагогічних працівників закладів освіти. У всіх інших випадках кваліфікаційні категорії та педагогічні звання присвоюються послідовно.

Крім того, згідно з пунктом 6 розділу I Положення педагогічні працівники, освітній рівень, стаж роботи на посадах педагогічних працівників яких відповідає вимогам, визначеним у пунктах 8, 9 розділу I Положення, мають право на проходження позачергової атестації. Право на проходження позачергової атестації мають також педагогічні працівники, які визнані переможцями, лауреатами фінальних етапів міжнародних, регіональних фахових конкурсів, мають освітньо-науковий/освітньо-творчий, науковий ступінь або успішно пройшли сертифікацію.

Звертаємо увагу, що право на проходження позачергової атестації не дає права педагогічному працівникові на присвоєння йому кваліфікаційної категорії чи педагогічного звання без дотримання вимог щодо його рівня освіти та стажу роботи, передбачених пунктом 9 розділу I Положення. Кваліфікаційні категорії та педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам атестаційною комісією в разі відповідності педагогічних працівників вимогам, визначених Положенням. Водночас позачергова атестація педагогічних працівників можлива також і за ініціативою керівника закладу освіти, його засновника тощо. Проте в такому разі атестація педагогічного працівника можлива не раніше, ніж через 3 роки після проходження ним попередньої атестації.

Обов'язковою умовою проходження атестації педагогічних працівників є підвищення ними кваліфікації. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється відповідно до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року №800 (далі – Порядок), із урахуванням умов, визначених Положенням і Наказом МОН 805 [2].

Положенням також визначено, що здобуття освіти педагогічними працівниками в закладі вищої, фахової передвищої освіти наступні 5 років після завершення навчання зараховується як підвищення кваліфікації відповідно до пункту 30 Порядку.

Результати атестації фіксуються в атестаційному листі, що оформлюється атестаційною комісією, та вводяться в дію наказом керівника (закладу освіти, установи, засновника закладу освіти, органу управління у сфері освіти тощо).

Документом, який підтверджує присвоєння/підтвердження педагогічному працівникові кваліфікаційної категорії, присвоєння педагогічного звання, встановлення відповідності займаній посаді, є наказ (витяг з наказу).

Результати атестації педагогічного працівника (присвоєння/підтвердження кваліфікаційної категорії, присвоєння педагогічного звання, встановлення відповідності займаній посаді) поширюються на все педагогічне навантаження.

Водночас у разі, коли педагогічний працівник працює на різних посадах в одному і тому самому закладі освіти чи в різних закладах освіти, він повинен атестуватися за кожною з посад.

Окрім цього, у разі надання педагогічному працівникові у міжатестаційний період годин з навчальних предметів (інтегрованих курсів, дисциплін, безпосередньої роботи з дітьми) або іншої педагогічної роботи, з яких він не проходив атестацію, присвоєна за результатами попередньої атестації кваліфікаційна категорія (педагогічне звання) поширюється на все педагогічне навантаження до наступної атестації.

Результати попередньої атестації також зберігаються за педагогічними працівниками до наступної атестації в разі переведення (призначення) педагогічного працівника на іншу посаду в тому самому чи в іншому закладі освіти та за педагогічними працівниками, які перервали роботу на педагогічній посаді (незалежно від тривалості перерви в роботі). Чергова атестація таких педагогічних працівників проводиться не пізніше, ніж через 2 роки після їхнього призначення на посаду (відновлення на роботі). Ця норма не виключає можливості проходження атестації таких педагогічних працівників з першого року призначення (відновлення педагогічної діяльності).

Натомість у разі призначення (переведення) педагогічного працівника в інший заклад освіти на посаду, за якою він пройшов атестацію, до наступної атестації за ним зберігаються присвоєні за результатами попередньої атестації кваліфікаційна категорія та/або педагогічне звання. Атестація таких педагогічних працівників проводиться в строки, визначені пунктом 4 розділу I Положення, тобто чергова – протягом 5 років після попередньої атестації, позачергова (за його ініціативою) – відповідно до пункту 6 розділу I Положення. За результатами атестації педагогічних працівників, на посадах яких не передбачені кваліфікаційні категорії, атестаційною комісією приймається рішення щодо відповідності педагогічного працівника займаній посаді та надається рекомендація керівнику щодо встановлення педагогічному працівникові тарифного розряду в межах схем тарифних розрядів, визначених законодавством.

Звертаємо увагу, що Положення не встановлює норм щодо оплати праці. Положення визначає лише порядок проведення атестації педагогічних працівників. Визначення розміру заробітної плати, встановлення підвищення у разі присвоєння звання визначаються іншими нормативно-правовими актами.

Атестація педагогічних працівників – одне з найважливіших і найскладніших управлінських і методичних питань. Вона може виконати покладену на неї функцію лише за умови введення її в систему управлінської діяльності й такої її організації, що забезпечує розвиток творчої ініціативи, підвищення рівня професійної майстерності та якості педагогічної праці.

Атестація є суттєвим моментом у діяльності як керівника закладу освіти, усього педагогічного колективу, так і кожного педагогічного працівника, що прагне до самовдосконалення, самоствердження, до більш високого посадового статусу. Тому атестацію слід розглядати як складову педагогічної та управлінської діяльності закладу освіти, що здійснюється протягом усього навчального року.

Список використаних джерел та літератури

1. Наказ МОНУ №1277 від 10.09.2024 «Про внесення змін до Положення про атестацію педагогічних працівників». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-polozhennia-pro-atestatsiiu-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zareiestrovanyi-v-ministerstvi-justytsii-ukrainy-30-zhovtnia-2024-roku-za-163442979> (дата звернення: 13.06.2025).
2. Постанова КМУ від 21.08.2019 №800 зі змінами «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ МОНУ від 29.08.2024 №1225). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 13.06.2025).

Поляк О.В.,
доцент кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат наук державного управління

Бабин Е.П.,
методист науково-методичного центру
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
методист вищої категорії, відмінник освіти України

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Поняття «управлінська діяльність» (далі – УД) вперше у нормативно-правових документах було застосовано у професійному стандарті «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (далі – Профстандарт), зокрема у п. 8 розділу 1 [5]. Зміст здатностей у трудових функціях А, Г, Д чітко окреслює напрями управлінської діяльності (Таблиця 1).

Таблиця 1

Зміст здатностей керівника закладу освіти в напрямках управлінської діяльності

№	Шифр здатності	Зміст здатності	Назва компетентності як напрям УД
1.	Р.1, п.8	УД пов'язана з підвищенням нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням	Нервово-емоційний стан, інтелектуальне навантаження
2.	А1.1	Здатність керуватися в УД нормативно-правовими документами в галузі освіти	Нормативно-правова компетентність
3.	А2.7	Здатність здійснювати контроль і оцінювати ефективність УД	Компетентність стратегічного управління закладом освіти
4.	Г3.1	Здатність використовувати технології проектування в УД	Проектувальна компетентність
5.	Д3.1	Здатність орієнтуватися в освітньому просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в УД	Інформаційно-цифрова компетентність

Отже, інтелектуальна складова управлінської діяльності у змісті Профстандарту керівника (директора) закладу освіти стосується, як мінімум, чотирьох компетентностей: *норм права, стратегій закладу освіти, умінь проектувати, оперування інформацією через застосування цифрових інструментів*. Зміст здатностей А2.7 та Д3.1 прямо визначає потребу використання управлінської функції «оцінювання», яка визначає мірлами якість та ефективність (Я+Е).

Щодо сутності, доцільності та змісту таких мірил (Я+Е), то окреме авторське дослі-

дження правових норм законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Кодексу України про адміністративні правопорушення, наказу МОН України про інституційний аудит, професійних стандартах керівника (директора) та вчителя ЗЗСО, Концепції НУШ обґрунтовує місця «якості» та «ефективності» у закладі освіти, що детально представлено в окремому авторському джерелі [2]. У цілому правове поле України пропонує 21 (двадцять одне) «місце якості» та 24 (двадцять чотири) «місця ефективності» в закладі освіти.

Але лише Профстандарт містить вимогу щодо «оцінювання ефективності управлінської діяльності». Науковці О.І. Момот та А.О. Демченко стверджують, що «ефективність» виступає індикатором розвитку. Як категорія вона має дві сторони: якісну та кількісну. Якісна сторона відображає її логічний, теоретичний зміст, тобто сутність категорії [1]. Тому звертаємо увагу керівників закладів освіти на застосування понять «ефективність» у здатностях трудових функцій Профстандарту (Таблиця 2).

Таблиця 2

Компетентності, відповідальні за «ефективність» у здатностях керівника закладу освіти

№	Шифр здатності	Застосування поняття «ефективність» у здатностях трудових функцій керівника	Компетентності, відповідальні за «ефективність» у здатностях
1.	A2.4	Здатність ефективно залучати й використовувати матеріальні і фінансові ресурси відповідно до стратегічних цілей і завдань ЗО	К. стратегічного управління закладом освіти
2.	A3.1	Здатність здійснювати ефективну кадрову політику	К. стратегічного управління персоналом
3.	A3.2	Здатність ефективно управляти персоналом	
4.	B3.1	Здатність організовувати ефективну роботу колективу ЗО на засадах відкритості й толерантності	К. педагогічного, соціального та мережевого партнерства
5.	D3.2	Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) управлінські ресурси	Інформаційно-цифрова К.
6.	D3.3	Здатність керувати процесами створення ефективного безпечного електронного (цифрового) освітнього середовища ЗО та забезпечення умов для його ефективного використання	

Отже, зафіксованими у Профстандарті керівника (директора) закладу освіти відповідальними за «ефективність» УД є наступні шість найважливіших компетентностей:

- нормативно-правова компетентність;
- компетентність стратегічного управління закладом освіти;
- компетентність стратегічного управління персоналом;
- компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства;
- проєктувальна компетентність;
- інформаційно-цифрова компетентність.

Орієнтуючись на ці підходи Профстандарту, керівник закладу освіти може усвідомлювати і сприймати «оцінювання ефективності УД» у більш конкретизованому форматі. Але

однозначно, якщо брати до уваги теорію та практику системи оцінювання в цілому (за Керол Вайс), «ефективність УД» керівника закладу освіти на базі тієї чи іншої компетентності потребує застосування різних інструментів. Повертаючись до наукової думки О.І. Момота та А.О. Демченко, що ефективність=якість+кількість ($E=Y+K$), належить визначити найважливіші критерії «оцінювання стану УД» у кожній з компетентностей керівника. Для цього одним зі шляхів може бути апелювання до повноважень, ідентифікованих у правових нормах законів України «Про освіту» (стаття 26) та «Про повну загальну середню освіту» (стаття 38) (Таблиця 3).

Таблиця 3

Повноваження керівника як критерії для оцінювання ефективності УД у рамках відповідальних компетентностей

№	Компетентність, відповідальна за ефективність УД	Повноваження керівника як критерії для оцінювання ефективності УД	Кількісні показники оцінювання ефективності УД (окремі приклади)
1.	1. Нормативно-правова компетентність		
1.1	Ст.26, п.1. Повноваження (права і обов'язки) та відповідальність керівника закладу освіти (ЗО) визначаються законом та установчими документами ЗО		- Кількість опрацьованих та створених нормативно-правових документів за навчальний рік
1.2	Ст.38, п.3. Керівник має право підписувати документи з питань освітньої, фінансово-господарської та іншої діяльності ЗО		- Кількість з питань освітньої - Кількість з фінансово-господарської
1.3	Ст.38, п.3 Видавати відповідно до своєї компетенції накази і контролювати їхнє виконання		- Кількість наказів з особистим контролем - Кількість – з контролем іншими посадовими особами ЗО
2.	2. Компетентність стратегічного управління закладом освіти		
2.1	Ст.38, п.3. Визначати режим роботи закладу		Тут і далі – аналогічно
2.2	Ст.38, п.3. Звертатися до центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти із заявою щодо проведення позапланового інституційного аудиту, зовнішнього моніторингу якості освіти та/або громадської акредитації закладу		Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.3	Ст.38, п.3. Укладати угоди (договори, контракти) з фізичними та/або юридичними особами відповідно до своєї компетенції		Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.4	Ст.38, п.3. Ініціювати перед засновником або уповноваженим ним органом питання щодо створення або ліквідації структурних підрозділів		Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.5	Ст.38, п.4. Забезпечувати розроблення та виконання стратегії розвитку ЗЗСО		Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.6	Ст.38, п.4. Затверджувати освітню (освітні) програму (програми) ЗЗСО відповідно до цього закону		Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.7	Ст.38, п.4. Забезпечувати розроблення, затвердження, виконання та моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку учня		Кількісний доробок керівника закладу освіти

2.8	Ст.38, п.4. Керівник ЗЗСО (крім приватного закладу) зобов'язаний протягом першого року після призначення на посаду пройти курс підвищення кваліфікації з управлінської діяльності обсягом не менше 90 навчальних годин	Кількісний доробок керівника закладу освіти
2.9	Ст.38, п.4. Звітувати щороку на загальних зборах (конференції) колективу про свою роботу та виконання стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.	3. Компетентність стратегічного управління персоналом	
3.1	Ст.26, п.3. Призначає на посаду та звільняє з посади працівників, визначає їхні функціональні обов'язки	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.2	Ст.38, п.3. Призначати на посаду, переводити на іншу посаду та звільняти з посади працівників ЗО, визначати їхні посадові обов'язки, заохочувати та притягати до дисциплінарної відповідальності, а також вирішувати інші питання, пов'язані з трудовими відносинами, відповідно до вимог законодавства	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.3	Ст.38, п.4. Контролювати виконання педагогічними працівниками та учнями (учнем) освітньої програми, індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.4	Ст.38, п.4. Сприяти проходженню атестації та сертифікації педагогічними працівниками	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.5	Ст.38, п.4. Затверджувати посадові інструкції працівників ЗЗСО	Кількісний доробок керівника закладу освіти
3.6	Ст.38, п.4. Формувати засади, створювати умови, сприяти формуванню культури здорового способу життя учнів та працівників ЗЗСО	Кількісний доробок керівника закладу освіти
4.	4. Компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства	
4.1	Ст.26, п.3. Керівник ЗО в межах наданих йому повноважень організовує діяльність ЗО	Кількісний доробок керівника закладу освіти
4.2	Ст.26, п.3. Сприяє здійсненню волонтерської діяльності, підвищенню її суспільного престижу, розвитку, підтримці та заохоченню такої діяльності серед учасників освітнього процесу ЗО у вільний від занять час	Кількісний доробок керівника закладу освіти
4.3	Ст.26, п.3. Затверджує положення про запобігання і протидію насильству та жорстокому поведінню з дітьми в ЗО з урахуванням Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поведіння з дітьми та Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поведіння з дітьми, затверджених КМУ, забезпечує його оприлюднення, обов'язкове ознайомлення з ним працівників закладу та здійснює контроль за його виконанням	Кількісний доробок керівника закладу освіти

4.4	Ст.26, п.3. Сприяє проходженню особами, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження, відповідної програми для таких осіб	Кількісний доробок керівника закладу освіти
4.5	Ст.38, п.4. Створювати необхідні умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами (ООП)	Кількісний доробок керівника закладу освіти
4.6	Ст.38, п.5. Формувати засади, створювати умови, сприяти формуванню культури здорового способу життя учнів та працівників ЗЗСО	Кількісний доробок керівника закладу освіти
5.	5. Проєктувальна компетентність	
5.1	Ст.26, п.3. Створює у ЗО безпечне, здорове та інклюзивне чи спеціальне освітнє середовище із забезпеченням універсального дизайну та розумного пристосування	Кількісний доробок керівника закладу освіти
5.2	Ст.38, п.3. Розробляти проєкт кошторису та подавати його засновнику або уповноваженому ним органу на затвердження	Кількісний доробок керівника закладу освіти
5.3	Ст.38, п.4. Планувати та організовувати діяльність ЗЗСО	Кількісний доробок керівника закладу освіти
5.4	Ст.38, п.4. Надавати щороку засновнику пропозиції щодо обсягу коштів, необхідних для підвищення кваліфікації педагогічних працівників	Кількісний доробок керівника закладу освіти
6.	6. Інформаційно-цифрова компетентність (ІЦК)	
6.1	Ст.38, п.4. Забезпечувати відкритість і прозорість діяльності ЗЗСО, зокрема шляхом оприлюднення публічної інформації відповідно до вимог законів України «Про освіту», «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та інших законів України	Кількісний доробок керівника закладу освіти
6.2	Ст.38, п.4. Організовувати документообіг, бухгалтерський облік та звітність відповідно до законодавства;	Кількісний доробок керівника закладу освіти

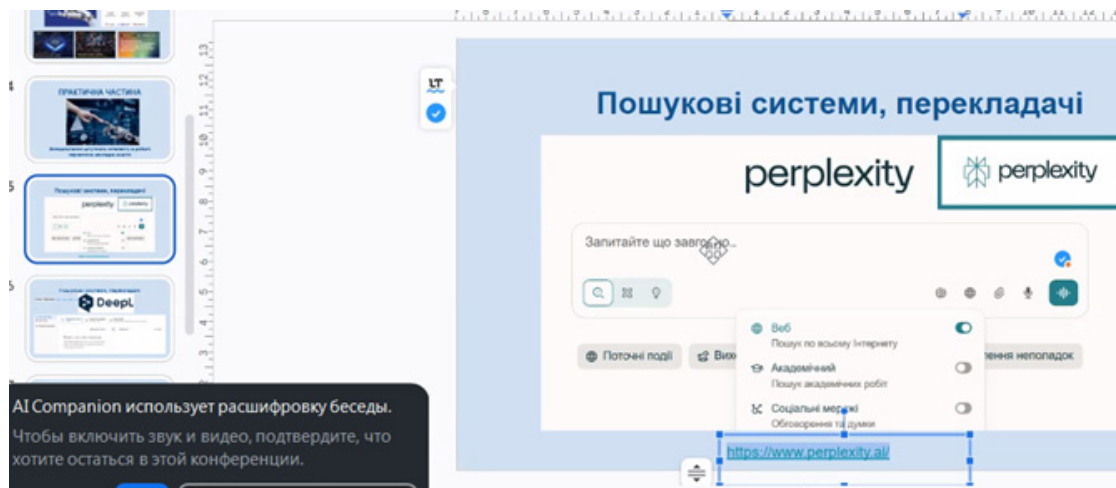
Із представленого у Таблиці 3 звертаємо увагу на наявність найменшої кількості правових норм як критеріїв оцінювання *ефективності* УД у рамках відповідальності інформаційно-цифрової компетентності. Тому стан ІЦК керівника потребує постійного вдосконалення.

Новим сучасним освітнім трендом, що все більше застосовується в УД керівника закладу освіти, може бути практична реалізація через застосування комп'ютерної системи штучного інтелекту (ШІ).

Робота з пошуковими системами у 2025/2026 навчальному році за покликаннями, які подаються нижче, може стати для керівника закладу освіти інструментом удосконалення ефективності ІЦК:

- <https://www.perplexity.ai/>;
- <https://grok.com/>;
- <https://gemini.google.com/>;

- <https://chatgpt.com/>;
- <https://copilot.microsoft.com/>.

*Використано матеріали VIII Всеукраїнської літньої онлайн-школи «Освітні ініціативи – 2025»

Окрім того, звертаємо ще раз увагу, що ефективність УД керівника закладу освіти залежить ще і від нервово-емоційного стану (р.1, п.8 Профстандарту керівника закладу освіти). Тому рекомендуємо керівникам (директорам) закладів освіти звернути увагу на інноваційний підхід, яким сьогодні у світі вважається нова концепція піклування про власне здоров'я wellbeing (WB) як стан комфорту, здоров'я, відчуття щастя, добробуту, процвітання, задоволення (за Оксфордським словником). *Мета WB* – покращити якість життя та рівень задоволення власним життям через зміну власних моделей мислення, поведінки та ставлення.

Умови впровадження WB:

- уважність та доброта до себе,
- щодня робити маленькі кроки для наповнення життя і зміни звичок.

Класифікація сфер wellbeingu

*Використано матеріали VIII Всеукраїнської літньої онлайн-школи «Освітні ініціативи – 2025»

Усі сфери WB займають важливе місце в УД керівника закладу освіти. Але в умовах російсько-української війни, що є великим психологічним навантаженням на керівників та педагогічний персонал закладів освіти навіть на територіях, де не здійснюються прямі бойові дії, пріоритетним слід вважати духовний wellbeing.

Духовний wellbeing

це стан внутрішньої гармонії, коли людина відчуває зв'язок зі своїми найглибшими цінностями, життєвими цілями та сенсом існування. Відчуття спокою, цілісності та гармонії в житті незалежне від зовнішніх обставин.

Складові духовного wellbeing:

- розуміння і прийняття власних життєвих цілей, усвідомлення власних цінностей і норм;
- відчуття зв'язку з чимось більш глобальним (природою, Всесвітом, суспільством);
- здатність знаходити сенс і позитив навіть у складних ситуаціях;
- суб'єктивне відчуття внутрішнього спокою та гармонії.

Порада: кожен день записуйте 3-5 фактів за що ви вдячні у житті. Опануйте техніки Mindfulness, медитуйте.

Питання для аналізу:

- чи маєте ви щодня час для себе (побути наодинці зі своїми думками, медитувати, дихати)?
- чи те, що ви робите і як ви живете, відповідає вашим моральним принципам, цінностям, переконанням?
- чи маєте ви зараз мету у житті?
- чи вдячні ви за те, що маєте у своєму житті?
- чи поважаєте ви переконання і традиції інших людей?

*Використано матеріали VIII Всеукраїнської літньої онлайн-школи «Освітні ініціативи – 2025»

Зміст слайда пропонує питання для аналізу, що можна використати як критерії оцінювання духовно-емоційного стану керівника закладу. Аналогічно для керівника закладу освіти важливим є і кар'єрний wellbeing.

Кар'єрний wellbeing

це стан задоволеності та рівноваги, який людина відчуває у своєму професійному житті

Оцініть кожну шкалу за рівнем задоволеності:

- перспектива вашої професії або галузі;
- умови праці (складність умов та функцій);
- цікавість завдань;
- можливості для розвитку та самореалізації;
- розмір заробітної плати;
- спілкування з колегами, комунікація з керівництвом;
- соціальні пакети та бонуси;
- час на відпочинок.

25

Питання для аналізу:

- чи подобається вам те, що ви робите, і чи відчуваєте ви, що робота має для вас сенс?
- чи дає вам ваша робота можливість навчатися, розвиватися та реалізовувати свій потенціал?
- чи знаходите ви час для відпочинку, сім'ї та особистих інтересів?
- чи можете ви реалізувати свої інтереси, не приносячи їм у жертву роботу?
- чи забезпечує робота достатній дохід для задоволення ваших потреб і досягнення ваших фінансових цілей?
- чи впевнені ви у своєму кар'єрному майбутньому?
- чи хороші у вас стосунки з колегами та керівництвом?
- чи відповідає ваша професійна діяльність вашим особистим принципам і життєвим пріоритетам?

*Використано матеріали VIII Всеукраїнської літньої онлайн-школи «Освітні ініціативи – 2025»

Отже, у 2025/2026 навчальному році керівникам (директорам) закладів освіти рекомендуємо звернути увагу на ті компетентності та здатності, які відповідальні за ефективність управлінської діяльності. Особливої уваги потребує посилення ефективності управлінської діяльності на основі інформаційно-цифрової компетентності. Робота з пошуковими системами може стати інструментом удосконалення ефективності ІЦК та шляхом до WB.

Список використаних джерел та літератури

1. Момот О.І., Демченко А.О. (2013). Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. URL: http://www.evd-journal.org/download/2013/2013-3/EVD_2013-No.3-207-210.pdf.
2. Поляк О.В. Місця якості та ефективності в діяльності закладів освіти України: правовий механізм регулювання. *Грааль науки: міжнар. наук. журнал*. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа»; НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці». 2024. №39. С. 565-577 (784 с.). URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/10.05.2024/27>.
3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. №463-IX. Дата оновлення: 01.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
4. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. №2145-VIII. Дата оновлення: 01.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства економіки України від 17 верес. 2021 р. №568-21. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>.

УКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Нова українська школа (НУШ) – це реформа освіти, яка передбачає значні зміни в підходах до навчання, виховання та розвитку учнів. Одним з ключових аспектів цієї реформи є оновлення процесу укладання навчальних планів, що відіграють фундаментальну роль у реалізації Концепції «Нова українська школа», у тому числі на рівні базової середньої освіти (5-9 класи). Навчальний план у НУШ – це не просто перелік предметів і годин. Це інструмент для формування освітнього середовища, яке сприятиме розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти.

Відповідно до ст.11. п.3 Закону України «Про повну загальну середню освіту» навчальний план є обов'язковим складником освітньої програми закладу освіти і має ґрунтуватися «на одному з варіантів типових навчальних планів відповідної типової освітньої програми» [4].

Розглянемо поняття «типовий навчальний план» і «навчальний план», «обов'язкові освітні компоненти» та «вибіркові освітні компоненти».

Типовий навчальний план – це документ, у якому визначається загальний обсяг навчального навантаження (у навчальних годинах) на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти, містить рекомендований розподіл за роками навчання між навчальними предметами (інтегрованими курсами), обов'язковими для вивчення, послідовність їхнього вивчення, а також кількість годин на вивчення вибірових освітніх компонентів, зокрема навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів [4].

Навчальний план – це документ, який обов'язково ґрунтується на одному з варіантів Типових навчальних планів відповідної Типової освітньої програми, може передбачати перерозподіл годин між обов'язковими освітніми компонентами для вивчення (крім державної мови) певної освітньої галузі, які можуть вивчатися окремо та/або інтегровано з іншими навчальними предметами; у ньому уточнюється перелік вибірових освітніх компонентів за рахунок додаткових резервних годин [4].

Обов'язкові освітні компоненти визначаються державними стандартами освіти та Типовою освітньою програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України, забезпечують єдність освітнього простору та гарантують досягнення базового рівня знань і компетентностей усіма учнями, а *вибіркові освітні компоненти* формуються закладом освіти з урахуванням освітніх потреб учнів, кадрового потенціалу школи, матеріально-технічної бази та можливостей освітнього середовища [4].

Усі навчальні плани для учнів 5-9-х класів Нової української школи укладаються на основі Типових навчальних планів базової середньої освіти, розміщених у додатках до Типової освітньої програми для 5-9-х класів для закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки від 19.02.2021 №235 (у редакції наказу МОНУ від 09.08.2024 №1120) [2].

Зупинимося на основних аспектах, на які варто звертати особливу увагу при укладанні навчальних планів для 5-9-х класів у закладах загальної середньої освіти.

У додатках 3-4 зазначеного вище документа подано Типові навчальні плани, які містять орієнтований перелік навчальних предметів та інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі, а також орієнтований перелік міжгалузевих інтегрованих курсів. Кожен заклад загальної середньої освіти з цього орієнтовного переліку обирає ті предмети, які будуть викладатися в межах цієї освітньої галузі. Це можуть бути як окремі предмети, так і поєднання навчального предмета та інтегрованого курсу. Варіанти поєднання освітніх компонентів у мовно-літературній, математичній, природничій, соціальній і здоров'язбережувальній, громадянській та історичній освітніх галузях подано в пояснювальних записках Типових навчальних планів. Наприклад: для мовно-літературної освітньої галузі – вивчення української мови, української та зарубіжної літератур, іноземної мови або вивчення української мови, інтегрованого курсу літератур та іноземної мови [2].

Типова освітня програма для 5-9-х класів для закладів загальної середньої освіти (у редакції наказу МОНУ від 09.08.2024 №1120) у додатку 1 подає мінімальну та максимальну кількість годин у межах кожної освітньої галузі на адаптаційному та предметному циклах навчання базової середньої освіти. У р.4 «Типові навчальні плани» зазначено, що заклад загальної середньої освіти відповідно до Державного стандарту «самостійно визначає кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі в межах кількості годин, визначених Типовою освітньою програмою, кількість навчальних годин на вивчення окремих освітніх компонентів у межах навчальних годин, визначеною Освітньою програмою закладу освіти, та кількість навчальних годин на вивчення вибіркового освітніх компонентів у межах годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами». Варто пам'ятати, що показник годин для вивчення української мови – 4 години – зменшувати не можна [2].

Це означає, що спочатку визначаємо кількість годин, яка буде на вивчення певної освітньої галузі. Потім з цієї кількості годин визначаємо кількість годин на вивчення окремих освітніх компонентів, тобто обов'язкові навчальні предмети та вибіркові, якщо такі є, у межах цієї освітньої галузі. Варто зауважити, що та мінімальна кількість годин, яка зазначена в Типових навчальних планах, не є кінцевою: вона може бути доповнена за рахунок годин, визначених для перерозподілу навчального навантаження між освітніми компонентами.

Наприклад: 5 клас, мовно-літературна освітня галузь, мінімум 10 год. – максимум 13 год. Можемо залишити 10 год., а можемо додати ще від 1 до 3-х год. за рахунок резервних годин. Тобто на викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі можна взяти й 10, і 11,5 або 12,5 год.

Перерозподіл резервних годин є важливою складовою укладання навчальних планів для 5-9-х класів. Ці години обов'язково мають бути використаними. Відповідно до рекомендацій МОНУ їх можна використовувати для надолуження освітніх втрат – збільшення кількості годин на обов'язкові освітні компоненти до максимальної кількості годин для відповідної освітньої галузі; для вивчення вибіркового освітніх компонентів (курсів за вибором (факультативних курсів), міжгалузевих інтегрованих курсів, проектної діяльності); для проведення індивідуальних консультацій і групових занять [1; 2].

Години для перерозподілу також можна використовувати тільки на підсилення вивчення предметів і не обирати міжгалузеві інтегровані курси (це більше стосується 6-7 класів), дотримуючись максимального показника для певної галузі [2].

Усі години, виділені для вибіркового освітніх компонентів, мають бути в розкладі. Рішення про їхнє оцінювання ухвалює педрада; рішення про домашні завдання ухвалює педагог, який веде курс [1].

При перерозподілі годин варто враховувати потреби й запити усіх учасників освітнього процесу: учнівства, батьківства, педагогічного колективу, кадрове та матеріально-технічне забезпечення, безпекові умови тощо. Рішення про перерозподіл годин між освітніми галузями, навчальними предметами та/або інтегрованими курсами ухвалює педагогічна рада, яка

затверджує освітню програму закладу освіти [2].

Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей у навчальному/их плані/ах кожного класу закладу загальної середньої освіти не повинна перевищувати загальну річну кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи), визначену базовим навчальним планом, із дотриманням вимог гранично допустимого річного навчального навантаження [2].

Як вибіркові освітні компоненти Міністерство освіти і науки рекомендує включати до навчальних планів 5-9-х класів такі міжгалузеві інтегровані курси:

- «Драматургія і театр» (мовно-літературна та мистецька освітні галузі);
- «STEM» (математична, природнича та технологічна освітні галузі);
- «Робототехніка» (технологічна та інформатична освітні галузі);
- «Безпековий практикум» (соціальна та здоров'язбережувальна, технологічна та природнича освітні галузі), курси соціального, емоційного та етичного спрямування (соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь) [2].

Варто зауважити, що заклад освіти може додавати й інші вибіркові освітні компоненти за умови, що вони мають модельні навчальні програми, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» /«Схвалено для використання в освітньому процесі» в установленому порядку, або на основі модельних розробляються навчальні програми й затверджуються педагогічною радою закладу освіти [2].

Опрацювавши нормативно-правові документи, пропонуємо алгоритм дій адміністрації закладу загальної середньої освіти щодо укладання навчальних планів для учнів 5-9-х класів:

1. Ознайомитися з варіантом Типового навчального плану Типової освітньої програми для певного класу (5-9), на основі якого в закладі загальної середньої освіти буде розроблятися навчальний план.

2. Визначити кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі в межах кількості годин, передбачених Типовою освітньою програмою для відповідної освітньої галузі.

3. Вибрати один з варіантів поєднання освітніх компонентів, визначити перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі.

4. Визначити кількість навчальних годин на вивчення окремих освітніх компонентів галузі в межах навчальних годин, передбачених освітньою програмою закладу для відповідної освітньої галузі.

5. Визначити кількість навчальних годин на вивчення вибірових освітніх компонентів у межах годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами.

6. Визначити навчальні предмети / інтегровані (зокрема міжгалузеві) курси вибіркового освітнього компонента з урахуванням потреб та запитів усіх учасників освітнього процесу.

7. Розглянути на педагогічній раді перерозподіл годин між освітніми галузями, навчальними предметами та/або інтегрованими курсами й ухвалити відповідне рішення.

8. Укласти навчальний план, ураховуючи рішення педагогічної ради щодо перерозподілу годин між освітніми галузями, навчальними предметами та/або інтегрованими курсами та дотримуючись гранично допустимого тижневого навчального навантаження в певному класі.

Цей алгоритм забезпечує системний підхід до укладання навчальних планів для 5-9-х класів НУШ, дозволяючи закладу загальної середньої освіти створити гнучке та ефективне освітнє середовище, що відповідає сучасним вимогам реформи. Адже оновлений підхід до укладання навчальних планів відкриває значні перспективи для підвищення якості освіти, розвитку індивідуальності кожного учня та підготовки випускників до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел та літератури

1. Відповідаємо на запитання щодо оновленої Типової освітньої програми для 5-9 класів (НУШ) // База новин «Усі новини». 30 серпня 2024 року / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/news/vidpovidaemo-na-zapytannia-shchodo-onovlenoi-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-59-klasiv-nush> (дата звернення: 26.05.2024).
2. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Наказ МОН України №1120 від 09 серпня 2024 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92805/ (дата звернення: 26.05.2024).
3. Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 року №2145-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
4. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16 січня 2020 року №463-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
5. Складаємо освітню програму та навчальний план для 5-9 класів НУШ за новими вимогами // База даних «Статті» / Освітній проєкт «На Урок». URL: <https://naurok.com.ua/post/skladaemo-osvitnyu-programu-ta-navchalniy-plan-dlya-5-9-klasiv-nush-za-novimi-vimogami> (дата звернення: 30.05.2024).
6. Як використовувати оновлену Типову освітню програму для 5-9-х класів: відповіді МОН на найпоширеніші питання. URL: <https://nus.org.ua/2024/08/30/yak-vykorystovuvaty-onovlenu-typovu-osvitnyu-programu-dlya-5-9-h-klasiv-vidpovidi-mon-na-najposhyrenishi-pytannya/> (дата звернення: 30.05.2024).

КЛЮЧОВІ АКЦЕНТИ В РОБОТІ МЕНЕДЖЕРА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ДОШКІЛЛЯ

Закон України «Про дошкільну освіту», який набрав чинності з 01.01.2025 року, закладає фундамент для оновлення змісту освіти, забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини, поліпшення якості дошкільної освіти. У зв'язку з цим директору закладу дошкільної освіти необхідно переглянути локальні документи закладу та внести ряд суттєвих змін [12]. Прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про дошкільну освіту» (далі – Закон) визначено строк п'ять років для впорядкування установчих документів закладів дошкільної освіти відповідно до вимог цього Закону [1, п.3 р.ХІІ].

Установчими документами закладу дошкільної освіти є статут та у випадках, визначених цим Законом, засновницький договір, укладений між засновниками закладу дошкільної освіти. Установчі документи розробляються відповідно до законодавства [1, п. 1 ст. 31].

Насамперед рекомендуємо внести зміни у статут закладу дошкільної освіти (шляхом затвердження нової редакції). Пропонуємо ключові положення, які необхідно змінити або доповнити [1, п. 2 ст. 31]:

1. Найменування закладу освіти (повне та скорочене).

Його необхідно прописувати відповідно до вимог написання найменування юридичної особи [4].

2. Статус [2, ч. 2 ст. 22], форма власності, організаційно-правова форма та тип (типи) освітньої діяльності (ясла, дитячий садок, спеціальний дитячий садок, мобільний дитячий садок, сімейний (родинний) садок, мінісадок, центр педагогічного партнерства, центр розвитку дитини) [1, ст. 12, 30, 35].

3. Місцезнаходження закладу дошкільної освіти (вулиця, № будинку, населений пункт, район, область, індекс) [3; 8].

4. Засновник і його повноваження.

Пропонуємо прописати в документі, що засновник здійснює організацію конкурсного відбору працівника [1, п. 3 ст. 24], контроль за дотриманням ліцензійних умов; визначає тривалість роботи закладу дошкільної освіти впродовж року, тривалість навчального року, робочого тижня й робочого дня [1, п. 3 ст. 15, 37].

5. Управління закладом освіти.

Радимо внести норму про конкурсне призначення керівника [1, п. 3 ст. 24], описати повноваження директора відповідно до громадянської, соціальної, культурної, цифрової та підприємницької компетентностей професійного стандарту [9, с. 6, 7].

6. Організація освітнього процесу.

Пропонуємо вказати форми здобуття освіти: основні (очна, мережева, дистанційна, педагогічний патронаж) та додаткові (сімейна (домашня)) [1, п. 2 ст. 12].

7. Учасники освітнього процесу.

Необхідно уточнити перелік відповідно до освітніх послуг, які надає заклад дошкільної освіти [1, п. 1 ст. 8], та списку посад педагогічних працівників [7]. Визначити права і обов'язки батьків, педагогів, органів громадського самоврядування [1, ст. 20, 21, 22].

8. Інклюзивна і спеціальна освіта.

Якщо у закладі є інклюзивні, спеціальні групи, рекомендуємо наголосити на праві дітей з ООП на здобуття дошкільної освіти відповідно до індивідуальних програм розвитку з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей [1, п. 5 ст. 8].

9. Система забезпечення якості освіти.

Пропонуємо включити норму про внутрішню [6] і зовнішню системи забезпечення якості освіти [1, п. 3, 4 ст. 41], про виконання державного стандарту [1, ст. 42].

10. Фінансування та майно.

Рекомендуємо чітко визначити джерела фінансування: бюджетні кошти, батьківські/добровільні внески (лише на добровільній основі), гранти, благодійна допомога та інші надходження, не заборонені законодавством.

Слід зауважити, що державні і комунальні заклади дошкільної освіти не мають права надавати платні освітні послуги на заміну реалізації освітньої програми. Вихованці та їхні батьки можуть отримувати в державному чи комунальному закладі дошкільної освіти платні освітні та інші послуги виключно на добровільних засадах [1, ст.50].

Оскільки статут закладу дошкільної освіти затверджується його засновником [1, п. 2 ст. 31], рекомендуємо підготувати порівняльну таблицю змін до статуту для подання на затвердження засновнику.

Представляємо приклад оформлення порівняльної таблиці.

№	Розділ/пункт статуту	Було (чинна редакція)	Стає (нова редакція)	Підстава для змін
1.	Найменування, тип закладу	Комунальний дошкільний навчальний заклад №...	Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-дитячий садок) №...	Закон України «Про дошкільну освіту» (далі – Закон) (2025), ст. 35
2.	Вік дітей	Діти віком від 3 до 6(7) років	Діти віком від 1 до 6(7) років	Закон, ст. 17
3.	Призначення керівника	Призначається без конкурсу	Призначається на конкурсних засадах	Закон, ст. 24
4.	Форми здобуття освіти	Очна (денна) форма	Очна (денна), мережева, дистанційна, педагогічний патронаж, сімейна (домашня)	Закон, ст. 12
5.	Мова освітнього процесу	Визначається установчими документами	Державною мовою. Дітям, які належать до корінних народів або національних меншин (спільнот) України, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу, гарантується і забезпечується право на здобуття дошкільної освіти мовою відповідного корінного народу або відповідної національної меншини (спільноти) України поряд із державною мовою	Закон, ст. 7

6.	Учасники освітнього процесу	Діти, педагоги, завідувач, інші працівники ЗДО	Вихованці; педагогічні працівники, повний перелік посад яких затверджується Кабінетом Міністрів України; помічники вихователів закладів дошкільної освіти; інші працівники закладів дошкільної освіти; батьки вихованців; асистенти дітей з особливими освітніми потребами (у разі їхнього допуску відповідно до вимог законодавства); фізичні особи, які провадять педагогічну діяльність у сфері дошкільної освіти	Закон, ст. 18
7.	Інклюзивна, спеціальна освіта	Не передбачена	Для забезпечення здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами та їхнього психолого-педагогічного супроводу, включно з наданням психолого-педагогічних та/або корекційно-розвиткових послуг, у закладах дошкільної освіти на підставі заяв батьків дітей у порядку, визначеному законодавством, утворюються інклюзивні та/або спеціальні групи	Закон, ст. 17
8.	Освітній процес	Відповідно до Базового компонента	Освітній процес організовується відповідно до цього Закону, Закону України «Про освіту», інших нормативно-правових актів, освітніх і парціальних програм, програми розвитку закладу дошкільної освіти, плану роботи на рік та спрямовується на розвиток особистості, обдарувань кожної дитини, досягнення результатів, визначених державним стандартом	Закон, ст. 15
9.	Забезпечення якості освіти	Не визначено	Внутрішня система забезпечення якості дошкільної освіти формується закладом дошкільної освіти з урахуванням методичних рекомендацій, розроблених центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти та затверджених центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки	Закон, ст. 41

10.	Фінансування	Бюджет, спонсорська допомога	Публічні кошти, цільові платежі, гранти, надходження за договорами, благодійна допомога (без примусу), інші джерела, не заборонені законодавством	Закон, ст. 51
-----	--------------	------------------------------	---	---------------

Наголошуємо, що Міністерство освіти і науки наразі працює над розробкою кількох зразків статутів, які можна буде взяти за основу при зміні власного статуту [11].

Наступним кроком керівника закладу дошкільної освіти має бути оновлення Програми розвитку ЗДО (далі – Програма).

Перезавантаження Програми розвитку закладу дошкільної освіти – це стратегічний крок для руху вперед, розвитку закладу та формування якісного освітнього середовища. Це не просто документ, а інструмент реальних змін, тому хочемо зауважити, що це має бути не формальністю, а необхідністю для забезпечення якості освіти та відповідності сучасним викликам [10].

Ключовими причинами, що зумовлюють потребу в перезавантаженні Програми, вважаємо:

1. Відповідність новим вимогам законодавства.

Програма має враховувати чинні норми та стандарти.

2. Актуалізація цілей і завдань.

Можуть з'явитися нові пріоритети: психоемоційний стан дітей, цифрова компетентність педагогів, робота з дітьми з ООП тощо.

3. Оцінка ефективності попередньої Програми.

Аналіз попередньої Програми дозволяє побачити, що спрацювало, а що – ні, визначити, які напрями потребують додаткової уваги, уникнути повторення попередніх помилок.

4. Реакція на виклики часу.

Вважаємо, що зросла потреба в інклюзивному середовищі, адаптації дітей-переселенців, психологічний супровід сімей. Воєнний стан, демографічні зміни, релокація, зміни у громаді – усе це потребує нових підходів у роботі ЗДО.

5. Мотивація педагогічного колективу та підвищення конкурентоспроможності ЗДО.

На нашу думку, перезавантаження змісту Програми дає змогу об'єднати команду навколо спільної мети, визначити ролі та відповідальність, посилити усвідомлення місії ЗДО і залученість працівників. Якісна програма розвитку показує, що заклад рухається вперед, допомагає отримати підтримку громади та ресурси від засновника.

Надаємо орієнтовний алгоритм дій зі створення (перезавантаження) Програми розвитку закладу дошкільної освіти (ЗДО) з рекомендаціями для керівника (директора/завідувача):

1. Аналіз поточного стану ЗДО.

Проведіть SWOT-аналіз (сильні/слабкі сторони, можливості/загрози) [13, с. 33-40]. Оцініть рівень освітнього процесу, кадрового складу, матеріально-технічної бази, взаємодії з батьками. Використайте анкетування батьків, педагогів, самооцінку закладу.

2. Створення робочої групи.

Необхідно залучити вихователів, практичного психолога, вихователя-методиста, представників батьківської громади (інших фахівців за потреби). Призначити відповідального за координацію Програми.

3. Визначення цілей і завдань Програми.

Рекомендуємо формулювати реальні, досяжні, вимірювані цілі. Завдання радимо спрямовувати на покращення освітнього середовища, підвищення якості освіти, розвиток дитини.

ни.

4. Формування змісту Програми розвитку.

Структура програми має містити:

- 1) вступ;
- 2) аналіз стану ЗДО;
- 3) мету і завдання;
- 4) основні напрямки розвитку (освітній процес, робота з кадрами, робота з батьками, удосконалення матеріально-технічної бази, створення безпечного освітнього середовища, очікувані результати, моніторинг виконання).

При формуванні основних напрямків у Програмі рекомендуємо спиратися на чинну нормативно-правову базу, враховувати потреби конкретного закладу дошкільної освіти і громади.

5. Обговорення та узгодження Програми.

Проект Програми необхідно обговорити і схвалити на педагогічній раді закладу [1, п. 3 ст. 39], врахувати пропозиції педагогів, батьків, засновника. Хочемо зауважити, що у формуванні Програми має право брати участь піклувальна рада закладу [1, п. 5 ст. 40]. Готовий документ затверджує директор закладу дошкільної освіти [1, п. 4 ст. 38].

Рекомендуємо директорам при організації роботи у 2025/2026 н.р. врахувати, що Міністерство освіти і науки України продовжує працювати над підзаконними актами щодо імплементації Закону України «Про дошкільну освіту», у зв'язку з чим втратили чинність наступні документи [4]:

- «Про запровадження Закону України «Про дошкільну освіту» від 05.09.2001 №625;
- «Про запровадження звітування керівників дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів» від 28.01.2005 №55;
- «Про затвердження Примірного положення про освітній округ» від 05.04.2006 №267;
- «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення навчальної літератури для дітей дошкільного віку» від 12.05.2014 №572;
- «Про затвердження Примірного положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти» від 16.04.2018 №372.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту» (редакція від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
2. Закон України «Про освіту» (редакція від 01.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
3. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (редакція від 04.04.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 05.06.2025).
4. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vyznannia-takymy-shcho-vtratyly-chynnist-deiakykh-nakaziv-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy> (дата звернення: 06.06.2025).
5. Про затвердження Вимог до написання найменування юридичної особи, відокремленого підрозділу юридичної особи, у тому числі утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організацій профспілки : наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 №368/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12#Text> (дата звернення: 03.06.2025).
6. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої си-

стеми забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки від 04.03.2025 №407. URL: <https://sqe.gov.ua/metodrek-zdo-2025/> (дата звернення: 04.03.2025).

7. Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 №963 (редакція від 18.02.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

8. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку : постанова Кабінету міністрів України від 05.03.2009 №270 (редакція від 09.10.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

9. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти : наказ Міністерства економіки України від 28.09.2021 №620-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 09.06.2025).

10. Стратегія розвитку закладу освіти, стратегічне планування / Куриш Н.К., Унгурян І.К. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/18NBn9YEezNz9BXst0isXcgpR7WsZ0Qf> (дата звернення: 09.06.2025).

11. Термінові зміни в роботі дошкільних закладів: як тепер працюватимуть вихователі?. Сайт «Педрада». URL: <https://oplatforma.com.ua/news/93092-zminyty-vnutrishni-shtatni-rozpysy-v-doshkilnykh-zakladakh-potribno-vzhe-rekomendatsii-mon> (дата звернення: 05.06.2025).

12. Які зміни внести в локальні документи дитсадка відповідно до нового Закону «Про дошкільну освіту». Сайт «Педрада». URL: <https://ezavdnz.expertus.com.ua/10018069> (дата звернення: 04.06.2025р.).

13. SWOT-аналіз – складова частина стратегічного менеджменту вищих навчальних закладів країн ЄС / Гладченко М.М. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7518/Gladchenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 09.06.2025).

ВЕКТОРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є фундаментальною складовою цілісного розвитку кожної дитини, сприяючи її фізичному, емоційному та інтелектуальному становленню. Те, наскільки ефективно буде організовано процес розвитку, навчання і виховання в цей період, безпосередньо впливає на подальші навчальні досягнення дітей, їхню соціальну адаптацію та здатність справлятися з життєвими труднощами.

Пам'ятаємо! Метою дошкільної освіти є не підготовка дітей до школи, а розвиток їхніх «фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок» [3, ст.11].

Освітній процес має бути спрямований на виконання вимог *Державного стандарту дошкільної освіти*, оскільки його виконання «є обов'язковим для усіх закладів дошкільної освіти» [4, ст. 42, п. 1]. У зв'язку із введенням в дію нового Закону України «Про дошкільну освіту» (далі - нового Закону) та реформуванням галузі Державний стандарт дошкільної освіти планують оновити. Попри це у новому Законі вказано, що «новий державний стандарт, його нова редакція, зміни до державного стандарту набирають чинності не раніше ніж через один рік з дня затвердження» [4, ст. 42, п. 2]. Тому на сучасному етапі організовуємо освітню роботу з дітьми відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) у редакції від 12.01.2021 (абз. 1, п. 3, розділ XII «Прикінцеві та перехідні положення» нового Закону). Варто звернути увагу, що відповідно до нового Закону (ст. 1) стандарт нашої галузі вже не буде мати подвійної назви, залишиться тільки назва «Державний стандарт дошкільної освіти». Основні загальні вимоги до організації освітнього процесу в ЗДО викладено у ст. 15 нового Закону.

Відбулися незначні зміни у вимогах щодо формування та використання освітніх програм. По-перше, відповідно до вимог нового Закону *відсутня обов'язкова вимога щодо формування освітньої програми закладу*. У п. 2 ст. 16 нового Закону вказано, що ЗДО може здійснювати освітній процес за «освітніми програмами, що рекомендовані центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки для використання в освітньому процесі» або за освітніми програмами, що мають не менше трьох позитивних експертних висновків з визначенням вимог, хто може надавати такі висновки. У п. 3 ст. 39 нового Закону є тільки вимога, що педагогічна рада ЗДО ухвалює рішення про вибір освітніх і парціальних програм, за якими буде організовано освітній процес у певному навчальному році, і ніде не вказано про необхідність схвалення педагогічною радою та затвердження керівником освітньої програми ЗДО (не плутаємо з програмою розвитку закладу, яка формується ЗДО, схвалюється педрадою та затверджується керівником).

По-друге, змінилася термінологія щодо визначення видів програм у сфері дошкільної освіти. Раніше були освітні або програми розвитку, які характеризувалися за 4-ма критеріями. Тепер програму, яку ми раніше називали комплексною освітньою (містить комплекс освітніх компонентів за всіма освітніми напрямками державного стандарту), визначено тільки як освітню (абз. 8 ст. 1 нового Закону), і залишилася назва «парціальна програма» (містить

комплекс освітніх компонентів у межах одного або декількох освітніх напрямів державного стандарту).

По-третє, залишилася можливість самим педагогам (одному або певним колективом у співавторстві) за бажанням розробляти та використовувати власну освітню чи парціальну програму за умови отримання на неї позитивних експертних висновків, про що писалося вище (п. 2 та п. 7 ст. 16 нового Закону). Основні вимоги до структури освітньої програми викладено у п. 3 статті 16 нового Закону.

Отже, рішення про використання конкретної освітньої чи парціальної програми/програм схвалює педагогічна рада ЗДО (п. 4 та п. 8 ст. 16 нового Закону), перелік яких має бути обов'язково оприлюднений на вебсайті закладу (п. 9 ст. 16 нового Закону). У ЗДО залишається право одночасного використання різних чинних освітніх та парціальних програм, що чітко передбачено п.1 ст.16 нового Закону та можливість комбінувати, інтегрувати або в інший спосіб адаптувати обрані ним освітні та парціальні програми (п. 10 ст. 16 нового Закону).

Ознайомитися з переліком чинних освітніх, парціальних програм та навчально-методичної літератури для закладів дошкільної освіти можна за постійно активним посиланням <https://goo.gl/17YmaJ>. Порядок надання грифів «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та «Схвалено для використання в освітньому процесі» (далі – грифи) визначено у [Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам](#), затвердженому наказом МОНУ від 05.06.2023 №675 (далі – Порядок). Інформацію про надання грифів також можна отримати у Каталозі надання грифів, які розміщено на сайтах [Інституту модернізації змісту освіти](#) (2021-2024 рр.) та [Українського інституту розвитку освіти](#) (2025 р.).

Наразі розроблено [проект наказу МОНУ](#) щодо внесення змін до вищезазначеного Порядку, у якому вже передбачено нову термінологію щодо програм для закладів дошкільної освіти. Також звертаємо вашу увагу, що станом на 04.04.2025 (наказ МОНУ №548) втратили чинність Методичні рекомендації щодо розроблення навчальної літератури для дітей дошкільного віку, які були затверджені наказом МОНУ у 2014 р.

На сьогодні інформації про вихід нових освітніх програм або оновлених редакцій наявних освітніх (раніше – комплексних) програм немає. Відповідно до вимог вищезазначеного Порядку, у якому вказано, що гриф надається строком на п'ять років та спливає 1 липня відповідного року, оновлення грифів мали б потребувати всі освітні та парціальні програми, які були схвалені/рекомендовані у 2020 році. Серед них найпоширеніша у користуванні ЗДО нашої області – «Дитина. Освітня програма від 2 до 7 років»; ті, які рідше, але використовуються, – «Впевнений старт. Освітня програма для дітей молодшого дошкільного віку»; «Стежини у Всесвіт. Комплексна програма для дітей раннього та передшкільного віку»; «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт. Альтернативна (парціальна) програма формування культури інженерного мислення дітей передшкільного віку»; «Дитяча хореографія. Програма хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років».

Попри це, у новому Законі є норми, які дозволяють нам користуватися вищезазначеними програмами ще певний термін. Зокрема:

- «до затвердження державного стандарту, його нової редакції чи змін до нього не може вимагатися внесення змін до освітньої програми за умови, що освітня програма відповідає вимогам частини третьої цієї статті» [4, стаття 16, п. 5, абз. 2];

- «до затвердження освітніх і парціальних програм відповідно до цього Закону заклади дошкільної освіти можуть використовувати програми, затверджені (схвалені, рекомендовані) у порядку, встановленому до набрання чинності цим Законом» [4, розділ XII Прикінцевих та перехідних положень, п. 3, абз. 2].

Також передбачено час для впорядкування освітніх програм відповідно до державного стандарту, а саме впродовж одного року з дня його затвердження, затвердження його нової

редакції чи змін до нього (п. 5 ст. 16 нового Закону).

За педагогами закладів дошкільної освіти залишається *право самостійного вибору форми написання плану освітньої роботи з дітьми*. Саме це право чітко не прописано в законодавчій базі, попри це, Законом України «Про освіту» передбачено, що *педагогічні працівники мають право на академічну свободу*, включаючи свободу викладання, ..., вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі» [3, ст. 54, п. 1]. Для того, щоб вільний вибір педагога щодо форми планування дійсно відповідав всім принципам організації освітнього процесу, доцільно це питання виносити на розгляд педагогічної ради як колегіального органу управління ЗДО перед початком навчального року. Якщо внесення змін до форм планування педагогів ЗДО не передбачається у порівнянні з минулим роком, тоді це питання можна не виносити на розгляд щорічно.

Використання у щоденному плануванні (хоча б частково) принципу «методичного конструктора» (тобто друкованих карток з висвітленням алгоритму організації певної діячості за певною темою) або готової друкованої основи для планування з можливістю внесення певних коректив із врахуванням особливостей розвитку й інтересів дітей конкретної групи звільняє педагога від простого переписування друкованих джерел та дозволяє більше уваги надати безпосередній змістовній роботі з дітьми.

При плануванні різних форм та змісту роботи з дітьми необхідно враховувати тип організації освітньої діяльності групи, що передбачено ст. 35 нового Закону та розпорядок роботи, адже в ЗДО «з метою ефективної організації освітнього процесу можуть формуватися групи вихованців з різним часом і розпорядком їх перебування» [4, ст. 15, п. 3]. Педагогам таких груп потрібно буде визначитися, які види діяльності доречно проводити з дітьми в умовах закладу освіти, а які доцільно пропонувати батькам у домашніх умовах. Наприклад, для зустрічі дітей у закладі освіти важливим є досвід спілкування з однолітками, організація пізнавально-дослідницької, мовленнєвої, музичної діяльності з фахівцем-педагогом. Доречними та корисними для дитини в умовах сімейної/домашньої освіти будуть господарсько-побутові справи, фізкультурно-оздоровча діяльність, малювання, співи тощо.

Усі заклади освіти відповідно до п. 3 статті 2 Закону України «Про освіту» мають автономію у виборі основних пріоритетних напрямів та завдань в організації освітнього процесу, орієнтуючись на детальний та конструктивний аналіз результатів освітньої діяльності в попередньому навчальному році.

З урахуванням сьогодення та дії правового режиму воєнного стану питання щодо створення безпечного, комфортного, інклюзивного середовища для всіх учасників освітнього процесу й підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти залишаються пріоритетними й у цьому навчальному році.

Актуальним є міжнародний проєкт «*Safeguarding. Забезпечення безпеки дітей*». Сейфгардінг в освітньому середовищі означає захист дітей від жорстокого поводження; запобігання погіршенню здоров'я або погіршенню умов розвитку дітей; забезпечення належних умов для безпечного зростання та розвитку дітей, вживання заходів для забезпечення навчання та розвитку кожної дитини; захист дітей та дорослих від будь-яких форм експлуатації, насильства, харасменту (переслідування) чи шкоди. Для педагогів закладів дошкільної освіти в рамках цього проєкту при КЗ «ІППОЧО» планується проведення курсів з напрямку забезпечення безпеки дітей. Підвищення кваліфікації з цього напрямку є одним із обов'язків педагогів ЗДО (абз. 4 п. 2 ст. 21 нового Закону).

Психосоціальна підтримка розвитку та навчання дітей, забезпечення їхнього благополуччя в закладі дошкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій залишається одним з провідних завдань педагогічної діяльності. [У минулорічних рекомендаціях КЗ «ІППОЧО»](#) для педагогів ЗДО пропонувалося багато інструментів з соціально-емоційного розвитку дошкільнят. За останній рік багато позитивних відгуків отримали від педагогів ЗДО області, які

долучилися в рамках всеукраїнського проекту до реалізації *інноваційної парціальної програми «Думай на рівних»* (Think Equal). Основними цілями проекту є соціально-емоційний розвиток дітей, формування демократичних цінностей, навичок критичного мислення, ефективної комунікації, емпатії, власної впевненості тощо. Більше дізнатися про цей проект можна [на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО»](#). З нового навчального року планується розширення цієї роботи та залучення нових педагогів ЗДО до його участі, тому уважно слідкуйте за додатковою інформацією від КЗ «ІППОЧО». Допомогти педагогам усвідомити, що значить освітній процес без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі й гендерною, може посібник [«Гендерні будні дошкілля»](#). У ньому на яскравих життєвих прикладах автори демонструють як педагоги вже з дошкілля несвідомо формують у дітей гендерні стереотипи.

Ідеї для розвитку емоційної сфери вихованців можна почерпнути і від колеги з нашої області Тетяни Косован, виховательки Сторожинецького закладу дошкільної освіти «Сонечко», з її авторського *навчально-методичного посібника «Світ моїх емоцій»*, який був презентований у всеукраїнському фаховому журналі «Вихователь-методист дошкільного закладу» №4, 2025 р. Ознайомитися з посібником ви зможете на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» у вкладці [«Практичний інструментарій та методичні поради»](#) (розділ «Дошкільна та початкова освіта»).

У цій вкладці ви також знайдете багато корисних матеріалів з досвіду роботи педагогів ЗДО нашої області, які можуть вас надихнути на цікаві задуми для безпосередньої реалізації їх у роботі з вашими вихованцями. Серед запропонованих на окрему увагу заслуговує *навчально-методичний посібник «Формування у дошкільників ціннісного ставлення до власного здоров'я»*, у якому презентовано багаторічний результативний досвід роботи педагогів ЗДО №3 к/т «Веселка» м. Чернівці Мурараш Ж.В. та Фрунзи Н.І. у вигляді парціальної програми з орієнтовним перспективним плануванням для кожного вікової групи, з визначенням тематики, форми проведення, переліку різних видів активностей та інтернет-джерел.

Додатковим ресурсом для якісної організації освітнього процесу може стати і новий цифровий фаховий журнал [«Дошкілля. UA»](#) від ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти», який є у вільному доступі на сайті організації.

Національно патріотичне виховання дошкільників, особливо в умовах військової агресії проти України, залишається ключовим і невід'ємним елементом освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Важливо організовувати освітню взаємодію з дітьми не лише через ознайомлення з історією нашої держави, а й через акцент на її сучасних досягненнях та нових здобутках. Допомогти педагогам якісно організувати роботу в цьому напрямку можуть наступні парціальні програми:

- «Народознавство в дії». Парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки; авт. Наталія Вонітова, Тетяна Гриців (гриф від 21.08.2024) [6];
- «Україна єдина: цінуємо та творимо». Парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку; авт. Шульга Л., Канцедал Н. (гриф від 20.12.2023) [9];
- «Моя країна – Україна». Парціальна програма з патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку, комплект; авт. Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.В., вид. «Ранок» (гриф від 29.06.2022);
- «Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма з національно-патріотичного виховання дітей середнього та старшого дошкільного віку; за заг. наук. ред. Рейпольської О.Д. (гриф від 21.06.2022).

Додатковим потужним освітнім середовищем з національно-патріотичного виховання дошкільнят може стати *музейна педагогіка*. Пропонуємо [ознайомитися з досвідом роботи педагогів ЗДО Запорізької області](#), які цікаво адаптували музейну педагогіку до сучасних вимог дистанційного навчання та створили віртуальні мінімузеї, онлайн-ігри, пазли, казки

тощо. У досвіді презентовано [онлайн-путівник для допитливих «Гра в музей»](#), інноваційний [вебресурс «Музейне перехрестя»](#), [парціальну програму «Відкрий собі музей»](#) та багато іншого [5].

У сучасних складних умовах життя продовжується сумна тенденція до зменшення кількості вихованців, що відповідно призводить до скорочення груп, закриття окремих закладів, суттєвого зменшення годин функціонування. Максимально зберегти мережу груп ЗДО може допомогти перепрофілювання груп за різними типами освітньої діяльності, що передбачено у ст. 35 нового Закону. Варто подумати про створення умов для прийняття до закладу дітей з 1 року, якщо є така потреба в батьків; доцільним буде і відкриття груп – Центрів педагогічно-го партнерства (разом з батьками), особливо при організації роботи з дітьми раннього віку.

Пам'ятаємо, що управління освітнім процесом у роботі з дітьми раннього віку має певну специфіку. «Становлення особистості малюка має відбуватися в характерних для цього віку видах діяльності: комунікативній, мовленнєвій, сенсорно-пізнавальній, ігровій, художньо-естетичній, здоров'язбережувальній, руховій та в самообслуговуванні. Вони наповнюють зміст і організацію кожного дня та надають малюкам змогу самореалізовуватися й самовиражатися» [7].

Маємо враховувати потребу найменших у конкретизації, унаочненні інформації, її багаторазовому повторенні, різноманітних способах її проживання й апробування за умови особливої «пріма»-ролі дорослого у спрямуванні й супроводі спільної з дітьми діяльності [8]. Тому більш доцільним вважається застосування *середовищної моделі* освітнього процесу, для якої характерною є мінімізація загальногрупових форм роботи на користь індивідуальних та малих способів організації дітей. Відповідно у плануванні ключовим є не сітка занять (хоча заняття як важлива форма освітньої діяльності не втрачає своєї актуальності), а формати організації життєдіяльності дітей (індивідуальний, підгруповий, загальногруповий) протягом дня і всіх днів тижня [8, с. 8].

Пряме навчання будь-чого має відбуватися в індивідуальному форматі занять (від одного до трьох дітей); закріплення сформованих раніше знань й умінь – на підгруповому занятті (від чотирьох до восьми). Застосування ж загальногрупового формату виправдовує себе як ситуація вправлення дітей у тематично спрямованій комунікації і взаємодії.

Багато порад щодо маркування простору, особливостей застосування ігрових полів, набірною полотна, дидактичної рамки тощо можна знайти у статті Н. Гавриш, С. Васильєвої, В. Рагозіної «У фокусі уваги - освітній процес у групах раннього віку (журнал «Вихователь-методист дошкільного закладу», №10, 2020 р.) та у навчально-методичному посібнику [«Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку»](#) (авт. Гавриш Н.В., Васильєва С.А., Рагозіна В.В., 2021 р.).

Ми повинні усвідомити: якісна дошкільна освіта – це не просто навчання, а стратегічна інвестиція в майбутнє. Вона формує основу, яка дозволить нашим дітям сміливо зустрічати життєві виклики. Сьогодні надзвичайно важливо не тільки покращувати стандарти, а й перетворити дошкільну освіту на потужний трамплін для успішного та щасливого життя. Розбудовуємо дошкільну освіту разом!

Список використаних джерел та літератури

1. Андрусик О., Марущенко О. Гендерні будні дошкілля : методичний посібник. Гендерний інформаційно-аналітичний центр «Крона». Харків : Планета-Принт, 2020. 173 с. URL: <https://ua.boell.org/sites/default/files/2021-04/Genderni-budni-doshkillia.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

2. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку : навчально-методичний посібник / Гавриш Н.В., Васильєва С.А., Рагозіна В.В.; за заг. ред. Н.В. Гавриш. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021 158 с. URL: <https://surl.lu/envusr> (дата звернення: 10.06.2025).

3. Закон України «Про освіту» (редакція від 24.03.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
4. Закон України «Про дошкільну освіту» (редакція від 01.01.2025) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Можливості музейної педагогіки в контексті діджиталізації дистанційної освіти дошкільників / Н. Погрібняк, Н. Шаріпова, Т Шкарупа // Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2024/2025 навчальному році: метод. рекомендації: у 3-х ч. Запоріжжя : СТАТУС, 2024. С. 107-119. URL: https://drive.google.com/file/d/1hWwPjyxwLyCfIo96nQQ47Yk_OFAMjtH_/view (дата звернення: 11.06.2025).
6. Народознавство в дії : парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки / Наталія Вонітова, Тетяна Гриців. URL: https://drive.google.com/file/d/12XguAoVctRdzfKxDVOYjt1_jL3KUX-sk/view (дата звернення: 10.06.2025).
7. Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Рагозіна. У фокусі уваги -освітній процес у групах раннього віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. №10.
8. Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Рагозіна. Моделювання освітнього процесу у групах раннього віку. URL: <https://surl.lj/ipcdue> (дата звернення: 11.06.2025).
9. Україна єдина: цінуємо та творимо : парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку / Шульга Л., Канцедал Н. Київ, 2024. 45 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1PBJRp0foGQsN28GeaiGNxcwCobCwIeFf/view> (дата звернення: 11.06.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Новий 2025/2026 навчальний рік, як і попередні, ставить перед освітянами нові виклики й відкриває перспективи. Початкова школа залишається основною ланкою освіти, яка формує засади особистості, закладає цінності, мотивацію та навички майбутнього громадянина. Саме тому важливо, щоб освітній процес у ній був сучасним, дитиноцентричним, ефективним і безпечним.

Відповідно до п. 1 статті 54 Закону України «Про освіту» педагогічні працівники, які здійснюють освітню діяльність у початковій школі, реалізують право на академічну свободу. Це передбачає свободу викладання, захист від втручання в педагогічну діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, освітніх методик і технологій, насамперед компетентнісного навчання, відповідно до освітньої програми закладу. Окрім цього, учителі початкової школи мають право на педагогічну ініціативу [1].

На основі Типових програм розробляються освітні програми закладів освіти, які щороку до початку навчального року затверджуються педагогічною радою. Головне, аби освітня програма відображала унікальність конкретного закладу освіти. Вона може бути розроблена на основі таких програм: [5-8]:

- Типова освітня програма для 1-2 класів (під керівництвом О.Я. Савченко);
- Типова освітня програма для 1-2 класів (під керівництвом Р.Б. Шияна);
- Типова освітня програма для 3-4 класів (під керівництвом О.Я. Савченко);
- Типова освітня програма для 3-4 класів (під керівництвом Р.Б. Шияна);
- освітня програма «Світ чекає крилатих» (науковий керівник А.Д. Цимбалару);
- освітня програма за технологією «Росток» (науковий керівник Т.О. Пушкарьова);
- освітня програма «Інтелект України» (науковий керівник І.В. Гавриш);
- програма за системою розвивального навчання Д.Б. Ельконіна, В.В. Давидова (автори І.П. Старагіна, Г.М. Захарова та ін.).

Частину навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) дозволено використовувати на предмети, що забезпечують рухову активність учнів (ритміка, хореографія, плавання тощо) за наявності відповідних умов, педагогів і програм з грифом МОН. Реалізацію Типових освітніх програм забезпечують підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України [3].

З огляду на перерви в освітньому процесі попередніх років у перші тижні нового навчального року доцільно провести діагностику рівня засвоєння матеріалу учнями 2-4 класів. Це дасть змогу з'ясувати навчальні досягнення учнів і врахувати їх у подальшому плануванні освітнього процесу.

Вхідне діагностування рекомендується проводити, орієнтуючись на результати навчання на кінець попереднього циклу, визначені в Державному стандарті початкової освіти та Типових освітніх програмах [2; 5-8]. Завдання можуть бути організовані по-різному: короткі самостійні роботи (5-10 хвилин), групові завдання, колективне виконання із коментуванням тощо. У кінці опрацювання теми «Повторення» можна провести діагностичні роботи (до

20 хв. для 2 класу, до 30 хв. – для 3-4 класів).

Результати діагностування використовуються лише для внутрішнього планування вчителя і не підлягають оприлюдненню. Радимо будувати календарно-тематичне планування за такою послідовністю:

1. скласти проект календарно-тематичного плану до початку навчального року;
2. провести діагностику протягом перших 2-3 тижнів;
3. скоригувати план за результатами;
4. погодити план із заступником директора з НВР.

Учитель самостійно визначає послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, враховуючи структуру підручника та рівень підготовки класу. У межах навчального часу варто передбачити навчально-пізнавальні практики, екскурсії, інші активності. Вибір змісту й форм організації таких заходів – у компетенції закладу освіти.

Коригуючи календарно-тематичний план, потрібно забезпечити опанування програмового матеріалу на кінець кожного циклу відповідно до освітніх програм. Для цього можна використовувати резервний час, передбачений Державним стандартом (пункт 26), для проектної діяльності, дослідницьких завдань, краєзнавчих розвідок, а також для подолання труднощів, виявлених у ході формуального оцінювання [2; 10].

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється у довільній формі. Рекомендуємо:

- обирати теми для самостійного опрацювання (особливо ті, до яких є якісні ресурси);
- ущільнювати простіші теми;
- надавати більше уваги ключовим темам, без яких неможливе подальше навчання.

В умовах воєнного стану навчальні програми рекомендується реалізовувати шляхом ущільнення матеріалу, організації самостійної діяльності учнів, консультацій та використання дистанційних технологій (наказ МОН №290 від 01.04.2022).

Згідно з пунктом 28 Держстандарту початкової освіти результати навчання визначаються:

- у процесі формуального оцінювання (спрямованого на відстеження особистісного розвитку й побудову індивідуальної освітньої траєкторії);
- у процесі підсумкового оцінювання (співвіднесення досягнень з очікуваними результатами) [2].

Фіксація результатів відбувається в класному журналі відповідно до наказу МОН від 02.09.2020 №1096. Ведення журналів здійснюється в електронних системах без дублювання на папері [4].

Оцінювання результатів здійснюється згідно з Методичними рекомендаціями (наказ МОН від 13.07.2021 №813) та додатком 2 до листа МОН від 19.08.2022 №1/9530-22 [10]. Вони мають рекомендаційний характер. Заклад освіти може розробити власну систему оцінювання, яка:

- враховує принцип дитиноцентризму;
- не поділяє учнів на групи за навчальними можливостями;
- відповідає Концепції Нової української школи.

Кількість діагностичних робіт, їхні форми, способи фіксації результатів можуть бути змінені з ініціативи вчителя або професійної спільноти педагогів та затверджені на педраді.

Приклади діагностувальних робіт:

Математика: обчислення, розв'язання задач, побудова відрізка (2 кл.), квадрат/прямокутник (3-4 кл.);

Українська мова:

- 2 клас – списування (до 20 слів), визначення слова за звуковим складом;
- 3 клас – диктант (до 40 слів), складання речення за змістом тексту;

- 4 клас – власне висловлення за початком.

Результати діагностики враховуються лише в межах класу.

Також рекомендується:

- перевіряти всі письмові роботи, у тому числі виконані з використанням технічних засобів або у проектній діяльності;
- враховувати індивідуальні особливості учнів;
- формувати навички письма, за потреби – подавати зразки букв, цифр тощо.

У початковій школі не проводиться семестрове оцінювання. Підсумкове оцінювання здійснюється за рік, зіставляючи досягнення учнів з очікуваними результатами, з урахуванням динаміки й індивідуалізованих діагностичних робіт (якщо вони проводились). Підсумкова оцінка фіксується в журналі та свідоцтві досягнень.

Підсумкове оцінювання з предметів технологічної, інформатичної, мистецької, фізкультурної галузей базується на формульованому оцінюванні з урахуванням динаміки розвитку [10].

Свідоцтво досягнень складається з двох частин:

1. Наскрізні вміння (1-4 кл.) – оцінюються вербально: «Сформовано (V)», «Ще формується» (без позначки);

2. Навчальні предмети:

- 1-2 кл. – вербально: «Сформовано (V)» / «Ще формується»;
- 3-4 кл. – рівнева шкала: Високий / Достатній / Середній / Початковий.

Оригінал свідоцтва зберігається в родині учня, копія – в особовій справі.

Заклади освіти можуть змінювати структуру свідоцтва та затвердити її на серпневій педраді. Усі записи у свідоцтві й класному журналі мають збігатися.

Звертаємо увагу на вимоги Санітарного регламенту щодо тривалості безперервної роботи з технічними засобами:

- 1 клас – не більше 10 хвилин;
- 2-4 класи – не більше 15 хвилин [9].

Успішна організація освітнього процесу – результат спільної праці учнів, учителів, адміністрації, батьків і громади. Щоб початкова школа була емоційно комфортною, педагогічно та технологічно гнучкою, необхідно створити умови, у яких дитина почувається захищеною, цінною і здатною розвиватися. Зміни потрібні не лише у школі, а й у серцях дорослих, які щодня допомагають дітям робити перші кроки в освітньому житті. Лише тоді школа стане по-справжньому другим домом для кожної дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 10.06.2025).

2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. №87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. №688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743-22 «Про затвердження програм для 1-2 та 3-4 класів». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-ta-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-viznannya-takimi-sho-vtratili-chinnist-deyakih-nakaziv-ministerstva-osv> (дата звернення: 11.06.2025).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. №1190 (у редакції постанов Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. №1094 та від 28 лютого 2023 р. №170). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

ня: 12.06.2025).

5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.12.Shyyan.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.14/Typova.osvitnya.prohrama.34.Savchenko.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.34.Shyyan.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 р. №2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 12.06.2025).

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 р. №813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text> (дата звернення: 12.06.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З РУМУНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ У 2025/2026 Н.Р.

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» [1; 2].

Заклади загальної середньої освіти самостійно визначають перебіг освітнього процесу, орієнтуючись на формування ключових і предметних компетентностей учнів після закінчення навчального року. У 2025/2026 навчальному році планування освітнього процесу в 1-4 класах проводиться відповідно до оновлених Типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743-22 [6-9]. Саме на основі цих Типових програм розробляються освітні програми закладів освіти, які щорічно до початку навчального року затверджує педагогічна рада закладу. Разом із Типовою програмою вибираємо і навчальний план початкової школи, який подається в обох Типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом Савченко О.Я. та під керівництвом Шияна Р.Б. [6-9]. Ці дві програми відрізняються особливістю викладу в них змісту навчання.

Організація освітнього процесу залежить від безпечного освітнього простору в кожному закладі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб [5]. Структура і тривалість навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою, відповідно до обсягу навчального навантаження, встановленого відповідним навчальним планом, та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, особливостей регіону тощо [4].

Звертаємо увагу, що з метою організації освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнів класу доцільно зберігати гнучкість календарно-тематичного плану протягом року, але за потреби змінювати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнями навчального матеріалу. Календарно-тематичне й поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі. Під час укладання календарно-тематичного планування вчитель має право самостійно визначати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховувати послідовність змісту підручника, а також можливості всіх учнів класу. Учитель самостійно визначає кількість годин на вивчення програмових тем. Але в календарно-тематичному плані варто визначити теми, що вивчаються вперше і без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу; ущільнити теми, простіші для засвоєння, і визначити ті, що потребують детальнішого вивчення; а також обрати теми, які можна перенести на самостійне опрацювання учнями. Резервний час, який передбачений Державним стандартом початкової освіти [3], можна використовувати на власний розсуд, зокрема для вдосконалення навчального досвіду учнів, дослідження навколишнього середо-

вища, у якому мешкають діти, дослідницько-пізнавальних екскурсій та проєктів, подолання виявлених у процесі формуального оцінювання труднощів у навчальній діяльності школярів.

Плани уроків/занять є робочими матеріалами вчителя. Їхню форму, структуру (відповідно до обраної вчителем класифікації типів уроків), спосіб фіксації вчитель обирає на свій власний розсуд. У плані уроку/заняття має зазначатися тема й мета уроку; послідовність навчальних завдань та форми організації освітнього процесу; навчальні завдання для індивідуальної/групової/фронтальної роботи учнів класу.

Мета уроку має розкривати очікувані результати навчання, які планується досягнути впродовж цього уроку. Рекомендуємо вчителям, які лише розпочинатимуть свою професійну діяльність, доречно планувати тривалість роботи над завданнями, щоб забезпечити раціональність використання навчального часу на своїх уроках.

Задля зручності використання в практичній діяльності в освітньому процесі пропонується оцінювальне судження називати вербальною оцінкою, оцінювальне судження із зазначенням рівня результату здобувачів освіти – рівневою оцінкою. Слід пам'ятати, що оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учня/учениці та його/її батьків (або осіб, що їх замінюють). Оцінювальне судження щодо виконання усних, практичних навчальних завдань учитель може зафіксувати в робочому зошиті з того предмета, на уроці з якого завдання виконувалося, а письмово оцінювальне судження вчитель може зафіксувати в робочих зошитах учнів, у зошитах для діагностувальних робіт, навчальних посібниках з друкованою основою або на інших носіях зворотного зв'язку з учнями/батьками (паперових/електронних щоденниках учнів тощо) [3].

Під час перевірки письмових робіт доцільно враховувати індивідуальні особливості учнів, їхню готовність до самоперевірки. Також пропонується учням дотримуватися культури записів виконаних завдань. З метою формування в них навички письма вчитель за потреби подає зразок правильного написання букви, цифри, з'єднань букв у вільних рядках (у 1 класі) чи на полях сторінки (у 2-4 класах).

Рекомендується перевіряти кожну письмову роботу учня як у робочих зошитах, так і в навчальних посібниках з друкованою основою, а також діагностувальні роботи, роботи проєктної діяльності, якщо такі використовуються в освітньому процесі [4].

Діагностувальні роботи з рідної мови навчання (румунської) можуть містити завдання, що дозволять виявити сформованість таких умінь: 1 клас (у II семестрі) – списати з друкованого тексту (до 20 слів); 2 клас – писати диктант (20-40 слів); 3 клас – писати диктант (50-60 слів, з яких чверть містить опановані у 2 класі орфограми); 4 клас – писати диктант (60-70 слів), записати власне висловлення за поданим початком.

Діагностувальні роботи з математики радимо наповнити завданнями, що дозволять виявити сформованість математичної компетентності:

- 1 клас – удосконалення вміння додавати і віднімати іменовані числа, подані в одних одиницях величини; обчислювати значення виразів; відтворювати послідовність чисел у межах сотні; визначати десятки й одиниці у складі двоцифрового числа; виконувати додавання та віднімання двоцифрових чисел без переходу через десяток; розв'язувати прості задачі, співвідносити реальні об'єкти з моделями та зображеннями геометричних фігур;

- 2 клас – завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел першої сотні, додавання і віднімання чисел у межах 100, табличне множення і ділення, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними;

- 3 клас – пропонується виконати різнорівневі завдання, пов'язані із функціональними знаннями, вміннями та навичками відповідних тем. Завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел у межах 1000, частини цілого, додавання і віднімання у межах 1000, множення і ділення чисел у межах 1000, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними;

- 4 клас – завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел у межах мільйона, додавання і віднімання багатоцифрових чисел, множення і ділення багатоцифрових чисел на одноцифрове число, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними.

Діагностувальні роботи з української мови можуть містити завдання, що дозволять виявити сформованість таких умінь: 2 клас – списати з друкованого тексту (до 20 слів), 3 клас – писати диктант (до 40 слів, з яких чверть містить опановані у 2 класі орфограми), 4 клас – записати власне речення (одне) для завершення тексту за його змістом.

Водночас наголошуємо: такі діагностувальні роботи не є обов'язковими, а пропоновані види завдань є орієнтовними й можуть бути іншими, однак дидактично доцільними, за вибором учителя. Звертаємо увагу, що результати діагностування враховуються вчителем під час планування своєї діяльності, вони не підлягають оприлюдненню поза межами класу.

У початковій школі не проводиться семестрове (проміжне) оцінювання навчальних досягнень учнів. Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання учня/учениці за рік [5].

Рекомендуємо визначати підсумкову оцінку за рік з урахуванням динаміки досягнення того чи іншого результату навчання.

Акцентуємо, що оцінка – конфіденційна й доступна лише для учня/учениці та його/її батьків (або осіб, які їх замінюють). Ідеться насамперед про рівневе оцінювання та стислу вербальну оцінку (коротке оцінювальне судження, яке констатує якість результату). Інформувати батьків можна під час індивідуальних зустрічей, через запис оцінювальних суджень у робочих зошитах, у паперових/електронних щоденниках тощо, через фіксацію результатів навчання у свідоцтвах досягнень учня/учениці [5].

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 05.06.2025).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 05.06.2025).
3. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.06.2025).
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-ta-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-viznannya-takimi-sho-vtratili-chinnist-deyaki-nakaziv-ministerstva-osv> (дата звернення: 05.06.2025).
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 березня 2018 р. №283 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0283729-18#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 1-2 клас. URL: <https://cutt.ly/hegjyr2n> (дата звернення: 06.06.2025).
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1-2 клас. URL: <https://cutt.ly/Legjp8LN> (дата звернення: 06.06.2025).
8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. URL: <https://cutt.ly/UegjaR5b> (дата звернення: 06.06.2025).
9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3-4 клас. URL: <https://cutt.ly/oegjsqV9> (дата звернення: 06.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА) У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Вивчення української мови та літератури в сучасних умовах є не лише навчальною потребою, а й потужним чинником національної ідентичності. У часи війни та глобалізації мова стає духовним щитом, який об'єднує українців, зберігає культурну спадщину та гідність народу. Література формує критичне мислення, вчить співпереживати, пізнавати глибини людської душі через художнє слово. Саме через мову ми передаємо досвід поколінь, історичну пам'ять, ідеали свободи та правди. Знання української мови – це ознака свідомого громадянина, а любов до рідного слова – шлях до сильної та незалежної України.

Базова середня освіта в Україні має на меті не лише передачу знань, а й розвиток у кожному учневі його природних здібностей, зацікавлень, талантів, формування ключових компетентностей, необхідних для активного громадянського життя, самореалізації, свідомого вибору подальшої освітньої чи професійної траєкторії. Одним із пріоритетів є виховання свідомої, відповідальної особистості, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства, довкілля, традицій, історії та культури українського народу.

В умовах воєнного стану особливо важливо зміцнювати освітній фронт, надаючи учням не лише знання, а й віру в майбутнє, здатність критично мислити, адаптуватися до змін, відповідально навчатися. Саме тому українська школа має бути не лише джерелом інформації, а передусім середовищем для глибокого осмислення, осучаснення та свідомого засвоєння знань.

Варто пам'ятати: учень – це здобувач освіти. Освіту не можна просто отримати або відбутися – її потрібно здобувати через постійну працю над собою. Опанування мови як навчального предмета вимагає щоденної практики, розуміння контексту, самостійного аналізу прочитаного й почутого, глибокого залучення у процес.

У цьому контексті навчальний підручник є важливим інструментом здобуття знань. Його зміст слід активно опрацьовувати, бо саме в ньому зосереджені матеріали, що відповідають освітньому стандарту. Варто пам'ятати, що держава інвестує значні ресурси в забезпечення учнів сучасними підручниками, тому цей ресурс потрібно використовувати максимально ефективно.

Методичні рекомендації, які подаються нижче, покликані підтримати вчителів української мови та літератури в плануванні, організації та реалізації освітнього процесу у 2025/2026 навчальному році з урахуванням сучасних викликів, нормативної бази, дидактичних підходів і компетентнісного потенціалу предметів мовно-літературної галузі.

Освітній процес з української мови та української літератури в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році організовується відповідно до чинного законодавства України, зокрема:

- законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпе-

чення функціонування української мови як державної», а також Закону №7325 від 28.04.2022 «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» [1-4];

- указу Президента України від 16.03.2022 №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» [5];

- розпорядження КМУ від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [6];

- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ України від 25.09.2020 №2205 [7].

Освітній процес реалізується відповідно до Державних стандартів повної загальної середньої освіти:

- у 5-8 класах – згідно з Державним стандартом базової середньої освіти (постанова КМУ від 30.09.2020 №898) [8];

- у 9 класах – за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти (постанова КМУ від 23.11.2011 №1392) [9];

- у 10-11/12 класах – відповідно до того ж стандарту (постанова КМУ від 23.11.2011 №1392) [9].

Програми для вивчення української мови та української літератури у 2025/2026 н.р.:

- 5-6 класи – модельні навчальні програми, рекомендовані наказом МОН від 12.07.2021 №795 (із подальшими змінами, зокрема наказами від 10.08.2021 №898, від 29.09.2021 №1031, від 13.12.2021 №1358, від 02.02.2022 №96, від 09.02.2022 №143, від 11.04.2022 №324);

- 7-8 класи – модельні навчальні програми, затверджені наказом МОН від 24.07.2023 №883;

- 9 класи – за чинною навчальною програмою зі змінами (наказ МОН від 07.06.2017 №804);

- 10-11/12 класи – за програмами рівня стандарту та профільного рівня (наказ МОН від 23.10.2017 №1407).

Зауважуємо, що при плануванні роботи в 10-11/12 класах необхідно керуватися наказом МОН України від 20.06.2025 №890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня» [14].

Актуальні модельні навчальні програми доступні на офіційному сайті МОН [10].

Важливою залишається робота з електронними варіантами навчально-методичних посібників та підручників, що розміщені на сайті Інституту модернізації змісту освіти на сторінці електронної бібліотеки [11].

Оцінювання результатів навчання з української мови та української літератури, інтегрованих курсів має спиратися на:

- Державний стандарт базової середньої освіти (НУШ);
- Типові освітні програми МОН України;
- методичні рекомендації МОН України щодо оцінювання;
- компетентнісний підхід та принципи формульованого і підсумкового оцінювання.

Метою оцінювання є визначення рівня сформованості мовленнєвої, читацької, естетичної та загальнокультурної компетентностей учнів [15].

Надолуження освітніх втрат як стратегічне завдання сучасної школи

У 2025/2026 навчальному році пріоритетним завданням учителя-філолога залишається забезпечення повноцінного засвоєння навчального матеріалу учнями в умовах, що продовжують змінюватися через зовнішні виклики: війну, тимчасове переміщення учнів, нестабільну інфраструктуру. Як наслідок, продовжується процес коригуючого навчання, спрямованого

на поступове відновлення освітніх досягнень та компенсацію втрат, що утворилися за попередні роки.

Повноцінне засвоєння знань, умінь і навичок є неможливим без їхнього системного повторення, актуалізації та закріплення. Тому на початку навчального року доцільно передбачити період адаптаційно-діагностичного навчання, протягом якого вчитель має змогу визначити рівень залишкових знань, зокрема шляхом проведення діагностичних робіт, усних співбесід або анкетування учнів 5-11 класів.

Варто наголосити: мета таких діагностичних заходів – не оцінювання, а виявлення реального рівня засвоєння навчального матеріалу та прогалин. Оцінки за ці види роботи не мають заноситися до класного журналу. Вони є інструментом для планування подальшої освітньої траєкторії: як індивідуальної, так і колективної.

За результатами діагностування вчитель самостійно визначає обсяг і тривалість коригуючого навчання з урахуванням як специфіки класу, так і досвіду попередніх років (зокрема дистанційного навчання). Така адаптивна стратегія дозволяє не лише «підтягнути» слабкі ланки в засвоєнні, а й формувати навички самостійної роботи з інформацією.

У цьому контексті особливого значення набуває педагогічна діагностика – процес науково обґрунтованого спостереження, аналізу та прогнозування результатів навчання. Найпомітнішою українською дослідницею у сфері педагогічної діагностики є [Тетяна Антонівна Слюсар](#) [12].

Системне, вчасне і гнучке [педагогічне діагностування](#) має стати невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки боротьба за знання – це невід'ємна складова боротьби за майбутнє нашої держави.

У сучасному світі, що стрімко змінюється, роль учителя української мови та літератури є надзвичайно відповідальною і важливою. Саме цей педагог формує не лише мовну компетентність учнів, а й їхню культурну ідентичність, патріотизм, здатність критично мислити й розуміти глибини національної спадщини.

Для ефективного виконання цих завдань вчителю необхідно постійно працювати над власним саморозвитком і професійним зростанням. Саморозвиток відкриває нові горизонти: удосконалення методик викладання, знайомство з сучасними освітніми технологіями, глибше опанування літературних течій і мовних норм. Це дозволяє бути не просто передавачем знань, а справжнім наставником, який надихає учнів любити рідну мову та літературу, розуміти їхню важливість у житті.

Професійне зростання – це ключ до збереження актуальності та компетентності вчителя. Участь у тренінгах, семінарах, наукових конференціях, читання професійної літератури сприяє не тільки оновленню знань, а й розвитку творчого підходу до навчання. Учителю, який постійно вчиться сам, демонструє учням важливість безперервного розвитку, ставить приклад для наслідування.

Отже, саморозвиток і професійне зростання – це не лише особистий вибір учителя, а й необхідна умова якісної освіти, виховання свідомої, освіченої та патріотично налаштованої молоді, здатної гідно представляти українську культуру у світі. Надійним партнером у наданні послуг учителям української мови та української літератури щодо професійного зростання є Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» [13].

Роль супервізії для вчителя: підтримка, розвиток, рефлексія тощо

Супервізія – це форма професійної підтримки педагога, що передбачає регулярне обговорення викликів, ситуацій та питань, пов'язаних із освітнім процесом, у співпраці з досвідченим колегою або групою колег. У контексті освіти вона виконує надзвичайно важливу функцію – забезпечує простір для професійного зростання, емоційної стабільності та розвитку рефлексії.

Супервізія – це неформальна, довірлива і рівноправна взаємодія. Її впровадження в педагогічну культуру сприяє створенню атмосфери підтримки, підвищує професіоналізм і допомагає формувати внутрішню стійкість учителя як фахівця і як особистості.

Радимо переглянути [рекомендації](#) щодо умов проведення супервізії для вчителів української мови та літератури, які допоможуть зробити цей процес ефективним, підтримувальним і професійно розвивальним.

За умови дотримання академічної доброчесності ефективним партнером у навчанні може стати ChatGPT, допомагаючи учням і вчителям шукати інформацію, пояснювати складні теми простими словами та створювати навчальні матеріали. Його можна використовувати для генерування ідей, написання творів, аналізу текстів або підготовки до контрольних робіт. Штучний інтелект доступний у будь-який час, що дозволяє отримувати допомогу саме тоді, коли вона потрібна. Для філологів ChatGPT – це зручний інструмент для планування уроків, формування тестів і пошуку інтерактивних методик. У поєднанні з критичним мисленням і педагогічною майстерністю він стане для вас сучасним помічником у розвитку освіти, однак головну педагогічну функцію виконує саме вчитель. Важливо інтегрувати сучасні технології в навчання з користю та без втрати якості освіти [16].

Нормативно-правові документи, які рекомендуємо для ознайомлення та використання у 2025/2026 навчальному році

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 №563 [«Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»](#).

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 8 серпня 2022 року №707 [«Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі»](#).

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 1 серпня 2022 року №1371 [«Про затвердження змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України»](#) (щодо тривалості онлайн-уроків для школярів).

- [Перелік рекомендованої МОН начальної літератури на 2024/2025 навчальний рік](#).

- Лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій №03-1870/162-2 від 14.06.2022 [«Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»](#).

- Наказ МОН від 01.04.2022 №289 [«Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти»](#).

- Наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020 [«Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»](#).

- Наказ МОН від 8 вересня 2020 року №1115 (zareestrovaniy u Ministerstvi yustitsii 28 veresnia 2020 roku za №941/35224) [«Деякі питання організації дистанційного навчання»](#).

- [Положення про сертифікацію педагогічних працівників](#) (зі змінами від 24.12.2019).

- [Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти](#).

Для практичного застосування філологам рекомендуємо:

- упорядкований [каталог рекомендованих джерел](#) за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації, розміщений на сайті КЗ «ІППОЧО», у т.ч. опрацювання джерел для формування предметно-методичної компетентності з мовно-літературної освітньої галузі;

- [Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів](#);

- [модельні навчальні програми](#);

- [презентації модельних навчальних програм](#) для 7 класів закладів загальної середньої освіти;

- навчально-методична скарбниця НУШ [5-6 класи, 7 класи](#).
- стаття [«5 причин впровадження в освіту соціально-емоційного навчання»](#) (тут ви знайдете п'ять унікальних аспектів, що підкреслюють важливість соціально-емоційного навчання та шляхи його впровадження в освітній процес, адже події сьогодення вимагають від нас якнайшвидшого впровадження в освіту ефективних підходів, які підтримують учнів не лише у навчанні, а й на емоційному рівні);
- інформаційно-методичний збірник [«Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2024/2025 н.р.»](#).
- **фахові журнали (друковані та електронні):**
 - «Українська мова і література в школі» (видавництво «Педагогічна преса»): містить методичні розробки уроків, аналіз творів, дидактичні матеріали, новітні методики викладання; має тематичні номери, присвячені ЗНО/НМТ, сучасним письменникам, мовознавству;
 - «Дивослово» (Національна академія педагогічних наук України): один із найавторитетніших науково-методичних журналів; розглядає актуальні питання лінгводидактики, літературознавства, інновацій у навчанні;
 - «Зарубіжна література в школах України» (видавництво «Шкільний світ»): корисний при інтеграції української літератури із зарубіжною, особливо в рамках НУШ; містить цікаві матеріали для порівняльного аналізу творів.
 - «Методист» (видавництво «Шкільний світ»): дає методичні рекомендації, інноваційні прийоми, тематичне планування; є випуски, присвячені саме вчителям-словесникам;
 - «Основа. Українська мова та література»: практико орієнтований журнал із готовими конспектами, тестами, вправами; добре підходить для молодих учителів і тих, хто шукає сучасні формати подачі матеріалу.
- **методичні посібники та серії:**
 - серія «Нова українська школа» (НУШ) (упорядники: О. Заболотний, Л. Заболотна, Т. Яценко та ін.): навчально-методичні матеріали для 5-6 класів (2022+), і далі для 7-8 класів (2024-2025); містить детальні конспекти, інтегровані завдання, міжпредметні зв'язки;
 - посібники видавництва «Ранок» (наприклад, «Українська література: календарно-тематичне планування + розробки уроків» для кожного класу): містять тестові завдання, інфографіку, завдання для НМТ;
 - посібники «Підручники і посібники» (Тернопіль): серії з підготовки до НМТ/ЗНО: «Українська мова та література. Комплексне видання», «30 тренувальних варіантів НМТ»; автори: О. Авраменко, А. Коваль, Т. Білоус.
 - інтерактивні посібники та зошити для роботи в класі: збірники вправ і диктантів для НУШ, наприклад: «Українська мова. Зошит для формувального оцінювання», інтегровані проекти тощо;
 - видання Інституту модернізації змісту освіти, зокрема, методичні рекомендації щодо викладання в новому навчальному році (щорічно публікуються в липні-серпні);
- **онлайн-платформи та електронні ресурси (безкоштовні або за підпискою):**
 - електронна бібліотека НЦ «Мала академія наук» – науково-популярні та методичні матеріали;
 - «Всеосвіта», «На Урок», «Освіта.ua» – вебіари, тести, дидактичні матеріали для вчителів-словесників;
 - EdEra, Prometheus – курси з розвитку фахової майстерності (наприклад, «Критичне мислення в освіті»).

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145->

[19#Text](#) (дата звернення: 15.06.2025).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» №7325 від 28.04.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224257.html> (дата звернення: 15.06.2025).

4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

5. Указ Президента України від 16 березня 2022 року №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

7. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

8. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

9. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, затверджений постановою КМУ від 23 листопада 2011 року №1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

10. Навчальні програми. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi> (дата звернення: 15.06.2025).

11. Електронні версії підручників. Сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/> (дата звернення: 15.06.2025).

12. Слюсар Т. А. (2017). Педагогічна діагностика професійної компетентності як спосіб прогнозування та коригування процесу навчання.

13. Сайт КЗ «ІППОЧО». URL: <https://ippobuk.cv.ua/> (дата звернення: 15.06.2025).

14. Наказ МОН України від 20.06.2025 №890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня».

15. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання».

16. Грищенко М. (2024). ChatGPT для вчителя: як ефективно використовувати ШІ в освіті.

Куриш С.М.,

завідувач науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
доцент

Тонієвич Т.Ю.,

методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

ПРО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році вивчення іноземних мов у закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься за декількома Державними стандартами та типовими освітніми програмами:

- **у 1-4 класах** – за Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року №87, та Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О.Я. Савченко, або Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р.Б. Шияна [2];

- **у 5-8 класах** – за модельними навчальними програмами, яким наказом МОН від 12 липня 2021 року №795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [5]:

- модельною навчальною програмою «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М.) [5];

- модельною навчальною програмою «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І.М., Мойсюк В.А, Трифан М.С. та ін.) [5];

- модельною навчальною програмою «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М., Мацькович М.Р., Глинюк Л.М., Браун Є.А.) [5];

- **у 9 (окрім пілотних шкіл) та 10-11 класах** (III ступеня) – за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1392, та Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом МОН від 20 квітня 2018 року за №408 (у редакції наказу МОН від 20.06.2025 №890 [4].

Водночас наголошуємо, що програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителів, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання (пункт 26 Державного стандарту) [4].

Іноземна мова на профільному рівні вивчається за умови її поглибленого вивчення на рівні базової середньої освіти. Друга іноземна мова вивчається за рахунок годин, відведених навчальним планом для профільних предметів і спеціальних курсів, або за рахунок додаткових годин.

Із переліком рекомендованої літератури можна ознайомитися на сайті Міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/>) та на сайті Інституту модернізації змісту освіти (<https://imzo.gov.ua/>).

При організації освітнього процесу в старшій школі (9-11 класи) вчитель може керуватися методичними рекомендаціями МОН з іншомовної освіти попередніх років.

Модельна навчальна програма визначає орієнтовну послідовність та окреслює очікувані результати навчання учнів, тоді як навчальна програма конкретизує ці послідовності й результати та чітко їх визначає. Модельна програма не визначає кількості годин викладання і не є остаточною. На основі модельної навчальної програми вчитель розробляє **навчальну програму, що затверджується педагогічною радою закладу**. Навчальна програма оформляється за зразком модельних навчальних програм. На титульному аркуші зазначається назва та авторський колектив модельної навчальної програми, на основі якої створено навчальну програму.

Учитель може використовувати одразу кілька **підручників** з тих, що мають відповідний гриф МОН, а також створювати додаткові навчальні матеріали. Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди всіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

У початковій школі (1-4 класи) **зошити** перевіряються після кожного уроку у всіх учнів. У 5-9 класах зошити перевіряються один раз на тиждень. У 10-11 класах у зошитах перевіряються найбільш значущі роботи, але з таким розрахунком, щоб один раз на місяць перевірялися роботи всіх учнів. До виправлення помилок у письмових роботах учителі можуть підходити диференційовано, враховуючи вікові особливості учнів та рівень сформованості відповідного вміння в конкретного учня: виправляти помилки власноруч; підкреслювати слово/вираз тощо з помилкою; підкреслювати саму помилку з метою самостійного виправлення її учнем; позначати рядок, у якому є помилка, на полях з метою самостійного пошуку та виправлення помилки учнями. Зошити підписуються виучуваною мовою. Зразок підпису:

English	Deutsch	Français
Ivan Petriv Form 2A Chernivtsi Lyceum/Gymnasium #	Ivan Petriv Klasse 5 "A" Gymnasium № Uzhhorod Stadt	Ivan Petriv Classe de 5 ^{ème} A Ecole secondaire de Sokernetsya Lycée de Bilky

Відповідно до загальних вимог до ведення **класного журналу** записи в ньому ведуться державною мовою. З іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета. Як приклад подаємо зразок обліку навчальних досягнень у класному журналі.

Англійська мова (назва предмета)		Облік навчальних досягнень учнів																				Характеристика результатів навчальної діяльності			
№ з/п	Місяць, число Прізвище, ім'я учня (учениці)	09	27			02	18			05	15			06	16										
		09	09	Зошит	Тематична	10	10	Зошит	Тематична	11	11	Зошит	Тематична	12	12	Зошит	Тематична	Аудіювання	Говоріння	Читання	Письмо	I семестр	Скоригована		
1.	А ...	7	8	9	8	10	8	9	9	8	7	7	8	8	10	9	9	9	10	9	10	9			
2.	Б ...	7	н	9	7	9	8	9	9	9	н	8	9	7	7	8	7	8	9	9	7	8			

Облік навчальних досягнень учнів

№ з/п	Місяць, число Прізвище, ім'я учня (учениці)	Середньозважені навчальні досягнення учнів																						
		19 01	07 02	Звіт	Тематична	22 02	08 03	Звіт	Тематична	25 03	15 04	Звіт	Тематична	26 04	18 05	Звіт	Тематична	Аудіювання	Говоріння	Читання	Письмо	І семестр	Скоригована	Річна
1.	А ...	7	8	9	8	10	8	9	9	8	7	7	8	8	10	9	9	9	10	9	10	9		9
2.	Б ...	7	н	9	7	9	8	9	9	9	н	8	9	7	7	8	7	8	9	9	7	8		8

Звертаємо увагу, що діагностичні (контрольні роботи) проводяться відповідно до календарно-тематичного планування. На лівій сторінці журналу рекомендується виставляти оцінки за цей вид роботи в колонці з датою. На правій сторінці журналу в «Зміст уроку» прописується проведена діагностична (контрольна) робота. Рекомендуємо до використання в роботі наказ МОН від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання», у якому описується процедура та критерії оцінювання результатів навчання учнів з іншомовної освіти відповідно до груп результатів та рівнів володіння іноземними мовами [3].

Враховуючи важливість профільного навчання у старших класах у закладах загальної середньої освіти, рекомендуємо до використання освітню методику **CLIL**, яка розшифровується як Content and Language Integrated Learning. Це сучасна методика викладання, що передбачає вивчення будь-якого предмета виучуваною мовою. Тобто учні одночасно вивчають, наприклад, історію і іноземну мову [1].

Основна мета CLIL – скорочення часу мовлення вчителя і збільшення часу мовлення учнів для того, щоб з допомогою вчителя та участю однокласників надати їм можливість активно практикуватися на уроці, використовувати іноземну мову як засіб комунікації.

На уроці біології, вивчаючи харчові ланцюги, учні можуть розмірковувати, що станеться, якщо зникне один з видів. Це розвиває не лише знання мови, а й аналітичні здібності, креативність, навички аналізу, порівняння та пошуку рішень. Здобувачі освіти пропонують ідеї, висловлюють думки, торкаються різних аспектів заданої теми. Так стимулюється мовно-розумова діяльність дітей, актуалізується їхній мовний досвід. Участь у дискусіях, диспутах, форумах сприяє підвищенню мотивації, стимулює мовленнєву активність здобувачів освіти в ході осмислення й обговорення проблем. Культурологічні знання, які спрямовані на розуміння власної та іноземної культури, визначення свого місця та ролі в них, формування позитивного ставлення до інших культур є важливою складовою CLIL. Окрім цього, діти засвоюють достатньо великий об'єм мовного матеріалу, що представляє собою повноцінне занурення в природне мовне середовище. Необхідно також відзначити те, що робота над різними темами дозволяє вивчити специфічні терміни, певні мовні конструкції, які сприяють поповненню словникового запасу здобувача освіти, предметної термінології і готують його до подальшого вивчення та застосування отриманих знань і вмінь.

Під час викладання іноземних мов **рекомендуємо**:

- надавати особливу увагу **усним** рецептивним і продуктивним видам діяльності та відповідним комунікативним умінням: сприйманню на слух і говорінню. Зокрема, у першому класі домінуючим повинно бути слухання, щоб учні мали змогу якомога більше чути нову мову. Заохочуйте своїх учнів спілкуватись якомога більше іноземною мовою, навіть на елементарному рівні. **Види роботи на уроці** повинні бути максимально простими, щоб діти могли їх зрозуміти. Добирайте завдання в межах можливостей дітей; завдання повинні бути досяжними, але у той же час достатньо стимулюючими для того, щоб діти були задоволені своєю роботою в кінці кожного уроку. Давайте чіткі та прості інструкції, щоб діти зрозуміли, що від них очікується;

- використовувати коротші види роботи. Увага та зосередженість дітей є нетривалими. Діти зазвичай втрачають інтерес до діяльності, якщо вона занадто довга і складна [6];

- застосовувати ігри, пісні, римівки, чанти, короткі історії, щоб зробити урок приємнішим та веселішим. Використовуйте багато наочності, вона допомагає дітям розуміти мову. Більше уваги варто зосереджувати на спілкуванні, аніж на граматиці. Не навчайте більше чотирьох або п'яти одиниць мовного інвентаря одночасно на одному уроці. Принцип «менше – це більше» повинен застосовуватися під час навчання іноземної мови, оскільки існує межа нового матеріалу, який наймолодші школярі можуть засвоїти. Вихід за межі можливого зазвичай викликає розчарування і відчуття невдачі.

Пропонуємо використовувати наступні безкоштовні онлайн-ресурси для організації навчання.

● **Англійська мова**

- Британська Рада в Україні:

→ навчання різних вікових груп: практичні ресурси, плани уроків тощо: <https://www.teachingenglish.org.uk/resources>;

→ низка різноманітних коротких курсів для вчителів на FutureLearn: <https://www.teachingenglish.org.uk/training>;

→ путівник із дистанційного навчання: <https://tinyurl.com/ydgtesyoy>;

→ навчальний відеосеріал «Word on the street» (рівні B1, B2): <https://tinyurl.com/yc44nndh>;

→ колекція ресурсів для розвитку мовленнєвих умінь: <https://learnenglish.britishcouncil.org/skills>;

→ граматичний практикум: <https://learnenglish.britishcouncil.org/grammar>;

→ лексичний практикум: <https://learnenglish.britishcouncil.org/vocabulary>;

- Express Publishing:

→ матеріали для сприймання на слух (рівні A2-B1), плани уроків, формувальне оцінювання: <https://foliobooks.com.ua/ua-teachers-room>;

→ безкоштовні ресурси для вчителів від видавництва: робочі аркуші, картки, аудіозаписи, портфоліо та багато іншого: <https://tinyurl.com/y9dk9nca>;

- Linguist – Cambridge University Press – MMPublications:

→ дистанційне навчання (1-4 класи): Quick Minds: <https://bit.ly/2xGdCeV>;

→ безкоштовний інтерактивний додаток, аудіо, додаткові ресурси, підручники, книги для вчителя та інше до курсу Quick Minds for Ukraine: <https://tinyurl.com/y77lj6me>;

- методичні поради, посилання на платформи для організації дистанційного навчання та інше:

→ Quizlet: <https://www.flexiquiz.com/>;

→ Kahoot: <https://tinyurl.com/y9x5n54z>;

→ Blackboard: <https://tinyurl.com/yd5n42a7>;

→ використання візуальних елементів: <https://tinyurl.com/y8gkyof9>;

→ дія та взаємодія – важливі складники дистанційного навчання у початковій школі: <https://tinyurl.com/ybhj8jqs>;

→ відеоуроки Smart Junior for Ukraine для учнів 1-3 класів: <https://tinyurl.com/ybdkm5qv>;

- Oxford University Press:

→ вчительські спільноти, вебінари, підписка на професійні розсилки, домашнє читання тощо: <https://tinyurl.com/y9lcqxuu>;

→ оцінювання: активності, які допомагають учням продемонструвати те, що вони знають: <https://tinyurl.com/y7fnqnek>;

→ адаптивне тестування у вивченні англійської мови: <https://tinyurl.com/y7vn7g66>;

- оцінювання глобальних умінь: <https://tinyurl.com/y74fcmzz>;
- створення тестів для підлітків: <https://tinyurl.com/y98koce9>;
- серія вебінарів для вчителів на тему оцінювання: <https://tinyurl.com/y8tejpna>;
- Pearson – DINTERNAL EDUCATION:
- освітній сайт «Пірсон» Україна: https://www.pearson.com/en-us.html?srsltid=AfmBOopiB75MJniyBopTWANDJgzaUJm46Yra_Z5eW8IZRzgrR3lHm0-K;
- освітній проект: уроки наживо: <https://tinyurl.com/y9cvmmxx>.
- **Французька мова**
- базовий інтернет-ресурс з французької мови для батьків: <https://tinyurl.com/yazfnkcu>;
- базовий інтернет-ресурс для учнів, навчальний додаток: <https://tinyurl.com/y88q3zv2>;
- сайти для безкоштовного вивчення французької мови: для учнів усіх рівнів: <https://tinyurl.com/y8rdoynx>, <https://www.bonjourdefrance.com>;
- безкоштовні онлайн-тести для перевірки рівня володіння французькою мовою: <https://www.ecolelibre.de/test-your-level>;
- додатки для вивчення французької мови: <https://babadum.com>;
- французька мова для вчителів і учнів: <https://savoirs.rfi.fr/en/apprendre-enseigner>;
- безкоштовний кібержурнал для вивчення французької мови: <https://tinyurl.com/ybxslzms>, <https://tinyurl.com/ybgtd3ow>, <https://tinyurl.com/y7xftroq>, <https://espacevirtuel.emdl.fr/>;
- навчальні матеріали з використанням актуальних подій у Франції та світі: <https://tinyurl.com/ybxslzms>, <https://tinyurl.com/ybgtd3ow>, <https://espacevirtuel.emdl.fr>;
- PROFLE+: <http://www.cned.fr/inscription/8PFLEDIX>;
- відкриті курси (МООС) для викладання французької мови: <https://mooc.cavilam.com>;
- IFOS – навчальна платформа для викладання професійної французької мови: <https://ifos.institutfrancais.com>.
- **Німецька мова**
- для учнів:
- дитячий університет для дітей віком від 8 до 12 років, де вони мають можливість навчатися за трьома напрямками: людина, природа, техніка, а також вивчати німецьку мову: <https://tinyurl.com/y7p7w6sn>;
- онлайн-університет JuniorUni для учнів від 12 до 14 років: <https://teacher.thelanguagemagician.net/login?ukr>;
- безкоштовна комп'ютерна гра для учнів віком від 8 до 12 років, яка мотивує їх до вивчення іноземних мов, водночас допомагає оцінити навчальні досягнення учнів: <https://tinyurl.com/ycfap3vw>;
- «Місто слів» – навчальний додаток для опанування лексики рівня A1/A2: <https://tinyurl.com/h2tcz7w>;
- 10 навчальних розділів для опрацювання лексики та граматичних структур на повсякденні теми: <https://tinyurl.com/y9ne2nkk>;
- казки з усього світу: <https://tinyurl.com/y78hfalz>;
- для вчителів:
- безкоштовні вебіари для вчителів німецької мови від Goethe-Institut: <https://tinyurl.com/ychn9gns>;
- матеріали для навчання, цікаві ідеї для занять, актуальні теми з методики та дидактики німецької мови: <https://tinyurl.com/yba2l3c5>;
- онлайн-платформа Goethe-Institut «Німецька в початковій школі»: добірка матеріалів, які можна використовувати, щоб зробити уроки веселими та різноманітними: <https://www.goethe.de/en/spr.html>.

Список використаних джерел та літератури

1. CLIL в Україні. URL: <https://osvitoria.media/experience/metodyka-clil-dlya-vchyteliv-inozemnoyi-movy-ta-vchyteliv-predmetnykiv-chomu-varto-sprobuvaty/> (дата звернення: 05.06.2025).
2. Офіційний сайт МОН України. Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти. Додаток 2. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 05.06.2025).
3. Офіційний сайт МОН України. Наказ МОН України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 07.06.2025).
4. Офіційний сайт ІМЗО. Наказ МОН «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». Додаток 3. URL: <https://imzo.gov.ua/2021/02/22/nakaz-mon-vid-19-02-2021-235-pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitn-oi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/> (дата звернення: 07.06.2025).
5. Офіційний сайт ІМЗО. Наказ МОН «Про надання грифа “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України” модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/2021/07/14/nakaz-mon-vid-12-07-2021-795-pro-nadannia-hryfa-rekomendovano-ministerstvom-osvity-i-nauky-ukrainy-model-nym-navchal-nym-prohramam-dlia-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/> (дата звернення: 07.06.2025).
6. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В. Спілкування в Інтернеті. Етикет спілкування в мережах. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=68vEhiKEBOA&feature=youtu.be> (дата звернення: 05.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 н.р. Нова українська школа переходить до 8-го класу. Паралельно освітні заклади, що визначені як пілотні для апробації навчально-методичного комплексу НУШ, переходять до його пілотування у 9 класі.

Ядром НУШ, як відомо, є формування в учнівства рис відповідального громадянина зі сформованими життєвими та галузевими компетентностями і ціннісними установками засобами навчальних дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі, насамперед історії України, всесвітньої історії, громадянської освіти. Вони детально прописані у тексті Закону України «Про повну загальну середню освіту» [1], Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2020 року №898 [2], модельних навчальних програмах для 5-8 класів НУШ [3] та програмі з історії України та всесвітньої історії для 5-11 класів у частині, що зберігає чинність у 2025/2026 навчальному році (9-11 класи) [6].

Виходячи з тенденції змін у змісті і структурі шкільної історичної освіти, варто взяти до уваги те, що надалі буде зростати питома вага інтегрованого курсу «Україна і світ» не тільки у НУШ, але й у старшій ланці «старої» школи.

У 2025/2026 навчальному році учні 5-8 класів Нової української школи навчатимуться за обраними модельними програмами, перелік яких затверджений МОН України та розміщений на їхньому сайті [3].

Нагадуємо, що розроблені на базі модельної програми освітня програма закладу і навчальна програма з предмета – це обов'язковий для виконання документ для вчителя, тому передусім необхідно ретельно опрацювати пояснювальні записки до кожної із програм. Саме у них сформульовані мета, завдання, змістові лінії, структура і, найголовніше, детально прописаний компетентнісний потенціал навчальних дисциплін нашої освітньої галузі, розкриті засоби і способи його формування в учнів різних вікових підгруп.

Освітній заклад у рамках базової школи може змінювати варіант модельної навчальної програми з освітнього предмета, однак при цьому потрібно враховувати стан навчально-методичного забезпечення.

Більш детально з навчально-методичним комплексом викладання навчальних дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі можна ознайомитися на сайтах Інституту модернізації змісту освіти [4] та Українського інституту розвитку освіти [5].

Ранньомодерна доба, яка у 2025/2026 н.р. вивчатиметься у класах Нової української школи, – важливий період світової та вітчизняної історії. Ідеться про те, що це період становлення основ глобальної цивілізації, Відродження та Реформації, поширення набутків і цінностей європейської християнської цивілізації на території Нового Світу, формування ранньомодерної національної ідентичності та виходу на арену історії ранньомодерних націй.

Саме ці процеси становлять зміст курсу шкільної історії у 8 класі Нової української школи.

Для України, визначальною рисою історії якої, як вважає директор Українського наукового інституту Гарвардського університету професор Сергій Плохій [3; 15], є те, що по її території проходить європейський фронтір – кордон між землеробською і кочовою цивілізацією, продуктом ранньомодерного періоду є козацтво, що постало на стику світів і цивілізацій наприкінці XV ст. Цей фактор – взаємодія, і дуже часто військова конфронтація спільнот, що належали до різних цивілізацій та культур, залишила глибокий слід у національній пам'яті їхніх нащадків і сьогодні є базовою причиною нинішньої російсько-української війни.

Стосовно навчально-методичного комплексу, то його ядром залишається підручник. З текстами підручників для 5-8 класів НУШ та іншими складовими авторських варіантів навчально-методичного комплексу (робочі зошити, електронні додатки тощо) можна ознайомитися на сайтах видавництв та інституцій МОН України.

Головна тенденція змін у змісті нових програм – подальша деколонізація української історичної свідомості та національної пам'яті від імперських наративів, дерусифікація і декомунізація українського історичного процесу.

Стосовно вивчення історії в 9-11 класах, то для цих класів у ЗЗСО зберігають чинність програми курсів з історії України та всесвітньої історії, затверджені наказом МОН України №698 від 3 серпня 2022 року [6].

Помітне місце у змісті програм, особливо історії XX-XXI ст., відведено і питанням формування у здобувачів освіти української національної пам'яті як основи української національної ідентичності: дослідження механізмів геноцидних практик нацистсько-комуністичних тоталітарних властей, вивчення досвіду боротьби української нації за свободу, формування українського пантеону, вшанування живих і пам'яті про загиблих на війні за незалежність і територіальну цілісність України під час щоденної загальнонаціональної хвилини мовчання. Це не тільки реалізація політики декомунізації, прописаної у відповідних законах [7; 8; 9; 10]. Це і формування стійкості до будь-яких спроб нав'язати українському суспільству погляд на свою історію через «руськоірські окуляри» шляхом вивчення «Виводу прав України» (Пилип Орлик) – тривалого шляху України до свободи від княжих часів до сучасної російсько-української війни.

Першим помічником у цьому є сайт Українського інституту національної пам'яті, команда якого пропонує освітянам цілий ряд цікавих проєктів із малодосліджених сторінок нашої історії, особливо за період «червоного XX століття»: Українська революція початку XX ст., український визвольний рух у 20-х – на початку 50-х, українська еміграція, кримсько-татарський фактор в історії України тощо [11].

Сучасне наскрізне бачення змісту української історії, включеної у європейський і глобальний контексти, зафіксоване в узагальнюючих працях відомих істориків Сергія Плохія «Брама Європи» [18], «Російсько-українська війна. Повернення історії» [19] та Ярослава Грицака «Подолати минуле: глобальна історія України» [20]. Ці книги можуть служити своєрідним навігатором у книжковому морі для педагогів, які прагнуть іти в ногу з часом.

Вивчення історії Голодомору 1932-1933 років, геноциду українського народу, як найбільшої травми і незаживаючої рани української національної пам'яті – зразок успішної реалізації загальнонаціонального проєкту. Зокрема йдеться про проведення літніх шкіл для учителів українсько-канадським фондом HREC in Ukraine. Чергова літня школа відбудеться на Закарпатті у період з 26 липня по 6 серпня 2025 року [16].

Для курсу «Основи правознавства» зберігає чинність програма 2022 року [12].

Звертаємо увагу на необхідності робити акцент на формуванні у здобувачів освіти розуміння права як важливої соціальної цінності, проблематики з теорії держави і права як фундаменту правничих знань, розвитку у здобувачів освіти практично-спрямованих компетентностей та більш ґрунтовному ознайомленні їх з правами людини, вітчизняними та між-

народними юридичними механізмами їхнього захисту.

Досвід залучення здобувачів освіти до турнірного руху показує, що учнівська молодь цікавиться нормативними документами, що впорядковують життя суспільства у цифрову еру, законодавчими нормами, які регулюють захист приватного простору та інформаційної безпеки особи і держави, соціально-економічних прав і демократичних свобод людини і громадянина в умовах воєнного часу. В умовах війни важливо прививати здобувачам освіти розуміння того, що немає прав без обов'язків, зокрема таких конституційних обов'язків громадян як сплата податків та захист суверенітету і територіальної цілісності держави.

В умовах війни ключове значення для збереження життя і здоров'я дорослих і дітей має ознайомлення з основами міжнародного гуманітарного права. Курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право» має належне навчально-методичне забезпечення, затверджене МОН України (оновлена редакція програми і посібника розміщені на сайті Української Гельсінської спілки з прав людини [13]). Там же можна замовити і комплект шкільних підручників з міжнародного гуманітарного права.

Під час викладання інтегрованого курсу «Громадянська освіта», програма якого розміщена на сайті МОН України [14], варто звертати особливу увагу на формування в учнів медіаграмотності та вміння адаптуватися до викликів часу, залучення здобувачів освіти до життя громади, волонтерства, допомоги військовим.

Звертаємо вашу увагу на те, що Міністерство освіти і науки проанонсувало проведення у 2025/2026 навчальному році Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2026» у номінації «Громадянська освіта».

Досвід проведення минулорічного конкурсу «Учитель року» показав, що успіху досягають ті педагоги, з якими працюють професійні команди закладів освіти і/або територіальної громади. А також без сформованих таких складових педагогічної компетентності, як інформаційно-цифрова, предметно-методична, інклюзивна, психологічна, які прописані у Державному професійному стандарті вчителя, затвердженому наказом МОН України від 29.08.2024 №1225 [17], розраховувати на успіх важко.

Серед пріоритетних напрямів на наступний навчальний рік залишається також подальша модернізація змісту, форм і методів роботи обласної методичної спільноти нашої освітньої галузі та робота з обдарованими дітьми (зокрема йдеться про відродження практики проведення турнірів). У 2025/2026 н.р. планується проведення обласних турнірів з історії (орієнтовний термін – вересень-жовтень) і правознавства.

Одним із ключових напрямів діяльності вчителя історії у школі та поза її межами є і пошукова, історико-краєзнавча робота. Вона несе в собі величезний потенціал громадянського виховання та формування у школярів української національної ідентичності через використання подій регіонального історичного календаря: 150-річчя Чернівецького національного університету, 85-річчя утворення Чернівецької області, 40-річчя Чорнобильської катастрофи і 35-річчя відновлення незалежності України та цілого ряду інших важливих подій локальної та загальнонаціональної історії.

Епіцентром нашої роботи у школі має бути сучасний кабінет історії. Він має створювати широке «вікно можливостей» як для вчителя, так і для учнів через підключення до швидкісного інтернету, новітній комплект комп'ютерів, широкі можливості для доречного використання різноманітних ресурсів та штучного інтелекту тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 05.06.2025).
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2020 року №898. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna->

[serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti](https://mon.gov.ua/serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti) (дата звернення: 05.06.2025).

3. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 05.06.2025).

4. Модельні навчальні програми. Громадянська та історична освітня галузь. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 06.06.2025)/

5. НУШ. Український інститут розвитку освіти. URL: <https://uied.org.ua/%D0%A2%D0%B5%D0%B3/nus/> (дата звернення: 06.06.2025).

6. Всесвітня історія. Історія України. (інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7-9 класи. Історія України. 7-9 класи. Всесвітня історія. 10-11 класи. Історія України. 10-11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ : HREC PRESS, 2022. 260 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf> (дата звернення: 05.06.2025)

7. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

8. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

9. Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150316> (дата звернення: 05.06.2025).

10. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150315?an=1> (дата звернення: 05.06.2025).

11. Сайт Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 05.06.2025).

12. Основи правознавства. 9 клас. Навчальна програма для освітніх закладів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.osnovy.pravoznavstva-9.pdf> (дата звернення: 05.06.2025).

13. Сайт Української Гельсінської групи з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/navchalno-metodychnyy-posibnyk-vyvchaiuchy-mizhnarodne-humanitarne-pravo-iak-otrymaty-drukovanyy-format/> (дата звернення: 06.06.2025).

14. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).

15. Плохій С.М. Лінія зіткнення. Нариси про минуле та сучасне України. Київ : Кліо, 2024. 288 с.

16. HREC in Ukraine, Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору. URL: <https://www.holodomor-hrec.com/education/summer-school/> (дата звернення: 06.06.2025).

17. Державний професійний стандарт учителя. URL: [66e806fcb90e2017837434.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/derzhavnyi-profesiynnyi-standart-uchytelja.pdf) (дата звернення: 06.06.2025).

18. Плохій С.М. Брама Європи. Харків : КСД, 2015. 512 с.

19. Плохій С.М. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків : КСД, 2023. 400 с.

20. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ, 2022. 517 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

*Освіта – це крила, які дозволяють людині
піднятися на високу інтелектуальну орбіту.*
М.І. Мирон

Сучасному суспільству потрібна інтелектуально й соціально компетентна особистість, що вміє мислити критично, неординарно розв'язувати проблеми, діяти творчо, створювати нове, застосовувати свої знання в нестандартних ситуаціях.

Предмет «Зарубіжна література» займає особливе місце в системі освіти. Він дає учням знання про світобудову, ставить акцент на смислових і світоглядних аспектах, допомагає знайти ціннісні орієнтири. Тож зарубіжна література як шкільна дисципліна може стати дієвим засобом різнобічного розвитку особистості учнів. Крім того, педагог навчає учня читати, працювати з додатковою літературою, мислити, говорити, аргументувати, висловлювати думки з приводу побаченого та почутого [1].

Головним при вивченні літератури залишається робота з **художнім текстом**, що закономірно є найважливішим пріоритетом у викладанні предмета.

Основні види навчальної діяльності:

- *рецептивна діяльність*: читання і повноцінне сприйняття художнього тексту, заучування напам'ять (важлива на всіх етапах вивчення літератури);
- *репродуктивна діяльність*: розуміння сюжету твору, зображених у ньому подій, характерів, реалій (здійснюється у вигляді різного типу переказів: близьких до тексту, коротких, вибіркових, з відповідними лексико-стилістичними завданнями і зміною особи оповідача), відповідей на питання репродуктивного характеру;
- *продуктивна творча діяльність*: написання творів різних жанрів, виразне читання художніх текстів, усне словесне малювання, інсценування творів, складання кіносценаріїв;
- *пошукова діяльність*: самостійний пошук відповідей на проблемні питання, коментування художніх творів, встановлення асоціативних зв'язків з творами інших видів мистецтв;
- *дослідницька діяльність*: аналіз текстів, зіставлення творів художньої літератури та виявлення в них загальних і своєрідних рис.

Величезна роль під час аналізу тексту літературного твору належить мотивації, тобто обґрунтуванню ознак художнього твору і їхніх взаємозв'язків. Цілісність уявлень про текст виникає шляхом встановлення взаємозв'язків між: 1) жанром і структурою; 2) просторово-часовою організацією тексту і його образами; 3) ідейним і естетичним змістом тексту; 4) певним твором і іншими творами цього чи іншого автора. Названі параметри оцінки тексту є елементами філологічного аналізу.

Робота з текстом передбачає пошук інформації та розуміння прочитаного, перетворення, інтерпретацію інформації і, нарешті, її оцінку. Такий підхід покликаний навчити школяра орієнтуватися у навколишньому світі та опиратися на власний досвід [8].

Основною формою організації навчальних занять залишається класно-урочна система. Можлива модифікація традиційного уроку: очна чи заочна (дистанційна) екскурсія в будинок-музей письменника або за літературними місцями; диспут, літературна вікторина, пресконференція, творчий конкурс тощо. У процесі вивчення курсу літератури учні можуть брати участь у проєктній діяльності та навчально-дослідницькій роботі.

У 2025/2026 навчальному році Нова українська школа стартує у 8 класі, який продовжує цикл базового навчання закладів загальної середньої освіти. Модельні навчальні програми «Зарубіжна література» для 8 класу реалізують освітні принципи, які розроблені відповідно до Концепції Нової української школи, Закону України «Про освіту» та Державного стандарту закладів загальної середньої освіти. Тому ефективність впровадження цих нормативних документів залежить від ґрунтовного їхнього опрацювання та використання дієвих практичних прийомів, які мотивуватимуть школярів до навчання.

Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюють українською мовою. Твори зарубіжних письменників вивчають в українських перекладах [6].

Актуальними у цьому навчальному році залишаються:

- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білокаленко Н.І., Снегірьова В.В., Фідкевич О.А.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Снегірьова В.В., Бушакова О.В., Горобченко І.В., Каєнко О.В.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В., Слободянюк О.М.) [6].

Для **9, 10-11 класів** залишаються чинними навчальні програми, які розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [4; 5].

Перелік навчальної літератури та навчальних програм, що мають відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та МОНУ.

З метою організації **оцінювання результатів навчання** учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджено рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти наказом Міністерства освіти і науки України №1093 від 02.08.2024 [7].

Новий Державний стандарт базової середньої освіти вимагає формувати життєві компетенції учня, які в майбутньому зроблять його успішним. У кожного педагога виникають запитання: що треба оцінювати? як? якою буде реакція школяра на оцінку? Для вчителів зарубіжної літератури такі освітні виклики особливо актуальні, адже ми оцінюємо усвідомлення художньо-естетичного феномена, названого літературним твором. Як він торкнувся душі дитини, які рефлексії викликав, як вплинув на формування ціннісних орієнтирів, на котрі має опиратися особистість, що формується? [1].

У системі оцінювання здобувачів освіти 5-9 класів мовно-літературної освітньої галузі запроваджено чотири групи результатів навчання: усно взаємодіє (Гр. 1), працює з текстом (Гр. 2), письмово взаємодіє (Гр. 3), досліджує мовлення (Гр. 4). На підставі балів за групами результатів виставляється семестровий бал. Оцінка за семестр може бути скоригова-

ною [2; 7].

Формувальне оцінювання дає можливість учням усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес та планувати подальші кроки з допомогою вчителя. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч з учнем і вести його до успіху. Учителі використовують інформацію з оцінювання для коригування навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли наставники регулярно залучають учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати відповідальними та самостійними [3].

В умовах переорієнтування шкільної освіти на компетентнісну парадигму перед учителями постало завдання зміни традиційних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів і розширення інструментарію оцінки. Педагоги мають опанувати методи і прийоми, що дають змогу оцінювати предметні, метапредметні й особистісні результати школяра на різних етапах освітнього процесу [2; 7].

Тому **рекомендуємо вчителям зарубіжної літератури:**

- здійснювати комплексне навчання за чотирма видами результатів: усна взаємодія, працюємо з текстом, письмова взаємодія, дослідження мовлення;
- розвивати на кожному уроці зарубіжної літератури читацьку компетентність як загальнонавчальне і міждисциплінарне вміння, постійно підвищуючи якість читання;
- удосконалювати підходи до аналізу художнього тексту та медіатексту, включаючи питання розуміння змісту, основної думки, позиції автора. Центром навчання повинна бути основна одиниця сучасної лінгводидактики – текст;
- формувати на уроках літератури у здобувачів освіти вміння знаходити в тексті зображувально-виразні засоби мови, пояснювати їхню роль у тексті, спостерігати за мовними та літературними явищами;
- навчати учнів на більш ранніх етапах створювати власні висловлювання різних письмових жанрів, зокрема повідомлення в цифровому середовищі, поступово розвиваючи вміння підбирати переконливі приклади й аргументи для доказу тези; практикувати написання мінітворів з творчим завданням;
- використовувати в освітньому процесі ІКТ як один з елементів модернізації освіти та джерела для моделювання і проектування навчальних занять з предмета.

Важливу роль у формуванні читацької компетентності учнів відіграють **олімпіади** з зарубіжної літератури. Вони охоплюють значну кількість зацікавлених школярів та допомагають удосконалювати роботу з обдарованими дітьми. Цей щорічний вид змагань на I, II та III етапах вже став традиційним у нашій області.

Слід зауважити, що учні-учасники олімпіади підтвердили достатній рівень знань у цілому, показали знання змісту творів, їхніх авторів, головних героїв, понять із теорії літератури, навички самостійної аналітичної роботи, уміння застосовувати знання при виконанні завдань творчого рівня.

Учителі самі є активними учасниками конкурсів фахової майстерності, що проводяться з метою презентації досвіду, підтримки та його популяризації, сприяння впровадженню творчих наробок у освітній процес.

У 2024/2025 навчальному році проводився Всеукраїнський конкурс «Учитель року – 2025» в номінації «Зарубіжна література», у якому активну участь взяли шестеро вчителів Чернівецької області та показали гарні результати як в очному, так і дистанційному форматі.

Педагогічну майстерність, предметно-методичну компетентність, науковість, творчий підхід презентувала переможниця I туру конкурсу **Торська Наталія Іванівна** (КадуBOVEцький опорний заклад загальної середньої освіти I-III ступенів КадуBOVEцької сільської ради).

Рекомендуємо педагогам скористатися регіональними матеріалами, затвердженими

вченою радою, науково-методичною радою КЗ «ІППОЧО»:

- навчально-методичний посібник *«Індивідуальні картки для перевірки знань із зарубіжної літератури в учнів 7 класу НУШ»*, укладач – Капустяк Д.Б., учитель зарубіжної літератури «Опорного закладу освіти – Шировецького ліцею» Недобоївської сільської ради (протокол від 14.10.2024 №3);

- *«Збірник майстер-класів для вчителів зарубіжної літератури»*, укладач – Гуцуляк Т.І., учитель зарубіжної літератури Топорівського ліцею Топорівської сільської ради (протокол від 19.03.2025 №1/1174);

- *«Формування читацьких компетентностей учнів на уроках зарубіжної літератури шляхом використання інноваційних технологій»*, досвід роботи Капустяк Д.Б., учителя зарубіжної літератури «Опорного закладу освіти – Шировецького ліцею» Недобоївської ТГ (протокол від 19.12.2024 №4/1168) [3].

Пропонуємо вчителям під час підготовки до уроків звернути увагу на наступні матеріали та ресурси:

- державна вебплатформа «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО): <https://lms.e-school.net.ua/>;

- «Джонатан» – онлайн-платформа до підручника «Зарубіжна література. 8 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (Київ, ВЦ «Академія», 2025): <https://jonathan-academia.online/>;

- електронний додаток для підручника «Зарубіжна література. 8 клас НУШ» (авт. І. Горбченко, В. Снегірьова, О. Каєнко, О. Бушакова; 2025): <https://kliuch-do-slova.github.io/>;

- інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» («Нова українська школа» → «Мовно-літературна освітня галузь. Зарубіжна література»): <https://padlet.com/ivanovaliliyai/padlet-4bx6no5rctt8hhdb>;

- Освіта для життя: <https://surl.li/zxnfrs>;

- Оцінювання в НУШ: путівник для батьків: <https://surl.li/xjwnxw>;

- «Червона рута» – онлайн-платформа до підручника «Література (українська та зарубіжна). 8 клас» авторського колективу під керівництвом О. Ніколенко (Київ, ВЦ «Академія», 2024): <https://chervona-ruta-academia.com.ua/8-klas/>.

Рекомендуємо на засіданнях професійних спільнот учителів зарубіжної літератури:

- *опрацювати* методичні рекомендації МОНУ та КЗ «ІППОЧО» щодо викладання предмета у 2025/2026 навчальному році та оцінювання результатів навчання здобувачів освіти у 5-9 класах;

- *обговорити* особливості реалізації змісту Державного стандарту базової середньої освіти в модельних програмах та підручниках для учнів 8-го класу ЗЗСО;

- *узгодити* проведення майстер-класів для вчителів, котрі викладатимуть зарубіжну літературу у 8-х класах ЗЗСО.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 17.06.2025).

2. Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. Інформаційний сайт. Нова українська школа. Мовно-літературна освітня галузь. Зарубіжна література. URL: <https://padlet.com/ivanovaliliyai/padlet-4bx6no5rctt8hhdb> (дата звернення: 17.06.2025).

3. Кабан Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у Новій українській школі. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (дата звернення: 17.06.2025).

4. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Навчальні програми для 8-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/>

[navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv](#) (дата звернення: 17.06.2025).

5. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 17.06.2025).

6. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. Модельні навчальні програми з зарубіжної літератури. URL: <https://surl.li/qryyvm> (дата звернення: 17.06.2025).

7. Наказ МОН від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultatuv-navchannia> (дата звернення: 17.06.2025).

8. Беценко Т. Філологічний аналіз художнього тексту як необхідний різновид науково-навчальної діяльності у системі шкільної освіти // Дивослово. 2012. №7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_7_19 (дата звернення: 17.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ РУМУНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (РУМУНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ) У 5-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Мовно-літературна освітня галузь орієнтована на гармонійний розвиток особистості учня та формування в здобувачів освіти Нової української школи однієї з ключових компетентностей – комунікативної. Здатність грамотно, логічно та зв'язно висловлювати свої думки є необхідною для кожної людини незалежно від обраної професії. Комунікативна компетентність дозволяє обмінюватися знаннями, висловлювати власні судження й почуття, захищати свою позицію та ефективно взаємодіяти з оточенням, зменшуючи ризики непорозуміння.

Для забезпечення високої якості освіти важливо, щоб педагогічна діяльність була системною, цілеспрямованою й гнучкою. На початку навчального року вчителю варто сформувати індивідуальний навчально-методичний кейс, який охоплює сучасні стратегії, методи, прийоми та засоби навчання. Важливо передбачити варіанти роботи як в очному, так і в дистанційному чи змішаному форматах. Необхідно також обрати цифрові інструменти, які будуть використані для навчання, визначити оптимальні ресурси для пояснення матеріалу, а також способи організації ефективного зворотного зв'язку з учнями.

Під час укладання навчально-методичного комплексу слід орієнтуватися на вимоги Державного стандарту базової середньої освіти, освітню програму закладу, модельну програму з предмета, враховувати вікові особливості та навчальні потреби учнів. Методичний супровід повинен бути не лише структурованим, а й мобільним – таким, що дозволяє оперативно адаптуватися до змін у навчальному середовищі [3].

Сучасне цифрове освітнє середовище пропонує безліч сервісів, які допомагають зробити урок динамічним, інтерактивним і результативним. Використання інтерактивних презентацій, хмарних сервісів, відеоуроків, платформ для тестування й спільної роботи (Google Workspace for Education, LearningApps, Padlet, Wordwall, Kahoot, Classtime, Genially та ін.) дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, а й підвищити мотивацію здобувачів освіти.

Продумане поєднання традиційних та інноваційних підходів у викладанні сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок і вміння працювати з інформацією. Успішна освітня траєкторія кожного учня значною мірою залежить від майстерності вчителя організувати освітній процес так, щоб кожен мав можливість досягти успіху.

У 2025/2026 навчальному році головним акцентом освітнього процесу є розвиток у здобувачів освіти здатності ефективно навчатися з використанням цифрових технологій, а у педагогів – вміння створювати умови для реалізації цього підходу.

Організація освітньої діяльності в базовій школі здійснюватиметься насамперед відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної серед-

ньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням КМ України від 14.12.2016 №988-р) [9]; Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМ України від 23.11.2011 №1392. Виконання вимог зазначених державних стандартів є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності [3].

Основою успішного досягнення учнями запланованих результатів навчання, визначених державними стандартами освіти, є освітня програма закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Саме стандарт освіти відповідного рівня виступає фундаментом для розроблення такої програми, що забезпечує послідовність, системність і цілісність освітнього процесу.

Важливою складовою ефективного навчання є академічна автономія вчителя, що проявляється у свободі педагогічної діяльності. Ця свобода охоплює можливість самостійно обирати форми, методи й засоби навчання, які відповідають освітній програмі, а також розробляти й упроваджувати власні авторські навчальні програми, освітні проекти та інноваційні технології, що сприяють компетентнісному та особистісно орієнтованому навчанню. Академічна свобода забезпечує педагогам захист від надмірного втручання у їхню науково-педагогічну діяльність, підтримуючи творчий підхід і професійний розвиток.

Мовно-літературна освіта в закладах загальної середньої освіти виконує ключову роль у формуванні не лише мовних і літературних компетентностей, а й комплексних ціннісних орієнтирів учнів. Вона спрямована на розвиток гуманістичного світогляду, формування активної громадянської позиції та патріотизму, що є основою відповідального ставлення до держави й суспільства. Через знайомство з багатством національної культури, традицій і мови, а також через розвиток поваги й толерантності до культур інших народів, навчання сприяє вихованню відкритої, культурно багатой та соціально відповідальної особистості.

Сучасна мовно-літературна освіта також стимулює розширення культурно-пізнавальних інтересів учнів, розвиває їхнє критичне мислення, комунікативні навички та міжкультурну компетентність, що є надзвичайно важливими у глобалізованому світі. Впровадження компетентнісного підходу й активних методів навчання сприяє формуванню здатності адаптуватися до швидкозмінних умов, творчо вирішувати проблеми й бути готовими до безперервного навчання впродовж життя.

У 2025/2026 навчальному році 5, 6, 7 та 8 класи НУШ закладів загальної середньої освіти працюватимуть за модельною навчальною програмою «Румунська мова» для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з (класами/групами) румунською мовою навчання та модельною навчальною програмою інтегрованого курсу «Румунська та зарубіжна літератури» для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з (класами/групами) румунською мовою навчання, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 [1; 2].

У 9 класах закладів загальної середньої освіти продовжують працювати за типовими навчальними програмами «Румунська мова» та «Інтегрований курс «Література (румунська та зарубіжна)» для 6-9 класів» для закладів загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804 [4; 5], а у 10-11 класах – за програмами, затвердженими наказом МОНУ від 23.10.2017 №1407 [10].

Навчальні програми та підручники до них розроблено на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, з урахуванням Державного стандарту загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 №462, та положень Концепції «Нова українська школа», що передбачає компетентнісне навчання, наскрізні вміння, інтеграцію предметів і розвиток критичного мислення, формує читача з розвиненим естетичним смаком, здатного аналізувати художній текст у міжкультурному контексті [3].

Звертаємо особливу увагу, що відповідно до наказу Міністерства від 01.09.2009 №806 «Про використання навчально-методичної літератури у закладах освіти» освітні заклади мають право використовувати в освітньому процесі лише ті підручники та навчально-методичні посібники, які щорічно зазначаються в переліках навчально-методичної літератури для основної і старшої школи на сторінках «Інформаційного збірника МОН України» та мають відповідний гриф [8].

Особливу увагу у 2025/2026 н.р. варто надати:

- індивідуалізації навчання з урахуванням освітніх втрат;
- використанню цифрових інструментів у викладанні (інтерактивні платформи, віртуальні виставки, онлайн-архіви, Google Workspace, Moodle, LearningApps тощо);
- забезпеченню психоемоційної підтримки учнів через гуманізацію освітнього середовища.

У 2025/2026 навчальному році оцінювання навчальних досягнень учнів базової середньої освіти здійснюється відповідно до оновлених підходів, що випливають із реформи «Нова українська школа» (НУШ). Основна мета змін – оцінювання не лише здобутих знань, а й розвитку компетентностей: умінь, способів мислення, цінностей та ставлень, як предметних, так і міжпредметних. Наказом МОН від 2 серпня 2024 року №1093 затверджено рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнівства 5-9 класів, які навчаються відповідно до нового ДСБСО. Також скасовано наказ МОН від 1 квітня 2022 року №289, що регламентував вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів 5-8 класів [11].

Оцінювання в НУШ базується на результатах навчання, представлених у трьох рівнях:

1. Групи результатів навчання відображають компетентнісний потенціал освітньої галузі:

- *ГР1 – Усна взаємодія.* Передбачає формування в учнів умінь ефективно спілкуватися в різних ситуаціях, дотримуючись норм мови та етикету. Учні вчаться слухати й чути співрозмовника, формулювати власну думку, аргументувати, висловлювати емоції, брати участь у діалогах, дискусіях, обговореннях, вести монологічне мовлення з урахуванням ситуації й адресата;

- *ГР2 – Читання і аналіз текстів (усвідомлене читання).* Спрямована на розвиток читачької компетентності. Учні вчаться читати різні типи текстів (художні, публіцистичні, науково-пізнавальні тощо), розуміти зміст, інтерпретувати і критично оцінювати прочитане, виявляти авторську позицію, формувати власну думку щодо теми та ідей тексту;

- *ГР3 – Письмова взаємодія.* Передбачає формування вмінь створювати зв'язні письмові висловлення різних жанрів (твір, лист, оголошення, інструкція, есе тощо) відповідно до мети, адресата, теми та стилю мовлення. Учні вчаться структурувати текст, дотримуватися мовних і граматичних норм, використовувати мовні засоби виразності та редагувати власні тексти;

- *ГР4 – Дослідження мовних явищ і робота з інформацією.* Формує вміння аналізувати мовні одиниці (від звуку до тексту), розуміти їхню роль у спілкуванні, застосовувати знання з мови на практиці. Учні навчаються працювати з інформаційними джерелами, здійснювати пошук, відбір, перевірку, інтерпретацію й представлення інформації, зокрема з урахуванням цифрового контексту [11].

2. Загальні результати навчання спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти (поступ за циклами: 5-6, 7-9 класи).

3. Орієнтири для оцінювання визначають рівень досягнення результатів у кінці циклу.

Види оцінювання:

- *формувальне оцінювання* – дає зворотний зв'язок щодо навчального поступу учнівства, дозволяє виявити прогалини та скоригувати навчання. Воно може здійснюватися як у формі коментаря, так і через інструменти (картки, шкали, щоденник спостережень, портфоліо тощо). Формувальне оцінювання не вимагає обов'язкового виставлення балів;

- *поточне оцінювання* у новому підході розглядається як частина формувального. Його мета – спостереження за поступом дитини, фіксація результатів за групами результатів [11];
- *підсумкове оцінювання* – оцінювання результатів навчання за певний період: тема, семестр, рік. Види:

- *семестрове оцінювання* – обов'язкове, здійснюється за кожною групою результатів предмета або курсу, потім виставляється загальна оцінка;

- *річне оцінювання* не є окремим, формується на основі оцінок за I та II семестри. Оцінка може бути скоригована з урахуванням динаміки поступу;

- *державна підсумкова атестація (ДПА)* – перевірка рівня сформованості компетентностей згідно з групами результатів [11].

Тематичне оцінювання відповідно до нових рекомендацій не є обов'язковим. Заклад освіти самостійно вирішує доцільність його використання. Кількість контрольних, самостійних і інших видів робіт не встановлена централізовано. Учитель самостійно визначає частотність оцінювання залежно від дидактичної мети, особливостей предмета і кількості навчальних годин.

У календарно-тематичному плануванні вчитель вказує, які групи результатів опрацьовуються, заздалегідь обираються інструменти й форми оцінювання. Можливе оцінювання як усної взаємодії (наприклад, діалогу), так і письмової (есе).

Підсумкові роботи можуть бути короткими (до 20-30 хвилин), головне – фіксувати досягнення певної групи результатів. Учитель не зобов'язаний оцінювати кожну групу результатів окремо на кожному уроці. Тож головний акцент нового підходу – на підтримці учнів у процесі навчання, розвитку їхніх компетентностей, забезпеченні зворотного зв'язку й поступовому досягненні очікуваних результатів відповідно до ДСБСО.

Система оцінювання в Новій українській школі ґрунтується на компетентнісному підході, який передбачає не лише перевірку знань, а й розвиток мислення, творчості, ініціативності та самостійності учнів. Особливу увагу надано створенню індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня, а отже, і оцінювання має бути гнучким, об'єктивним і спрямованим на підтримку особистісного зростання.

Під час визначення рівня навчальних досягнень учнів з румунської мови та літератури (румунської і зарубіжної) враховуються кілька ключових критеріїв. Зокрема, важливими є такі характеристики відповіді, як правильність, логічність, обґрунтованість і цілісність викладу думки. Окрім цього, оцінюється якість знань, тобто глибина розуміння навчального матеріалу, і сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок.

Пропонуємо використовувати у практичній діяльності упорядкований каталог рекомендованих джерел за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації, у т.ч. опрацювання джерел для формування предметно-методичної компетентності з мовно-літературної освітньої галузі, розміщений на сайті КЗ «ІППОЧО» [6; 7].

У сучасному освітньому процесі важливою складовою навчальних планів закладів загальної середньої освіти є варіативна частина, яка дозволяє гнучко організовувати навчання відповідно до інтересів учнів та потреб громади. Для реалізації цієї складової широко використовуються програми факультативних курсів і спецкурсів. Запровадження таких курсів не лише урізноманітнює освітній процес, а й відкриває широкі можливості для поглиблення знань, розширення кругозору та розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти. Тематика факультативів і спецкурсів охоплює лінгвістичні аспекти, художні тексти, мовну культуру, літературну ерудицію, елементи стилістики, а також формує стійкий інтерес до читання, аналізу та інтерпретації текстів. Такі курси сприяють: кращому засвоєнню матеріалу основного курсу, удосконаленню навичок аналізу мовних явищ, розвитку мовного чуття, формуванню власної позиції під час аналізу художнього твору, активізації інтересу до мовно-літературної творчості.

Важливою перевагою факультативних занять є можливість реалізації диференційованого та індивідуалізованого підходу. Учитель може добирати дидактичний матеріал, орієнтуючись на філологічно обдарованих учнів, стимулюючи розвиток їхніх аналітичних і творчих здібностей. При цьому враховуються особливості кожного учня: рівень підготовки, швидкість засвоєння матеріалу, інтереси та стиль навчання. Під час занять із факультативних курсів значно зростає роль самостійної роботи, розвиваються навички пошуку, систематизації та критичного аналізу інформації. Саме тут учень вчиться мислити, обирати, ставити питання і шукати відповіді. Отже, факультативи та спецкурси з румунської мови та літератури (румунської і зарубіжної) виступають не просто як додатковий освітній ресурс, а як інструмент інтелектуального і духовного збагачення. Вони створюють умови для формування особистості, здатної до самовираження, самоосвіти й творчості, що є невід'ємними ознаками Нової української школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Модельна навчальна програма «Румунська мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Rumunska.mova.5-9-kl.Hovornyan.ta.in.17.03.2023.pdf> (дата звернення: 17.06.2025).
2. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Intehr.kurs.rumunskoyi.ta.zarub.lit.5-9.klas.Hovornyan.ta.in.17.03.2023.pdf> (дата звернення: 17.06.2025).
3. Державний стандарт загальної середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 17.06.2025).
4. Навчальна програма «Румунська мова для 6-9 класів» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/prohramy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.literatura-rumunska.ta.zarubizhna-6-9.21.09.2022.pdf> (дата звернення: 17.06.2025).
5. Навчальна програма «Інтегрований курс «Література (румунська та зарубіжна)» для 6-9 класів» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Intehr.kurs.rumunskoyi.ta.zarub.lit.5-9.klas.Hovornyan.ta.in.17.03.2023.pdf> (дата звернення: 17.06.2025).
6. Інформаційний сайт КЗ «ІППОЧО». Каталог рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогічних працівників за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації. URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=6536 (дата звернення: 17.06.2025).
7. Інформаційний сайт ІППОЧО. Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти з мовно-літературної освітньої галузі (румунська мова; література (румунська та зарубіжна)). URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1tWbmtW0d1RSxyhMNrikcZbdcqptptgO> (дата звернення: 17.06.2025).
8. Наказ МОН від 01.09.2009 №806 «Про використання навчально-методичної літератури у закладах освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0806290-09#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 17.06.2025).

10. Навчальні програми для 10-11 класів для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 17.06.2025).

11. Наказ МОН України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhenniarekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-n avchannia> (дата звернення: 17.06.2025).

Білянiна О.Я.,
методист науково-методичного центру
природничо-математичної освіти та технологiй
Комунального закладу «iнститут пiслядипломної педагогiчної освіти
Чернiвецької облaстi»

Бiлянiн Г.Л.,
професор кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплiн
Комунального закладу «iнститут пiслядипломної педагогiчної освіти
Чернiвецької облaстi»,
кандидат педагогiчних наук, доцент

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВiД ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТiВ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВiТНЬОЇ ГАЛУЗi У 5-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДiВ ОСВiТИ ЧЕРНiВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТi У 2025/2026 Н.Р.

Нагадаємо, що в минулому 2024/2025 навчальному році спiльнота математичної освiтньої галузi Чернiвецької облaстi працювала над такими проблемами: подолання освiтнiх втрат з учнями, якi вiдстали вiд однолiткiв; формування ефективного навчального середовища за будь-якою формою навчання; якiсне виконання Державного стандарту Нової української школи у 5-6 класах та впровадження його на I рiвнi базового предметного навчання у 7-х класах; органiзацiя дiєвої роботи зi здiбними та обдарованими дiтьми (участь у Всеукраїнській учнiвській олімпіаді з математики, міжнародних математичних конкурсах на всеукраїнському та міжнародному етапах); пiдготовка випускникiв до участi в НМТ.

Пiд час пiдготовки до нового 2025/2026 навчального року важливо враховувати тi уроки, якi зробленi за попереднiй рiк навчання як на державному, так i на мiсцевому рiвнях з метою якiсного планування освiтньої дiяльностi в кожному закладi освiти. Тому математична педагогiчна спiльнота Буковини отримує виклик – знайти можливостi та ресурси для спiльного формування якiсного освiтнього середовища на основi акумулювання набутого досвiду та ретельного продумування всiх «за» i «проти» минулорiчних висновкiв з метою пiдвищення якостi навчання та викладання.

У 2025/2026 навчальному році навчання всiх предметiв математичної освiтньої галузi («Математика», «Алгебра», «Геометрiя», «Алгебра i початки аналізу») здiйснюється вiдповiдно до законiв України «Про освiту» [1], «Про повну загальну середню освiту» [2] та Державного стандарту базової середньої освiти (далі – ДСБСО), затвердженого постановою Кабiнету Міністрiв України вiд 30 вересня 2020 р. №898 [3].

Реалiзацiя математичної освiтньої галузi в 5-8 класах закладiв загальної середньої освiти у 2025/2026 навчальному році буде здiйснюватися вiдповiдно до Типової освiтньої програми для 5-9 класiв, затвердженої наказом МОН 19.02.2021 №235 (у редакцiї наказу МОН вiд 09.08.2024 №1120) [4]. Рекомендуємо педагогам звернути особливу увагу на те, що вiдповiдно до статтi 11 Закону України «Про повну загальну середню освiту» заклад освiти розробляє та використовує в освiтнiй дiяльностi одну **освітню програму** на кожному рiвнi (циклi) повної загальної середньої освiти. Одним iз складникiв освiтньої програми є **модельнi навчальнi програми**, якi отримали гриф Міністерства освiти i науки України [5].

Уточнюємо деякi питання нормативно-правового та методичного забезпечення математичної освiтньої галузi у **9-11 класах** на 2025/2026 навчальний рiк, навчання в яких вiдбу-

ватиметься за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінетів Міністрів України від 23.11.2011 №1392 [6].

У 9 класах (крім 9-х пілотних класів) вивчення математики у 2025/2026 н.р. відбуватиметься за Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти II ступеня (наказ МОН України від 20.04.2018 №405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня» зі змінами і доповненнями [7] та за такими навчальними програмами:

- **у 5-9 класах** – «Навчальна програма для вивчення математики в 5-9 класах загальноосвітніх навчальних закладів» [8];

- **у 8-9 класах** – «Навчальна програма для поглибленого вивчення математики в 8-9 класах загальноосвітніх навчальних закладів» [9].

У 10-11 класах вивчення математики у 2025/2026 н.р. відбуватиметься за Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня (наказ МОН України від 20.04.2018 №408) [10] та такими навчальними програмами:

- **у 10-11 класах (рівень стандарту)** – «Навчальна програма з математики для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту» (наказ МОНУ від 23.10.2017 №1407) [11];

- **у 10-11 класах (профільний рівень)** – «Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Профільний рівень» [12].

Для учнів закладів загальної середньої освіти, які вивчатимуть математику на **профільному рівні**, укладено дві навчальні програми: *перша* призначена для здобувачів освіти, які до 10 класу навчалися в закладах загальної середньої освіти й вирішили обрати математичний профіль лише в 10 класі; *друга* розрахована на учнів, які вивчали математику поглиблено з 8 класу, передбачає 9 годин на вивчення математики у 10-11 класах. Інші питання щодо організації освітнього процесу у 10-11 класах можна уточнити в методичних рекомендаціях [13].

Окремим актуальним питанням, на яке звертаємо увагу вчителів математики, залишаються **освітні втрати**, які виникли в результаті різних причин навчання здобувачів освіти:

- 1) не в очній формі, а в дистанційній або змішаній;
- 2) нестабільності умов організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом);
- 3) переміщення в межах України або виїзд на навчання за кордон тощо.

Враховуючи сказане вище, рекомендуємо на початку навчального року виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу в умовах воєнного часу та визначитися з обсягом і глибиною повторення навчального матеріалу за минулий рік. Система повторення допоможе з'ясувати навченість учнів та їхню готовність до засвоєння нового навчального матеріалу. Така інформація допоможе вчителю визначити оптимальні умови для планування й організації подальшого освітнього процесу. У календарно-тематичному плануванні вчителю необхідно передбачити достатню кількість навчального часу як для повторення, так і для проведення діагностування результатів навчання за попередній рік. Спосіб діагностування залишкових результатів навчання вчителів обирає самостійно, однак зауважуємо, що результати діагностування не підлягають обліку і не враховуються під час оцінювання за I семестр. Якісне повторення є запорукою успішного засвоєння нових знань, що підтверджують моніторингові заміри й досвід [14; 22].

Сьогодні є вже достатня кількість різних платформ, які вчитель математики може використати як для діагностування результатів навчання за попередній рік, так і для організації повторення й вивчення нового програмового матеріалу. Міністерство освіти і науки України, спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України ініціювали створення освітньої вебплатформи для дистанційного та зміша-

ного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» (далі – ВШО), яка проходить експертизу та відповідає державним освітнім стандартам. На цій платформі розміщено освітні матеріали для учнів 5-11 класів з відеолекціями, конспектами уроків, тестовими завданнями та додатковими матеріалами для тематичного й підсумкового оцінювання курсу. Також на платформі є можливість відстежувати навчальний прогрес учнів і учениць – їхній поступ [15].

Багато вчителів математики бачать осучаснення вивчення математики в застосуванні штучного інтелекту, а тому часто використовують його як у підготовці, так і безпосередньо в освітньому процесі. Тут зауважуємо, що вчитель має знати при цьому найновішу інформацію про нього. Це питання є також актуальним сьогодні у багатьох високорозвинених країнах світу, оскільки це безпека роботи особистості в інтернеті. Так у законодавстві Євросоюзу важливим стало [схвалення Закону про штучний інтелект](#). Україна ж намагається визначити своє становище в цьому ключовому для майбутнього секторі. Згідно з новими правилами системи штучного інтелекту (ШІ) мають бути піддані обов'язковій оцінці ризиків і відповідати встановленим стандартам безпеки та прозорості [16].

Звертаємо увагу вчителів математики на те, що чинний Державний стандарт базової середньої освіти також містить значний медіаосвітній потенціал [17], тому варто розвивати медіа- та цифрову компетентність здобувачів освіти [18].

Усе більшої популярності в освітньому процесі набуває інтегроване навчання – педагогічний підхід, який об'єднує різні навчальні предмети та дисципліни, щоб створити більш цілісний та контекстний досвід для учнів і учениць, адже знання та навички не існують в ізоляції. Прикладом є STEM-освіта. Проведення STEM-уроків та інших заходів є водночас і запорукою зростання якості математичної освіти [23].

З 1 вересня 2025 року базова середня освіта переходить на 2-й рік базового предметного навчання (8 клас) та пілотування у 9 класах, що дає змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку й потреби учнів та забезпечувати просування їхніми індивідуальними освітніми траєкторіями. Звертаємо увагу на те, що в чинних МНП для 5-6 та 7-9 класів реалізовано компетентнісний потенціал математичної освітньої галузі, базові знання (додаток 7) та вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів математичної освітньої галузі (додаток 8) відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначені на основі компетентнісного підходу і передбачають, що учень:

- досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів;
- моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем;
- критично оцінює процес і результат розв'язання проблем;
- розвиває математичне мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє математичною мовою.

Також зважмо, що у 7-9-х класах математична освітня галузь може бути реалізована в навчальному плані закладу освіти через окремі предмети (алгебра, геометрія) та/або інтегрований курс «Математика». Пропонуємо варіанти можливого розподілу годин навчального навантаження:

	Кількість тижневого навчального навантаження		
	мінімальна	рекомендована	максимальна
Інтегрований курс	4	5	6
Алгебра	2,5	3	3,5
Геометрія	1,5	2	2,5

Одним із непростих питань в організації освітнього процесу з математики у 5-11 класах є оцінювання. Міністерство освіти і науки України розробило рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти» (наказ МОН України від 02.08 2024 р №1093 [19]). Звертаємо особливу увагу на дотримання цих методичних рекомендацій у цьому навчальному році, оскільки вони мають вагоме значення для реалізації Державного стандарту базової середньої освіти у циклі базового предметного навчання (II цикл). Тут важливо продумати і, опираючись на ці рекомендації, розробити алгоритм формувального оцінювання, починаючи з 7 класу. Формувальне оцінювання відображає як процес навчання кожного учня (індивідуальний поступ), так і результат його навчальної діяльності на певному етапі навчання та дозволяє вчителям зрозуміти, як організовувати освітній процес і з окремими учнями, і з класом в цілому. Також важливо детально опрацювати і впроваджувати в освітній процес рекомендації для математичної освітньої галузі критерії оцінювання за освітніми галузями результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (додаток 2). Це є конкретизацією додатку 8 «Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у математичній освітній галузі» Державного стандарту базової середньої освіти.

Звертаємо також увагу вчителів, які навчатимуть здобувачів освіти математики у 5-8-х класах, що в організації освітнього процесу доцільно дотримуватися нормативних документів і методичних рекомендацій за минулий навчальний рік (лист МОН від 30.08.2024 №1.1/15776-24).

Один із важливих моментів підготовки вчителя до Нової української школи – це навчитися створювати власні навчальні програми на основі модельної, адже в класі педагог буде працювати не за модельною програмою, а за навчальною, розробленою на основі модельної. Тому створення навчальної програми стало викликом для більшості освітян. Пілотування та практика реалізації ДСБСО засвідчили неготовність та/або небажання більшості вчителів створювати власні навчальні програми. У чому ж причина? Адже навчальна програма є ключовим елементом успішного викладання предметів математичної освітньої галузі. Щоб створити власну навчальну програму, рекомендуємо проаналізувати такі питання:

- 1) Яка різниця між модельною програмою (МНП) і навчальною (НП)?
- 2) З чого починати й де шукати файли з МНП?
- 3) Як обрати найкращу МНП серед усіх наявних?
- 4) Шляхи створення власних НП та конструктор НП.

Різницею між модельною програмою і навчальною є те, що МНП – документ, який визначає *орієнтовну послідовність* досягнення очікуваних результатів навчання, зміст предмета та види навчальної діяльності учнів, розроблені на основі Державного стандарту базової середньої освіти, а НП – документ, який визначає *послідовність досягнення* результатів навчання учнів з навчального предмета, опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням *кількості годин*, необхідних на їхнє впровадження. Важливим є те, що НП затверджуються педагогічною радою закладу освіти.

На допомогу вчителям як зразок Білянін Г.І та Біляніна О.Я. уклали навчально-методичні посібники «Навчальна програма «Алгебра/Геометрія. 7 клас»» та «Навчальна програма «Алгебра/Геометрія. 8 клас»» за чинними модельними навчальними програмами «Алгебра/Геометрія. 7-9 класи» авторського колективу Біляніна О.Я., Білянін Г.І., Семчук А.Р., Ілащук О.Г., Мар'янчук О.Т., Рябий С.І., які схвалені вченою радою КЗ «ІППОЧО» (протокол №2 від 18.06.2025).

Учителям важливо знати, що модельна програма, з якою вони працюють цього року, не на все життя і на наступний навчальний цикл можна обрати іншу. Усі МНП пройшли експертизу на відповідність ДСБСО, однак під час впровадження було виявлено, що частина їх, по суті, є лише псевдоваріантом попередньої редакції, створеної за Державним стандартом

2011 року (автори зробили лише деякі зміни: внесли інформацію про компетентності, наскрізні вміння, але насправді за змістом, за підходом програма виявилася не зовсім НУШ). Хто обрав саме таку модельну програму, зіткнувся з проблемою оцінювання вже наприкінці I семестру. Виявилось, що певні модельні програми побудовано так, що незрозуміло, як вийти на результати навчання і розподілити їх за групами результатів відповідно до Держстандарту. Рекомендуємо вчителям навчитися робити ревізію МНП та обирати їх не за авторами, а за змістом; інакше потрібно робити зміни і вносити їх до 20%.

Нагадуємо, що педагогічні працівники самостійно визначають: особливості змісту навчального предмета/інтегрованого курсу, враховуючи етапи опанування програмового матеріалу: досягнення очікуваного результату; дидактичну мету проведення оцінювання; частотність та процедури проведення оцінювання; види діяльності здобувачів освіти, результати яких підлягають оцінюванню. Окремих **вимог до укладання календарно-тематичного планування немає**, однак **обсяг домашніх завдань** має обмеження та для навчального середовища кабінету математики існує типовий перелік засобів [20; 21].

На допомогу вчителям Буковини працівники КЗ «ІППОЧО» уклали універсальне орієнтовне календарно-тематичне для 5, 6, 7 і 8 класів, яке має схвалення до використання науково-методичною радою КЗ «ІППОЧО» (протоколи №2 від 20.06.2023, 18.06.2024, 16.06.2025). Також провідними вчителями області **Волонтерського освітнього проекту «Агенти Нової української школи: математична освітня галузь»** розроблено:

- **525 уроків** (по 175 на рік) з діяльнісним підходом та використанням технологій розвитку критичного мислення для 5, 6 і 7 класів у формі презентацій;
- **підсумкові діагностувальні контрольні роботи** з математики (5-6 класи), з алгебри/геометрії (7 клас);
- **методичні розробки** навчальної проектної діяльності у 5, 6 і 7 класах.

Відрядно спостерігати за кількістю випускників і випускниць, які здають тестування НМТ з математики на високі бали: в основній сесії **16 «200-бальників»**. Нагадуємо про напрацьовану вчителями Буковини – агентами підвищення якості математичної освіти – базу підготовки до ЗНО/НМТ: 28 відеоуроків та 170 уроків-презентацій (сайт КЗ «ІППОЧО»). У такий спосіб педагоги зможуть підтримати здобувачів освіти різного рівня навченості.

Єдиним масово доступним міжнародним проектом для участі учнів є Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру», до якого щорічно варто готувати учнів, починаючи з 2 класу. У ньому беруть участь не лише учні 2-11 класів закладів загальної середньої освіти, а й учні професійно-технічної освіти та студенти передвищої освіти області в режимі онлайн або офлайн.

Врахуймо, що математична освітня галузь містить потужний ресурс для загального розвитку особистості учня, адже вона організовує, впорядковує та оптимізує мислення, тренує такі розумові якості, які формують каркас і скелет всього мислення, організовує всі думки в пов'язану систему понять, уявлень і зв'язків між ними, упорядковує розум, здатність робити правильні логічні висновки, зіставляючи поняття різного роду. Тобто математика містить потенціал і для розвитку важливих розумових якостей особистості (аналітичні, дедуктивні, критичні, прогностичні), і для інтелектуальних здібностей: уміння узагальнювати, знаходити закономірності, логічно мислити і міркувати, грамотно і чітко формулювати думки, робити вірні логічні висновки, послідовно і логічно вибудовувати складні концепції або операції, навички планувати, концептуально та абстрактно мислити, аналізувати складні життєві ситуації, швидко міркувати і приймати рішення, утримувати в голові кілька послідовних кроків, обирати правильне розв'язання проблем і визначатися в умовах важкого вибору. Отже, професійний розвиток учителів математики потребує сьогодні високого гатунку компетентності, а значить, і формальної, неформальної та інформальної освіти в цілісній системі, що можливо здобувати при КЗ «ІППОЧО».

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних спільнот вчителів/викладачів математики та прийняти відповідні рекомендації щодо підвищення ефективності викладання математики у 2025/2026 навчальному році.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=5895> (дата звернення: 05.06.2025).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: https://urst.com.ua/download_act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu (дата звернення: 05.06.2025).
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 07.06.2025).
4. Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 07.06.2025).
5. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи, затверджені МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovdzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 05.06.2025).
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.06.2025).
7. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня (наказ МОН України від 20.04.2018 №405), <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhenniatipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya> (дата звернення: 05.06.2025).
8. Навчальна програма для вивчення математики у 5-9 класах загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9> (дата звернення: 07.06.2025).
9. Навчальна програма для поглибленого вивчення математики в 8-9 класах загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/matematika-algebra-geometriya.pdf> (дата звернення: 07.06.2025).
10. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня (наказ МОН України від 20.04.2018 №408). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhenniatipovoyi-osvitnoyi-programizakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-iii-stupenya-408> (дата звернення: 05.06.2025).
11. Навчальна програма з математики (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОНУ від 23.10.2017 №1407. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58878> (дата звернення: 05.06.2025).
12. Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/matematika-profilnij-rivenfinal.docx> (дата звернення: 05.06.2025).
13. Лист МОН від 12.09.2023 №1/13749-23 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktivno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikladannya-navchalnih-predmetivintegrovanih-kursiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci> (дата звернення: 05.06.2025).

14. Методичні рекомендації щодо подолання освітніх втрат у 6-х і 9-х класах. URL: <https://docs.google.com/document/d/1YLOynSCPfrL8gmVZmgzGnEHaaQLupN/edit> (дата звернення: 05.06.2025).
15. Платформа «Всеукраїнська школа онлайн». URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата звернення: 05.06.2025).
16. Штучний інтелект: революційні зміни у сфері професійних послуг. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n8aepAjfsE4> (дата звернення: 05.06.2025).
17. Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5-6 класи) : навч.-метод. посіб. / О.П. Мокрогуз та ін. 2022. 63 с. URL: <https://www.aup.com.ua/mediaosvita-v-derzhavnomu-standarti-b/> (дата звернення: 05.06.2025).
18. Веб, який ми хочемо. Таким, яким ми хочемо, щоб Інтернет був безпечним і інклюзивним. URL: <https://www.webwewant.eu/> (дата звернення: 05.06.2025).
19. Наказ МОН України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 05.06.2025).
20. Лист Міністерства освіти і науки України від 29.10.2021 №1/9-651 «Про обсяг і характер домашніх завдань учнів ЗЗСО». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85155/ (дата звернення: 05.06.2025).
21. Наказ МОНУ №574 від 29.04.2020 «Типовий перелік засобів навчального середовища кабінету математики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-20#Text> (дата звернення: 05.06.2025).
22. Головка М.В. Проблема діагностики та компенсації освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738642/1/Holovko_Rekom_5-6_2023.pdf (дата звернення: 07.06.2025).
23. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Освіта сучасності повинна відповідати вимогам майбутнього, саме тому нові потреби та цілі вітчизняної освіти чітко визначені в законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», а також у Державному стандарті базової середньої освіти, де головним принципом є формування життєвих (загальних, ключових) компетентностей в учнів [1, 2, 4, 5].

Враховуючи поетапне впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, у **2025-2026 навчальному році** реформа Нової української школи (НУШ) досягне **8-х класів** закладів загальної середньої освіти, які працюватимуть за новою Типовою освітньою програмою, **затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120** [7]. Водночас учні 9-11-х класів продовжуватимуть навчання за Державним стандартом базової і повної загальної освіти (2011 р.) [2].

У 2025/2026 навчальному році вивчення біології у **7-8 класах** закладів загальної середньої освіти здійснюватиметься за наступними модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

- модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболев В.І.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883);
- модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П.Г., Кулініч О.М., Юрченко А.П.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 №1090);
- модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Самойлов А.М., Тагіна О.В., Утевська О.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.12.2023 №1466).

Модельні програми можуть застосовуватися вчителями при створенні навчальних програм, які мають бути затверджені педагогічною радою школи. Вимоги до навчальних програм викладені в додатку 6 до Типової освітньої програми для 59 класів (наказ МОН від **09.08.2024 №1120**).

Основна відмінність між модельною і навчальною програмами в тому, що модельна програма не вказує кількість годин, порядок вивчення тем і інструментарій для вчителя. Відповідно до навчальної програми вчитель складає календарно-тематичне планування, яке рекомендуємо структурувати наступним чином: № з/п, Тема, Діяльність, Очікувані результати, Програмне забезпечення, Дата, Примітки. Календарно-тематичне планування – складова частина навчальної програми. Тому важливо його розглянути та погодити на засіданні професійної спільноти. Після цього варто подати його на погодження адміністрації закладу [9].

Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН [6]. Підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України до використання в освітньому процесі, розміщені в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [3].

Навчання біології і екології у **9-11 класах** закладів загальної середньої освіти у

2025/2026 навчальному році, як і раніше, буде проводитися з використанням таких навчальних програм:

• **Біологія:**

- **9 класи** – навчальна програма з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (оновлена), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804;

- **9 класи з поглибленим вивченням біології** – навчальна програма з біології для 8-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням біології, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 17.07.2013 №983.

• **Біологія і екологія:**

- **10-11 класи** – навчальна програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407;

- **10-11 класи** – навчальна програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: профільний рівень, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407.

При організації освітнього процесу в старшій школі (9-11 класи) вчитель може керуватися методичними рекомендаціями МОН з викладання біології попередніх років.

Відповідно до оновленої Типової освітньої програми, затвердженої **наказом МОН від 09.08.2024 №1120**, для природничої освітньої галузі можливі наступні варіанти організації навчання [7].

У 7-9 класах заклади освіти можуть продовжити вивчення інтегрованого курсу «Природничі науки» (7-8 годин на тиждень) або перейти до вивчення окремих предметів: біології, географії, фізики, хімії. Вивчення окремих навчальних предметів може бути доповнене інтегрованим курсом «Природничі науки» (2 години на тиждень), який сприятиме інтеграції знань і формуванню в учнівства цілісної наукової картини світу.

Кількість годин на тиждень для вивчення біології у 7-9 класах з розрахунку мінімального навчального навантаження вказана в Додатку 3 Типової освітньої програми, затвердженої наказом МОН від 09.08.2024 №1120:

- 7 клас – 2 години на тиждень;

- 8 клас – 2 години на тиждень.

Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня, затвердженої **наказом МОН України від 20.04.2018 №405**, у закладах загальної середньої освіти біологія вивчається:

- 9 клас – 2 години на тиждень.

Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня, затвердженої **наказом МОН України від 20.04.2018 №408**, біологія і екологія вивчається:

- на рівні стандарту 10 клас – 2 години на тиждень;

- на профільному рівні 10 клас – 5 годин на тиждень;

- на рівні стандарту 11 клас – 2 години на тиждень;

- на профільному рівні 11 клас – 5 годин на тиждень;

- на академічному рівні – 1,5 години на тиждень.

Оцінювання

Наказом МОН від 02.08.2024 №1093 затверджено Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [8].

У Державному стандарті базової середньої освіти визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання, у тому числі й до природничої освітньої галузі [1].

Працюючи з навчальною програмою, учитель самостійно вирішує, яке оцінювання доцільно використовувати (формувальне чи підсумкове) та коли саме протягом семестру оцінювати результати навчання певної групи, фіксувати в журналі оцінювання за групами результатів на кожному уроці немає потреби. Нагадуємо, що згідно з Додатком 10 Державного стандарту базової середньої освіти в природничій галузі визначено чотири групи загальних результатів навчання. Оскільки наукове мислення та вміння розв'язувати природничі проблеми (4 група) реалізується наскрізно в процесі навчання природничих предметів, оцінювання результатів цієї групи здійснюють у межах трьох груп результатів. Оцінювання здійснюється за критеріями (додатки 1-2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093).

Відповідно до рекомендацій, **затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093**, заклад освіти може скористатися академічною свободою в здійсненні поточного та підсумкового оцінювання [8].

Під час викладання біології МОН рекомендує надати особливу увагу [8]:

- дослідницькій діяльності учнів, яка має бути підпорядкована структурі наукового дослідження; саме формування дослідницьких навичок забезпечує вміння користуватися лабораторним обладнанням, зокрема мікроскопами та іншими приладами для проведення дослідження;

- моделюванню (графічному, математичному, образному, об'ємному, тощо); воно може виконуватись учнями як індивідуально, так і в групах, його результати мають бути обов'язково презентовані та проаналізовані вчителем.

У 2025 році Україна візьме участь у міжнародному дослідженні PISA. Оскільки головним напрямком цього дослідження будуть природничі науки, Міністерство освіти і науки України радить ознайомитися з Рамковим документом із природничо-наукової освіти PISA-2025 [11]. У цьому документі підкреслюється важливість оновлення методів викладання природничих наук відповідно до сьогоденних світових проблем. З результатами участі України в дослідженнях PISA (національні звіти) та міжнародними звітами можна ознайомитись за покликанням <https://pisa.testportal.gov.ua/pisa-2018-zvity/> [10].

Згідно зі стандартами МОН України кабінет біології повинен мати все необхідне для сучасного навчання. Це означає, що він має бути обладнаний **сучасними засобами та технологіями: наочними посібниками, мікроскопами, колекціями та лабораторним обладнанням тощо, а також спеціалізованими мультимедійними системами**, які наочно демонструють біологічні процеси.

В умовах сучасних викликів та стрімкого розвитку технологій учителям вкрай важливо активно використовувати електронні освітні ресурси в освітньому процесі. Корисними будуть онлайн-сервіси, що стануть у пригоді для вчителів біології, зокрема:

- інтерактивні лабораторні роботи та симуляції:
 - <https://phet.colorado.edu/uk/simulations/filter?subjects=biology&sort=alpha&view=grid>;
 - <https://www.explorellearning.com/index.cfm?method=cResource.dspResourceExporer&browse=Science/Grade+9-12/Biology>;
- моделі 3D:
 - про тварин: <https://sketchfab.com/search?category=animals-pets&q=education&type=models>;
 - про людське тіло: <https://www.zygotebody.com>;
- база звуків:
 - <https://freesound.org/search/?q=cat>;
- мобільні додатки з доповненою реальністю:

- <https://play.google.com/store/search?q=ar%20animals&c=apps>.

Для ефективної організації освітнього процесу та на допомогу вчителям біології та екології пропонуємо користуватися матеріалами й інформацією на сайті КЗ «ІППОЧО» в розділі НУШ [10].

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898). Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (затверджений постановою КМУ від 23.11.2011 №1392). Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
3. Електронні версії підручників. Сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://lib.imzo.gov.ua> (дата звернення: 28.05.2025).
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII (зі змінами від 23.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.05.2025).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://cutt.ly/OXrduYl> (дата звернення: 28.05.2025).
6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 28.05.2025).
7. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 28.05.2025).
8. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 28.05.2025).
9. Міністерство освіти і науки України. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf> (дата звернення: 28.05.2025).
10. НУШ. Базова середня освіта. Навчально-методичне забезпечення. Природнича освітня освіта. галузь. КЗ «ІППОЧО». URL: https://drive.google.com/drive/folders/18FhGgi153hAiuWWMIqgkQqCn-Smp2_qC (дата звернення: 28.05.2025).
11. Рамковий документ із природничо-наукової освіти PISA-2025. URL: https://pisa-framework.oecd.org/science-2025/ukr_ukr/ (дата звернення: 28.05.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В 6-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Інструктивно-методичні рекомендації з географії на 2025/2026 навчальний рік розроблено з метою надання науково-методичної підтримки педагогічним працівникам у процесі реалізації освітньої політики в галузі географічної освіти. У центрі уваги – забезпечення якісного викладання географії відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а також оновлених навчальних програм і освітніх ресурсів.

Сучасні виклики – зміна клімату, глобалізаційні процеси, воєнно-політична нестабільність, цифрова трансформація суспільства – вимагають формування у здобувачів освіти географічної грамотності, критичного мислення, екологічної свідомості, умінь працювати з картографічною, статистичною та геопросторовою інформацією.

У цьому контексті особливої актуальності набуває компетентісно орієнтований підхід, який передбачає інтеграцію знань, практико-орієнтованих завдань, міжпредметних зв'язків, дослідницької та проектної діяльності учнів. Рекомендації спрямовано також на підтримку інноваційної діяльності педагогів, розвиток цифрових навичок, формування інклюзивного освітнього середовища та підвищення мотивації до вивчення географії.

6-8 класи

Викладання географії у **6-8-х** класах у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за двома модельними навчальними програмами «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти, які розміщені на офіційному сайті МОН [8]. Модельні навчальні програми не містять чіткого розподілу навчальних годин за розділами, тому в межах загальної річної кількості годин учителі самостійно визначають у навчальній програмі та тематично-календарному плануванні, укладених на основі обраної модельної навчальної програми, час, необхідний для роботи над кожним розділом програми, орієнтуючись на визначені програмою очікувані результати навчання. Розробляючи календарно-тематичне планування та навчальну програму, вчителі можуть змінювати порядок вивчення розділів, тем, окремих питань у межах теми, визначати періодичність та чергування видів діяльності, закладати види і форми контролю й оцінювання результатів навчання відповідно до груп результатів, указаних у Державному стандарті базової середньої освіти та модельних навчальних програмах. Укладені вчителями навчальні програми затверджує педагогічна рада закладу загальної середньої освіти. Календарно-тематичне планування має передбачати не лише уроки опанування змісту, а й уроки формування наскрізних умінь та ключових компетентностей учнівства, можливості для впровадження діяльнісного підходу до навчання, час для повторення, узагальнення, впровадження різних форм оцінювання. Вимоги до навчальних програм викадані в додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів [16].

У 2025/2026 навчальному році продовжується поетапне впровадження Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Державний стандарт), відповідно учні **8 класів** закладів загальної середньої освіти продовжують цикл базового предметного навчання.

Головною метою вивчення географії у **8 класі** є створення науково обґрунтованого уяв-

лення про Україну як невід’ємну частину світової спільноти через комплексне її дослідження. Цей курс сприяє усвідомленню учнем своєї належності до громадян України, формуванню знань про природні умови та ресурси країни, розумінню своєї ролі як частини української нації й відповідальності за її майбутнє, а також вихованню патріотичних почуттів. Зміст курсу ґрунтується на принципі інтеграції, який реалізується через об’єднання фізико-географічних елементів у процесі вивчення природи України з опорою на вже засвоєні знання про материки й океани з курсу 7 класу.

Викладання географії у 8 класі здійснюватиметься за двома модельними навчальними програмами.

Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Сovenko В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.)	Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кoberник С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.)
Розділ I «Картографічний образ України» Розділ II «Природа України» Розділ III «Природокористування» Розділ IV «Простір – територія – держава»	Розділ I. «Картографічні джерела інформації» Розділ II «Географічний простір України» Розділ III «Природа України» Розділ IV «Населення України та світу» Розділ V «Природа та населення рідного краю»

Відповідно до обраної модельної програми у 6-8 класах закладів загальної середньої освіти пропонується працювати за підручниками, що за результатами конкурсного відбору отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено на сайті «Шкільні підручники онлайн» [14].

Види навчальної діяльності

У курсі «Географія» в 6-8 класах значна увага надана *діяльнісному підходу* до навчання. У частині програми «Види навчальної діяльності» запропоновано орієнтовні методи, прийоми, ідеї, форми роботи: проведення досліджень, виконання практичних робіт і вправ, створення моделей, розв’язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань, роботу з навчальною й науково-популярною літературою, цифровими ресурсами. Тематика досліджень, проєктів, практичних та інших робіт може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми, враховуючи матеріально-технічне забезпечення, наявність власних дидактичних розробок, рівень підготовленості класу, інтереси дітей, регіональні особливості рідного краю тощо. Специфіка географії як навчального предмета передбачає обов’язкову практичну діяльність на уроці, яка є невід’ємною частиною освітнього процесу на будь-якому його етапі: вивчення нового матеріалу, повторення, закріплення узагальнення та перевірки знань.

Практична робота на уроках географії – це важливий елемент освітнього процесу, який має освітню, розвивальну та виховну мету. Модельними програмами не передбачено обов’язкових практичних робіт. Учитель має право визначати теми та їхню кількість. Перед виконанням практичних робіт треба ознайомити учнів з критеріями оцінювання. Бажано, щоб практичні роботи охоплювали різноманітні географічні питання: позначення на контурній карті географічних об’єктів, визначення географічних координат і протяжності у градусах

і кілометрах дуги меридіану/паралелі на карті (глобусі), визначення місцевого та поясного часу, виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу за тектонічною і фізичними картами, читання кліматодіаграм, знаходження різниці між кліматичними поясами та областями, використання при цьому різних джерел географічної інформації (картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси) [5].

Також модельні програми пропонують організацію і проведення *проектної діяльності*. Проекти передбачають самостійну або під керівництвом учителя дослідницьку діяльність учнів. При виборі теми для проекту потрібно враховувати інтереси учнів. Слід вибирати конкретну проблему, яка знайома учням або носить регіональний характер, спонукає учнів до пошуку та використання додаткової літератури. Проект може бути представлений у формі презентації, ілюстрації, фотографії, відеоматеріалів, альбомів та виконуватись індивідуально, у парах чи групах.

Одним із напрямків інноваційного розвитку природничої освіти є система навчання *STEM* (Science – наука, Technology – технологія, Engineering – інженерія, Mathematics – математика), завдяки якій діти розвивають логічне мислення та технічну грамотність, вчаться вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками. STEM на уроках географії дає змогу зробити навчання сучасним, цікавим і максимально наближеним до реального життя, готуючи учнів до викликів майбутнього. Дослідження, запропоновані в модельних програмах з географії для учнів 6-8 класів, містять складову STEM, оскільки передбачають використання математичних знань та вмінь, умінь працювати з різними комп'ютерними програмами, на різних онлайн-платформах чи сервісах. Для ефективного впровадження STEM на уроках обов'язковою і надзвичайно важливою є методична підготовка вчителів. Рекомендуємо ознайомитися з методичними рекомендаціями щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 н.р. [7].

Електронним ресурсом для організації STEM-навчання є Всеукраїнський науково-методичний віртуальний STEM-центр, що пропонує дистанційну й очну методичну і технологічну допомогу в організації STEM-навчання та спеціалізується на здійсненні досліджень у галузі природничих дисциплін [15].

Оцінювання результатів навчання

Зміст, методи та засоби навчання повинні бути спрямовані на досягнення обов'язкових результатів, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, яких учні мають досягти в процесі навчання. Основними видами оцінювання є *формувальне, підсумкове та державна підсумкова атестація*.

Формувальне оцінювання, або оцінювання в процесі навчання, використовується для підтримки навчання та покращення результатів учнів. Воно спрямоване на збір інформації про те, що учні вже вміють, та як їх навчати ефективніше. Передбачає застосування різноманітних форм: самооцінювання, взаємооцінювання (оцінювання в групах або парах, під час захисту проєктів), а також оцінювання вчителем.

Тематичне оцінювання є обов'язковим. Його можна проводити за потреби для отримання інформації про рівень досягнення очікуваних результатів учнів із певної теми, розділу. Підсумкове оцінювання має на меті оцінити якість навчання. Воно здійснюється періодично. Кількість підсумкових робіт встановлює вчитель самостійно. Підсумкові роботи можуть охоплювати один, декілька або всі групи результатів природничої освітньої галузі, визначені в Державному стандарті базової середньої освіти [3]. Завдання для оцінювання добираються таким чином, щоб забезпечити отримання об'єктивної інформації про рівень досягнення учнями обов'язкових результатів навчання відповідної групи результатів освітньої галузі:

- проводить дослідження природи / досліджує природу (ГР 1);
- здійснює пошук та опрацьовує інформацію (ГР 2);

- усвідомлює закономірності природи (ГР 3).

Підсумкове оцінювання здійснюють із урахуванням Загальних критеріїв оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти та Критеріїв оцінювання за освітніми галузями результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (у частині природничої галузі), що затверджені наказом МОН від 02.08.2024 №1093 [10]. Під час підсумкового оцінювання за семестр учитель може провести комплексну підсумкову роботу (КПР) або окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів (ГР 1, ГР 2, ГР 3). На підставі оцінок за групами результатів виставляють загальну оцінку за семестр. Семестрова оцінка може бути скоригованою. Оцінку за рік виставляють на підставі семестрових оцінок. У свідоцтві досягнень виставляють семестрові оцінки за трьома групами результатів, хоча в Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів. Результати з четвертої групи «Розвиток наукового мислення та набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховуються під час оцінювання інших груп результатів [3].

У 2025/2026 навчальному році пріоритетним залишається такий напрямок освітньої діяльності, як *подолання освітніх втрат*.

Рекомендації щодо надолуження навчальних втрат з географії:

- визначити результати навчання, які підлягатимуть діагностиці;
- розробити (або підібрати) діагностичний інструментарій самостійно або скористатися діагностичними тестами, що розміщені на платформі Всеукраїнської школи онлайн [1];
- провести діагностичну роботу;
- перевірити роботи та надати зворотній зв'язок учням щодо їхніх результатів;
- узагальнити результати щодо успішності виконання діагностичних робіт, визначити навчальні прогалини, утворити групи учнів, які мають схожі навчальні втрати.
- спланувати та провести роботу щодо компенсації навчальних втрат;
- провести повторну діагностику, проаналізувати динаміку результатів.

Державна служба якості у співпраці з експертами проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) підготували поради для вчителів, як діагностувати та компенсувати навчальні втрати в умовах війни, з якими можна ознайомитися на відповідному сайті [2].

Рекомендуємо для вчителів пройти безплатний онлайн-курс «Наздоженемо: курс із подолання освітніх втрат», який розробила ГС «Освіторія» спільно з Міністерством освіти і науки України за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. В онлайн-курсі знайдете практичні інструменти для подолання втрат із конкретних предметів [11]. Рекомендуємо слідкувати за матеріалами, необхідними для викладання в 6-8-х класах, на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» [6].

9-11 класи

У 2025/2026 навчальному році учні 9-11 класів продовжать вивчати географію за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 №698, та навчальною програмою для 9 класів з поглибленим вивченням географії, рекомендованою Міністерством освіти і науки України (лист МОН від 25.08.2020 №1/11-5718). У старшій школі учні 10-11 класів вивчатимуть географію на рівні стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень – 10 клас; 35 годин, 1 година на тиждень – 11 клас) за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 р. №698, та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) – за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 23.10.2017 №1407 [12; 13].

Організовуючи освітній процес у 9-11 класах, учитель може керуватися методичними рекомендаціями МОН з географії попередніх років.

Електронні освітні ресурси

Одним із завдань шкільної географії на сучасному етапі є не лише надання учням основних базових знань, а й навчання їх умінню ефективно працювати з різноманітними джерелами інформації. Тому звертаємо увагу на необхідність використання інтернет-ресурсів під час проведення уроків географії. Електронні освітні ресурси мають відповідати навчальній програмі, бути доцільними для використання в освітньому процесі, дотримуватися норм безпеки та авторського права. ЕОР також мають бути зручними та доступними для користувачів. Вимоги до електронних освітніх ресурсів регламентуються низкою нормативно-правових документів, які забезпечують відповідність цих ресурсів державним стандартам освіти та потребам освітнього процесу. Зокрема Положення про електронні освітні ресурси, що затверджене наказом МОН України №1060 від 01.10.2012 визначає загальні вимоги до ЕОР, їхні види, процедуру створення, експертизи, використання та поширення [9].

Рекомендуємо деякі корисні інтернет-ресурси для вчителів географії.

1. [«Dinosaurpictures»](#) – інтерактивна карта, за допомогою якої можна переглянути, як виглядала земна поверхня в цілому чи якою була б територія, на якій зараз розташоване певне місто, у різні геологічні епохи. Карту можна використовувати на уроках географії у 6-8 класах.

2. [«Thetrue size»](#) – інтерактивна карта реального розміру країн. Це безкоштовний ресурс, у межах якого можна наочно порівнювати між собою реальні розміри країн у межах інтерактивної карти світу. Рекомендуємо використовувати цю карту у 8 класі під час вивчення розділу «Картографічний образ України».

3. [Портал «Природа України»](#) створений з метою зібрати в одному місці та довести до широкого кола громадськості інформацію щодо природних об'єктів та флори і фауни України, зокрема і про рідкісні, і ті, що потребують допомоги види тварин, рослин і рослинних угруповань. Цей електронний освітній ресурс можна використовувати під час вивчення розділу «Природа України» у 8 класі.

4. [Карта спадщини ЮНЕСКО](#). Усі видатні культурні і природні пам'ятки, які вважаються унікальними і найцікавішими на планеті, об'єднані у спадщину ЮНЕСКО. Їх розташування на мапі світу та опис можна знайти на спеціальному ресурсі UNESCO World Heritage.

5. [Природно-заповідний фонд України](#). Цей сайт розроблений у рамках реалізації проекту «Підтримка природно-заповідних територій в Україні». Тут зібрані фото, статті про всі об'єкти природно-заповідного фонду України: 5 біосферних заповідників, 19 природних заповідників та 53 національні природні парки.

6. [Windy](#) – незвичайний інструмент для візуалізації прогнозу погоди. Унікальність Windy полягає в тому, що він надає найбільш якісну інформацію. Підійде під час вивчення клімату в 6-8 та 11 класах.

7. [Канал «Цілком природно»](#) створено на кафедрі фізичної географії, геоморфології і палеогеографії географічного факультету ЧНУ ім. Юрія Федьковича з метою популяризації природничої науки та розвитку україномовного YouTube. На каналі ви знайдете відеоролики присвячені питанням геології, геоморфології, палеогеографії, метеорології, кліматології, біогеографії, ландшафтознавства, які виконані у форматі мінілекцій.

Список використаних джерел та літератури

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://lms.e-school.net.ua/course_category/geografiya/ (дата звернення: 13.06.2025).
2. Державна служба якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/> (дата звернення: 13.06.2025).
3. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

[show/898-2020-%D0%BF#Text](#) (дата звернення: 13.06.2025).

4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktivno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikladannya-navchalnih-predmetivintegrovanih-kursiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci> (дата звернення: 11.06.2025).

5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/930/93000/Pryrodnychi.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

6. Інформаційний сайт Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». Навчально-методичне забезпечення НУІІ. URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=9803 (дата звернення: 20.06.2025).

7. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92801/ (дата звернення: 12.06.2025).

8. Модельні навчальні програми для 5-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2025).

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2012 №1060 «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 12.06.2025).

11. Наздоженемо: курси про подолання освітніх втрат. URL: <https://osvitoria.university/courses/nazdojenemo/> (дата звернення: 12.06.2025).

12. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Географія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (дата звернення: 20.06.2025).

13. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Навчальні програми для 10-11 класів. Географія. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

14. Сайт «Шкільні підручники онлайн». URL: https://pidruchnyk.com.ua/8klas/fizychna_geografija8/ (дата звернення: 12.06.2025).

15. Сайт «STEM-лабораторія МАНЛаб». URL: <https://stemua.science/> (дата звернення: 12.06.2025).

16. Типова освітня програма для 5-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoyi-osvity> (дата звернення: 12.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Інструктивно-методичні рекомендації з економіки на 2025/2026 н.р. розроблені з метою забезпечити єдиний підхід до організації освітнього процесу, підвищити ефективність викладання та сприяти формуванню в учнів глибоких і системних знань з економіки.

Сучасний світ змінюється надзвичайно швидко, і разом із ним еволюціонують економічні процеси, технології та ринки праці. Наше завдання як педагогів – не просто передати учням суму знань, а сформувати у них економічне мислення, здатність орієнтуватися у складному фінансовому світі, приймати виважені рішення та бути готовими до викликів завтрашнього дня.

У 2025/2026 навчальному році економіка буде викладатися на профільному рівні в **10-11 класах** за навчальною програмою, що затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 №1407. Змістом пояснювальної записки до навчальної програми визначено компетентнісний потенціал предмета, мета і основні завдання курсу економіки у старшій школі [2].

У 10-11 класах закладів загальної середньої освіти пропонується працювати за підручниками, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено в на сайті «Шкільні підручники онлайн» [4].

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є обов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди всіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

У 10 класі курс «Економіка» (105 годин, 3 годин на тиждень) охоплює 2 розділи.

Розділ I «Фундаментальні поняття економіки» знайомить учнів з такими темами: «Завдання економічної науки та її значення в житті суспільства і людини», «Зміст основних економічних явищ та процесів», «Споживач в економіці. Економічні потреби та економічні інтереси», «Проблема обмеженості ресурсів та вибору виробника», «Відносини власності», «Економічні системи. Особливості економічного кругообігу», де учні знайомляться з роллю економічної науки в житті людини та суспільства. Опрацювавши розділ, здобувачі освіти навчаються:

- розрізняти суб'єкти та об'єкти економічних відносин, методи економічного дослідження;
- наводити приклади переваг, які надають людині економічні знання;
- характеризувати зв'язки економічної науки з іншими науками та етапи еволюції поглядів на предмет економічної науки;
- застосовувати алгоритм раціонального прийняття рішення для споживчого, підприємницького та громадського вибору.

Розділ II «Фундаментальні процеси та явища ринкової економіки» передбачає ознайомлення з темами «Ринкове вирішення основних проблем економіки: що, як, для кого виробляти», «Гроші в ринковій економіці», «Основні параметри ринку: попит, пропозиція,

ринкова ціна», «Еластичність попиту і пропозиції та застосування знань про еластичність в практичній діяльності», «Ринкова структура: особливості різних ринків», «Доходи у ринковій економіці». Вивчення означених тем допомагає учням:

- визначати переваги та обмеження організації економіки на ринкових засадах;
- розрізняти ознаки досконалої конкуренції;
- наводити приклади прояву досконалої та недосконалої конкуренції;
- характеризувати зміст принципу «прихованої руки ринку».

Програмою в 10 класі передбачено виконання 5 практичних робіт, обов'язковими для оцінювання є 2 практичні роботи за семестр. Тематика практичних робіт надається в навчальній програмі [2].

В **11 класі** курс «Економіка» (105 годин, 3 годин на тиждень) є логічним продовженням курсу економіки, що вивчався у 10 класі, та охоплює 3 розділи:

- розділ III «Підприємство та підприємницька діяльність». У ході опрацювання розділу передбачено усвідомлення кожним старшокласником того, що підприємливість – це здатність до самостійних, неординарних, нетипових дій, тому в ринкових умовах практично всі люди мають бути підприємливими, але це не означає, що всі повинні й можуть бути підприємцями;

- розділ IV «Національна економіка та роль уряду у її функціонуванні»;
- розділ V «Світова економіка та інтеграційні процеси».

Ознайомлення з розділами IV та V розкриє закономірності функціонування національної економіки як цілого, роль уряду в забезпеченні цієї цілісності та його інструменти впливу на економіку, дозволить усвідомити та критично оцінити важливість міжнародної економічної інтеграції й особистої участі в ній країн світу, формування торгівельних відносин України з іншим світом на засадах гарантування економічної безпеки національної економіки, конкурентні переваги України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини і металів: запаси мінеральних ресурсів, місце України в системі міжнародних економічних відносин та потребу майбутніх змін, переваги та загрози для національної економіки від глобалізації.

Програмою в 11 класі передбачено виконання 8 практичних робіт, обов'язковими для оцінювання є 2 практичні роботи за семестр.

Практичні роботи з економіки є особливою формою, способом і засобом перевірки та оцінювання результатів навчання. Під час виконання практичних робіт удосконалюються навички опрацювання й обробки статистичних даних і фактичних матеріалів, уміння характеризувати й порівнювати економічні явища, виявляти загальні економічні закономірності, встановлювати зв'язки і залежності, робити висновки, складати прогнози, удосконалювати навички графічної грамотності, розвивати логічне мислення, творчі й підприємницькі здібності, формувати вміння працювати з різноманітними інформаційними ресурсами.

Деякі рекомендації щодо проведення практичних робіт:

- план виконання практичної роботи розробляється вчителем і пропонується учню перед початком роботи;
- підсумки практичних робіт оприлюднюються у класі й оцінюються вчителем;
- практичні роботи можуть виконуватись окремим учнем або групою учнів у позашкільний час;
- на аналіз виконаної практичної роботи і підведення підсумків у класі відводиться 1 година.

Письмові роботи з економіки, у тому числі тематичні, що виконуються протягом семестру, після завершення вивчення теми можуть виконуватись у різному форматі. Підсумкова контрольна робота, одна на рік, виконується письмово і є обов'язковою. Рекомендуємо в письмову роботу включати тестові завдання та економічні задачі. Завдання письмової робо-

ти добираються вчителем.

Під час навчання економіки важливим залишається проведення обов'язкового оцінювання навчальних досягнень учнів: поточного, тематичного й підсумкового, а основним видом оцінювання є тематичне. На основі тематичних оцінювань, що є результатом поточного оцінювання, виставляється семестрова оцінка, а на основі семестрових – річна, при цьому оцінюються реальні досягнення учня, а не його середній бал [3].

Згідно з Дорожньою картою впровадження реформи НУШ у базовій та старшій школі у 2025/2026 навчальному році розпочнеться викладання курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» для здобувачів і здобувачок освіти у 8 класах усіх закладів загальної середньої освіти України [1].

Інформатизація освітнього процесу суттєво впливає на зміст, організаційні форми й методи навчання та управління навчально-пізнавальною діяльністю, спричиняє істотні зміни в діяльності учнів. Завдяки використанню мультимедійних, інтерактивних технологій, інтернету можливості сучасного уроку значно розширюються. Інтернет-ресурси допомагають вчителям економіки бути більш ефективними та надавати учням цікаві та актуальні знання про світову та національну економіку, дозволяють оновлювати уроки згідно з сучасними трендами та подіями. Проте важливо пам'ятати, що використання цих сервісів має бути належним і безпечним; необхідно дотримуватись авторських прав та етичних стандартів при використанні інформації з інтернету.

Рекомендуємо декілька інтернет-ресурсів:

- Портал споживача: www.consumerinfo.org.ua;
- Державна служба статистики України: www.ukrstat.gov.ua;
- Національний банк України: www.bank.gov.ua.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р). URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs> (дата звернення: 18.06.2025).

2. Навчальна програма з економіки (профільний рівень) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена наказом Міністерства освіти і науки №1407 від 23 жовтня 2017 року. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58882/> (дата звернення: 18.06.2025).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 №1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». URL: <http://surl.li/csinr> (дата звернення: 18.06.2025).

4. Сайт «Шкільні підручники онлайн». URL: <https://pidruchnyk.com.ua/> (дата звернення: 18.06.2025).

5. Центр фінансових знань «Талан». URL: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#navchalni-programy> (дата звернення: 18.06.2025).

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 н.р. продовжується поетапне впровадження **Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898** [2, с. 217-244] у циклі базового предметного навчання.

Відповідно до **Типової освітньої програми** в редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120 [15] можливі такі варіанти вивчення предметів природничої освітньої галузі в циклі базового предметного навчання (7-9 класи):

1. Природничі науки (2 год./тижд.) + хімія + фізика + географія + біологія + безпековий практикум.

2. Інтегрований курс природничої освітньої галузі (7-8 год./тижд.) + безпековий практикум.

3. Хімія + фізика + географія + біологія + безпековий практикум.

Отже, при виборі закладом освіти варіанту 1 або 3 є змога розінтегровано вивчати предмет хімія у 7-9 класах. Курс «Природничі науки» може впроваджуватися як вибірковий освітній компонент, і навчальне навантаження, визначене в навчальному плані закладу освіти на його вивчення, не зараховується до максимальної кількості годин, виділеної на природничу освітню галузь.

Для вивчення хімії у 7 та 8 класах (та пілотних 9 класах) пропонуються модельні навчальні програми (МНП) [6]:

- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Лашевська Г.А.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 16.08.2023 №1001);

- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Григорович О.В.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 27.12.2023 №1575).

У МНП не здійснено розподіл годин за розділами й темами. Для цього вчитель розробляє навчальну програму (НП) на основі МНП, яку укладає з урахуванням пізнавальних потреб, інтересів та навчальних досягнень здобувачів освіти за попередній рік навчання, форми організації освітнього процесу, а також з огляду на матеріально-технічну базу відповідного закладу освіти. Розроблену НП на основі МНП необхідно **затвердити на засіданні педагогічної ради.**

Кількість годин на тиждень на вивчення хімії із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [15]:

- 7 клас – 1 год./тижд.;
- 8 клас – 2 год./тижд.;
- 9 клас (пілотний) – 2 год./тижд.

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрова-

них курсів, що передбачена типовим навчальним планом [15], **може бути збільшена закладом освіти**: для цього можна використати години навчального навантаження, визначені типовим навчальним планом для перерозподілу між освітніми компонентами. Рекомендуємо **підсилити вивчення хімії у 7 класі на 0,5-1 год./тижд.**, зважаючи на необхідність подолання освітніх втрат за адаптаційний цикл навчання, а також на особливу підтримку зі сторони держави для мотивації вибору предметів природничого циклу у старшій профільній школі (10-12 класи) та вступу на природничі спеціальності (будуть використовуватися підвищені коефіцієнти для вступу).

На основі складеної навчальної програми вчитель упорядковує календарно-тематичне планування (КТП). Зазвичай автори МНП пропонують власне бачення щодо НП [8] та КТП, які можна взяти за основу. КТП та поурочне планування – академічна свобода вчителя, яка стосується формату, обсягу, структури, змісту, оформлення. Допускається внесення змін у КТП впродовж навчального року. Оскільки МНП не містять чіткої диференціації на традиційні демонстрації, лабораторні досліди, практичні роботи, рекомендуємо самостійно визначити оптимальну їхню кількість з урахуванням наявності реактивів, хімічного посуду та обладнання. Можливо, певні види діяльності доцільно називати наступним чином: практичне дослідження, лабораторне дослідження, демонстраційне дослідження, домашнє дослідження, проєкт-дослідження, адже в такому разі вчитель оцінюватиме сформованість у учнів компетентностей за першою групою результатів Державного стандарту (пізнання світу природи засобами наукового дослідження). Щодо обов'язковості оцінювання наведених вище видів діяльності, то виконання практичних досліджень варто оцінювати в усіх учнів, які були присутні на уроці; для відсутніх учнів виставляти у графу журналу «н» й не відпрацьовувати. Інші ж види діяльності, такі, як лабораторні, демонстраційні, домашні дослідження, оцінювати вибірково, адже не всі зможуть їх реалізувати, зважаючи на матеріально-технічне забезпечення. За навчальний рік здобувач освіти мав би підготувати й виступити перед класом принаймні з одним проєктом-дослідженням, яке варто оцінити (можна технікою взаємооцінювання). Також до видів діяльності варто додати спостереження, моделювання, зокрема до тих тем, де це є доцільним. Якщо в учителів хімії будуть інші погляди на реалізацію практичної складової програми й оцінювання, то, зважаючи на академічну свободу, це дозволяється здійснити, але варто описати у вступній частині навчальної програми.

До кожної МНП є перелік підручників, яким надано гриф Міністерства освіти і науки України, а також тих, які пройшли апробацію. Зокрема **до програми автора Г.А. Лашевської упорядковані 2 підручники «Хімія»**:

- автор Г.А. Лашевська;
- автори П.П. Попель, А.С. Крикля.

До програми автора О.В. Григоровича упорядковано 3 підручники:

- автори О.В. Григорович, О.Ю. Недоруб;
- автори Л.Я. Мідак, О.В. Кузишин, Ю.Д. Пахомов, Х.В. Буждиган;
- автори О.Г. Ярошенко, Т.В. Коршевнік.

Після вибору МНП й отримання друкованих версій підручників радимо ще раз пересвідчитися, що підручник відповідає обраній програмі (це зазначено на форзаці підручника). У протилежному випадку необхідно буде змінювати МНП під отриманий підручник або використовувати електронну версію підручника, який відповідає програмі. Формуючи НП та КТП, учитель хімії також можна звернутися до обраного підручника, щоб увідповіднити види діяльності та послідовність вивчення розділів/тем.

Учителям хімії пілотних 9-х класів рекомендуємо долучатися до апробації підручників та методичних матеріалів, розроблених авторськими колективами.

Викладання хімії у 9-11 класах здійснюємо за навчальними програмами:

- 9 класи – програма, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від

07.06.2017 №804 [9];

- 10-11 класи – програми, затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 23.10.2017 р. №1407 (рівень стандарту або профільний рівень) [10].

Методичні рекомендації щодо вивчення хімії попередніх років можна взяти до уваги під час викладання предмета у 9-11 класах у 2025/2026 н.р. [5, с. 171-174; 4, с. 117-121].

Рекомендуємо вчителям хімії надати належну увагу виявленню та компенсуванню освітніх втрат з хімії. Детальніше із інструментами діагностики та компенсації освітніх втрат у закладах загальної середньої освіти України можна ознайомитися у збірнику Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України [3, с. 138-143]. Із метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо вчителям хімії скористатися сайтом Всеукраїнської школи онлайн [1] та матеріалами українсько-польського проєкту Pi-stacja [11].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів відповідно до законодавства є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. Поточне оцінювання є формувальним, тобто це оцінювання «у процесі навчання», яке дає змогу вчителям хімії зрозуміти, як краще підготувати учнівство до підсумкового оцінювання. Цей вид оцінювання дає змогу дійти висновку щодо особистісного розвитку учнів, відстежити їхній прогрес. Рівень досягнення більшості результатів учнями триватиме протягом усього періоду навчання в 7-9 класах. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти оцінювання результатів навчання учнів із природничої освітньої галузі у 7-8 класах (та пілотних 9-х класах) відбувається за групами результатів відповідно до обраної модельної навчальної програми. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у природничій освітній галузі зазначені в додатку 10 Державного стандарту [2, с. 225-244] і передбачають, що учні мають досягти певного рівня в:

1. Пізнанні світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацюванні, систематизуванні та представленні інформації природничого змісту.
3. Усвідомленні закономірностей природи, значення природничих наук і техніки в житті людини; відповідальній поведінки для забезпечення сталого розвитку суспільства.
4. Розвитку власного наукового мислення, набутті досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів. Критерії для оцінювання за групами результатів описані в «Критеріях оцінювання за освітніми галузями» (додаток 2) [13].

Для визначення основних напрямів та питань з підтримки безпеки учнів під час проведення навчання в кабінетах (лабораторіях) використовують інструкції з безпеки життєдіяльності, зі зразками яких пропонуємо ознайомитися за покликанням [12, с. 33-41]. Нагадуємо, що вчителі хімії на початку навчального року проводять з учнями первинні інструктажі, про що робиться запис у журналі інструктажів з безпеки життєдіяльності (підпис учні ставлять, починаючи із 9 класу).

Варто відзначити високі успіхи команди Чернівецької області на Всеукраїнському турнірі юних хіміків (фінальний етап – III місце, керівники команди: Горбик Т.М., учитель хімії Чернівецького ліцею №3 медичного профілю, Ткаченко В.В., учитель хімії Багатопрофільного ліцею для обдарованих дітей, к.х.н.) та IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії, а саме:

- I місце – Колісник І., учень 10 класу КЗ ЗСО «Заставнівський ліцей» (учитель хімії – Пазюк З.І., тренер – Горбик Т.М.);

- I місце – Михайлюк Д., учень 9 класу Чернівецького ліцею №3 (учитель-тренер –

Горбик Т.М.);

- III місце – Савискул О., учень 9 класу Чернівецького ліцею №3 (учитель-тренер – Горбик Т.М.);

- III місце – Герман В., учень 9 класу Чернівецького багатoproфiльного ліцею №11 «Престиж» (учитель-тренер – Матвійчина С.В.).

Враховуючи успішні показники участі команди області на IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії у 2024/2025 н.р., просимо заклади освіти організувати високий рівень підготовки учнів-учасників команди, а також долучати до підготовки учнів 7-8-х класів із метою утримання 3 рейтингової позиції у загальноукраїнському командному заліку. Із задачами Всеукраїнського турніру юних хіміків на 2025/2026 н.р. можна ознайомитися за покликанням [14].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів хімії та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання предмета у 2025/2026 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою Навчально-методичне забезпечення на сайті КЗ «ІППОЧО» [7], яка може бути оновлена).

Список використаних джерел та літератури

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата звернення: 10.06.2025).

2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

3. Діагностика та компенсація освітніх втрат у закладах загальної середньої освіти України. Збірник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України/ 2023. С. 138-143. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 р. №1/9-482 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 н.р.». С. 117-121. URL: https://drive.google.com/file/d/1tGtHdbJzAZdlj_cGhY38X7X66yaS3IsKg/view (дата звернення: 10.06.2025).

5. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2023/2024 н.р.: інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голева А.О., Тащук Ю.Ю. Чернівці : Технодрук, 2023. С. 171-174. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rEJaLeH0oumJdwittLsL6kJnh0k3SM4n/view> (дата звернення: 10.06.2025).

6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuysya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2025).

7. Навчально-методичне забезпечення НУШ. Сайт КЗ «ІППОЧО» URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK> (дата звернення: 10.06.2025).

8. Навчальні програми на основі модельних навчальних програм. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-prohramy-na-osnovi-modelnykh> (дата звернення: 10.06.2025).

9. Навчальна програма з хімії (використовуємо для 9 класів), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv> (дата звернення:

10.06.2025).

10. Навчальні програми з хімії для 10-11 класів, затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 23.10.2017 №1407 (рівень стандарту або профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.06.2025).

11. Проєкт з навчальними матеріалами Pi-stacja. URL: <https://ua.pistacja.tv/> (дата звернення: 10.06.2025).

12. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності. С. 33-41. URL: <https://drive.google.com/file/d/149cEtlccs34uae2-OhWDFRShOUDdSp1O/view> (дата звернення: 10.06.2025).

13. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН від 02.08.2024 №1093.

14. Сайт Всеукраїнського турніру юних хіміків. URL: <http://tyc.com.ua/uk/> (дата звернення: 10.06.2025).

15. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» / «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ» / «ДОВКІЛЛЯ» У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році в закладах загальної середньої освіти **у 5-6 класах** вивчатиметься інтегрований курс «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» **за модельними навчальними програмами, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898 [1].** Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [2].

У **7-8 класах** та у **пілотних 9-х класах** у 2025/2026 н.р. можливе вивчення:

- інтегрованого курсу «Природничі науки» (2 год./тижд.) із супутнім вивченням окремих природничих предметів;
- інтегрованого курсу природничої освітньої галузі (7-8 год./тижд.) без окремого вивчення предметів природничої освітньої галузі.

Організація навчання за першим варіантом передбачає використання модельної навчальної програми «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.), якій надано гриф МОН України (наказ МОН від 19.04.2024 №550). Водночас заклади загальної середньої освіти **не позбавлені можливості обирати окремі предмети до вивчення** на циклі базового предметного навчання (у 7-9 класах): хімію, біологію, фізику (географія починає вивчатися з 6 класу).

До переліку модельних навчальних програм природничої освітньої галузі, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», входять:

1) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

2) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т.В.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

3) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р.В., Каліберда М.С., Григорович О.В., Фіцайло С.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

4) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358);

5) модельна навчальна програма «Довкілля. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.). Затверджена наказом Міністерства

освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358);

6) модельна навчальна програма «Природничі науки. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж.І., Засекіна Т.М., Лашевська Г.А., Яценко В.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

7) модельна навчальна програма «Природничі науки. **7-9 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 19.04.2024 №550.

Заклад освіти може реалізовувати одночасно кілька варіантів організації освітнього процесу, наприклад, в одному класі на паралелі обирати модельну навчальну програму «Пізнаємо природу» одного авторського колективу, у другому класі на паралелі – іншого або вивчати інтегрований курс «Довкілля» в одному класі, а в іншому – «Природничі науки». Головне **не змінювати вибір варіанту організації освітнього процесу та модельної навчальної програми при переході від 5-го до 6-го класу**, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації завдань природничої освітньої галузі адаптаційного циклу (5-6 класи).

У відповідності до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120 [3], освітній процес у **6-х класах** із природничої освітньої галузі організовується за такими варіантами:

- 1) інтегрований курс «Пізнаємо природу» і предмет «Географія»;
- 2) інтегрований курс «Довкілля» і предмет «Географія»;
- 3) інтегрований курс «Природничі науки» (окремий предмет «Географія» не вивчається).

Кількість годин на тиждень на вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 5-6 класах із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [3]:

- 5 клас – 1,5 год./тижд.;
- 6 клас – 1 год./тижд.

Зауважуємо, що у 6 класі додається 1 год./тижд. із розрахунку мінімального навчального навантаження на вивчення предмета «Географія».

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрованих курсів, що передбачена типовим навчальним планом [3], **заклад освіти може збільшити**, використовуючи для цього години навчального навантаження, визначені типовим навчальним планом для перерозподілу між освітніми компонентами. Для 5 класу у природничій освітній галузі є змога збільшити кількість годин до 3 год./тижд.; у 6 класі – до 5 год./тижд. (додатки 1, 2) [3]. **Рекомендуємо адміністраціям закладів освіти підсилити вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» хоча б до 2 год./тижд. у 5 та 6 класах.**

Зважаючи, що модельні навчальні програми не містять розподілу навчального часу на вивчення окремих тем, учителі мають зробити це самостійно. Якщо вчитель вважатиме, що в умовах закладу освіти/класу досягти очікуваних навчальних результатів, визначених модельною навчальною програмою, можна, вилучивши/додавши деякі складники змісту й/або види навчальної діяльності чи в межах певного року навчання змінивши їхню послідовність, то зможе зробити це, складаючи на основі модельної навчальної програми та підручника, вибраного для навчання, власну навчальну програму, яка має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.

Для здійснення **оцінювання навчальних досягнень** здобувачів освіти учителям 5-6 класів варто опрацювати критерії для оцінювання за групами результатів описані в

«Критеріях оцінювання за освітніми галузями» (додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093 [4]). Підсумковим оцінюванням установлюють відповідність досягнутих учнями результатів, які означені в модельній навчальній програмі як очікувані результати навчання, а в Державному стандарті базової середньої освіти – як орієнтири для оцінювання. Формувальне оцінювання стосується оцінювання процесу навчання учнів: набуття ними навчального досвіду, динаміки розвитку компетентностей та особистісного розвитку. На його основі відбуватиметься адаптація здобувачів освіти після 4 класу до вимог освітнього процесу в 5 класі та розвиток здатності учнів до співпраці й рефлексії. Формувальне оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання досягнень учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо). Оцінювання (підсумкове та поточне формувальне) здійснюють, використовуючи як традиційні, так і цифрові технології. Перед виставленням семестрової оцінки встановлюють навчальний прогрес учня за групами результатів (у рівнях або балах). З природничої освітньої галузі є 4 групи результатів:

1. Пізнання світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту.
3. Усвідомлення розмаїття та закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства.
4. Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів.

Для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо. Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем обов'язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів учитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм, за якими здійснюють освітній процес. Групи результатів можна оцінювати і за підсумками виконання практичних робіт (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи/практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої/яких означена модельною навчальною програмою). Одним з видів діяльності учня, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням, є проектна діяльність. Учнівські проекти оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні ознайомлюються заздалегідь.

Оцінюванню також підлягає сформованість в учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими. Пізніше ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня.

Теми досліджень у 5-6 класах тісно пов'язані з повсякденним життям, тому важливим елементом кожного дослідження є формулювання висновків відповідно до його гіпотези (припу-

щення). Саме так учні встановлюватимуть закономірності перебігу певних явищ і процесів та навчатимуться застосовувати їх під час розв'язування навчальних і життєвих проблем.

Під час виконання досліджень і розв'язання проблем учителям необхідно розвивати медіаграмотність учнів – уміння оцінювати надійність інформаційних джерел, достовірність і науковість інформації тощо та перетворювати її (інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані та, навпаки, на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо).

Учитель може комбінувати певні дослідження, самостійно визначати порядок їхнього виконання та час на їхнє виконання, проте виконання експерименту є обов'язковим. Тематика дослідницьких проєктів, наведені у модельних навчальних програмах, орієнтовні. Академічна свобода вчителя полягає в тому, що він може змінити предмет дослідження, об'єкт для моделювання, тематику проєктів тощо із урахуванням пізнавальних інтересів здобувачів освіти, матеріально-технічного забезпечення освітнього закладу, територіальних особливостей, потреб громади тощо.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» рекомендуємо скористатися джерелами інформації [5-10]. Для більш глибокого розуміння суті викладання предметів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» можна додатково опрацювати додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22 [11].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів предметів природничої освітньої галузі та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 2025/2026 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою Навчально-методичне забезпечення на сайті КЗ «ІППОЧО» [7]), яка може бути оновлена.

Список використаних джерел та літератури

1. Вправи НУШ за предметами. URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox> (дата звернення: 10.06.2025).
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-predmetiv-prirodnychoyi-osvitnoyi-galuzi-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення: 10.06.2025).
4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Навчально-методичне забезпечення НУШ на сайті КЗ «ІППОЧО». URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Навчально-методичний путівник НУШ 5 клас. URL: https://docs.google.com/document/d/1752o_ItoEWcbYK5y7b7B3-zUah9XIYKQ/edit (дата звернення: 10.06.2025).
7. Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/06/v-instytuti-modernizatsii-zmistu-osvity-pidhotovleno-resurs-navchal-no-metodychna-skarbnytsia-nush-5-6-klasy/> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів. URL: <https://drive.google>.

com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view (дата звернення: 10.06.2025).

9. Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/prezentatsii-model-nykh-navchal-nykh-prohram-dlia-5-6-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/> (дата звернення: 10.06.2025).

10. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН від 02.08.2024 №1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 10.06.2025).

11. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

Гулько М.М.,
учитель фізики
ОЗ «Брусницький ЗЗСО І-ІІІ ст. ім. І. Миколайчука»,
кандидат фізико-математичних наук,
заслужений вчитель України

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Фізика є однією зі складових природничої освітньої галузі, що визначена Державним стандартом базової середньої освіти, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України №898 від 30 вересня 2020 року [1]. Саме цим документом повинні керуватися педагоги при викладанні фізики у 7-8 класах.

У 7-8 класах викладання фізики у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за **модельними навчальними програмами** «Фізика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти таких авторських колективів:

1. Максимович З.Ю., Білик М.М., Варениця Л.В., Коваль Г.С., Микитеєк О.М., Ординович М.Б., Созанський А.В., Шевців В.Ф. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 20 лютого 2023 року №184);

2. Головка М.В., Засекін Д.О., Засекіна Т.М., Крячко І.П., Ляшенко О.І., Мацюк В.М., Мельник Ю.С., Непорожня Л.В., Сіпій В.В. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 16 серпня 2023 року №1001);

3. Кременський Б.Г., Гельфгат І.М., Божинова Ф.Я., Ненашев І.Ю., Кірюхіна О.О. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 24 грудня 2024 року №1787).

Також **у 7-8 класах** викладання предметів природничої освітньої галузі може здійснюватися за модельною навчальною програмою «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.). Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 19 квітня 2024 №550 [2].

У 9-11 класах навчання фізики буде здійснюватися відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 [3].

У 9 класі викладання фізики буде здійснюватися за навчальною програмою для загальноосвітніх навчальних закладів «**Фізика. 7-9 класи**» [4], що затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804.

У 10-11 класах викладання фізики може здійснюватися на вибір вчителя за одним із двох наступних варіантів:

І. «Фізика. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів» (авторський колектив під керівництвом Локтева В.М.).

ІІ. «Фізика і астрономія. Навчальні програми для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» (авторський колектив під керівництвом Ляшенка О.І.). Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №1539 від 24.11.2017.

Якщо вчитель обрав І варіант, то астрономію потрібно вивчати за програмою «Астрономія. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів» (авторський колектив під керівництвом Яцківа Я.С.). Програми для 10-11 класів можна знайти на сайті МОН

України [5].

Програма «Фізика і астрономія» авторського колективу під керівництвом Ляшенка О.І. поєднує фізичний і астрономічний компоненти. Враховуючи це, можливе послідовне або паралельне вивчення фізичного і астрономічного складників. У навчальному плані зазначається один предмет (фізика і астрономія), а у додаток до свідоцтва про здобуття повної загальної середньої освіти виставляється одна оцінка.

У разі послідовного вивчення астрономічний складник вивчається після вивчення фізичного як окремий розділ, за який за рішенням учителя виставляється одна або кілька тематичних оцінок. У класному журналі зміст уроків записують на одній сторінці «Фізика і астрономія».

У разі паралельного вивчення впродовж навчального року окремо вивчаються фізичний і астрономічний складники. У класному журналі записують зміст уроків на окремих сторінках для кожного складника: «Фізика і астрономія: фізичний складник», «Фізика і астрономія: астрономічний складник». Семестрова оцінка виставляється на сторінці «Фізика і астрономія: фізичний складник». При виставленні семестрової оцінки враховуються тематичні оцінки і за фізичний, і за астрономічний складники. Річна оцінка виставляється на підставі семестрових на сторінці «Фізика і астрономія: фізичний складник».

Якщо вчитель обрав навчальну програму «Фізика» авторського колективу під керівництвом Локтева В.М. та «Астрономія» авторського колективу під керівництвом Яцківа Я.С., то у класному журналі записують окремо два предмети: «Фізика» і «Астрономія». У додатку до свідоцтва про здобуття повної загальної середньої освіти зазначається відповідно також два предмети: «Фізика» і «Астрономія».

У 7-8 класах НУШ педагог може використовувати:

- 1) модельну навчальну програму із зазначенням кількості годин, необхідної для досягнення передбачених результатів навчання;
- 2) навчальну програму, розроблену на основі модельної навчальної програми авторським колективом відповідної модельної навчальної програми, де зазначено кількість годин, яка необхідна для досягнення визначених результатів навчання;
- 3) навчальну програму, розроблену самостійно на основі модельної навчальної програми, що містить опис результатів навчання учня в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідною модельною навчальною програмою, із зазначенням кількості годин, що необхідна для досягнення відповідних результатів навчання. **Ця навчальна програма має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.**

Педагогічні працівники закладу освіти обирають модельні навчальні програми на певний цикл повної загальної середньої освіти і не можуть змінювати їх у середині циклу, зокрема при переході від 7-го до 8-го або від 8-го до 9-го класу, оскільки кожна з модельних навчальних програм має особливості щодо реалізації вимог стандарту до результатів навчання на відповідному циклі.

Навчальні програми, розроблені не на основі модельних навчальних програм, можна використовувати в закладах освіти за умови, якщо вони отримали відповідний гриф Міністерства в установленому порядку [6].

На основі модельної або затвердженої педагогічною радою навчальної програми вчитель складає **календарно-тематичне планування**. Календарно-тематичне планування складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством.

Учитель може впродовж навчального року робити зміни в календарно-тематичному плануванні відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем і змістових модулів. Головним завданням для вчителя є забезпечення досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для певного циклу навчання.

Ефективним засобом формування предметної і ключових компетентностей учнів у процесі навчання фізики є **навчальні проекти**. Рекомендації щодо організації проектної діяльності детально описані в пояснювальних записках до навчальних програм [4; 5]. Упродовж року учень обов'язково повинен виконати мінімум один навчальний проект (індивідуальний або груповий), але за бажанням може виконувати й декілька проектів.

Навчальний фізичний експеримент забезпечує формування в учнів необхідних практичних умінь та особистісного досвіду експериментальної діяльності. Залежно від наявної матеріальної бази фізичного кабінету окремі з перелічених у програмах демонстраційних експериментів і лабораторних робіт учитель може замінювати рівноцінними. Це дозволяє адаптувати освітній процес до конкретних умов школи та забезпечити ефективно проведення занять. Крім того, учитель може доповнювати програму додатковими експериментами та короткими експериментальними завданнями, щоб розширити навчальний досвід учнів. Важливо, щоб замінені або додані експерименти були рівнозначними за дидактичною метою та змістом.

Окремі лабораторні роботи за умови відсутності обладнання можна виконувати за допомогою комп'ютерних віртуальних лабораторій. Водночас віртуальний експеримент має поєднуватися з реальними фізичними дослідженнями, а не замінювати їх. Загальна кількість виконаних учнями лабораторних робіт не має бути меншою, ніж їхня мінімальна кількість, передбачена відповідними програмами. Оцінювання рівня володіння учнем експериментальними вміннями та навичками здійснюється не лише за результатами виконання фронтальних лабораторних робіт, а й за іншими видами експериментальної діяльності (експериментальні завдання, домашні дослідження й спостереження, навчальні проекти, конструювання, моделювання тощо). Отже, якщо учень був відсутній на уроці, на якому виконувалася фронтальна лабораторна робота, відпрацьовувати її в позаурочний час необов'язково.

Практична частина програми з астрономії (авторський колектив під керівництвом Яцківа Я.С.) є обов'язковою її складовою. У програмі вказано орієнтовний перелік практичних робіт. З трьох варіантів запропонованих практичних робіт можна вибирати по одному. Особливо важливим для курсу астрономії є виконання спостережень небесних світил. Астрономічні спостереження доцільно проводити впродовж усього навчального року. Важливо наперед показати учням ті об'єкти і явища, які належить вивчати. Під час підготовки і виконання спостережень потрібно пояснити учням, як користуватись астрономічним календарем та рухомою картою зоряного неба. Варто заохочувати учнів до самостійного проведення астрономічних спостережень.

Згідно з рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Рекомендації) семестрове оцінювання учнів 5-8 класів НУШ передбачає оцінювання груп загальних результатів за критеріями, що наведені в додатках 1 та 2 до Рекомендацій [7]. У шкільній документації (журналі, свідоцтві) для всіх предметів природничої освітньої галузі фіксуються оцінки за такими групами результатів:

ГР1. Проводить дослідження природи (у Державному стандарті – група 1 «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження»);

ГР2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію (у Державному стандарті – група 2 «Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту»);

ГР3. Усвідомлює закономірності природи (у Державному стандарті – група 3

«Усвідомлення розмаїття і закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства»).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати четвертої групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховуються при оцінюванні інших груп результатів.

З огляду на те, що завдання з фізики переважно мають комплексний характер, який вимагає одночасного вміння досліджувати, опрацьовувати і використовувати інформацію та усвідомлювати закономірності, варто виявляти домінуючу роль завдання у формуванні того чи іншого вміння. Оцінки, отримані за виконання фізичних та астрономічних досліджень (лабораторні і практичні роботи, досліди і спостереження, навчальні проєкти, вимірювання, роботи з моделювання й конструювання тощо), відіграють вирішальну роль в оцінюванні такої групи результатів, як уміння здійснювати дослідження природи. Для групи результатів, що стосуються вміння здійснювати пошук й опрацьовувати інформацію, слугують оцінки за виконання творчих завдань, графічних і якісних задач, розв'язання проблемних питань, опрацювання текстів підручників та інших джерел інформації тощо. Оцінювання групи результатів з усвідомлення закономірностей природи переважно ґрунтується на розв'язуванні традиційних задач з фізики, відповідях на запитання за змістом, що вивчається, тощо.

На підставі оцінок за окремі групи результатів виставляють загальну оцінку результатів навчання за семестр. Оцінки за окремі групи результатів і загальну оцінку за семестр виставляють у класний журнал і свідоцтво досягнень. Річне оцінювання здійснюють на підставі загальних оцінок за перший і другий семестри.

Визначальне значення у навчанні має наступність, яка полягає в тому, що учень не лише переходить із класу в клас, від одного циклу навчання до наступного, а в тому, що навчання наступного рівня логічно розгортається на основі попереднього. З огляду на це доцільно на початку навчального року провести діагностування, націлене на виявлення рівня досягнення учнями обов'язкових результатів навчання на попередньому рівні: у 5 класі – визначених Державним стандартом початкової освіти на рівні 4 класу; у 7 класі – визначених Державним стандартом базової середньої освіти на рівні 6 класу. Проведення такого діагностування має прогностичний характер щодо рівня сформованості ключових та предметних компетентностей і відповідно подальшого планування роботи вчителя.

На початку навчального року для діагностики **навчальних втрат** і розроблення стратегії їхнього подолання можна скористатися тестами, які розміщені на вебплатформі Всеукраїнська школа онлайн (ВШО). За результатами проходження тестування вчитель і учень отримають розгорнутий звіт з результатами. Якщо були допущені помилки, у звіті буде подано перелік тем, які потребують додаткового опрацювання, і покликання на відповідні освітні матеріали ВШО. Детальні методичні рекомендації щодо проведення тестування й інтерпретації результатів наявні у рекомендаціях «Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами» та «Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу» [8; 9].

Якщо більшість класу не виявляє розуміння певних базових знань або не виявляє умінь, які мали бути опановані в попередній період навчання, потрібно скоригувати освітній процес таким чином, щоб зробити акценти на опрацюванні цього матеріалу. Якщо ж певні освітні втрати наявні лише у групі учнів, то доцільно запроваджувати групові форми роботи з елементами взаємонавчання. Також можна запропонувати цим учням окремі види роботи для самостійного опрацювання матеріалу.

У 2025/2026 навчальному році освітній процес в Україні вже четвертий рік поспіль проводиться в умовах воєнного стану. Тому вчителям необхідно враховувати також методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в

умовах воєнного стану в Україні, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України №563 від 15 травня 2023 року [10].

Значним викликом для України стали наслідки руйнування енергооб'єктів. Чинні державні стандарти освіти охоплюють цю проблему, зокрема в групі ключових компетентностей виокремлена екологічна, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування та ощадного використання природних ресурсів. Для формування в учнів навичок енергозбереження можна використовувати навчальні проекти спеціально розробленої тематики та компетентнісно орієнтовані завдання. Доцільно розповідати про джерела енергії, пояснювати на конкретних прикладах важливість і необхідність збереження теплової та електричної енергії у побуті та визначати доступні шляхи скорочення витрат енергії.

Під час роботи у кабінеті фізики необхідно керуватися наказом Міністерства освіти і науки України №304 від 18.04.2006 «Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України» [11], наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України №992 від 16.07.2012 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів» [12], листом Міністерства освіти та науки України №1/9-319 від 16.06.2014 «Про використання Методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності» [13].

Відповідно до цих наказів **потрібно проводити такі інструктажі:**

- *первинний інструктаж* на початку навчального року перед початком занять у кабінеті фізики, запис про який здійснюється у спеціальному журналі реєстрації інструктажів з БЖД;

- *первинний інструктаж* перед виконанням кожного завдання, пов'язаного з використанням інструментів і приладів, на початку лабораторної роботи чи фізичного практикуму, який реєструється в журналі обліку навчальних занять на сторінці навчального предмета в розділі про запис змісту уроку;

- *позаплановий інструктаж*, що проводиться в разі порушення вимог нормативно-правових актів, аварій, пожеж чи скоєння нещасних випадків за межами освітнього закладу. Запис позапланового інструктажу здійснюється у журналі реєстрації інструктажів з БЖД;

- *цільовий інструктаж*, який проводиться при організації позанавчальних заходів (олімпіади, турніри з предметів, екскурсії тощо). Запис цього інструктажу здійснюється також у журналі реєстрації інструктажів з БЖД.

Доцільно стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО», яка постійно оновлюється та доповнюється.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України №898 від 30 вересня 2020 р. «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 02.06.2025).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

4. Навчальні програми для 8-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv> (дата звернення:

02.06.2025).

5. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 02.06.2025).

6. Лист Міністерства освіти і науки України №1.1/15776-24 від 30.08.2024 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetivintehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20-242025-navchalnomu-rotsi> (дата звернення: 02.06.2025).

7. Наказ Міністерства освіти і науки України №1093 від 02.08.2024 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 02.06.2025).

8. Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами : методичний посібник. Київ, 2023. 35 с. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni-rekomendacziyi-testy.pdf> (дата звернення: 02.06.2025).

9. Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу / уклад. А. Ворожбит, Н. Слюсаренко. Київ : УІРО, 2023. 72 с. URL: <https://uied.org.ua/2023/10/11150/> (дата звернення: 02.06.2025).

10. Наказ Міністерства освіти і науки України №563 від 15.05.2023 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

11. Наказ МОН №304 від 18.04.2006 «Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-06#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

12. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України №992 від 16.07.2012 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1332-12#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

13. Лист МОН №1/9-319 від 16.06.2014 «Про використання Методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-319729-14#Text> (дата звернення: 02.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У 2025/2026 Н.Р.

Організація освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р) [4] та вимог:

- Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898 (5-8 класи) [1];
- Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 (9-11 класи) [5].

Реалізація змісту освіти з інформатики в 5-11 класах у 2025/2026 н.р. у закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься відповідно до:

- Типової освітньої програми (наказ МОН України від 09.08.2024 №1120 (5-9 класи) [2; 6];
- Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня, затвердженої наказом МОН України від 20.04.2018 №408 (у редакції наказу МОН України від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.03.2020 №464) (10-11 класи) [7].

Вивчення інформатики та міжгалузевих інтегрованих курсів у 5-11 класах буде здійснюватися за навчальними програмами та модельними навчальними програмами, розміщеними на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та ІМЗО, які пропонуються брати за основу при плануванні освітнього процесу.

Таблиця 1

Клас	Назва навчальної програми
2	Типові освітні програми для 1, 2 класу НУШ: авт. О.Я. Савченко ; авт. Р.Б. Шиян
3, 4	Типові освітні програми для 3, 4 класу НУШ: авт. О.Я. Савченко ; авт. Р.Б. Шиян
5-6 (НУШ)	Модельні освітні програми «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795): • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О.В., Чернікова Л.А.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Радченко С.С., Боровцова Є.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Козак Л.З., Ворожбит А.В.).

7-9 (НУШ)	Моделльні освітні програми «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 року №1001): • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.); «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795): • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Коршунова О.В., Твердохліб І.А.); «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 №1090): • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.); • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бондаренко О.О., Ластовецький В.В., Пилипчук О.П., Шестопалов Є.А.); • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О.В., Козак Л.З., Ворожбит А.В.); • моделльна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Громко Г.Ю., Шевчук П.Г., Ковбаса В.М.).
	Міжгалузеві інтегровані курси STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс) • Моделльна навчальна програма «STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ф. Левченко, А. Озарчук, В. Рогоза, О. Скулатов, В. Сіпій, М. Тишковець). STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс) • Моделльна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О.В., Артемеєва О.Є., Крижановський С.М., Мізіченко Т.М., Мостепан Н.М., Новікова Г.С., Хорищенко О.А.). • Моделльна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Засєкіна Т.М., Коршунова О.В., Василяшко І.П.).
9-11 класи	Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392
9	Інформатика для учнів 5-9 класів, які вивчали інформатику у 2-4 класах
9	Інформатика. Навчальна програма для 8-9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням окремих предметів (за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти
10-11	Рівень стандарту Підручник (Ривкінд Й.Я.) Підручник (Морзе Н.В.) Програми та грифи курсів за вибором від Cisco
10-11	Профільний рівень

Вивчення інформатики у 9-11 класах

У 9 класі пропонується використовувати підручники, які згідно з наказом МОН від 22.02.2021 №243 [8] отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», а саме авторських колективів:

- Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.;
- Морзе Н.В., Барна О.В.;
- Бондаренко О.О., Ластовецький В.В., Пилипчук О.П., Шестопапов Є.А.;
- Коршунова О.В., Завадський І.О., Стасюк З.Р.;
- Казанцева О.П., Стеценко І.В.,

• та один підручник з поглибленим вивченням інформатики авторського колективу Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В.О.

Електронні версії підручників розміщені на сайті ІМЗО [9].

У 9-11 класах закладів загальної середньої освіти у 2025/2026 н.р. вивчення інформатики буде продовжуватися за навчальними програмами, які розміщено на вебсайті Міністерства освіти і науки України, тому для 9-11 класів чинними є методичні рекомендації щодо викладання інформатики минулих років.

Вивчення інформатики в 8-х класах НУШ

У 8-х класах Нової української школи навчання буде здійснюватися на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898 [1]. У 8-х класах основної школи навчання інформатики має відбуватися відповідно до модельних програм, рекомендованих МОН України, а також за навчальними програмами, розробленими вчителем на основі модельних програм і затвердженими педагогічною радою закладу освіти.

Рекомендовані модельні навчальні програми з інформатики подані в Таблиці 1.

Зверніть увагу! Модельна навчальна програма **обирається на весь цикл** базової середньої освіти – адаптаційний цикл (5-6) або цикл базового предметного навчання (7-9 класи). **У межах кожного циклу зміна модельної навчальної програми не дозволяється.**

У додатку 1 до наказу МОН України №1120 від 09.08.2024 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» вказано мінімальну та максимальну кількість годин на кожну освітню галузь та різницю по кожній галузі [2]. Розподіл навчального навантаження здійснено за освітніми галузями та роками навчання. Мінімальну й максимальну кількість навчальних годин за освітніми галузями й роками навчання визначено відповідно до базових навчальних планів базової середньої освіти (додаток 23 Державного стандарту). Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою для інформатичної освітньої галузі наведено у Таблиці 2.

Таблиця 2

Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	Кількість годин на тиждень і рік														
		5 клас			6 клас			7 клас			8 клас			9 клас		
		мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі
Інформатична	На тиждень	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1,5	3	1,5	1,5	3	1,5
	На рік	35	70	35	35	70	35	35	70	35	52,5	105	52,5	52,5	105	52,5

Отже, наприклад, у 8 класі заклад освіти може виділити на інформатику мінімальну кількість (1,5 год.) або максимальну (3 год.), а може вибрати 2 год. Різницю годин, що залишаться (якщо залишаться), заклад освіти розподіляє на іншу галузь або інтегрований курс, затверджений МОН України.

При укладанні календарно-тематичного планування (5-8 клас НУШ) варто зважати на такі речі:

- у календарно-тематичному плануванні мають бути **всі теми**, які представлені у відповідній модельній програмі;
- учитель може розширити програму, відповідно модифікувавши модельну програму та додавши потрібні, на його думку, актуальні теми, а навчальна програма має затверджуватись педагогічною радою;
- при мінімальній кількості годин мають бути розглянуті **ВСІ без винятку теми відповідної модельної програми**, зменшується лише кількість годин на їхнє вивчення.

Щодо вибору модельних програм: змінити обрану модельну програму можна тільки після закінчення адаптаційного циклу (5-6 клас), а також після закінчення циклу базового предметного навчання (7-9 клас).

Відповідно до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (додаток 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 №128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.03.2002 за №229/6517, зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти №572 від 09.10.2002, наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №921 від 17.08.2012, наказом Міністерства освіти і науки №401 від 08.04.2016) клас може ділитися на групи під час проведення практичних занять з інформатики з використанням комп'ютерів за умови не менше 8 учнів у групі [14]. Можливість поділу класів на групи при вивченні окремих предметів має бути зафіксована в освітній програмі закладу освіти.

Організація діяльності на уроках інформатики

Організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності в кабінеті інформатики здійснюється відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом МОН від 26.12.2017 №1669, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23.01.2018 за №100/31552 [10].

Відповідно до листа МОН від 17.07.2013 №1/9-497 «Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів» щороку перед початком роботи учнів у кабінеті інформатики вчитель проводить первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності, який знайомить учнів з правилами поведінки в кабінеті інформатики [3].

Інструменти для роботи

- Scratch, Blockly, Python (на базовому рівні)
- Google Workspace (Docs, Sheets, Slides)
- Tinkercad (3D-моделювання)
- Canva, Crello (створення графіки)
- Padlet, Miro (спільна робота)
- LearningApps, Classtime, Quizizz (тести та вправи)

Рекомендовані ресурси для вчителя

- mon.gov.ua
- [Методичний креденець](#)
- [Блог «На допомогу вчителю інформатики»](#)
- [Освіта.ua](#) – Методичні матеріали

Санітарний регламент

Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, який набув чинності з 10 січня 2025 року, обмежує час безперервної роботи з технічними засобами навчання, зокрема комп'ютерами, планшетами, іншими гаджетами:

- для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин;
- для учнів 8-9 класів – 20-25 хвилин;
- для учнів 10-11 (12) класів на 1-ій годині занять – до 30 хвилин, на 2-ій годині занять – 20 хвилин.

Також він передбачає обов'язкове проведення вправ з рухової активності та гімнастики для очей під час роботи з технічними засобами навчання [11].

Використання неліцензійних примірників програмного забезпечення забороняється. Допускається використання програмного забезпечення лише на основі ліцензій вільного поширення або пропріетарного відповідно до законодавства у сфері авторського права і суміжних прав із дотриманням вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» до користувацьких інтерфейсів комп'ютерних програм [12].

Мінімальні вимоги безпеки та захисту здоров'я педагогічних працівників під час здійснення роботи, пов'язаної з використанням екранних пристроїв незалежно від їхнього типу та моделі, встановлюються Вимогами щодо безпеки захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями, затвердженими наказом Міністерства соціальної політики України від 14.02.2018 №207 [13].

На уроках інформатики за відсутності ліцензії на пакет офісних програм MS Office та іншого програмного забезпечення альтернативним може стати вільне програмне забезпечення, яке можна завантажити з офіційних сайтів.

Для повноцінного виконання навчальних програм рекомендується використовувати повнофункціональні, а не імітаційні програмні засоби та середовища.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 11.06.2025).
2. Наказ МОН України від 09.08.2024 р. №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/1UJx6Ez1SNliZeRmYc7CBgo4KZyOZRKhr/view> (дата звернення: 11.06.2025).
3. Лист МОН від 17.07.2013 №1/9-497 «Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36559/ (дата звернення: 11.06.2025).
4. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.06.2025).
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 (9-11 класи). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.06.2025).
6. Типова освітня програма, затверджена наказом МОН України від 09.08.2024 №1120 (для 5-9 класів). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).
7. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня, затверджена наказом МОН України від 20.04.2018 №408 (у редакції наказу МОН України від 28.11.2019

№1493 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.03.2020 №464) (для 10-11 класів). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0408729-18#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

8. Наказ МОН від 22.02.2021 №243 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». URL: <https://drive.google.com/file/d/13lyuFB4dNJvdJSFOpvv4L3DrJ-4f9I-O/view> (дата звернення: 11.06.2025).

9. Сайт ІМЗО. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/8-klas/nformatika-8-klas/> (дата звернення: 11.06.2025).

10. Наказ МОН від 26.12.2017 №1669, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.01.2018 за №100/31552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

11. Наказ МОЗ від 25.09.2020 №2205 зі змінами, внесеними наказом МОЗ №79 від 10.01.2025, «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

12. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» зі змінами, внесеними згідно із законом №4017-IX від 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

13. Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.02.2018 №207, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25.04.2018 №508/31960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

14. Наказ МОН України від 20.02.2002 №128. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/3063/> (дата звернення: 11.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі розкриття та розвиток творчого потенціалу особистості учня, здатності застосовувати знання на практиці, розв'язувати практичні завдання в побуті через практичне засвоєння основ дизайну, технологій та декоративно-ужиткового мистецтва сприяє формуванню здатності до використання технологій для власної самореалізації, культурного та національного розвитку. Нові потреби та цілі здобувачів освіти чітко визначені в законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», а також у Державному стандарті базової середньої освіти, де головним принципом є формування життєвих (загальних, ключових) компетентностей [1; 2; 4; 5].

З урахуванням поетапного впровадження Державного стандарту базової середньої освіти у **2025/2026 навчальному році** реформа Нової української школи досягне **8-х класів** закладів загальної середньої освіти, які працюватимуть за новою Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від **09.08.2024 №1120** [7]. Водночас учні 9-11-х класів продовжуватимуть навчання за Державним стандартом базової і повної загальної освіти (2011 р.) [2].

У 2025/2026 навчальному році вивчення предмета «**Технології**» у **5-6 класах** закладів загальної середньої освіти здійснюватиметься за наступними модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [6]:

- модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кільдеров Д.Е., Мачача Т.С., Юрженко В.В., Луп'як Д.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795);
- модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Терещук А.І., Абрамова О.В., Гащак В.М., Павич Н.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795);
- модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор: Туташинський В.І.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795);
- модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С., Приходько Ю.М.).

Для викладання **технологій у 7-9 класах** розроблено п'ять навчальних модельних програм, одну з яких має обрати учитель та на її основі змодельювати освітній процес [6]:

- модельна навчальна програма «Технології. 7-9 клас» для закладів загальної середньої освіти (автор: Мачача Т.С.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883);
- модельна навчальна програма «Технології. 7-9 клас» для закладів загальної середньої освіти (автор: Туташинський В.І.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883);

- модельна навчальна програма «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С., Приходько Ю.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня №1001);

- модельна навчальна програма «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор: Гащак В.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 27 грудня 2023 року №1575);

- модельна навчальна програма «Технології. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Терещук А.І., Кліщ О.М., Мороз О.О.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 10.09.2024 №1279).

Модельні програми можуть застосовуватися вчителями при створенні навчальних програм, які мають бути затверджені педагогічною радою школи. Вимоги до навчальних програм викладені в додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів [7]. Ключова різниця між модельною та навчальною програмами полягає в тому, що модельна програма не містить чітких вказівок щодо кількості годин, порядку вивчення тем і методичних засобів. Виходячи з навчальної програми, вчитель формує календарно-тематичне планування, яке є її складовою. Тому важливо обговорити цей документ на засіданні професійної спільноти та узгодити його. Далі його слід подати на затвердження керівництву закладу [7].

Компетентнісний потенціал технологічної освітньої галузі зазначений у додатку 11 до Державного стандарту [2]. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. Державним стандартом передбачено, що учні мають опанувати базові знання технологічної освітньої галузі за такими напрямками: проектування, основи графічної грамотності, технології виготовлення виробу, оцінювання і презентація результатів, декоративно-ужиткове мистецтво, сучасна техніка і технології, самозарядність у побуті. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у технологічній освітній галузі визначено в додатку 12 до Державного стандарту і передбачають, що учень формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності; творчо застосовує традиційні і сучасні технології; ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу; турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб. Учитель самостійно визначає шлях досягнення результатів відповідно до матеріально-технічного забезпечення навчальної майстерні, інтересів і здібностей учнів, професійної майстерності вчителя [2].

Вимоги до чотирьох обов'язкових результатів навчання в межах технологічної освітньої галузі визначені в загальних, конкретних результатах навчання та орієнтирах для їхнього оцінювання з Державного стандарту. Перший обов'язковий результат навчання технологічної базової освіти передбачає виконання проектів за алгоритмом проектно-технологічної діяльності. Для ефективного виконання проектів учням необхідно опанувати базові знання другого, третього і четвертого обов'язкових результатів навчання, набуті відповідного освітнього досвіду. Компетентності формуються лише в діяльності.

Важливого значення набувають проекти, завдяки яким реалізується міждисциплінарний, міжгалузевий підходи; інтегрується зміст освіти з різних освітніх галузей, – STEM(STEAM)-проекти, використання дослідницького методу в навчанні з метою розвитку компетентностей, отримання метапредметних знань, сприяння розвитку навичок XXI століття – м'яких навичок «4 К»: комунікація, колаборація, критичне мислення та креативність. STEM(STEAM)-проекти передбачають ознайомлення з основами дизайну мислення, технічної творчості, включають проектну, винахідницьку, дослідницьку, інноваційну, конструкторську, графічну, художню, творчу, практичну, інтерактивну та інші види діяльності. Такі проекти відрізняють-

ся від усталених тим, що їхнім завданням є конструювання, складання, побудова освітнього продукту, який має внутрішню (набуті знання, уміння, компетентності) і зовнішню цінність (власне виріб, модель), а навчальні предмети, з якими інтегрується проект, допомагають зробити це ефективно. Прикладом таких проектів може бути моделювання будинку майбутнього: дизайн, кількість поверхів, наявність тераси, допоміжних будівель; флораріуму тощо. У модельні програми закладене підґрунтя для інтеграції предмета «Технології» до STEM-освіти, що наближає навчання до життя, надає можливість застосовувати знання на практиці, знаходити способи вирішення проблем, критично оцінювати одержані результати та формувати науковий світогляд здобувачів освіти [9].

Міжгалузеві інтегровані курси викладаються за модельними навчальними програмами, рекомендованими Міністерством освіти і науки України [10]:

- «Робототехніка. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Сокол І.М., Ченцов О.М.) (наказ МОН України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу МОН України від 29.09.2021 №1031));

- модельна навчальна програма «STEM. 5-6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бутурліна О.В., Артем'єва О.Є.) (наказ МОН України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу МОН України від 29.09.2021 №1031));

- модельна навчальна програма «STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Девченко Ф., Озарчук А., Рогоза В., Скулатов О., Сіпій В., Тишковець М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2024 №1138);

- модельна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бутурліна О.В., Артем'єва О.Є., Крижановський С.М., Мізіченко Т.М., Мостепан Н.М., Новікова Г.С., Хорищенко О.А.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2024 №1138);

- модельна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Засекіна Т.М., Коршунова О.В., Василенко І.П.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2024 №1138).

Викладання **трудового навчання у 9 класі** закладів загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році, як і раніше, буде проводитися з використанням навчальної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання: 5-9 класи», затвердженої наказом МОН від 07.06.2017 №804 [11].

У 9 класі проект виконується з урахуванням уже засвоєних технологій і відповідних компетентностей, набутих учнями в попередніх класах. У процесі проектування учні 9 класу мають виконати необхідні кресленики або інші зображення деталей (ескізи, схеми, викрійки, технічні рисунки тощо), які необхідні для виготовлення виробу, що проектується. Кількість годин на опанування проекту педагог визначає самостійно залежно від складності виробу та технологій обробки, що застосовуються під час його виготовлення. Важливим критерієм вибору проекту є його значущість для учня (можливість використання виробу в побуті, для власного хобі або реалізації виробів на шкільних ярмарках, аукціонах тощо).

Вивчення предмета «**Технології**» у **10-11 класах (рівень стандарту та профільний рівень)** здійснюватиметься за навчальними програмами «Технології. 10-11 класи (рівень стандарту)» та «Технології. 10-11 класи (профільний рівень)» (наказ Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407) [12].

Згідно з Типовими освітніми програмами в 10-11 класах навчальний предмет «Технології» належить до вибірково-обов'язкових. Якщо школа обрала технології, то на освоєння предмета заплановано 105 годин. Можливі також варіанти, за якими ці 105 годин освоюються в 10 і 11 класах (70+35 чи 35+70 відповідно). Навчальна програма «Технології» (рівень стандарту) має модульну структуру і складається з десяти обов'язково-вибіркового навчальних модулів, із яких учні спільно з учителем обирають лише три, для вивчення упродовж на-

вчального року (двох): «Дизайн предметів інтер'єру», «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва», «Дизайн сучасного одягу», «Краса та здоров'я», «Кулінарія», «Ландшафтний дизайн», «Основи підприємницької діяльності», «Основи автоматики і робототехніки», «Комп'ютерне проєктування», «Креслення». Навчальний модуль за своїм змістовим наповненням є логічно завершеним навчальним (творчим) проєктом, який учні виконують колективно або за іншою формою, визначеною учителем. Кількість годин на вивчення кожного з трьох обраних модулів учитель визначає самостійно з урахуванням особливостей проєктної діяльності учнів, матеріальних можливостей школи [12].

Підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України до використання в освітньому процесі, розміщені в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [3].

Оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (постанова КМУ від 30.09.2020 №898) проводиться з урахуванням Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (наказ МОН від 02.08.2024 №1093) [8].

Об'єктами оцінювання є результати навчання учнів. Результати навчання – це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти. Основними функціями оцінювання є формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу), констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання), діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень), коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес), орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їхній розвиток), мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання), розвивальна (мотивує до рефлексії та самовдосконалення), прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє), виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку) [8].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація. Загальні критерії оцінювання (додаток 1 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти) визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти). Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями: початковим, середнім, достатнім і високим. Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові. Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання [12].

Вивчення предмета «Технології/Трудове навчання» рекомендовано здійснювати в **навчальних майстернях**. Поділ класів на групи технічних і обслуговуючих видів праці відбувається за бажанням учнів і здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН від 20.02.2002 №128: за наявності в класі більше ніж 27 учнів для міських шкіл та більше ніж 25 – для сільських [13]. У третьому розділі санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зазначено, що «приміщення навчальних майстерень повинні бути розраховані на 13-15 робочих місць» [14]. Відповідно до цих норм рекомендується здійснювати поділ класу на групи на основі інтересів і можливостей учнів. Якщо кількість учнів у класі

не дає змоги здійснити поділ на групи, можна скористатись іншими варіантами формування груп: з паралельних чи наступних класів; поділ на групи за рахунок варіативної складової навчального плану. Також згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної, за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів.

Під час роботи в навчальній майстерні на кожному уроці варто звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

Під час підготовки та здійснення освітнього процесу на уроках технологій та трудового навчання педагогічним працівникам ЗЗСО необхідно вжити всіх можливих заходів щодо попередження потенційних освітніх втрат/розривів/прогалин. Прикладами таких заходів можуть бути зміни в розкладі, адаптація календарно-тематичного планування, застосування різноманітних форм та режимів навчання, вироблення закладом освіти стратегії компенсації можливих втрат [16].

В освітньому процесі ЗЗСО можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН України або висновок «Схвалена для використання в закладах загальної середньої освіти» відповідною комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

Для ефективної організації освітнього процесу на допомогу вчителям технологій та трудового навчання пропонуємо користуватися матеріалами та інформацією на сайті КЗ «ІППОЧО» в розділі «НУШ» [15].

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
2. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (затверджений постановою КМУ від 23.11.2011 №1392). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Електронні версії підручників. Сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://lib.imzo.gov.ua> (дата звернення: 10.06.2025).
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII (зі змінами від 23.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://cutt.ly/OXrduYl> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 11.06.2025).
7. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 11.06.2025).
8. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 11.06.2025).
9. Міністерство освіти і науки України. Інструктивно-методичні рекомендації щодо ви-

кладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

10. Модельні навчальні програми для викладання міжгалузевих інтегрованих курсів. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/mizhhaluzevi-intehrovani-kursy/> (дата звернення: 11.06.2025).

11. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Трудове навчання: 5-9 класи» (затверджена наказом МОН від 07.06.2017 №804). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/2-trudove-navchannya-5-9.doc> (дата звернення: 11.06.2025).

12. Навчальні програми «Технології. 10-11 класи (рівень стандарту)», «Технології. 10-11 класи (профільний рівень)». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/tehnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx> (дата звернення: 11.06.2025).

13. Наказ Міністерство освіти і науки України «Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах (Додаток 2) від 20.02.2002 №128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

14. Наказ МОЗ України від 25.09.2020 №2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» від 25.09.2020 №2205. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020--2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 11.06.2025).

15. Офіційний сайт Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». URL: <https://ippobuk.cv.ua/> (дата звернення: 11.06.2025).

16. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/news/2023/07/31/Unicef.Immmediate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

Юзькова В.Д.,
доцент кафедри методики викладання
природничо-методичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Цьогоріч виповнюється 10 років від офіційного початку впровадження STEM-освіти в Україні (STEM базується на поєднанні та практичному застосуванні природничо-наукових, математичних, технічних та інженерних знань («engineering» – «інженерія») з метою розвитку конкурентоспроможної особистості).

За цей час відбувалася **трансформація STEM-освіти у ЗЗСО:**

1) від маловідомого освітнього підходу до інтеграційної сутності природничо-математичного освітнього кластеру профільної старшої школи (з 2027/2028 н.р. STEM-кластер буде одним з трьох освітніх кластерів у старшій профільній школі);

2) від гурткової роботи до міжгалузевих інтегрованих курсів (МК) «STEM» та «Робототехніка» для 5-9 класів (варіативна складова навчального плану);

3) від епізодичного втілення STEM-ідей та підходів у предмети деяких освітніх галузей (ОГ) (ПРО, МАО, ТЕО і ІФО) до їхнього успішного поширення серед учителів усіх фахів, оскільки освітні напрями похідні від STEM (STEAM, STREAM, E-STEM тощо) відкривають можливості для цілісного розвитку всіх ключових компетентностей [6, с. 644];

4) від використання переважно підручних матеріалів для STEM-досліджень та проєктів до виділення у 2025 р. МОН України субвенції в розмірі близько 500 млн грн на закупівлю STEM-обладнання (для кабінетів природничих дисциплін, математики та STEM-лабораторій) в межах реформи старшої школи.

Однією із найважливіших причин інвестицій зусиль та коштів у розвиток STEM-освіти навіть в умовах війни є її важливість у довгостроковій перспективі для зміцнення обороноздатності країни (розробки нових високотехнологічних систем) та підвищення конкурентоздатності економіки (розвиток наукового мислення, креативності, інноваційності, критичного мислення здобувачів освіти як передумови розвитку людського капіталу).

Нормативно-правова база [4]

Розвиток STEM-освіти у ЗЗСО у 2025/2026 н.р. здійснюється відповідно до ЗУ «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність»; ДСПСО, ДСБСО; Концепції НУШ на період до 2029 року; Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) від 05.08.2020 №960-р та Плану заходів з її реалізації до 2027 року від 13.01.2021 №131-р; наказу МОН України від 16.10.2019 №1303 «Про затвердження Стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування»; наказу МОН України від 29.04.2020 №574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» (станом на червень 2025 р. МОН готує до затвердження новий типовий перелік); Концепції розвитку цифрових компетентностей, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 №167-р та плану заходів з її реалізації.

Моделі та напрями впровадження STEM-освіти у ЗЗСО

STEM-освіта у ЗЗСО може впроваджуватися відповідно до однієї з трьох моделей: **однопредметної** – введення у варіативну складову освітньої програми МІК STEM (відповідно до модельних навчальних програм для 5-6-х, 5-9-х, 7-9-х класів) та/або Робототехніка (для 5-6-х та 7-9-х класів); програми курсу за вибором «STEM-Старт» для 1-4-х класів; **наскрізної** – використання підходів, методів, ідей STEM-освіти в рамках предметів та інтегрованих курсів з усіх ОГ у поєднанні з позакласною та/або гуртковою роботою; **комплексної** (найефективнішої) – включення в освітню програму курсу «STEM» («Робототехніка») у поєднанні з становленням STEM як інтегруючої основи освітнього процесу у ЗЗСО, що полягає в оновленні змісту, технологій, форм навчання тощо.

Міжгалузеві інтегровані курси «STEM» та «Робототехніка»

МІК «STEM» та «Робототехніка» можуть бути включені до освітньої програми як **вибіркові освітні компоненти** за рахунок годин, що визначені для перерозподілу між освітніми компонентами. Кількість навчальних годин, визначену в навчальному плані ЗО на вивчення вибірових освітніх компонентів, **не зараховують до максимального показника кількості годин**, визначеного на ту чи іншу ОГ. Мінімальна кількість годин тижневого навантаження визначена Типовою освітньою програмою (ТОП) для вивчення МІК «STEM» складає 1,5 год., для МІК «Робототехніка» – 1 год. [5].

Станом на початок 2025/2026 н.р. на сайті МОН розміщені такі модельні навчальні програми (МНП) МІК «STEM» та «Робототехніка»:

- 1) [МНП «STEM. 5-6 класи \(МІК\)» \(авт. Бутурліна О.В., Артем'єва О.Є.\);](#)
- 2) [МНП «Робототехніка. 5-6 класи» \(авт. Сокол І.М., Ченцов О.М.\);](#)
- 3) [МНП «STEM. 5-9 класи \(МІК\)» \(авт. Левченко Ф. та ін.\);](#)
- 4) [МНП «STEM. 7-9 класи \(МІК\)» \(авт. Бутурліна О.В. та ін.\);](#)
- 5) [МНП «Робототехніка. 7-9 класи» \(авт. Сокол І.М., Ченцов О.М.\);](#)
- 6) [МНП «STEM. 7-9 класи \(МІК\)» \(авт. Засекіна Т.М. та ін.\).](#)

Метою вивчення МІК «STEM» за відповідними МНП є досягнення обов'язкових результатів навчання з ПРО, МАО, ТЕО, ІФО, СЗО через інтегроване, практико- та проектно-орієнтоване навчання.

МНП МІК Батурліної О.В. та ін. для 5-6-х та 7-9-х класів мають 5 змістових ліній, що покликані ознайомити здобувачів освіти з кожною із 5-ти сфер діяльності людини: «людина – людина», «людина – природа», «людина – образ», «людина – знак», «людина – техніка». Курс складений так, що реалізація проєктів не вимагає наявності специфічного обладнання, достатньо скористатися підручними засобами, матеріалами та віртуальними середовищами (Tinkercad, Blender тощо). Як навчально-методичні матеріали автори курсу пропонують деякі матеріали, розміщені на [сайті STEM на Дніпрі](#) у відповідному розділі.

Зміст МІК за МНП Засекіної Т.М. покликаний підсилити вивчення предметів ПРО, ІФО, МАО і ТЕО, зокрема, направлений на формування в учнів наукового мислення та обґрунтування доцільності комплексних рішень поставлених задач. Навчально-методичні та дидактичні матеріали за МНП Засекіної Т.М. та ін. можна замовити на сайті <https://stemconnect.com.ua/>.

За МНП Левченко Ф. та ін. для 5-9 класів передбачена можливість викладання не тільки в рамках єдиного курсу, а й окремими STEM-модулями, включеними до інших курсів/предметів. У МІК реалізуються наступні змістові лінії: потреби суспільства і сталий розвиток, здоров'я і особистісний розвиток, екосистеми і вплив людини на довкілля. Як методична підтримка до програми пропонується безкоштовний електронний методичний посібник [6].

МІК «Робототехніка» (5-6 та 7-9 кл.) передбачає досягнення частини обов'язкових результатів навчання з ІФО та ТЕО, а також допоможе реалізувати мету ПРО та МАО. МНП базується на використанні мікрокомп'ютера micro:bit та його додаткових модулів. Для ме-

тодічного супроводу викладання МІК можна скористатися [методичними рекомендаціями](#) авторів та придбати [книги для вчителя](#).

Учитель, що планує викладати МІК «STEM» чи «Робототехніка», має, взявши за основу МНП, розробити навчальну програму для відповідного класу чи циклу навчання, яка затверджується педагогічною радою ЗО.

Щодо **оцінювання** результатів навчання з МІК «STEM» та «Робототехніка» підкреслимо, що в методичних рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, затверджених наказом МОН №1093 від 02.08.2024, не згадується про оцінювання МІК, а у ТОП (у редакції наказу №1120 від 09.08.2024) [5] зазначено, що оцінювання результатів навчання предметів/інтегрованих курсів вибіркового освітнього компонента здійснюється за рішенням педагогічної ради ЗО. Педагогічна рада може ухвалити рішення про використання певної системи оцінювання МІК (наприклад, на основі методичних рекомендацій авторів, обираючи постійний чи змінний комплект з окремих груп обов'язкових результатів навчання з ПРО, МАО, ТЕО та ІФО) або затвердити відсутність підсумкового оцінювання з МІК.

Для вчителів початкових класів, які бажають ґрунтовніше впроваджувати STEM-освіту, є можливість введення до навчального плану курсу за вибором «STEM-старт» для 1-4 класів ЗЗСО (авт. Потапенко І.В., Дубовик О.А.). Програмою передбачено формування ключових компетентностей провідних для математичної, природничої та технологічної ОГ через реалізацію 5-ти змістових ліній: «Дослідницькі навички», «Хімічна наука», «Фізична наука», «Наука про життя», «Наука про Землю і Космос».

Методи STEM-навчання та напрями впровадження STEM-освіти у ЗЗСО

На початковому рівні освіти рекомендовано застосовувати **проблемне навчання**, спрямоване на вирішення завдань реального життя. Таке навчання включає наступні етапи: визначення проблеми; збір інформації; генерація альтернативних рішень; аналіз та оцінка рішень; реалізація рішення; рефлексія. На базовому та профільному рівнях, окрім проблемного навчання, доцільним є також **проектноорієнтоване навчання** та **інженерне проектування** (моделювання продуктів).

Основними напрямками впровадження STEM-освіти в освітній процес ЗЗСО є STEM-проекти; STEM-уроки; мейкерство; 3D-моделювання та 3D-друк; освітня робототехніка, інтернет речей та мехатроніка; цифрові лабораторії та метеостанції; віртуальна (VR) та доповнена реальність (AR); веб- та геймдизайн, мультиплікація.

Детальніше про напрями впровадження STEM-освіти можна дізнатися з методичних рекомендацій минулих років [8]. Розробки STEM-уроків можна знайти, зокрема, на сайті Всеукраїнського конкурсу [«Кращий гендерно-чутливий STEM-урок»](#).

STEM-проект має відповідати певним критеріям: трансдисциплінарність; науковість; практична спрямованість; узгодженість теми з навчальними програмами; наявність простору для творчості; безпечність; небанальність; наявність продукту проекту.

Роботу учнів над проектом рекомендую організовувати відповідно до **моделі 7П**: 1) проблема; 2) пошук; 3) планування; 4) практична діяльність; 5) перевірка; 6) презентація проекту; 7) пропозиції. Детальніше можна ознайомитися у минулорічних методичних рекомендаціях [8].

Онлайн-ресурси для пошуку STEM-ідей та технології ІІІ

Ідеї для STEM-проектів та розробки STEM-уроків можна знайти на **українськомовних ресурсах**: [Віртуальний STEM-центр Малої академії наук України](#); [10 активностей для STEAM-занять. Практичний досвід](#); [розробки занять](#); електронних збірниках, у яких можна знайти розробки STEM-уроків, проектів та різноманітних івентів, запропоновані педагогами з різних куточків України: [«STEM-школа – 2020»](#), [«STEM-школа – 2021»](#), [«STEM-школа – 2022»](#), [«STEM-тиждень – 2020»](#), [«STEM-тиждень – 2021»](#); **англомовних ресурсах**:

1. [Scientix](#) – онлайн-платформа, що містить розробки STEM-уроків, проєктів, заходів, а також інформує європейську освітянську спільноту про Європейський STEM-тиждень (STEM Discovery Week) і STEM Ahead Competition; 2. [Портал GoLab](#) – онлайн-лабораторії та інтерактивні додатки; 3. [Phet](#) – платформа інтерактивних природничих симуляцій; 4. Розробки STEM-уроків: <https://tryengineering.org/explore-resources/lesson-plans/>, [Science Buddies](#), [STEM-library](#). 5. Ідеї для STEM-проєктів та досліджень: [Teach engineering](#), [Steamexperiments.com](#), [Science in School](#), [Biointeractive](#) 6. [NASA Science Space Place](#) – розробки різноманітних STEM-активностей, ігор, ідей для мейкерства, відеоматеріали і т.д.

Технології штучного інтелекту (ШІ) можуть використовуватися з метою підвищення ефективності STEM-навчання. Основні принципи використання ШІ, перелік відкритих ресурсів для підвищення рівня ШІ-грамотності педагогів, рекомендації щодо створення проєктів, ідеї щодо використання інструментів ШІ під час проведення уроків тощо висвітлено у проєкті інструктивно-методичних [рекомендацій щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в ЗЗСО](#), розроблених МОН спільно з Міністерством цифрової трансформації.

ЕсоSTEM як виклик часу [7]

Поява енвіронметологічних компетентностей поряд із природничо-науковими в рамковому документі PISA з природничо-наукової грамотності на 2025 рік свідчить про посилення уваги у світі до екологічної складової природничо-наукової грамотності. Сучасні енвіронметологічні рішення вимагають високотехнологічних науково-інженерних підходів, що враховують принципи та цілі сталого розвитку, тому зростає актуальність екологічної складової STEM-освіти.

Можливу тематику ЕсоSTEM-проєктів можна умовно розділити на дві категорії: інженерно-мейкерські проєкти та пошуково-дослідницькі проєкти.

Інженерно-мейкерські проєкти: 1) проєкти з ресурсозбереження; 2) розумні пристрої для аграрної галузі; 3). інженерні рішення для спостереження за погодою; 4) створення штучних екосистем та спостереження за ними; 5) виготовлення моделей екосистем.

Пошуково-дослідницькі проєкти: 1) дослідження складу харчових продуктів, води, ґрунту, повітря; 2) дослідження впливу факторів навколишнього середовища на ріст і розвиток рослин, швидкість фотосинтезу; 3) індивідуальні та групові дослідження видового різноманіття флори та фауни природних екосистем; 4) дослідження чисел Фібоначчі та золотого перерізу в природних об'єктах.

STEM-простір

Важливу роль у забезпеченні успішного впровадження STEM в освітній процес відіграє **STEM-простір**, основою якого може стати **STEM-лабораторія**, доповнена STEM-осередками в кабінетах природничих дисциплін. Типовий перелік обладнання для STEM-лабораторії визначений чинним наказом МОН №574 від 29.04.2020. У STEM-лабораторії можна облаштувати окремі куточки (робототехніки; мейкерства; фото-відеостудія; науково-дослідницький; інфомедійний тощо) [8].

Бажано, щоб освітнє STEM-середовище ЗО включало **пришкільну ділянку** для проведення ботанічних, метеорологічних та інших досліджень.

Профорієнтація у сферу STEM-професій

Однією з цілей STEM-освіти у ЗЗСО є профорієнтація здобувачів освіти у сферу STEM-професій. Інформацію щодо профорієнтації можна знайти на наступних ресурсах: [сайт Всеукраїнського проєкту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії»](#); експертна платформа [Career Hub](#), подкаст [«Наукові теревені»](#) у рамках проєкту [«#CVIDOMI: відбудувати країну»](#); сайт проєкту [Дівчата STEM](#), на якому можна знайти матеріали, покликані привернути увагу дівчат (і не тільки) до обрання STEM-професій. Детальніша інформація щодо STEM-профорієнтації – у минулорічних методичних рекомен-

даціях [8].

Всеукраїнські заходи, до яких може долучитися або організувати ЗЗСО

Всеукраїнський [STEM-тиждень у квітні](#), [Інженерний тиждень у лютому-березні](#), Міжнародний STEAM-конкурс [«Врятуймо планету разом»](#) – *квітень*; Всеукраїнське змагання з моделювання розумних пристроїв [«STEAM HOUSE»](#) – *квітень-листопад*, Всеукраїнський чемпіонат [FIRST LEGO League](#) – *січень-червень*; STEM-фестиваль [ROBOTICA+ROBOFIRST](#) – *червень*; наукові пікніки, дні науки – *третя субота травня*, фестивалі з мейкерства, науково-технічної творчості, STEM-квести.

Важливо долучати до участі у STEM-заходах дітей з ООП, надаючи їм необхідну підтримку.

STEM-вчитель: підвищення кваліфікації та презентація досвіду

STEM-вчитель – умотивований вчитель, який викладає предмети STEM, спираючись на інтеграційну взаємодію з усіма навчальними компонентами, всебічно розвинена творча особистість, яка володіє знаннями, уміннями, навичками з теорії предмета і технологій навчання, обізнана у сфері ІКТ, готова до здійснення науково-дослідницької діяльності, здатна критично переосмислювати свій досвід у світлі сучасної науки [2].

Щорічні всеукраїнські **заходи для підвищення кваліфікації** педагогів зі STEM-освіти та представлення власного досвіду та напрацювань: Міжнародна конференція «Нова українська школа: від теорії до практики», напрям **«STEM у НУШ»** (*жовтень, Чернівці*), Міжнародна конференція «STEAM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку» (*листопад*); всеукраїнський освітній проєкт [«WEB-STEM-школа»](#) (літня сесія у *серпні* та зимова сесія у *лютому*); заходи в рамках фестивалю «STEM-весна»; Всеукраїнська онлайн-конференція «STEM – світ інноваційних можливостей» (*березень*), Всеукраїнська конференція «Освітня робототехніка» (*квітень*), Міжнародна конференція «STEAM-освіта: від теорії до практики» (*червень*).

Партнерство у впровадженні STEM та інноваційний розвиток ЗЗСО

Професійні фейсбук-спільноти STEM-педагогів для співпраці з колегами, блоги, інформаційні ресурси: 1) Відділ STEM-освіти ДНУ ІМЗО ([фейсбук-сторінка](#) та [сайт](#)) – анонси STEM-подій, корисні STEM-ресурси тощо; 2) [блог Ірини Пахомової](#) – корисна інформація щодо STEM-освіти; 3) сайт, фейсбук-сторінка КЗ «ІППОЧО», 4) [Майстерня STEM-LAB НУШ](#) (науково-методична підтримка програм МІК «STEM» – повідомлення про семінари, вебінари, STEM-школи тощо); 5) [STEM-освіта в Україні](#) (огляди онлайн-ресурсів, ІІІ та цифрових технологій в освіті).

Для успішного впровадження STEM у освітній процес ЗЗСО важливо організувати партнерство з КЗ «ІППОЧО» для навчання, консультування педагогів, отримання актуальної інформації про STEM-освітні події тощо [1]; позашкільними ЗО (КЗ ЧОЦНТТУМ, ЧОЦЕНТУМ) для проведення спільних заходів та залучення учнів до івентів; закладами вищої освіти (ЧНУ, БДМУ); батьками учнів, які працюють у сфері STEM-професій; Буковинською МАН та МАН України ([Віртуальний STEM-центр](#)), громадськими організаціями ([ГО Фонд «Буковина інноваційна»](#) та ін.).

В успішному впровадженні STEM-освіти в освітній процес важливу роль відіграє підтримка адміністрацією ЗО STEM-педагогів, професійний розвиток учителів у контексті STEM-освіти, оновлення матеріально-технічної бази, налагодження партнерської співпраці з представниками підприємств, бізнес-структур для профорієнтаційної роботи [4]. Ключовими напрямками освітньої політики ЗЗСО щодо реалізації завдань STEM-освіти є розроблення загальної стратегії та перспективного плану розвитку STEM-освіти у ЗО, проведення досліджень з виявлення проблем та відстеження динаміки розвитку STEM-компетентності педагогів ЗЗСО. Різноманітні складники управління освітнім процесом, які спільно забезпечують ефективне функціонування освітньої системи ЗЗСО у контексті впровадження

STEM, потрібно аналізувати та вдосконалювати [4].

З метою поширення ефективних підходів розвитку STEM-освіти та створення інформаційної бази ЗЗСО, які впроваджують STEM, ДНУ ІМЗО організовує Всеукраїнський захід «[Ми розвиваємо STEM](#)» (2024-2027 рр.), участь у якому дає можливість ЗО систематизувати та вдосконалити свою освітню політику щодо STEM та підвищити позитивний імідж, потрапивши до всеукраїнської бази ЗО, які розвивають STEM.

Список використаних джерел та літератури

1. Білянін Г., Юзькова В.. Професійний розвиток педагогів з питань STEM-освіти у Чернівецькій області // Методична система навчання основам технології робототехніки як STEM-освіти: зб. тез за матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції. Чернівці, 2021. С. 6-8.

2. Гончарова Н. Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіти // Наукові записки МАН України. Серія: Педагогічні науки. 2017. №10. С. 104-114.

3. Методичні засади використання технологій STEM-освіти в гімназії : методичний посібник. [Електронне видання] / Рогоза В.В., Левченко Ф.Г. та ін. Київ : Педагогічна думка, 2025. 198 с. URL: <https://tinyurl.com/yzad2pac> (дата звернення: 07.06.2025).

4. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 н.р. Додаток до листа ДНУ ІМЗО від 12.08.2024 №21/08-1242.

5. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (у редакції наказу МОН України від 09.08.2024 №1120). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1120729-24#Text>. (дата звернення: 07.06.2025).

6. Чухненко П.С., Юзькова В.Д., Шепенюк І.М. STEM-освіта та медіаграмотність як необхідні компоненти професійного зростання вчителів природничо-математичних дисциплін Нової української школи // Мат. V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти»: зб. наук. ст. (27 травня 2021 року). Суми, 2021. С. 631-637.

7. Юзькова В.Д. Есо-STEM-проекти як шлях реалізації інтегрованого підходу в еколого-натуралістичній освіті // Актуальні проблеми озеленення населених місць: освіта, наука, мистецтво формування ландшафту: мат. Міжн. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 06-07 черв., 2024). Тернопіль : Вид. центр ТОКІППО, 2024. С. 251-254.

8. Юзькова В.Д. Науково-методичний супровід впровадження STEM-освіти в освітній процес ЗЗСО Чернівецької області у 2024/2025 н.р. // Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2024/2025 н.р.: інф.-метод. зб. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 224-241. URL: <https://shorturl.at/eN9DN> (дата звернення: 07.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

У реаліях нинішньої суспільно-політичної ситуації, коли завдяки мужності українських військових, добровольців і волонтерів держава боронить свою незалежність і єдність, особливої важливості набуває процес формування світогляду в дітей та молоді. Відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та Концепції «Нова українська школа» виховання є органічною частиною освітньої діяльності. Воно має охоплювати всі аспекти шкільного життя, базуючись на загальнолюдських моральних засадах, національно-культурній спадщині українців, ідеалах демократичного суспільства, повазі до верховенства права та дотриманні прав і свобод кожної особистості [11; 12].

Основні напрями виховної роботи в закладах освіти

В умовах воєнного стану одним із ключових векторів виховної діяльності в Новій українській школі залишається **формування максимально безпечного освітнього середовища** для кожного учня. Безпечність охоплює створення фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної стабільності для всіх учасників освітнього процесу. Невід'ємною її складовою має бути формування знань щодо збереження здоров'я, розвиток навичок безпечної поведінки в умовах загроз, зокрема уникнення контактів із мінами та іншими вибухонебезпечними залишками війни. Пропонуємо для застосування в роботі за цим напрямом матеріали, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» [2].

З метою створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організації безпечного освітнього середовища, зокрема в умовах військової агресії РФ проти України, 7 квітня 2023 року було ухвалено Концепцію безпеки закладів освіти. 25 травня 2020 р. указом Президента України схвалена Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі за №195/2020 [13].

У таких надзвичайних умовах в Україні процес виховання дітей і молоді зумовлює зростання значущості **національно-патріотичного виховання**. У зв'язку з цим патріотичне спрямування набуває оновленого змісту, спрямованого на формування соціально активної та відповідальної особистості з чітко вираженою громадянською позицією, стійкими ціннісними орієнтирами та рисами характеру, необхідними для участі в розбудові держави, захисті її національних інтересів і територіальної цілісності. Кожна школа має стати середовищем, у якому дитина формується як свідомий громадянин і патріот, здатний до відповідального прийняття рішень, готовий сприяти розбудові України як демократичної, незалежної, правової й соціальної держави.

У планах виховної роботи закладів освіти пропонуємо передбачити проведення тематичних годин спілкування, зустрічей, бесід, лекцій, семінарів, тематичних виставок, засідань за «круглим столом», науково-практичних конференцій, літературних вечорів, поетичних годин тощо щодо відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат 2025/2026 навчального року. Рекомендуємо дотримуватися **Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської іден-**

тичності» [3], постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. №1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках» [15], Регіональної програми утвердження української національної та громадянської ідентичності в Чернівецькій області на 2025 рік [18]. Для організації роботи за національно-патріотичним напрямом пропонуємо: інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті [4]; матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді для потреб дистанційної освіти дітей та дорослих [7]; матеріали Національного центру «Мала академія наук України» [8]. Зазначаємо, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. №269-р. затверджено План заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України, на період 2023-2026 років [17]. Актуальними заходами є уроки мужності, зустрічі з учасниками російсько-української війни, волонтерами, відвідування військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію у медичних закладах, написання листів у рамках Всеукраїнської акції «Лист пораненому». Пропонується запровадити в закладах освіти постійні інформаційні стенди, які висвітлюватимуть події збройної боротьби українського народу за територіальну цілісність держави.

З нагоди державних свят і пам'ятних дат – Дня захисників і захисниць України, Дня Гідності та Свободи, Дня Збройних Сил України, Дня Соборності України – доцільно проводити науково-практичні конференції, семінари, круглі столи; військово-спортивні заходи; фестивалі-конкурси патріотичної пісні, прози, поезії та образотворчого мистецтва; відвідини музеїв бойової слави; зустрічі з воїнами-захисниками України та вшанування пам'яті загиблих героїв. Пропонуємо впроваджувати інтерактивні форми роботи: ситуаційно-рольові та імітаційні ігри; соціально-проектну діяльність; інтелектуальні змагання й аукціони; соціально-психологічні тренінги; аналіз реальних соціально-політичних подій і конфліктів; застосування сучасних комунікаційних засобів і цифрових технологій; демократичний діалог і колективні творчі справи. Змістовим наповненням проектної діяльності можуть стати інформаційний проєкт «Україна – козацький край»; соціальний проєкт «Зроби іграшку – підтримай воїна»; волонтерський проєкт «Волонтер і сучасність» тощо.

Ефективності освітнього процесу сприятиме застосування інтерактивних підходів, зокрема перегляд навчальних відеоматеріалів; проведення віртуальних екскурсій і виставок; створення учнями мотиваційних відеороликів; участь у флешмобах, соціальних акціях, конкурсах тощо.

Важливими напрямками є **військово-патріотичне виховання**, зокрема реалізація положення про **Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»)**, та **громадянська освіта**.

З метою формування в дітей поваги до суспільства, відповідального ставлення до соціальних процесів, а також розвитку ініціативності, яка має суспільну значущість, варто активно залучати учнів до **волонтерської діяльності**.

Особливу увагу варто надати активізації суспільно корисної діяльності учнів, зокрема в межах **учнівського самоврядування**, яке повинно стати простором для розвитку громадянських якостей. Ключовими напрямками діяльності учнівського самоврядування є активне залучення школярів до життя шкільного колективу й громади, створення умов для особистісного розвитку, самовираження та самовдосконалення; забезпечення правового захисту та відстоювання інтересів учнів тощо. Доцільним є впровадження заходів, спрямованих на професійну орієнтацію учнів, зокрема проведення днів відкритих дверей, тематичних днів кар'єри, майстер-класів із залученням фахівців різних галузей. Рекомендуємо впроваджувати проєкт «Шкільний Омбудсман».

У листі МОН України «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13 травня 2022 року №1/5119-22 зосереджено увагу на тому, що одним із важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти є **профілактика шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти** [6]. Для ефективного запобігання правопорушенням серед учнів у закладах освіти рекомендуємо здійснювати постійний моніторинг поведінки школярів, виявляти учнів із ризиковими проявами, особливо тих, хто вже мав досвід протиправних дій або демонструє агресивні тенденції; проводити цілеспрямовану індивідуальну корекційну роботу з такими дітьми, залучаючи шкільного психолога, соціального педагога та класного керівника; організовувати інформаційно-просвітницькі зустрічі з батьками та опікунами; сприяти зайнятості учнів у позашкільний час (залучати до гуртків, секцій, творчих проєктів, щоб мінімізувати вплив деструктивного середовища); налагоджувати ефективну взаємодію з органами ювенальної превенції, службами у справах дітей, соціальними структурами, що здійснюють підтримку родин та неповнолітніх у складних життєвих обставинах.

Пропонуємо корисні ресурси щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків:

- Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків (<http://surl.li/hxwald>);
- Розлад вживання алкоголю (<http://surl.li/gczzh>);
- Розлад вживання психоактивних (наркотичних) речовин у молоді (<http://surl.li/iyxhlw>);
- Як запобігти зловживанню алкоголем та наркотиками серед підлітків (<http://surl.li/xvrhvc>);
- Як батькам говорити про алкоголь з дітьми різного віку (<http://surl.li/nvlwbl>);
- Проблема залежності від комп'ютерних ігор (<http://surl.li/evanbz>);
- Як запобігти проблемі залежності від комп'ютерних ігор (<http://surl.li/wgnpat>);
- Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом (<http://surl.li/sdfuwz>).

Соціальна ізоляція сприяє підвищенню ризику **потрапляння підлітків до деструктивних спільнот або впливу маніпулятивних груп**. З огляду на виклики сьогодення, педагогічним працівникам рекомендовано: надавати увагу розвитку комунікативних навичок у підлітків; формувати критичне мислення й емоційну стійкість; організовувати заходи, що сприяють згуртуванню учнівського колективу; вчасно виявляти ознаки ризикової поведінки та реагувати на них через співпрацю з фахівцями (психологами, соціальними працівниками тощо). За умови виявлення таких груп або факту вступу дитини в одну з таких груп необхідно інформувати: кіберполіцію (<https://cyberpolice.gov.ua/>), поліцію (102), адміністрацію закладу освіти.

Національна «гаряча» лінія для дітей та молоді: 116 111 – з мобільних або 0 800 500 225 зі стаціонарних телефонів. Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 116 123 – з мобільних або 0 800 500 335 – зі стаціонарних телефонів цілодобово.

Вважаємо за доцільне педагогічним працівникам ознайомитися з алгоритмом виявлення випадків та реагування на ситуації втягнення дітей у небезпечні квести [10].

Значного поглиблення набула проблема порушення процесу соціалізації та інтеграції дітей і підлітків, особливо тих, хто належить до категорії внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Пропонуємо створити сприятливий соціально-психологічний клімат у закладі освіти; забезпечити системну психосоціальну підтримку з боку педагогічних працівників і практичних психологів; впроваджувати інтерактивні методи навчання; розвивати учнівське самоврядування з метою залучення ВПО до активного шкільного життя.

Проблема **торгівлі людьми**, яка була актуальною і до початку повномасштабного вторгнення, значно загострилась. З метою підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків у питаннях протидії торгівлі людьми рекомендуємо засто-

совувати в роботі відповідні нормативно-правові акти (<http://surl.li/kopjmg>); Кримінальний кодекс України, зокрема статтю 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»; Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року №3739-VI; постанову Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. №783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р. №496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року».

З метою побудови безпечного освітнього середовища, що базується на принципах співпраці, взаємоповаги та ненасильницької комунікації в системі освіти, мають бути забезпечені такі напрямки роботи: формування у здобувачів освіти навичок ненасильницької поведінки; **розвиток здатності протистояти булінгу** (цькуванню), включно з його формами в реальному та віртуальному середовищі; створення умов для безпечного спілкування й побудови конструктивного діалогу між усіма учасниками освітнього процесу. Особливої уваги потребує **протидія кібербулінгу**. Для ефективної профілактики та реагування на випадки кібербулінгу в закладах освіти необхідно забезпечити інформування учасників освітнього процесу про ознаки, наслідки та механізми реагування на випадки булінгу; проводити тематичні уроки, тренінги, інтерактивні заходи щодо цифрової безпеки, етики онлайн-спілкування; розробити алгоритми дій для педагогічних працівників у разі виявлення булінгу чи кібербулінгу; забезпечити співпрацю з психологічною службою закладу, залучати фахівців для надання психосоціальної підтримки постраждалим; формувати культуру довіри, де кожен учень знає, що його голос буде почутий і підтримка буде надана. На сайті МОН під рубрикою «Антибулінг» розміщений банк методик інструментарію [1].

З питань **запобігання та протидії домашньому насильству** пропонуємо використувати матеріали, що розміщені на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [14], а також Сімейний кодекс України, Декларацію про запобігання та зупинення сексуальної експлуатації дітей та підлітків, Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція); накази Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 №509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», від 28.12.2019 №1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», від 26.02.2020 №293 «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти», від 20.03.2020 №420 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 26 лютого 2020 року №293», від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»; постанову Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 №658 «Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми» [16]. Рекомендуємо закладам освіти ознайомитися з постановою та розпочати розробку власного внутрішнього положення, орієнтуючись на нову Типову програму.

Важливим аспектом у виховній роботі є активна **взаємодія з батьками та громадськістю**.

У 2025/2026 навчальному році рекомендуємо передбачити виховні заходи щодо **відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат**.

Вересень 2025 р.

- 4 вересня – над будинком Верховної Ради України у 1991 році було піднято жовто-блакитний прапор.
- 13 вересня – 55 років тому вперше прозвучала пісня «Червона рута» Володимира Іва-

сюка (1970). 30 років тому розпочав діяльність Чернівецький обласний меморіальний музей Володимира Івасюка (1995).

- 14 вересня – День пам'яті жертв фашизму.

Жовтень 2025 р.

• 1 жовтня – День захисників і захисниць України, Покрова Пресвятої Богородиці, День козацтва, День створення УПА.

- 27 жовтня – День української писемності та мови.

Листопад 2025 р.

• 3 листопада – 107 років від проведення Буковинського народного віча.
• 4 жовтня – 75 років із часу підписання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини).
• 16 листопада – Міжнародний день толерантності.
• 20 листопада – День захисту дітей (відзначається відповідно до указу №355/2025, який підписав Президент України Володимир Зеленський 30 травня 2025 року). 20 листопада 1989 року була ухвалена Декларація прав дитини в 1959 році та Конвенція ООН про права дитини.

- 21 листопада – День Гідності та Свободи.
- 22 листопада – День пам'яті жертв Голодомору.
- 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства над жінками.

Грудень 2025 р.

• 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом.
• 3 грудня – Міжнародний день інвалідів.
• 5 грудня – Міжнародний день волонтера.
• 6 грудня – День Збройних Сил України.
• 9 грудня – Міжнародний день пам'яті жертв злочинів геноциду, вшанування їхньої людської гідності і попередження цих злочинів.
• 10 грудня – День прав людини.
• 14 грудня – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Січень 2026 р.

- 22 січня – День Соборності.
- 27 січня – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту.
- 29 січня – День пам'яті Героїв Крут.

Лютий 2026 р.

- 10 лютого – День безпечного інтернету.
- 11 лютого – Міжнародний день жінок і дівчаток в науці.
- 20 лютого – День Героїв Небесної Сотні.
- 24 лютого – початок війни росії проти України.
- 25 лютого – перший офіційний Державний герб України.

Березень 2026 р.

- 9 березня – День народження Тараса Шевченка.
- 14 березня – День українського добровольця.

Квітень 2026 р.

• 7 квітня – Всесвітній день здоров'я.
• 18 квітня – День довкілля.
• 26 квітня – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф (Міжнародний день пам'яті про чорнобильську катастрофу).

Травень 2026 р.

- 4 травня – Міжнародний день пожежників.

- 8 травня – День пам'яті та примирення в Україні; День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні.
- 10 травня – День матері в Україні.
- 15 травня – Міжнародний день сім'ї.
- 17 травня – День пам'яті жертв політичних репресій.
- 21 травня – День вишиванки.

Список використаних джерел та літератури

1. Банк методик інструментарію «Антибулінг». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy-bullying.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
2. Вебсайт ДНУ «ІМЗО». URL: <http://surl.li/qwjijb> (дата звернення: 06.06.2025).
3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
4. Інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy> (дата звернення: 06.06.2025).
5. Лист МОН України від 19.11.2024 №1/21639-24 «Про методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в закладах освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii-shchodo-orhanizatsii-vykhovnoho-protsesu-v-zakladakh-osvity> (дата звернення: 06.06.2025).
6. Лист МОН України від 13.05.2022 №1/15119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zdiysnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 06.06.2025).
7. Матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді для потреб дистанційної освіти дітей та дорослих. URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/> (дата звернення: 06.06.2025).
8. Матеріали Національного центру «Мала академія наук України». URL: <http://surl.li/vykyrs> (дата звернення: 06.06.2025).
9. Матеріали вебсайту ДНУ «ІМЗО» щодо мінної небезпеки і вибухонебезпечних предметів. URL: <http://surl.li/sjtzyt> (дата звернення: 06.06.2025).
10. Методичні рекомендації «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення». Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 76 с. URL: <https://bit.ly/39GpVHZ> (дата звернення: 06.06.2025).
11. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
12. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон України «Про повну загальну середню освіту», редакція від 15.06.2025 №4265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
13. Офіційний портал Верховної Ради України. Указ Президента України від 25.05.2020 №195/2020 «Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
14. Офіційний сайт ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Перелік навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству. URL: <https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJlvfro7oazdUw/view> (дата звернення: 05.06.2025).

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. №1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.06.2025).

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2025 р. №658 «Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.06.2025).

17. План заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України, на період 2023-2026 років, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. №269-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.06.2025).

18. Регіональна програма утвердження української національної та громадянської ідентичності в Чернівецькій області на 2025 рік. URL: <https://bukoda.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-rehionalnoi-prohramy-utverdzhennia-ukrainskoi-natsionalnoi-ta-hromadianskoi-identychnosti-v-chernivetskii-oblasti-na-2025-rik> (дата звернення: 06.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ» ТА ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН від 19 лютого 2021 р. №235 (у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120), передбачає, що соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь реалізується через обов'язковий інтегрований курс.

У 2025/2026 навчальному році в закладах загальної середньої освіти продовжується вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» за модельними навчальними програмами для учнів 5-8-х класів, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898 [1].

Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі рекомендовані 6 модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класів та 4 модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-9 класів. Усі модельні навчальні програми розміщені на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Обравши модельну навчальну програму інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти на 5 клас, учитель продовжує працювати за обраною програмою і в 6 класі. Для 7-8-х класів НУШ передбачено модельну навчальну програму інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут. 7-9 класи (інтегрований курс)».

Типовим навчальним планом нової редакції Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти на реалізацію соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі визначено одну годину (відповідно до мінімальної кількості годин, визначених базовим навчальним планом базової середньої освіти). Для повноцінної реалізації освітньої галузі і досягнення обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом, рекомендуємо в навчальному плані закладу освіти використовувати години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами та збільшувати кількість навчальних годин на тиждень на вивчення інтегрованого курсу в межах максимальної кількості годин, передбачених для цієї освітньої галузі (відповідно до додатків 1, 2 Типової освітньої програми). Обсяг навчального навантаження на вивчення предметів та інтегрованих курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі у 8 класі складає:

- рекомендоване навантаження: 1,5 год./тиждень (52,5 год./рік);
- мінімальне навантаження: 1 год./тиждень (35 год./рік);
- максимальне навантаження: 3 год./тиждень (105 год./рік).

Інтегрований курс за вибором закладу освіти з урахуванням освітніх потреб учнівства

може бути доповнений одним із курсів соціального, емоційного та етичного спрямування. Курси соціального, емоційного та етичного спрямування впроваджують за рахунок годин навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами як вибіркові освітні компоненти. Оскільки галузь є цілісною як за змістом, так і за очікуваними результатами навчання, зазначені курси мають бути взаємоузгодженими з інтегрованим курсом. У разі наявності однакових тем в обраних модельних навчальних програмах інтегрованого курсу і вибіркового курсу вносяться відповідні зміни в навчальні програми так, щоб вони не дублювали одна одну.

5-9 класи. Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»

Метою навчання інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є розвиток в учнівства відповідальності за здоров'я, добробут, безпеку та навколишнє середовище, його соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, життєвих навичок, упевненості в собі, виховання підприємливості, фінансової грамотності, активного громадянства, доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» спрямований на формування й розвиток ключових, предметних і наскрізних компетентностей, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості. Навчання інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 7-8 класах має базуватися на результатах, здобутих учнівством на адаптаційному циклі навчання (5-6 класи) під час вивчення цього курсу. Методика проведення уроків інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 7-8 класах має базуватися на засадах сучасної педагогіки партнерства, співпраці, співтворчості всіх учасників освітнього процесу (учнів, педагогів, сім'ї та громади), що передбачає використання особистісного діалогу як домінантної форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій, а також має включати спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки та самопізнання.

Зміст інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 7-8 класах має відображати ціннісні орієнтири Нової української школи: унікальність і талановитість кожної дитини, відсутність дискримінації, формування цілісного світогляду, становлення вільної особистості, гармонійний фізичний та психоемоційний розвиток, добробут та безпека, утвердження людської гідності та доброчесності, визнання своєї ідентичності й активне громадянство. У видах навчальної діяльності має бути закладено алгоритм навчання, що інтегрує дослідницький, особистісно зорієнтований, компетентнісний підходи. Для здобувачів освіти це процес цілеспрямованого закономірного розвитку вмінь цілепокладання, цілевиконання, у межах якого забезпечується свобода вибору мети, способів і засобів її реалізації, рефлексія.

Для реалізації соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі заклади освіти можуть запровадити в освітніх програмах один з двох варіантів для 5-6 класів:

- перший варіант – у навчальний план включається інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» (1,5 год. на тиждень);

- другий варіант – у навчальний план включається інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» (1 год. на тиждень) у поєднанні з одним із навчальних курсів: «Етика», «Вчимося жити разом», «Культура добросусідства», «Духовність і мораль у житті людини і суспільства» (0,5 год. на тиждень).

У 7-9 класах соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь реалізується через інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» і предмет «Підприємництво і фінансова грамотність», який вивчається у 8 і 9 класах.

Рекомендований розподіл годин тижневого навантаження є таким:

- 7 клас: «Здоров'я, безпека та добробут» – 1,5 години;

- 8-9 класи: «Здоров'я, безпека та добробут» – 1 година, «Підприємництво і фінансова

грамотність» – 0,5 години.

Кількість годин на вивчення кожного тематичного розділу інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 8 класі, зміст, обсяг і послідовність пропонованої учням інформації, організація її засвоєння можуть змінюватися відповідно до підготовленості класу, регіональних особливостей, робочого навчального плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, у яких відбувається освітній процес (в умовах воєнного часу, наближення епідемій, стихійного лиха, інфекційних хвороб тощо).

Особливе значення в дидактико-методичній організації навчання у 8 класі надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням активних форм і методів навчання: роботи в парах та групах, евристичних бесід, ділових та рольових ігор, презентацій, навчальних дискусій, мозкових штурмів, круглих столів, конкурсів проєктів та дослідницьких робіт, навчальних тренінгів, кейсметодів, практичних групових й індивідуальних вправ, створення скрайбів та інфографік, моделювання певного виду діяльності або ситуацій, STEM-проєктів, написання бізнес-планів або програм, екскурсій, інтерв'ю, розробки концептуальних карт, аналізу життєвих ситуацій тощо.

Навчання інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» спрямоване на формування в здобувачів освіти критичного мислення – умінь працювати з різними джерелами інформації та формулювати обґрунтовані запитання до них, що визначено ДСБСО. До стратегій розвитку критичного мислення дітей підліткового віку належить встановлення зв'язку із життєвим або особистим досвідом учнів; розуміння, що інформація може бути корисною і шкідливою; висловлювання оцінювальних суджень з опорою на текст і власний досвід; продукування своїх рішень щодо розв'язання проблемної ситуації. Для організації освітнього процесу в умовах воєнного стану рекомендовано проводити на уроках психологічні хвилини, які можна здійснювати відповідно до рекомендацій, розміщених на сайті Інституту модернізації змісту освіти (<https://is.gd/ocxHD8>), використовувати просвітницькі матеріали з офіційних сайтів, зокрема, UNICEF Ukraine, МВС України (наприклад, «Як поводитися в разі виявлення підозрілих предметів?» (<https://cutt.ly/NEVRVAp>)), The Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), «З чого починається безпека» (<https://cutt.ly/BT7AK2e>). Практичні поради щодо збереження та зміцнення здоров'я запропоновані на офіційних сайтах МОЗ України та Центру громадського здоров'я. Всеукраїнські уроки з безпеки дорожнього руху для дітей розміщені на офіційному сайті «Безпечна країна» (<https://mvs.gov.ua/>).

Обравши модельну навчальну програму, учитель на її основі складає навчальну програму, у якій зазначає послідовність й орієнтовний час вивчення тем у 8 класі. У модельній навчальній програмі запропоновані послідовність вивчення тем, зміст і види навчальної діяльності, які є орієнтовними. Тому з модельної навчальної програми вчитель до кожної теми навчальної програми добирає з-поміж запропонованих або ж додає ті елементи змісту й способи діяльності, що в умовах певного навчального закладу й класу є найоптимальнішими для кожного учня та для учнівської спільноти класу. Звертаємо увагу, що в новій редакції Типової освітньої програми визначені вимоги до укладання навчальних програм на основі модельних навчальних програм (додаток 6). Важливі спільні для всіх модельних навчальних програм характеристики й особливості їхньої реалізації полягають у тому, що вони в цілому забезпечують у повному обсязі досягнення обов'язкових результатів Державного стандарту базової середньої освіти в галузі «Соціальна та здоров'язбережувальна»; базуються на інноваційних методиках відповідно до концепції Нової української школи; логічно поєднують міжпредметні складники змісту; враховують знання, уявлення й уміння учнів, здобуті в початковій школі; доступні підліткам за змістом і повністю відповідають особливостям циклу базової освіти; передбачають активну навчально-пізнавальну діяльність дітей із пріоритет-

ністю дослідницьких, творчих, проблемно-пошукових методів навчання.

Систематичної уваги вчителя заслуговує співпраця з батьками, дорослими членами сім'ї. Необхідно постійно залучати батьків до спільного виконання завдань, спрямованих на моделювання здоров'язбережувальної компетентності дітей і навичок безпечної поведінки. На кожному уроці «Здоров'я, безпека та добробут» учні формують нові навички, життєві компетенції, отримують поради щодо їхнього розвитку. Вироблення будь-яких навичок – це довготривалий процес. Тому бажано, щоб учитель ЗБД співпрацював з іншими вчителями-предметниками, а учні мали можливість відпрацьовувати навички і правила під час виконання вправ на інших уроках.

Враховуючи триваючу широкомасштабну війну російських окупаційних військ, фактично на всій території України вбачаємо за необхідність доповнити зміст модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» питаннями особистої безпеки, пов'язаними з ризиками воєнного часу. Педагогам необхідно включити відповідні питання у зміст навчальної програми закладу, передбачивши їхнє вивчення на початку навчального року. Для цього пропонуємо скористатися навчальною програмою з «Основ здоров'я» для 5-9 класів, у яку в 2022 році були внесені відповідні зміни.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» рекомендуємо опрацювати матеріали:

- Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи [12];
- Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів [13];
- вправи НУШ за предметами [14];
- презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти [15];
- Марафон освітніх програм НУШ 7-9 кл. Здоров'я, безпека та добробут. Інтегрований курс. 7-9 класи [16].

У Новій українській школі **оцінюються** освітні досягнення здобувачів освіти і в жодному разі не оцінюються самі учні. У Новій українській школі оцінюються знання, уміння, ставлення, тому основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» [7]. Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу [1].

Під час проведення підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів та курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі можна орієнтуватися на інструменти оцінювання, запропоновані авторами модельних навчальних програм. Підсумкове оцінювання за семестр здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання за освітніми галузями (додаток 2) [7], з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності. Для формування висновків щодо рівня досягнення обов'язкових результатів навчання за семестр учитель може запропонувати учнівству:

- 1) виконати комплексну підсумкову роботу, завдання якої дозволяють установити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання за освітніми галузями;
- 2) виконати окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів, визначеної у Критеріях оцінювання за освітніми галузями.

Семестрові оцінки можуть коригуватися. Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за

I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня протягом року.

Річне оцінювання також може бути скоригованим [7].

Освітній процес вкотре зазнає змін. Сьогодні актуальним стає питання подолання освітніх втрат і розривів. Зверніть увагу, що для подолання освітніх втрат на рівні закладу освіти варто провести діагностувальні роботи, тестування з використанням ІКТ, щоб мати змогу вибудувати індивідуальні освітні траєкторії для учнів, які цього потребують [8].

9 клас. Основи здоров'я

Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня, затвердженої наказом МОН від 20.04.2018 №405, на вивчення предмета «Основи здоров'я» у 9 класах передбачена 1 година на тиждень, 35 годин на рік, з яких 4 години резервні.

Вивчення предмета «Основи здоров'я» у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься за оновленою навчальною програмою (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 №698). В оновленій навчальній програмі розширено зміст модулів з питань особистої безпеки. Додано питання, що пов'язані з ризиками воєнного часу, зокрема сигнали оповіщення населення, дії під час повітряної тривоги, обстрілу тощо, надійне і ненадійне укриття, протимінний захист та поводження з вибухонебезпечними і незнайомими предметами, надання домедичної допомоги та психологічної самодопомоги, поведінка з озброєними людьми, виживання в екстремальних ситуаціях тощо. Зазначені питання включені у зміст розділу навчальної програми, який в оновленій програмі має назву «Безпека і здоров'я людини» і який вивчають на початку навчального року в кожному класі. Оновлений зміст розділу для його реалізації потребує більше навчального часу, тому рекомендуємо для цього використовувати резервні години, передбачені навчальною програмою.

Навчальна програма для кожного класу має 4 розділи: «Безпека і здоров'я людини», «Фізична складова здоров'я», «Психічна і духовна складові здоров'я», «Соціальна складова здоров'я».

Основним завданням предмета «Основи здоров'я» є розвиток самозарадності учнів через особисту та культурну ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємництво, відповідальність за навколишнє середовище, добробут і стабільність у майбутньому, а також через розуміння критеріїв життя крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку [9].

Результатом навчання має бути розвиток здоров'язбережувальних компетентностей учнів, зокрема збільшення обсягу знань щодо збереження життя та зміцнення здоров'я, поглиблення навичок і вмінь (зокрема, прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливові, подолання емоцій та стресу, розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина), усвідомлення учнями необхідності відповідати за своє життя і здоров'я.

Виокремлення в навчальних програмах таких інтегрованих змістових ліній, як «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

У програмі для 9 класу в розділі 1 «Безпека і здоров'я людини» варто акцентувати увагу на практичних завданнях, які є складовою діяльнісного компоненту в організації освітньої діяльності з питань опрацювання тем «Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів», «Невідкладна домедична допомога» та «Психологічна самодопомога». Навчання учнівства поводженню з вибухонебезпечними та незнайомим предметами, протимінному захисту пропонуємо здійснювати відповідно до методичних рекомендації щодо проведення бесід з учасниками освітнього процесу з питань уникнення враження мінами і вибухонебез-

печними предметами та правил безпечної поведінки у надзвичайних ситуаціях (лист МОН від 17.03.2022 №1/3485-22).

Наскрізні лінії необхідно враховувати при формуванні освітнього середовища, оскільки вони є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей навчальних предметів і сприяють формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання на практиці. Доцільними на уроках «Основ здоров'я» будуть завдання на проведення власних спостережень, розв'язування проблем з повсякденного життя, проведення інтерв'ю, опитувань, експериментів.

На сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено рекомендації щодо реалізації наскрізних змістових ліній на уроках основ здоров'я [10].

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених наказом МОН від 21.08.2013 №1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» (чинні для 8-9 класів) [11]. Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, дотримання правил поведінки учнів у життєвих ситуаціях, сформованість умінь та навичок. Зміст завдань для перевірки навчальних досягнень з теми має відповідати очікуваним результатам навчання учнів, визначеним програмою, та критеріям оцінювання. Завдання для перевірки навчальних досягнень мають спиратися не стільки на базові знання учнів, як на вміння застосовувати їх. Оцінка з основ здоров'я має бути інструментом підтримки й заохочення до досягнення позитивних змін у знаннях, уміннях, мотиваціях і реальній поведінці. Тому необхідно позитивно оцінювати кожний крок учня, спрямований на підвищення рівня знань про здоров'я і безпеку життєдіяльності, здоровий спосіб життя, уміння використовувати здобуті знання для зміцнення здоров'я; набуття вмінь і навичок, що сприяють підвищенню рівня фізичної, соціальної, духовної та психічної складових здоров'я; позитивне ставлення до здоров'я і дотримання правил здорового і безпечного способу життя.

5-9 класи. Безпековий практикум

«Безпековий практикум» – міжгалузевий інтегрований курс. Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі рекомендована 1 модельна навчальна програма курсу «Безпековий практикум. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти [17]. Модельна навчальна програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти з урахуванням Концепції «Нова українська школа» та оновленої Типової освітньої програми. Відповідно до Типового навчального плану нової редакції Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти на реалізацію курсу визначено 0,5 годин на тиждень у розрахунку до мінімального навчального навантаження.

Відповідно до мети соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі метою курсу «Безпековий практикум. Спільно до безпеки» є формування безпечної, відповідальної поведінки та самозарадності учнів через практикування й розвиток умінь, необхідних як у мирних, так і воєнних станах та в умовах невизначеності.

Зміст програми інтегрованого курсу в 5-6 класах присвячено питанням безпеки у надзвичайних ситуаціях воєнного часу, мінної безпеки та безпечного дозвілля (пожежного, дорожно-транспортного та на воді) і структуровано за трьома модулями: «Безпека в умовах воєнного стану», «Мінна безпека», «На варті безпеки в час дозвілля».

У 7-9 класах зміст програми інтегрованого курсу присвячено питанням безпеки у надзвичайних ситуаціях, мінної, пожежної, дорожно-транспортної та на воді і структуровано також за трьома модулями: «Безпека у часи війни», «Мінна безпека в новітніх умовах», «Безпека дозвілля».

Для ефективного втілення програми перевага надається компактному проведенню занять (2-3 повні дні протягом навчального року) із використанням тренінгових методів на-

вчання, інтерактивних, дослідницьких, проектних видів діяльності із залученням фахівців з питань безпеки (МВС, ДСНС тощо).

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог до оцінювання, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi> (дата звернення: 04.06.2025).
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 03.06.2025).
3. Наказ МОН від 16.08.2023 №1001 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти».
4. Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Шиян О.І., Дяків В.Г., Седоченко А.Б., Страшко С.В. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni_prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH (дата звернення: 04.06.2025).
5. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
6. Освітній проект «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/post/15-priyomiv-dlya-realizaci-diyalnisnogo-pidhodu-do-navchannya-uchniv-5-h-klasiv-nush> (дата звернення: 04.06.2024).
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 04.06.2025).
8. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» (протокол №122 від 03.06.2023). URL: https://drive.google.com/file/d/1uAwYQ4Sswlt8dinYe5KEvM-0_ObvMPEV/view (дата звернення: 03.06.2025).
9. Основи здоров'я. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.osnovy.zdorovia-6-9.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
10. Методичні рекомендації щодо вивчення змісту навчального предмета «Основи здоров'я» у 8-9 класах закладів загальної середньої освіти у 2024-2025 н.р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf> (дата звернення: 03.06.2025).
11. Наказ МОН від 21.08.2013 №1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#Text> (дата звернення: 04.06.2025).
12. Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/06/v-instytutu-modernizatsii-zmistu-osvity-pidhotovleno-resurs-navchal-no-metodychna-skarbnytsia-nush-5-6-klasy/> (дата звернення: 04.06.2025).

13. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/navchal-no-metodychne-zabezpechennia-5-9-kl-nush/> (дата звернення: 04.06.2025).

14. Вправи НУШ за предметами. URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox> (дата звернення: 04.06.2025).

15. Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/prezentatsii-model-nykh-navchal-nykh-prohram-dlia-5-6-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/> (дата звернення: 04.06.2025).

16. Марафон освітніх програм НУШ 7-9 кл. Здоров'я, безпека та добробут. Інтегрований курс. 7-9 класи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mabb-vOzqS0> (дата звернення: 04.06.2025).

17. Модельна навчальна програма курсу «Безпековий практикум. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://drive.google.com/file/d/1H4iZih7Ov92v4y0hUOJOc7YvyNOtGEn5/view> (дата звернення: 04.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ПІДПРИЄМНИЦТВО І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» У 8-9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Поступ реформи Нової української школи у 2025/2026 навчальному році відбувається на другому році (8 клас) циклу базового предметного навчання. Особливістю цього етапу у другому циклі базової середньої освіти є впровадження у Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти вивчення у 8-х класах масової школи та 9 класах пілотних закладів навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність», який є складовою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі.

«Підприємництво і фінансова грамотність» є новим обов'язковим навчальним предметом. Загальна кількість годин, що відводиться на вивчення курсу, повинна відповідати рекомендованому навчальному часу, який визначено у додатку 3 Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [3]: у 8-му та 9-му класах навчальне навантаження – по 0,5 год. на тиждень. Рекомендуємо у 9 класі збільшити навчальне навантаження до 1 год. на тиждень за рахунок годин для перерозподілу між освітніми компонентами, адже заклад освіти може змінювати кількість навчальних годин на вивчення курсу в межах заданого типовим навчальним планом діапазону навчального навантаження.

Метою курсу є формування вмінь учнів інтегрувати набуті знання з математики, інформатики, економіки, історії, права тощо для розв'язування життєвих проблем, пов'язаних з забезпеченням власного і суспільного безпечного добробуту.

Для викладання навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» пропонуємо педагогам **перелік модельних навчальних програм**, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

1. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор – Панченко С.Ю.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surl.li/fgfqsw>.

2. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Буяк Р.Р., Гнатишин О.М., Сухінська В.О., Сливка Є.М.) (наказ МОНУ від 14.08.2024 №1138): <https://surli.cc/fxipve>.

3. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Кузнецова А.Я., Довгань А.І., Часнікова О.В., Шніцер О.П., Тригуб О.В., Гірченко Т.Д., Шабанова О.В., Харченко А.М., Нагайчук Н.Г.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surl.li/wazdul>.

4. Модельна навчальна програма «Підприємництво та фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Беспалко І.В., Войтицька Л.В., Тригуб О.В., Ролік В.А.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surl.li/mljrby>.

Зміст навчального курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» відповідає віковим, загальнонавчальним і психологічним особливостям учнів, що дає можливість педагогам,

поєднуючи з активними методами навчання, сформувати в учнів ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї; здатності до активної участі в житті суспільства, навичок керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатності працювати в команді для планування й реалізації проєктів, які мають суспільну або фінансову цінність, тощо.

Для викладання навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» авторськими колективами напрацьовано дев'ять підручників, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Педагоги можуть самостійно обирати будь-який з цих підручників. Вони складені за однією з чотирьох затверджених модельних програм. Ознайомитися із переліком **підручників** можна на сайті МОНУ за покликанням: <https://surl.li/fomcxl>. Також для ефективного викладання курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» авторами напрацьовано навчально-методичні комплекси: робочі зошити, презентації для уроків, електронні додатки та навчально-методичні посібники для вчителів.

Варто зазначити, що головною ідеєю інтегрованого курсу у 8-му класі є виховання й розвиток в учнів інтересу до пізнання та самостійного вивчення основ сфери фінансів, тому дуже важливо організувати цей процес під керівництвом учителя, а не забезпечувати учнів готовими знаннями. Реалізувати цю ідею педагоги зможуть, запроваджуючи в освітньому процесі дослідницькі методи та організовуючи навчання на основі вирішення різноманітних наукових і практично-життєвих ситуацій.

У ході навчання у 8-му класі педагоги повинні навчити учнів досліджувати фінансову галузь та формувати знання:

- як обчислювати та грамотно розподіляти власний бюджет;
- як нараховуються пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;
- що таке монетизація пільг і субсидій та як з урахуванням їх оплатити житлово-комунальні послуги;
- як перевірити правильність сум, зазначених у повідомленнях про оплату рахунків;
- у які проєкти вигідно вкладати гроші;
- де і як можна позичити гроші на вигідних умовах тощо.

Організація освітнього процесу викладання інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має практичне спрямування, яке реалізується в ході пошуку необхідної інформації, проведення експериментів, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язування ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та проведення досліджень з опрацюванням науково-популярної літератури, нормативно-правових документів, навчально-дидактичних джерел, інтернет-ресурсів тощо. Використання зазначеної діяльності допоможе педагогам розвинути в учнів уміння і навички роботи з джерелами інформації, а також передбачає виконання поставлених соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення мінідосліджень, дискусій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, підготовку презентацій і виступів, виконання творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень тощо.

Мета проведення цих робіт може бути різною: організаційною, мотиваційною, корегувальною, контролюючою, підсумовуючою тощо. Рекомендуємо застосовувати доцільні для певних видів діяльності форми роботи учнів: індивідуальну, парну, групову, фронтальну.

З метою формування умінь та ставлень здобувачів освіти передбачено виконання практичних робіт, що дасть можливість закріпити та розвинути навички фінансової культури та підприємницької діяльності. Рішення щодо оцінювання практичних робіт (усіх чи вибірково) приймає вчитель. Ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу сприяють також фінансово-економічні, навчальні й сюжетно-рольові ігри та моделюючі й тренінгові вправи.

Одним із видів навчальної діяльності, що передбачені в модельних програмах, є учнів-

ські дослідження, проекти, тематику яких педагоги можуть змінювати або трансформувати в межах вивчення відповідної теми з урахуванням матеріально-технічного забезпечення в закладі освіти, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості учнів класу, інтересів дітей тощо. Форму виконання учнівських досліджень та проектів учитель може обирати самостійно: кількість учасників (індивідуальні, групові, парні); термін виконання (короткострокові – виконують на уроці, середньострокові – виконують від тижня до місяця, довгострокові – виконуть довше ніж один місяць); оформлення результатів (мультимедійна презентація, відеоролик, лепбук, брошура, інфографіка, реферат, буклет, стіннівка, інформаційний бюлетень тощо). Результати дослідження, проектів учнів учитель оцінює під час презентації, демонстрації, оприлюднення напрацьованих ідей.

Слід зазначити, що значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології, які педагоги можуть застосовувати в ході навчання: проблемного, особистісно орієнтованого характеру, перевернутого навчання, критичного мислення, інформаційно-комунікаційні тощо.

Оцінювання результатів навчання з курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має бути орієнтовано на вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти [1], та спрямовано на перевірку ключових компетентностей, загальних та конкретних результатів навчання, які передбачають, що учень:

- взаємодіє з іншими особами в усній формі, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема в текстах нормативно-правових актів, договорів, угод тощо, та використовує інформацію для збагачення власного досвіду й визначення вигідних умов;
- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі;
- у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримуючись норм літературної мови;
- пізнає сфери фінансів засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію економічного змісту;
- усвідомлює закономірності, що відбуваються в економічній сфері, відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем економічного змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами);
- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як споживач;
- турбується про особисту безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становлять загрозу для власного і суспільного життя та добробуту;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для забезпечення безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- мислить хронологічно, орієнтується в часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами в економіці, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни в житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства і економіки;

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей в економічній сфері в контексті відповідних епох;
- усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає формувальне та підсумкове оцінювання.

Під час організації формувального оцінювання на уроках з «Підприємництва і фінансової грамотності» рекомендуємо врахувати [4]:

1. Важливе оцінювання процесу, а не лише результату.

✓ Спостерігайте за тим, як учні планують, аналізують і ухвалюють фінансові рішення. Наприклад, якщо, складаючи бюджет, учень обґрунтовує необхідність більше заощаджувати на довгострокові цілі, а не на розваги, варто звернути увагу на цей момент.

✓ Хваліть дітей за спроби та ініціативу, навіть якщо результат не є ідеальним. Наприклад, учень запропонував зменшити витрати на харчування, купуючи продукти в магазинах із великими знижками. Хоча ідея не врахувала потреби у збалансованому харчуванні, варто похвалити за спробу знайти шляхи економії та запропонувати обговорити, як зробити цей підхід більш реалістичним.

2. Чітко формулюйте критерії оцінювання.

Перед початком виконання завдання поясніть, за якими критеріями ви будете оцінювати результат. Приклад критеріїв для завдання «Мій бюджет на місяць»:

- правильність класифікації доходів і витрат;
- уміння застосувати один із запропонованих методів ведення бюджету («Метод конвертів», «Правило 50/30/20», «Метод глечиків»);
- коректність і правильність обчислень.

3. Надавайте конструктивний зворотний зв'язок.

✓ Після виконання завдання обговоріть з учнями їхні результати: що вони зробили правильно, а які аспекти потребують вдосконалення. Використовуйте позитивні формулювання. Наприклад, замість «Ти розрахував бюджет неправильно» краще підтримати учня: «Добре, що ти включив усі регулярні витрати. Поміркуймо, які ще непередбачувані витрати варто врахувати».

✓ Підтримуйте позитивні зміни та закріплюйте корисні фінансові звички. Наприклад: «Ти добре спланував бюджет на місяць. Не забувай враховувати заощадження на майбутнє. Почни відкладати хоча б 10% від своїх доходів».

4. Рефлексія та самооцінювання.

Наприкінці уроку важливо, щоб учні проаналізували свій прогрес. Для цього можна поставити їм такі запитання:

- ✓ Що тобі вдалося зробити за урок?
- ✓ Які нові знання та навички, здобуті на уроці, ти будеш використовувати в житті?
- ✓ Що нового про банківські рахунки ти зможеш розказати після уроку батькам або друзям?

В умовах сучасних викликів варто надавати увагу й емоційному стану учнів. Запитуйте про їхні самопочуття та настрої на початку й наприкінці уроку. Для цього вам можуть стати в пригоді різні шкали (наприклад, смайлики, термометр настрою, погода настрою тощо).

Ефективними інструментами формувального оцінювання є:

- *чеклисти* – формуляри, у яких діти зможуть фіксувати свої навчальні досягнення за певний період часу (тиждень, місяць, рік);

- *самооцінювання* – шкала для визначення рівня оцінювання вмінь чи навичок учнів. Наприклад: 1 – не маю бажання заощаджувати; 2 – потребую допомоги, щоб розрахувати суму заощаджень; 3 – розраховую суму заощаджень, але припускаюся помилок; 4 – правиль-

но розраховую суму заощаджень; 5 – заощаджую впевнено та креативно;

- *опитування* – мовні конструкції від учителя для перевірки й оцінювання знань чи навичок учнів. Наприклад: Я уже знав / знала про заощадження...; Знання з теми «Заощадження» допоможуть мені...;

- *сигнали руками/рефлексійні картки* – умовні сигнали рукою або пальцями, що може бути погодженням або непогодженням з твердженням. Можна також використовувати кольорові прапорці, картки, смайли, сигнали світлофора тощо;

- *тести* дають змогу швидко визначити рівень засвоєння знань учнями та виявити прогалини в розумінні теми. На початку вивчення курсу рекомендуємо запропонувати учням пройти вхідний тест для визначення їхнього рівня фінансової грамотності. Для формувального оцінювання можуть бути застосовані тестові завдання для самоконтролю, наведені в підручниках наприкінці кожного параграфа.

На сайті «Гаразд» Національного банку України є загальний тест з фінансової грамотності, а також тести з таких тем: «Гроші», «Фінансове планування», «Депозити», «Кредити», «Шахрайство». Пройти тести можна за покликанням: <https://harazd.bank.gov.ua/tests>. Ці тести можуть стати основою для створення педагогом власних тестів з адаптацією до навчальних занять.

Підсумкове оцінювання може здійснюватися як у процесі навчання (поточне), так і на різних його етапах (власне підсумкове). Підсумкове оцінювання в курсі «Підприємництво і фінансова грамотність» здійснюється за групою 3 результатів навчання, що передбачені критеріями оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти) [2]. Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів, необхідно враховувати рівень засвоєння учнями теоретичних знань та рівень сформованості в них практичних умінь, досвід дослідницької та творчої діяльності. Тому пропонується в межах зазначеної групи результатів навчання здійснювати окремо оцінювання теоретичної та практичної складових курсу. Кількість і види робіт для поточного оцінювання вчитель може встановлювати самостійно. Поточний контроль відбувається шляхом усного опитування, тестування, проведення самостійних, практичних та творчих робіт, за результатами досліджень із застосуванням комп'ютерних програм, захисту проєктів тощо. У ході семестрового (підсумкового) оцінювання радимо враховувати практичну складову (за результатами виконання практичних робіт) та теоретичну складову (за результатами виконання підсумкової роботи для контролю теоретичних знань). Обов'язково в підсумковій оцінці за семестр мають бути враховані і теоретична, і практична складові.

Пропонуємо добірку корисних додаткових ресурсів для викладання курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»:

1. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб:

- освітні відеоролики: <https://surl.li/gomxlc>;

- фінансові поради: <https://www.fg.gov.ua/finansova-prosvita/finansovi-poradi>.

2. Центр фінансових знань «ТАЛАН»:

- матеріали та розробки уроків, які стануть у пригоді педагогам під час підготовки до занять з фінансової грамотності: <https://talan.bank.gov.ua/>;

- віртуальний тур до Музею грошей: <https://museum.bank.gov.ua/museum/>;

- #КібербезпекаФінансів: <https://surl.lt/kienzy>;

- Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#strategiya>;

- Рамки фінансових компетентностей: <https://surl.li/wxjskj>;

- «Гаразд» – безкоштовна онлайн-платформа для підвищення рівня фінансової грамотності Національного банку України: <https://harazd.bank.gov.ua/>.

3. Сторінки в соціальних мережах:

- Facebook «Фінкульт»: <https://www.facebook.com/fincultukraine/>;
- Facebook «Фінкульт Академія»: <https://www.facebook.com/fincult.academy/>;
- Instagram «Фінкульт»: https://www.instagram.com/fincult_dgf;
- Спільнота вчителів географії, економіки, фінансової грамотності: https://t.me/znayshov_geography.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://surl.lu/fqiszh> (дата звернення: 15.06.2025).

2. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ МОН України від 02.08.2024 №1093. URL: <https://surl.li/gfteyc> (дата звернення: 14.06.2025).

3. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 19.02.2021 №235, зі змінами від №1120 від 09.08.2024. URL: <https://surli.cc/abwudr> (дата звернення: 16.06.2025).

4. Як оцінити успішність дітей з курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»: поради від фахівців Національного банку. URL: <https://surl.li/giaaec> (дата звернення: 12.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ, ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНОГО, ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ) В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Основними інститутами, які впливають на духовний розвиток дитини, є сім'я та школа. Духовно-моральне виховання починається з раннього дитинства, тому перед педагогами і батьками стоїть важливе завдання: наповнити дитину позитивними враженнями змалку, сприяти вихованню добрих почуттів. Це посилює зорієнтованість сучасної освіти на гуманістичні цінності, розуміння людини як найвищої цінності, формування основ світогляду і життєдіяльності зростаючої особистості [6].

Щоб сформувати в учнів відповідні духовно-моральні якості для їхньої соціалізації та здоров'язабезпечення, патріотичну та громадянську свідомість, ціннісні орієнтири, які ведуть людину шляхом пізнання істини, добра, краси, необхідно вивчати предмети духовно-морального спрямування. Саме продуктивна співпраця між учителями, батьками та громадськістю є ключовим чинником у формуванні духовних цінностей у юного покоління українців.

Соціальне, емоційне та етичне спрямування (далі – СЕЕС) (духовно-моральне виховання) ґрунтується на положеннях Конституції України, законів «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства» [5; 7].

Особливо актуальним є питання формування духовного світу здобувачів освіти в структурі ЗЗСО, зокрема на предметах, курсах соціального, емоційного та етичного спрямування. Учителю необхідно обговорювати з учнями повсякденні правдиві новини, вчити критично мислити, надавати можливість ділитися своїм ставленням до подій, що відбуваються в Україні.

Введені з ініціативи Міністерства освіти і науки України до навчальних планів закладів загальної середньої освіти світські курси СЕЕС (духовно-морального спрямування) «Школа подружнього життя», «Етика», «Основи християнської етики» для учнів 1-11 класів, «Біблійна історія і християнська етика», «Християнська етика в українській культурі», «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5-6 класів, «Культура добросусідства», «Духовні і моральні основи здоров'я, безпеки і добробуту» для 7-9 класів, «Основа сім'ї» тощо – важливий ресурс навчання і виховання здобувачів освіти, громадян незалежної України.

На допомогу вчителю перелік модельних програм цих курсів та електронні версії підручників розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» [2; 4].

Викладання курсів духовно-морального спрямування може здійснюватися у 1-11 класах за рахунок годин варіативної складової за згодою батьків та за наявності підготовлених педагогічних кадрів і відповідної навчально-методичної бази.

Міністерством освіти і науки рекомендовано декілька програм, перелік яких розміщено

на сайті Державної наукової установи «Інституту модернізації змісту освіти». Учитель має право на вільний вибір навчальних програм [1].

Кількість годин на вивчення окремих навчальних предметів та інтегрованих курсів у типовому навчальному плані орієнтована на мінімальну кількість навчальних годин, визначену базовим навчальним планом базової середньої освіти [3].

Типовим навчальним планом визначено години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами, які можна перерозподіляти між різними освітніми галузями, ураховуючи особливості організації освітнього процесу в закладі освіти й індивідуальні освітні потреби здобувачів освіти; використовувати для вибіркового освітніх компонентів (курсів за вибором, факультативних курсів, міжгалузевих інтегрованих курсів), проектної діяльності, проведення індивідуальних консультацій і групових занять [8].

Години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами заклад освіти може використовувати для збільшення кількості годин на освітні компоненти (навчальні предмети/інтегровані курси) до максимальної кількості годин для відповідної освітньої галузі або перерозподіляти їх на вибіркові освітні компоненти та для проведення індивідуальних консультацій і групових занять [11].

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН №1120-24 від 09.08.2024) навчальне навантаження на тиждень для вивчення зазначених курсів СЕЕС передбачає 0,5 годин. Навчальні предмети та курси з навчальним навантаженням 0,5 години на тиждень рекомендовано вивчати впродовж одного семестру (бажано саме в першому семестрі, враховуючи адаптаційну спрямованість предмета) [8].

Крім того, педагогічна рада може прийняти рішення про перерозподіл годин між освітніми галузями, збільшивши кількість годин на вивчення вищезазначених курсів, а заклад освіти має затвердити освітню програму [2; 8].

Міністерством освіти і науки рекомендовано курси етичного спрямування «Основи християнської етики» (авторський колектив під керівництвом проф. Жуковського В.М.), що базуються на християнських цінностях. Програми курсів за вибором «Основи християнської етики» розроблені для 1-4 класів, для 5-6 класів, для 7-9 класів та для 10-11 класів.

Також варто розглянути навчальну програму «Основи християнської етики» для 1-11 класів (Сохань Г.С., Гусаков І.М., Гусак М.Є., Пономарьова М.С., Кушнір І.М.) [4].

На сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено програму курсу за вибором «Християнська етика в українській культурі» для закладів загальної середньої освіти [2].

Для належного виховання високоморальних громадян української держави пропонується навчальна програма для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти «Духовність і мораль в житті людини і суспільства». Вона спрямована на реалізацію ідей концепції Нової української школи і визначає орієнтовну послідовність досягнення зафіксованих у Державному стандарті базової середньої освіти обов'язкових, загальних і конкретних освітніх результатів. Методичний посібник для вчителя «Духовні і моральні основи в житті суспільства» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Сіданіч І., Рогова О., Сурело Є.) покликаний надати методичну й практичну допомогу вчителям курсів морального спрямування «Етика», «Культура добросусідства», «Духовність і мораль в житті людини і суспільства», духовного виховання «Основи християнської етики» тощо та допоможе вчителю методично правильно підготуватися до уроків, урізноманітнити та оптимізувати діяльність здобувачів освіти під час вивчення курсу «Духовність і мораль в житті суспільства» [11; 13].

Вищезазначені курси є дисциплінами духовно-морального, націєтворчого, світоглядного, характеротворчого, культурного, інтелектуального та освітньо-виховного спрямуван-

ня. Вони не є вченням віри, не містять релігійних обрядів, не ставлять за мету залучення до певної конфесії. Викладання предметів етичного спрямування на християнських цінностях передбачає виховання учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань інших людей; здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві, уміння застосовувати християнські етичні цінності в самостійному житті на прикладі біблійних і національних героїв.

Необхідно враховувати ситуацію, коли не всі діти відвідують зазначені курси. У такому випадку ці заняття повинні бути в розкладі першим або останнім уроком. Предмети духовно-морального спрямування слід викладати в тісній співпраці з батьками, інформувати батьківську громадськість про особливості християнської етики, давати їм можливість відвідувати уроки і позакласні заходи. Доречно враховувати при викладанні міжпредметні та міжгалузеві зв'язки. Зважаючи на актуальність педагогіки партнерства у сучасній шкільній реформі, доцільним є проведення у рамках виховних годин спілкування за участю учнів, їхніх батьків, педагогів та залученням соціальних педагогів, психологів [6; 8].

У навчальних програмах передбачена інтеграція навичок у різні навчальні предмети. Доцільно впроваджувати інтегровані заняття з курсів духовно-морального спрямування, трудового навчання, предметів художньо-естетичного циклу, які б включали, наприклад, виготовлення подарунків, писанок, вітальних листівок напередодні великих релігійних свят. Заклади освіти мають створювати власні освітні програми, враховуючи вимоги Державного стандарту та потреби учнів [10].

Інтегрований курс за вибором закладу освіти з урахуванням освітніх потреб учнівства може бути доповнений одним із курсів соціального, емоційного та етичного спрямування. Оскільки галузь є цілісною як за змістом, так і за очікуваними результатами навчання, зазначені курси мають бути взаємоузгодженими з інтегрованим курсом. У разі наявності однакових тем в обраних модельних навчальних програмах інтегрованого курсу і вибіркового курсу вчителів вносить відповідні зміни в навчальні програми так, щоб вони не дублювали одна одну [8].

За рішенням педагогічної ради заклад освіти може відмовитись від оцінювання навчальних досягнень учнівства з цих предметів. Програма може бути реалізована як у межах класно-урочної системи, так і з використанням інших форм освітньої діяльності (навчальні екскурсії, проекти, КТС тощо), а також в умовах дистанційного й змішаного освітнього процесу.

Для вдосконалення професійної майстерності педагогів з етичних курсів проводиться щорічний Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Учитель/вихователь року з предметів, курсів духовно-морального спрямування». Для дітей дошкільного віку, учнів та студентів пропонується Всеукраїнська олімпіада «Юні знавці Біблії» та «Знавці Біблії».

Під час викладання курсів, предметів духовного спрямування в освітніх закладах області рекомендується провести Тиждень духовності. Цей тиждень варто провести із застосуванням сучасних інноваційних педагогічних, виховних, психологічних методик.

У травні пропонується провести День Біблії, метою якого є морально-духовне зростання юного покоління. Це день вшанування книги книг. У рамках Дня Біблії варто відзначати учасників, призерів та переможців обласного та всеукраїнського конкурсів «Знавці Біблії» та «Юні знавці Біблії».

Важливо зберігати власну ідентичність, розвивати мережу шкільних музеїв, кабінетів українознавства, «Світлиць духовного сходження молоді», перетворювати їх на центри виховної роботи у школі та історико-краєзнавчі комплекси, використовувати як важливий засіб збереження української ідентичності.

На допомогу вчителю Європейським центром ім. Вергеланда спільно із Радою Європи впорядковано посібник «Дороговкази. Політика і практика вивчення релігій і нерелігійних

світоглядів в інтеркультурній освіті», мета якого – допомогти розробникам освітньої політики, освітнім закладам, а також іншим учасникам освітнього процесу втілити Рекомендації СМ/Рес(2008)12 Комітету Міністрів країн-членів Ради Європи з релігій і нерелігійних переконань у інтеркультурній освіті в житті – у конкретних державних, регіональних та місцевих контекстах [9].

Заслугує уваги створений в Україні мультимедійний підручник для ЗЗСО «Християнська етика: сходинки духовності» для 5 класів, який містить, інтерактивні завдання, що можна виконувати на уроці, вірші та твори морального змісту, відеофрагменти до уроків, поради дорослих, словничок, тести для самоперевірки тощо. Актуально використовувати передачі, мультфільми, фільми для дітей і дорослих духовно-морального змісту телерадіокомпанії «Глас».

Для налагодження ефективної взаємодії з батьками в освітньому процесі педагог може скористатися відповідною програмою й методичними рекомендаціями «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» наскрізного інтегрованого курсу [4].

Вдало використані інформаційні матеріали, посібники на уроках духовно-морального спрямування забезпечують утвердження духовності й моралі, людської гідності, милосердя й доброти, чесності та формують у здобувачів освіти активну громадянську позицію, патріотизм, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання, традицій, мови з урахуванням вікових особливостей учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
2. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». Модельні навчальні програми соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/sotsial-na-i-zdorov-iazberezhuval-na-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (затверджений постановою КМУ від 23.11.2011 №1392). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Електронні версії підручників. Сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://lib.imzo.gov.ua> (дата звернення: 19.05.2025).
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII (зі змінами від 23.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
6. Електронний ресурс «Цінності». URL: <https://tsinnosti.com/> (дата звернення: 18.05.2025).
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://cutt.ly/OXrduYl> (дата звернення: 28.05.2025).
8. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf> (дата звернення: 28.05.2025).
9. Посібник «Дороговкази. Політика і практика вивчення релігій і нерелігійних світоглядів в інтеркультурній освіті». URL: <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/posibnyky-rady-yevropy-z-prav-liudyny-ta-aktyvnoi-uchasti-dlia-molodi/dorogovkazi> (дата звернення: 20.05.2025).
10. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів

України від 14.12.2016 №988-р). URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs> (дата звернення: 20.05.2025).

11. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovazhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 28.05.2025).

12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 28.05.2025).

13. Духовність і мораль в житті людини і суспільства. 6 клас. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/86383/> (дата звернення: 20.05.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Освітня галузь «Фізична культура» має за мету гармонійний фізичний розвиток особистості учнів, підвищення функціональних можливостей організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом. Згідно з частиною четвертою статті 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» уроки з фізичної культури є обов'язковими і проводяться не менше трьох разів на тиждень, що відображається в навчальному плані закладу освіти для кожного класу. Години, передбачені для фізичної культури, не враховують під час визначення гранично допустимого навчального навантаження. Їх зазначають у розкладі уроків, який повинен враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також доцільне чергування протягом дня й тижня предметів природничого та гуманітарного циклів з уроками мистецтва, технологій і фізичної культури. **Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.**

Державний стандарт спонукає вчительство працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, у рамках якої заклад освіти максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [2].

Виконуючи завдання навчального предмета, учительство реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі «Фізична культура», зазначених в додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень формує власні психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання, систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ, усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення в процесі фізичного виховання [2].

Варто звернути увагу на те, що засоби фізичної культури не є основою для оцінювання освітніх досягнень. Пішли в минуле нормативи фізичної підготовленості, оцінки за техніку виконання елементів варіативних модулів.

Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 н.р. на рівні базової, профільної середньої освіти (5-11 класи) рекомендовані такі навчальні програми:

- 5-9 класи – модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 22.08.2024 року №1185 [4];

- 10-11 класи – навчальні програми «Фізична культура. 10-11 клас. Рівень стандарт» та «Фізична культура. 10-11 клас. Профільний рівень» для закладів загальної середньої освіти, затверджені наказом МОН України від 03.08.2022 №698 [8; 9].

На вибір учнів упродовж року для 5-6 класів запропоновано 12-16 варіативних модулів; а учні 7-9 класів мають опанувати 8-12 варіативних модулів. Для добору

варіативних модулів враховують наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров'я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах.

Вибір варіативних модулів учнями відбувається кожної чверті/триместру із 3-5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їхніми особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнів 5-6 класів визначають 3-4 варіативні модулі; для 7-9 класів визначають 2-3, які набрали найбільшу кількість уподобань учнівства [4].

У 5-8-х класах НУШ на уроках фізичної культури в освітніх закладах Чернівецької області активно впроваджуються варіативні модулі «Петанк», «Корфбол», «Флорбол», «Бадмінтон», «Фістбол», «Панна», «Доджбол», «Футзал», «Настільний теніс», «Рухливі ігри», «Дитяча легка атлетика», «Алтимат фрізбі», «Регбі-5», «Лакрос», «Cool Games», «Баскетбол 3х3», «Дзюдо», «Спортивне орієнтування», «Чирлідінг» та інші.

Під час уроку доцільно застосовувати **класну, групову, індивідуальну форми організації**, цілеспрямовану розмаїтість структури і форм проведення уроку, практико-орієнтовані завдання, раціональні форми зворотного зв'язку «учитель – учень», відсутність шаблону, високу моторну щільність уроку (без невиправданих пауз і витрачання надмірного часу на пояснення тощо), економію часу.

Відповідно до Інструкції про **розподіл учнів на групи** для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 за №518/674, учні та учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини [7]. Учні та учениці, які за станом здоров'я віднесені до **підготовчої** медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. **Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.** Учні та учениці, які за станом здоров'я віднесені до **спеціальної** медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Оцінювання на уроках фізичної культури має бути зорієнтованим на очікувані результати навчання, передбачені навчальною програмою, а також на оцінювання рівня сформованості компетентностей учнівства.

Основною ланкою в системі оцінювання результатів навчання з фізичної культури є **поточний контроль**, який проводять систематично з метою встановлення рівнів опанування навчального матеріалу та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання. Основна функція поточного контролю – навчальна.

Семестрове оцінювання в 5-8 класах здійснюють за результатами контролю груп загальних результатів Державного стандарту базової середньої освіти, відображених у свідоцтві досягнень, відповідно до критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093) [1].

Оцінку за семестр ставлять за результатами поточного (формульованого) оцінювання та контролю загальних результатів. Річне оцінювання здійснюють на підставі загальних оцінок результатів навчання за I та II семестри.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють відповідно до індивідуальної програми розвитку, де зазначено труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, що можуть впливати на ефективність застосування певних форм оцінювання.

Вибір форм оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюють індивідуально з обов'язковим урахуванням їхніх можливостей функціонування, життєдіяльності та здоров'я.

Під час оцінювання рівня сформованості компетентностей учнівства з особливими освітніми потребами вилучають ті складники (знання, уміння, види діяльності та інше), опанування якими є утрудненим або неможливим для учня/учениці з огляду на труднощі функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Оцінка в балах від 1 до 12 виставляється відповідно до галузевих критеріїв з фізичної культури за трьома групами:

- Група 1. Формування психічної та соціально-психологічної сфер засобами фізичного виховання;

- Група 2. Систематичні заняття фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ;

- Група 3. Усвідомлення значення фізичної/рухової активності для підтримування стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Під час проведення онлайн-уроків фізичної культури рекомендується залучати учнів і учениць до здорового способу життя, організації на уроках фізкультури нових видів спорту [10]. Міністерство цифрової трансформації створило для учнів і учениць освітній серіал із фізичної культури, що складається з 12 відеоуроків по 3-6 хвилин. Темі уроків фізкультури охоплюють присідання та випади, планку, згинання, біг на одному місці, йогу, стрибки, прес, набивання м'яча та багато іншого [16]. Також відеоуроки та тренування доступні на YouTube-каналі «JuniorS» [12].

Самостійні заняття

Ранкова гігієнічна гімнастика є частиною розпорядку дня в ранковий час після пробудження від сну. У комплекс варто додавати вправи для всіх груп м'язів, вправи на гнучкість і дихальні вправи. Не рекомендовано виконувати вправи статичного характеру, зі значними обтяженнями, на витривалість (наприклад, тривалий біг до втоми). Під час складання комплексів та їхнього виконання рекомендовано фізичне навантаження на організм підвищувати поступово, з максимумом у середині чи в другій половині комплексу.

Фізкультурно-оздоровча діяльність

Наприкінці кожної чверті в освітньому закладі проводять **фізкультурно-оздоровчі масові заходи** (ігри, змагання, челенджі, квести, флешмоби, наприклад, «Пліч-о-пліч всеукраїнські шкільні ліги», «Ліги здорової України», «Активні парки – локації здорової України», «Грай за рівність» тощо), які охоплюють усіх учнів і спрямовані на закріплення й удосконалення вивчених варіативних модулів. Частину фізкультурно-оздоровчих заходів можна проводити в режимі уроку з фізичної культури. Доцільно до проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів долучати батьків (інших членів родини) як учасників і глядачів. Фізкультурно-оздоровча діяльність учнів та учениць є важливим чинником формування їхніх компетентностей, підвищення мотивації до занять фізичною активністю.

З метою зацікавлення молоді фізичною культурою в Україні стартувала ініціатива Президента на підтримку учнівського спорту «Пліч-о-пліч всеукраїнські шкільні ліги». Проект реалізовано і на теренах Чернівецької області, оскільки він є загальнонаціональною платформою для учнів шкіл, яка об'єднує їх у різних видах спорту, сприяє фізичному розвитку та спортивній активності, підтримці здорового способу життя та популяризації спорту серед шкільної молоді [11]. Учителі фізичної культури спільно з педагогічними колективами долучені до впровадження дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

З метою методичної та практичної допомоги вчителю фізичної культури працюють інформаційні ресурси:

- сторінка на сайті Інституту модернізації змісту освіти «Освітня галузь «Фізична куль-

тура»: поради, документи, досвід роботи» [13];

- відео всеукраїнських семінарів та вебінарів марафону освітніх практик для вчителів і фахівців фізичної культури Нової української школи [15].

Рекомендуємо вчителям популяризувати серед батьківської громадськості електронний збірник «Оцінювання в НУШ: путівник для батьків». Батьки повинні розуміти те, що оцінювання спрямоване на підтримку й розвиток, а не контроль [17].

Радимо вчителям фізичної культури області вивчати досвід роботи Миколи Ніги, учителя фізичної культури Чернівецької гімназії №15. Його розробки відповідають сучасним вимогам нормативних документів щодо фізичного виховання дітей та молоді та мають практичне значення для вчителів у плані освоєння й упровадження нових варіативних модулів в освітній процес НУШ [18].

Заслужовує на увагу і досвід учителя фізичної культури Хотинського опорного академічного ліцею, локального тренера НУШ Олександра Семеннікова [19].

Список використаних джерел та літератури

1. Наказ Міністерства освіти і науки України №1093 від 02.08.2024 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92715/ (дата звернення: 16.06.2025).

2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 16.06.2025).

3. Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм для 5-9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/03/25/metod.pdf> (дата звернення: 16.06.2025).

4. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Баженов Є.В., Бідний М.В., Ребрина А.А., Данільченко В.О., Коломоєць Г.А., Дутчак М.В.). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/fizkult-5-9-kl-bazhenkov-ta-in-22-08-2024.pdf> (дата звернення: 16.06.2025).

5. Навчальні програми для учнів 5-11 класів. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/navchal-ni-prohramy> (дата звернення: 16.06.2025).

6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40864/> (дата звернення: 16.06.2025).

7. Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затверджена наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 за №518/674. URL: <https://bit.ly/3D1VJGA> (дата звернення: 16.06.2025).

8. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура. 10-11 класи. Рівень стандарту», затверджена наказом МОН України від 03.08.2022 №698. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

9. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура. 10-11 класи. Профільний рівень», затверджена наказом МОН України від 03.08.2022 №698. URL: <https://bit.ly/3QqS6Tf> (дата звернення: 11.06.2025).

10. Вдосконалення дистанційних уроків фізичної культури. URL: <https://bit.ly/3wZGytJ> (дата звернення: 11.06.2025).

11. Проєкт «Пліч-о-пліч всеукраїнські шкільні ліги». URL: <https://scl.gov.ua/pro-proiekt/pro-proiekt-1> (дата звернення: 16.06.2025).

12. YouTube-канал «JuniorS». URL: <https://www.youtube.com/c/JuniorZUA> (дата звер-

нення: 11.06.2025).

13. Освітня галузь «Фізична культура»: поради, документи, досвід роботи. URL: <https://imzo.gov.ua/osvitnia-haluz-fizychna-kul-tura-porady-dokumenty-dosvid-roboty/> (дата звернення: 16.06.2025).

14. Оперативна інформація про освітні та інші події для вчителів. URL: <https://osvita.ua/school/> (дата звернення: 11.06.2025).

15. Відео всеукраїнських семінарів та вебінарів марафону освітніх практик для вчителів і фахівців фізичної культури. URL: https://www.youtube.com/channel/UC_0dwzYz4CZdsP_UCKzd2nA (дата звернення: 11.06.2025).

16. Діджитал-фізкультура для учнів за участю зірок спорту. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital-fizra?fbclid=iwar08iqbhaqv7_wrbwtww9tdmq_dagptvm9dj1kl97_qm7lkcjvntthove (дата звернення: 11.06.2025).

17. Оцінювання в НУШ: путівник для батьків. Київ, 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/05/28/putivnyk-z-otsinyuvannya-v-nush-2025.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

18. Відеоматеріали з досвіду роботи Миколи Ніги. Інноваційний урок. URL: <https://youtu.be/-T6buURa5lU>. Урок з футболу. URL: https://youtu.be/CGPS_Td25Gs (дата звернення: 11.06.2025).

19. Відеоматеріали з досвіду роботи Олександра Семеннікова. URL: <https://youtu.be/0k-oCFKU0jk?feature=shared> (дата звернення: 11.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, та інших нормативних документів.

Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65), захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Зважаючи на це, а також тривалу збройну агресію російської федерації проти України, постала необхідність оновити підходи до формування стійкої української громадянської ідентичності, розвитку громадянських компетентностей, а також виховання учнів як відповідальних громадян України, які обізнані щодо дій, необхідних для гарантування власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу, та мають високий рівень оборонної свідомості [2; 7; 8].

Відповідно до розпорядження Чернівецької ОВА від 06.09.2024 №942-р «Про затвердження переліку осередків викладання навчального предмета «Захист України» в закладах освіти Чернівецької області» та на виконання наказу ДОН Чернівецької ОВА від 20.09.2024 №293 «Про реалізацію інноваційного освітнього проекту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України» у Чернівецькій області» здійснюється реалізація плану заходів інноваційного освітнього проекту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»» на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» Чернівецької області впродовж вересня 2024 – серпня 2026 років.

Для цього було внесено зміни в законодавство України щодо початкової загально-військової підготовки. Ці зміни передбачають перехід від допризовної підготовки юнаків до початкової загальновійськової підготовки. Ця підготовка є обов'язковою для всіх громадян і громадянок та відбуватиметься за єдиною програмою, таким чином забезпечуючи дотримання рівних прав і можливостей учнів та учениць під час вивчення навчального предмета «Захист України». Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» початкова загальновійськова підготовка громадян України здійснюється

з метою формування у громадян первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України [5; 6; 8; 9].

Початкова загальновійськова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання [2; 7; 8].

Під час організації та проведення початкової підготовки забороняється будь-яка дискримінація, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав здобувачів освіти залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, стану здоров'я чи наявності інвалідності. Заходи, спрямовані на військово-патріотичне виховання, організовують та проводять відповідно до планів заходів з утвердження української національної та громадянської ідентичності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади освіти. У 2024 році МОН України, щоб забезпечити реалізацію завдання щодо якісної початкової загальновійськової підготовки та формування стійкої громадянської ідентичності, розпочало оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України» [2; 5; 7; 8; 9].

У межах зазначеного оновлення було розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, запропоновано новий підхід до викладання зазначеного предмета та виділено кошти на формування відповідного навчального простору. Ця програма була розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 №1/6787-24). Наказом МОН України від 08.08.2024 №1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України». Викладання за цією програмою реалізується в рамках інноваційного освітнього проекту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»». Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 20.06.2025 №890) у 2025/2026 навчальному році на вивчення предмета «Захист України» в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти типовим навчальним планом на рівні стандарту передбачено 2 години на тиждень. Предмет «Захист України» належить до освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» [13].

На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень. Заклади освіти, які долучилися до освітнього проекту «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»», здійснюють викладання відповідно до модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти [2].

Заклади, що не долучилися до освітнього проекту, здійснюють навчання за програмами «Захист України. Рівень стандарту» та «Захист України. Профільний рівень» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. Зважаючи на стислі терміни, у які відбувалася розробка та затвердження нової модельної навчальної програми, навчально-методичне забезпечення в рамках освітнього проекту перебуває на стадії розробки. Для зручності роботи педагогічних працівників додатково листами МОН України будуть надані методичні та навчальні матеріали [2].

Суттєвою загальною рисою модельних навчальних програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їхнє вивчення), учительство здійснює самостійно. Метою навчального предмета «Захист України» є формування національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувачів та здобувачок профільної середньої освіти, здатності виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів та готовності до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України [2; 7; 8].

Відповідно до поставленої мети окреслено такі комплексні освітні та виховні завдання [2; 7; 8]:

- ознайомлення здобувачів і здобувачок освіти з основними принципами громадянської активності та оборонної свідомості як складової стратегії захисту національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України;

- розвиток умінь здобувачів і здобувачок освіти, спрямованих на готовність до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України;

- розвиток командної взаємодії, лідерства та самозарадності здобувачів і здобувачок освіти в природному, соціальному, техногенному та віртуальному середовищах в умовах негативних зовнішніх впливів;

- формування вмінь, прогнозування наслідків своїх дій для безпеки, здоров'я і добробуту в умовах невизначеності; розвиток умінь відстоювання власної української національної та громадянської ідентичності, інтересів українського суспільства, протидії проявам тиску, неповаги і приниження;

- формування схильності до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм;

- навчання надання необхідної домедичної допомоги собі та/або іншим особам; формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я, відстежувати власний поступ; навчання діяти ефективно (самостійно та в групі) для досягнення успіху при відстоюванні власної української національної та громадянської ідентичності;

- формування у здобувачів і здобувачок освіти підприємливості та етичної поведінки на основі суспільно-державних (національних) цінностей України для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та українського суспільства;

- розвиток вміння планувати різні варіанти освітньо-професійного шляху на основі балансу власних ресурсів і цінностей, інформації щодо ринку праці, аналізуючи наслідки своїх рішень, зокрема в системі Сил оборони України та на підприємствах оборонної галузі [2; 7; 8].

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинне здійснюватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [2; 7; 8]. Зокрема це можна реалізувати через знайомство учнів та учениць із історіями захисників і захисниць України, що реалізують свій оборонний талент у різних підрозділах Сил оборони, а також аналіз військових операцій та ходу сучасної війни, що веде російська федерація проти України.

З урахуванням зазначеного, вимог модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» та освітнього проєкту «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»», необхідності створення навчального простору, забезпеченого, зокрема, необхідним обладнанням, та сучасного запиту учнів та учениць на практичні навички вивчення предмета «Захист України» має здійснюватися на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» у закладах освіти [2; 3].

Під час організації освітнього процесу варто зосередити увагу саме на практичному складнику предмета (до 80%), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перечитуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацюванні навичок стройової підготовки тощо [2; 3].

Безпосередню організацію та проведення заходів з початкової підготовки покладено на заклади освіти, де створено осередки. Керівник закладу освіти відповідальний за організацію та стан початкової підготовки, військово-патріотичного виховання, удосконалення матеріально-технічної бази, створення безпечних умов навчання [2; 3].

Викладання навчального предмета «Захист України» забезпечується педагогічними працівниками, які входять до штату (штатного розпису) закладу освіти, де створено осередок. Вони є відповідальними за проведення заходів з початкової підготовки здобувачів освіти, облік, зберігання, технічний стан та видачу засобів навчання й обладнання, додержання встановлених правил і запобіжних заходів під час організації освітнього процесу. На посади педагогічних працівників для викладання «Захисту України» залучають осіб, які мають вищу освіту та/або відповідну професійну кваліфікацію, насамперед звільнених з військової служби, ветеранів війни [2; 3].

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки і оборони за погодженням з їхніми керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

Для стимулювання пізнавальної активності учнівства, його дієвої самостійної діяльності під час уроків рекомендуємо застосовувати тренінгові формати роботи, а також розширювати діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, які максимально наближають освітній процес до реального життя та забезпечують практичну спрямованість навчання. Для цього застосовують вправи і завдання до них, що створюють передумови для співпраці, активної участі учнів у процесі навчання; завдання, що спонукають до діалогу, висловлювання власних думок, міркувань, позицій, способів розв'язання проблеми; завдання творчого характеру, при розв'язанні яких учні виявляють ініціативу, самостійність, мають право вибору та власної аргументації; завдання, що спонукають до обміну думками, враженнями, включають спеціально сконструйовані ситуації вибору та моделювання життєвих ситуацій.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо кількість уроків, передбачених навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі осередку в межах 1-2 навчальних днів на місяць. Відпрацювання практичних навичок у межах вивчення предмета може відбуватися під час навчання в осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів [2; 3].

Рекомендуємо організовувати навчально-польові збори за умови їхнього проведення у 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їхнього проведення визначається закладом освіти, де створено осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ре-

курсних центрів, центрів підготовки населення до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до релігійних організацій, що діють згідно з законодавством України, та віровчення яких не допускає користування зброєю або має інші обмеження, що поширюються на відпрацювання практичних навичок, передбачених програмою навчального предмета «Захист України», вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за поданою особистою письмовою заявою батьків (законних представників) [2; 3].

Заклади, що не долучилися до освітнього проекту «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»» та використовують програми «Захист України. Рівень стандарту» та «Захист України. Профільний рівень» для 10-11 класів, здійснюють навчання на базі закладів освіти відповідно до навчального плану закладу та можуть проводити заняття: 10 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.); 11 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.) з урахуванням інструктивно-методичних матеріалів щодо викладання в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році навчального предмета «Захист України» [2; 3].

З огляду на згадані вище зміни в законодавстві, які забороняють дискримінацію, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, закладам освіти, що не долучилися до освітнього проекту, під час здійснення початкової загальновійськової підготовки рекомендовано враховувати зазначене під час викладання навчального предмета «Захист України».

Основною організаційною формою вивчення предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти всіх типів є навчально-практичні заняття, які проводить учитель/вчителька згідно з календарним плануванням за тематичними планами, складеними відповідно до навчальної програми/модельної навчальної програми [2; 3].

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя/вчительки та здобувачів освіти. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активних рух, переміщення та пересування предметів, рекомендовано заохочувати учнівство носити зручний одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Істотного значення набуває рівень відповідної підготовки вчительства, яке могло б якісно викладати навчальний предмет із урахуванням оновлених підходів. Педагогічні працівники мають систематично підвищувати свій професійний рівень під час навчання на курсах підвищення кваліфікації, навчально-методичних зборів та самостійно.

Рекомендовано всім педагогічним працівникам пройти підвищення кваліфікації за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом МОН України від 16.08.2024 року №1151.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їхньою чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами. Обов'язковими є інструкції з безпеки для учнівства, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять. Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнівства, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома учнів та учениць. Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на вчителів навчального предмета «Захист України» [2; 3].

Пропонуємо для викладання навчального предмета «Захист України» використовувати

ти такі інтернет-ресурси:

- навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів»: <https://eoreplatform.web.app/dashboard>;
- проєкт #вбезпеці від EdEra: <https://safe.ed-era.com/>;
- G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву: <https://sprotyvg7.com.ua/>;
- ТССС: <https://tccc.org.ua/>;
- усе про мінну безпеку: <https://bezpeka.info>;
- електронна військова бібліотека: <https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>;
- курс тактичної медицини СБУ (протокол ТССС, алгоритми MARCH та PAWS): https://youtube.com/playlist?list=PLWhDP0v1o10G4jLUB9meDOuIn5X7G4s6T&si=KBEN7_7_U4jhbpk9;
- курс «Застосування технологій в умовах війни», створений у межах проєкту «Victory Drones» за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/technology-in-wartime/> (курс закритий для загального доступу, для отримання доступу потрібно писати на пошту muro.verde@dignitas.fund);
- «Інженер БПЛА. Базовий курс» (цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки/ремонт, а також теорія: основи аеродинаміки, метеорології тощо): <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/drone-engineering-intro/>;
- інженерний курс «Народний FPV», присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо): <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/fpv-engineering/>;
- відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн-симуляторів: <https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/>;
- сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні: <https://blogs.icrc.org/ua/>;
- курс «Історія українського громадянського суспільства»: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about>;
- курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності»: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about>;
- онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості «Академія стійкості»: <https://resilience.k-s.org.ua/>;
- психологічна допомога під час війни: https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html;
- курс «Демократія vs Авторитаризм»: <https://maibutni.com.ua/democracyvsauthoritarianism/>.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/ (дата звернення: 06.06.2025).
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 №1.1/15776-24. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/930/93015/Zachyst_Ukrayiny_1_pdf (дата звернення: 06.06.2025).
3. Наказ ДОН Чернівецької ОВА від 20.09.2024 №293 «Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України» у Чернівецькій області». URL: <http://doncv.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/293.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.06.2025).

5. Закон України «Про повну загальну середню освіту», редакція від 27.05.2022 №2208-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
6. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», редакція від 10.05.2025 №2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
7. Закон України «Про національну безпеку України», редакція від 09.08.2024 №2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
8. Закон України «Про оборону України», редакція від 05.01.2025 №1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
9. Закон України «Про основи національного спротиву», редакція від 16.05.2025 №1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
10. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 №2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.06.2025).
12. Розпорядження Чернівецької ОВА від 6.09.2024 №942-р «Про затвердження переліку осередків викладання навчального предмета «Захист України» в закладах освіти Чернівецької області». URL: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/uploads/public/66e/2ea/8fc/66e2ea8fc384e427744792.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
13. Наказ МОН від 20.06.2025 року №890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-iii-stupenia> (дата звернення: 21.06.2025).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В 5-11 КЛАСАХ У 2025/2026 Н.Р.

Мистецька освітня галузь – це одна з освітніх галузей Державного стандарту базової середньої освіти, що спрямована на формування в учнів естетичних смаків, креативного мислення, емоційної чутливості, умінь сприймати, аналізувати, створювати та інтерпретувати художні образи в різних видах мистецтва.

Відповідно у 2025/2026 н.р. продовжується впровадження Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБО), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898, в якому окреслено мету, вимоги до результатів навчання здобувачів освіти на кожному циклі навчання в межах освітньої галузі, зокрема, мистецької освітньої галузі та модельними навчальними програмами з навчальних предметів та інтегрованих курсів. Документи розміщені на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [1]. Типова освітня програма (наказ МОН від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120), що реалізує стандарт освіти відповідно до Концепції на період до 2029 року, є основою для навчання учні 5-8-х класів (базове предметне навчання) усіх закладів загальної середньої освіти України [11].

Метою мистецької освітньої галузі, визначеною у Державному стандарті, є забезпечення всебічного розвитку успішної особистості учня через освоєння мистецьких здобутків людства. Вона також передбачає усвідомлення національної ідентичності в контексті міжкультурної комунікації, формування необхідних компетентностей для художньо-творчого самовираження, розкриття креативного потенціалу та активну участь у культурних процесах України.

Одним із ключових орієнтирів Нової української школи залишається компетентнісний підхід. У мистецькій галузі це передбачає не лише засвоєння знань про мистецтво, а й розвиток творчих здібностей, умінь аналізувати мистецькі твори, формувати власне естетичне ставлення до навколишнього світу.

До пріоритетів належать також інтеграція різних видів мистецтва, міжпредметні зв'язки (з історією, літературою, етикою), впровадження діяльнісного підходу, ширше використання цифрових ресурсів, стимулювання самостійної та групової творчої діяльності учнів [5].

Реалізація інтегрованого підходу у викладанні мистецтва є ефективним інструментом для формування цілісного художнього світогляду учнів, зміцнення міжпредметних зв'язків та наближення мистецтва до реального життя. Такий підхід дозволяє усвідомити взаємозв'язок різних видів мистецтва між собою, а також їхній тісний зв'язок із культурою, історією, мовою та суспільством.

На уроках мистецтва інтеграція виявляється в гармонійній співпраці різних художніх напрямів, що сприяє не лише глибшому осмисленню світової і національної мистецької спадщини, але й формуванню уявлення про світ як єдиний цілісний простір. Головна мета такого підходу полягає у стимулюванні інтересу учнів до мистецтва, усвідомленні його місця в повсякденному житті та натхненні на створення власних творчих проєктів.

Проєктні форми навчання та дослідницька діяльність виступають важливими інстру-

ментами впровадження діяльнісного підходу у викладанні мистецтва. Вони сприяють активній участі учнів в освітньому процесі, заохочують ініціативність, розвивають критичне мислення і забезпечують умови для творчого самовираження кожного учня та учениці [5].

Мистецьку освітню галузь реалізують такі **модельні навчальні програми**:

- для **учнів 5-6 класів** (адаптаційний цикл) – 4 модельні навчальні програми та міжгалузевий інтегрований курс «Драматургія і театр»:

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Комаровська О.А., Лемешева Н.А.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кондратова Л.Г.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л.М., Просіна О.В.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О.М., Комаровська О.А., Кізілова Г.О., Лемешева Н.А., Лобова О.В., Назар Л.Й., Чужинова І.Ю., Шулько О.А.) [5];

- модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 5-6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (Старагіна І.П., Чужинова І.Ю., Івасюк О.М.) [6];

- для **учнів 7-8 класів** (та пілотні 9-і класи) (другий цикл базової середньої освіти) – 4 модельні навчальні програми та міжгалузевий інтегрований курс «Драматургія і театр»:

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гайдамака О.В., Лемешева Н.А.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кондратова Л.Г.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О.М., Комаровська О.А., Власова В.Г., Гринишина Л.М., Кізілова Г.О., Лобова О.В., Назар Л.Й.);

- модельна навчальна програма «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л.М.) [5];

- модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Івасюк О.М., Матусяк А., Бакула Б.) [6].

Модельні навчальні програми «Мистецтво» для 7-9 класів забезпечують наступність між модельними програмами для 5-6 класів та гнучкий перехід учнів від адаптаційного періоду до базового предметного навчання. Програми розроблені на основі Державного стандарту базової середньої освіти, де визначено мету мистецької освітньої галузі – цілісний розвиток особистості учня у процесі опанування мистецьких надбань людства, усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації, формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження, розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні [1; 2].

У другому циклі (базове предметне навчання) домінантність музичного та образотворчого компонентів змісту зберігається, однак активніше репрезентовані поширені в культурі сучасності аудіовізуальні явища.

У 7-8-х класах (9-х) універсальною суперпозицією інтеграції змісту обрано категорію «стилі мистецтва», які історично склалися впродовж епох. У процесі їхнього опанування пріоритетними стають такі види діяльності, як інтерпретація художніх творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і колективних проєктів, поглиблюються знання термінології (мистецтвознавча й культурологічна пропедевтика), здійснюються професійно-орієнтаційні випробування.

Упродовж усього періоду навчання мистецтву основний акцент робиться не на окремих фактах, таких, як персоналії митців чи конкретні художні твори, вибір яких залишається виключно в компетенції вчителів, а увага зосереджена на фундаментальних мистецьких узагальненнях. Структурування змісту реалізується за концентрично-спіралевидним принципом, а на окремих етапах – за лінійним.

Запропонована система тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво» для 7-8 класів є гнучкою: вчитель може змінювати порядок та обсяг тем залежно від потреб і можливостей конкретного закладу освіти, а також з урахуванням кадрових ресурсів.

Модельна навчальна програма міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр» охоплює результати навчання двох освітніх галузей: мовно-літературної та мистецької. Відповідно міжгалузевий інтегрований курс може впроваджуватися в закладі освіти одночасно з інтегрованим курсом «Мистецтво», а не замість нього, для поглиблення і поширення внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків, більш детального ознайомлення учнів з одним із видів мистецтва – театрального. Тому в навчальному плані закладу освіти не рекомендовано замінювати інтегрований курс «Мистецтво» міжгалузевим інтегрованим курсом «Драматургія і театр» [6].

Наголошуємо, що в модельних та навчальних програмах передбачено творчий вибір учителем художнього змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального мистецького матеріалу. Вчитель самостійно визначає обсяг годин на вивчення окремої теми програми, за необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їхньої високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, враховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Учителям інтегрованого курсу «Мистецтво» під час проведення уроків варто пам'ятати, що мистецтво відіграє значну роль у формуванні в учнів почуття патріотизму й гордості за рідну землю та країну, у якій ми живемо. Тому важливо підходити до розкриття змісту мистецьких творів, особливо українських, саме із цієї перспективи. Шедеври нашого народу створювались у різні періоди історичного та культурного розвитку держави й цивілізації. Українське мистецтво має багату спадщину, якою можна пишатися.

У період воєнної агресії і трагедії, які так болісно переживає населення України, вважаємо за необхідне **вилучити з використання в освітньому процесі твори російських, а також білоруських митців** (через позицію Білорусі щодо російського вторгнення в Україну). Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів з творами українських, у тому числі регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв та традицій українського народу.

Наголошуємо, що згідно з оновленою Типовою освітньою програмою для 5-9 класів, затвердженою наказом МОН №1120 від 09.08.2024, заклади освіти мають можливість гнучко формувати навчальні плани, враховуючи мінімальну та максимальну кількість годин для кожної освітньої галузі [11].

Для учнів **5-7-х класів** вивчення предмета «Мистецтво» доцільно передбачити в обсязі **2 годин** на тиждень, що становить **70 годин на рік**. З урахуванням того, що програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного і образотворчого, цей курс може викладати як **один**, так і **два вчителі** (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва). У разі викладання двома вчителями у навчальній програмі закладу освіти виокремлюються дві складові: «**Мистецтво: музичне мистецтво**» (**1 година на тиждень**), «**Мистецтво: образотворче мистецтво**» (**1 година на тиждень**).

Для учнів **8 класу** стандартним навантаженням є **1 година на тиждень**, що становить **35 годин на рік**, а викладає предмет **один вчитель** [11]. У 8-му класі курс мистецтва має предметну спрямованість. Він поглиблює знання, здобуті учнями в адаптаційному (5-6 класи) та предметному (7 клас) циклах, розширює уявлення про жанри, художню мову різних видів мистецтва, ознайомлює зі стильовими напрямками від античності до реалізму. Особлива увага надається усвідомленню ролі мистецтва в культурі, суспільстві та формуванні особистісної ідентичності.

Звертаємо увагу на те, що необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту і результатів навчання з різних видів мистецтва. Відповідно необхідною умовою є упровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» **протягом усього навчального року, не виокремлюючи його складові (музичну, образотворчу) в окремі навчальні періоди (семестри).**

Також наголошуємо на тому, що уроки інтегрованого курсу «Мистецтво мають базуватися на засадах сучасної педагогіки партнерства»: співпраці, співтворчості всіх учасників освітнього процесу, що передбачає використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій у контексті мистецької діяльності; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки та самопізнання.

Рівень досягнення результатів навчання в мистецькій освітній галузі встановлюється через:

- вияв обізнаності учня у сфері мистецтва;
- демонстрацію учнями практичних умінь у галузі мистецтва;
- виявлення учнями естетичного ставлення – емоційного, оцінного, критичного – до творів мистецтва, різних мистецьких явищ повсякдення, власної творчості та творчості інших.

Саме тому **оцінювання результатів навчання** в мистецькій освітній галузі визначено за критеріями: **пізнання та аналіз, інтерпретація творів мистецтва; практична мистецька діяльність; емоційне ставлення до мистецтва**, показники яких узгоджено з результатами навчання Державного стандарту базової середньої освіти [1; 2].

Формування й удосконалення вмінь, необхідних для досягнення очікуваних результатів навчання у 5-8 класах, які визначені в кожній модельній навчальній програмі, передбачає поступове підвищення рівня самостійності учнів в опануванні змісту, зокрема під час різних навчальних дій. На кожному етапі навчання вчитель самотужки попередньо визначає доцільний рівень самостійності здобувачів освіти, зваживши на їхні індивідуальні особливості, обсяг і зміст навчального матеріалу. А під час уроків у разі потреби оперативно корегує цей рівень з огляду на реальну ситуацію: додатково усно радить, пропонує, ставить навідні запитання, наводить подібні приклади, підбадьорює, заохочує, тобто поціновує здобутки й здійснює **формувальне** оцінювання. Цей вид оцінювання дає змогу дійти висновку щодо особистісного розвитку учня, відстежити його навчальний поступ, процес здобуття навчального досвіду як основи компетентності. Тобто результати формувального оцінювання свідчать про опанування здобувачем освіти певних умінь і навичок. Не менш важливим видом формувального оцінювання є самооцінювання здобувача освіти.

Результати формувального оцінювання відображають реальний учнівський навчальний досвід і можуть бути зафіксовані через спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю, приклади учнівських робіт, портфоліо навчальних досягнень тощо [11; 12; 13].

Підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого учнем з результатами, визначеними для певного класу згідно з ДСБО та модельною навчальною програмою. У підсумковому оцінюванні суб'єктом оцінювання є вчитель.

Тематичне оцінювання – це фіксація проміжного контролю всіх видів діяльності учня, виконаних упродовж певного періоду, визначеного модельною навчальною програмою (тема, розділ) чи його частини.

Семестрове оцінювання з мистецтва в 7 класі передбачає оцінювання за групами результатів і загальну оцінку результатів навчання. Здійснюють семестрове оцінювання, узявши до уваги різні види навчальної діяльності протягом семестру й динаміку особистих навчальних досягнень учня.

Для підвищення ефективності навчання й об'єктивності оцінювання навчальних результатів радимо:

1) чітко формулювати зрозумілі для учнів очікувані результати навчання (за групами результатів і за критеріями їхнього оцінювання);

2) наводити приклади завдань і видів діяльності з аналізом за критеріями оцінювання результатів виконання;

3) оперативно й доступно надавати учням зворотний зв'язок щодо досягнення ними очікуваних результатів навчання;

4) вчасно коригувати процес навчання для досягнення його очікуваних результатів [11; 12; 13].

Наголошуємо, що у додатку 20 до Державного стандарту в мистецькій освітній галузі **загальні результати навчання** об'єднані у **4 групи**, однак **галузеві критерії** містять **3 групи результатів**. Група результатів «Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації» в критеріях була імплементована в три групи: 1) пізнання мистецтва; 2) художньо-творча діяльність, мистецька комунікація; 3) емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення. Тобто той чи інший результат навчання (вміння), що виявляє учень в межах запропонованої діяльності на уроці, та рівень його сформованості вчитель може оцінити за відповідними критеріями.

Уміння аналізувати твори мистецтва (опис особливостей мови різних видів мистецтва, використання мистецької термінології, порівняння образів тощо) оцінюємо за **критеріями Групи 1 (знаннявий)**. За цим же критерієм оцінюємо і можливості учнівства до пошуку й аналізу мистецької інформації у цифровому середовищі.

Виконання практично-творчих завдань в образотворчому, музичному, інших видах мистецтва (завдання в графічних, живописних, пластичних художніх техніках, створення зображень під час експерименту з кольорами, лініями, формами тощо; спів, музикування, імпровізації, інсценізації, фільмування тощо) оцінюємо за **критерієм Групи 2 (діяльнісний)**. За цим же критерієм оцінюємо створення мистецьких продуктів за допомогою цифрових інструментів.

Уміння визначати та описувати емоції (власні та втілені у мистецтві), висловлювати ціннісні ставлення, критичні судження, зокрема до творів мистецтва/мистецьких образів, оцінюємо за **критерієм Групи 3 (ціннісний)** [13].

Серед інструментів, що використовуються для діагностувальної та оцінювальної діяльності, можна виділити чеклисти, бланки для оцінювання, самооцінювання та рубрики. Мистецька рубрика є засобом оцінювання, який встановлює чіткі критерії для аналізу та оцінки роботи учня.

Учителі мають академічну свободу у виборі форматів проведення підсумкових завдань. Сьогодні доступний широкий вибір варіантів таких завдань, однак їхнім основним принципом має бути відповідність вимогам до оцінювання груп навчальних результатів відповідно до встановлених положень.

Під час підготовки підсумкової роботи важливо інтегрувати різні види діяльності учнів у процесі її виконання. Для оцінювання результатів навчання за першою групою критеріїв доцільно використовувати тестові завдання різного формату (з одним або кількома варіанта-

ми відповідей, на співставлення, узагальнення та систематизацію тощо). Критерії другої групи зосереджені на практичних завданнях, пов'язаних із художньо-практичною діяльністю, зокрема в таких галузях, як музичне чи образотворче мистецтво. Оцінювання досягнень за третьою групою критеріїв, яка акцентує увагу на ціннісному ставленні до мистецтва та емоційній складовій, найкраще здійснювати через завдання відкритого типу, обговорення та в деяких випадках тести [11; 12; 13].

Мистецька освіта в **старшій школі (10-11-і класи)** має на меті розвиток індивідуального стилю учнів, поглиблення розуміння мистецтва як форми суспільного й особистісного самовираження. Основні акценти – розширення світогляду через вивчення мистецтва різних епох, стилів і культур, формування вміння висловлювати власні мистецькі судження, підготовка до творчих професій або культурної самореалізації незалежно від майбутньої професії.

Вивчення предметів мистецької освітньої галузі в 10-11-х класах здійснюватиметься за такими програмами:

- «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи»;
- «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи».

Програми розміщені на офіційному вебсайті МОН [18].

Варто зазначити, що остаточне рішення щодо розподілу навчального часу приймає педагогічна рада школи, яка затверджує освітню програму закладу. Тому в окремих випадках можливі незначні відхилення від стандартного навантаження.

Звертаємо увагу педагогічних працівників, що відповідно до чинних Державних стандартів освіти навчальні програми з усіх предметів і курсів передбачають використання 20% резервного часу. Учитель має можливість самостійно визначати напрями його використання під час складання календарно-тематичного планування. Цей час доцільно спрямовувати на вдосконалення практичних умінь учнів, дослідження навколишнього середовища, проведення краєзнавчих розвідок, реалізацію дослідницько-пізнавальних проєктів, організацію експерсій, зокрема з ініціативи самих дітей.

Навчальна та методична література з мистецької освітньої галузі зазначена у переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, що розміщені на офіційному вебсайті МОН. Також зазначимо, що електронні версії підручників розміщено в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти». Під час підготовки вчителів до уроків рекомендовано використовувати періодичні фахові видання, зокрема науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта» [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://surl.li/azritt> (дата звернення: 08.06.2025).
2. Концепція Нової української школи URL: <https://surl.li/xkhwgl> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р). URL: <https://surl.li/frkjta> (дата звернення: 10.06.2025).
4. Методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання в школі». URL: <https://surl.li/sdfsdl> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Модельні навчальні програми. Мистецька освітня галузь 5-6 класи та 7-9 класи. URL: <https://surl.li/mycdhk> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Модельні навчальні програми. Міжгалузевий інтегрований курс «Драматургія і театр». URL: <https://surl.li/iucno> (дата звернення: 10.06.2025).

7. Навчально-методичне забезпечення. Нова українська школа базової середньої освіти. URL: <https://surl.lu/ookphg> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Нова українська школа. Подолання освітніх втрат. URL: <https://surli.cc/sancui> (дата звернення: 09.06.2025).
9. Оцінювання в 5-9 класах НУШ: відповідаємо на запитання. URL: <https://surl.li/haoinl> (дата звернення: 10.06.2025).
10. План заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. №903-р). URL: <https://surl.li/ugzyxi> (дата звернення: 09.06.2025).
11. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://surl.li/jskkua> (дата звернення: 10.06.2025).
12. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. URL: <https://surl.li/qtzview> (дата звернення: 08.06.2025).
13. Про окремі питання оцінювання результатів навчання (лист МОН від №1/4895-25 від 14.03.2025). URL: <https://surl.li/hwtsbu> (дата звернення: 10.06.2025).
14. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2000. 216 с.
15. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 640 с.
16. Теорія і практика мистецької освіти : збірник наукових праць. Ч. II / ред.-упор. Л.В. Обух (відп. ред.), М.А. Моїсєєва. Житомир : О.О. Євенок, 2021. 186 с.
17. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 2-ге, випр., доп. Київ : Академвидав, 2007. 560 с.
18. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagal-na-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

Законодавство України визначає дошкільну освіту як цілісний процес, спрямований на забезпечення гармонійного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних задатків, нахилів, здібностей, культурних потреб.

Тому актуальним завданням дошкільної освіти залишається виховання художньо-естетичних засад особистості дитини через відкриття їй світу мистецтва, зокрема музичного, залучення до нього і творчого освоєння. Для цього важливо в дошкільному закладі створити сприятливе освітнє середовище [1].

Метою музичного виховання дітей дошкільного віку є виховання гармонійно розвинутої, естетично й творчо спрямованої особистості дитини під впливом цінностей українського і світового музичного мистецтва, розвиток загальної музикальності, здібностей музичного виконавства і творчості, формування елементарних основ музичної культури, відповідної віку музичної компетенції [10].

Готуючись до нового навчального року, музичний керівник ЗДО має виконати такі кроки:

- оновити музично-розвивальне середовище;
- передбачити підвищення власного професійного рівня;
- спланувати співпрацю з педагогами;
- продумати взаємодію з батьками.

Під час оформлення і ведення документації музичний керівник має користуватися Примірною інструкцією з діловодства у дошкільних навчальних закладах (затверджено наказом Міністерства освіти і науки від 09 травня 2025 №711) [11].

Цей документ регламентує перелік документації, яку веде музичний керівник, а саме:

- план роботи: календарний;
- план проведення масових заходів, дійств музично-естетичного циклу;
- каталог матеріалів з музичного виховання (конспекти занять, сценарії музичних свят та розваг, музично-дидактичні ігри тощо);
- графік роботи музичної зали, затверджений керівником закладу.

Також має бути:

- щоденник з підвищення рівня професійної компетентності;
- щоденник обліку індивідуальної роботи з дітьми.

Робота музичного керівника регламентується календарним планом, який є основним. Форма календарного плану затверджується першою педагогічною радою (серпень) з урахуванням досвіду роботи, обізнаності з вимогами програми тощо. Календарний план складається відповідно до програми, за якою працює дошкільний заклад.

Надається право при плануванні проявляти творчість, ініціативу з відповідно до сучасних вимог та розвитку дітей дошкільного віку.

Наголошуємо, що це робочий варіант у повсякденній роботі, який складається для

кожної вікової групи окремо з урахуванням психофізичного розвитку дітей та відповідно до програми, за якою працює дошкільний заклад. Він може охоплювати від 1-2 днів до 1-2 тижнів, місяць або й рік.

Якщо є паралельні вікові групи, то для них складається один план з диференціацією завдань залежно від складу групи, кількості дітей, рівня їхнього розвитку тощо.

Безперечно план роботи музичного керівника повинен узгоджуватися з планами роботи вихователів [10].

У календарному плані, який може складатися за різними формами, потрібно відображати важливі компоненти, а саме:

- завдання заняття;
- музичний репертуар, етап роботи з ним;
- структуру заняття;
- індивідуальну роботу з дітьми;
- роботу з батьками, вихователями.

Важливо оптимально поєднувати нові завдання з повторюваними, новий матеріал з уже відомим.

Форма складання плану довільна: текстова чи графічна.

Доцільно, щоб музичний керівник один раз на початку місяця визначав всі завдання з навчання дітей слухання музики, співів, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах, розвитку пісенної творчості, музично-ігрової творчості, танцювальної творчості, а також підбирав потрібний програмовий репертуар до кожного виду дитячої музичної діяльності, який буде опрацьовуватися на заняттях упродовж цього місяця.

З метою відображення періодичності подання репертуару з кожного виду музичної діяльності відповідно до етапів його розучування (первинне ознайомлення, поглиблене розучування, закріплення) та складності музичного твору треба у графі «Примітки» навпроти кожного твору зазначати кількість занять, відведених для його опрацювання.

Під час складання плану проведення масових заходів, дійств музично-естетичного циклу потрібно враховувати всі форми роботи з музичного виховання: проведення свят, розваг, роботу з батьками та вихователями.

План проведення масових заходів, дійств музично-естетичного циклу складається для кожної вікової групи на початку навчального року і затверджується завідувачем закладу.

Найзручнішою формою таких планів є графічна. Тут варто зазначити місяць, дату проведення, види і теми розваг, вікові групи; у графі «Примітки» педагог робить записи про можливі зміни в строках, тематиці, підготовчу роботу.

Зазначимо, у який спосіб можуть бути розписані ці форми роботи.

• **Проведення свят** містить визначення тематики свята, термін, відповідальних. У виборі кількості та тематики свят слід керуватися програмою, за якою працює заклад дошкільної освіти.

• **Проведення розваг (один раз на два тижні в кожній віковій групі).** Під час їхнього проведення враховують тематику, форму (концерт, театралізація, інсценівка, лялькова вистава, музична казка тощо), термін, відповідального.

• **Робота з батьками** містить визначення тематики, форми, термін, відповідальних. У плані роботи з батьками передбачено оформлення стендів («Куточка для батьків»), проведення лекцій, відкритих занять, батьківських зборів, виставок, консультацій, під час яких музичний керівник дає поради з питань музичного розвитку дитини.

Водночас нагадуємо, що план розваг на літній оздоровчий період є додатком до плану роботи закладу на навчальний рік і може бути складений на початку навчального року [8].

До складеного плану свят і розваг важливо підібрати добірку сценаріїв цих заходів. Сценарій дає змогу задати чіткий вектор заходу, послідовно спланувати всі етапи його під-

готовки, продумати методи та прийоми досягнення мети. Якщо музичний керівник складає сценарій сам, необхідно ознайомити з ним вихователів. Варто налагодити взаємодію з колегами, щоб вдало дібрати репертуар, розподілити ролі, визначити послідовність конкретних дій дійових осіб тощо.

Відповідно до листа МОН від 21.08.2023 №1/12490-23 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» музичне виховання є одним із дієвих та ефективних засобів для формування громадянської самосвідомості дошкільників. Звертаємо увагу на необхідність ретельного добору українського дитячого музичного репертуару для організації занять, ігор, свят і розваг. Сучасна та традиційна українська музика, пісні слід широко використовувати не лише під час заходів народознавчої тематики, а й під час новорічних свят, випускних ранків і протягом дня. Категорично заборонено використовувати контент російського походження. Рекомендуємо добирати музичні твори із сучасних фахових джерел, як-от: «Музичний керівник» (електронний журнал цифрового видавництва «Експертус»), «Дошкільне виховання», «Палітра педагога», «Джміль» та інші періодичні видання, посібники, збірки, хрестоматії. Пісенний матеріал необхідно укладати відповідно до вікових особливостей та індивідуальних можливостей дітей, орієнтуючись на український музичний дитячий контент [2].

Особливої уваги в період воєнного стану набуває питання організації та проведення в ЗДО свят і масових заходів. Водночас наголошуємо, що запрошувати батьків на такі заходи недоречно, адже в ситуації можливої повітряної тривоги всі присутні мають перейти до найближчого укриття. Тобто батьки, діти й педагоги мають перейти в укриття ЗДО, проте укриття розраховано виключно на кількість дітей і персоналу закладу, тому не може вмістити всіх. Запрошуючи батьків, керівництво закладу бере на себе відповідальність за їхню безпеку.

Нагадуємо, що свята та розваги в ЗДО потрібно організовувати для дітей із дотриманням методики проведення. Вони не є «концертами для батьків». Фото- та відеозвітування батькам про перебіг заходів не входить до посадових обов'язків педагогів, вони можуть це робити виключно за своїм бажанням. Нагадуємо, що розміщувати фотографії та відеоматеріали за участю дітей на сайті ЗДО, у загальних групах і соціальних мережах можна лише за письмового дозволу батьків.

Кейси матеріалів з музичного виховання

Матеріал з музичного виховання – власний чи запозичений – доцільно систематизувати у відповідні кейси.

Створення кейсів та форма їхнього ведення може бути довільною, з урахуванням доцільності та зручності його використання.

Усі зібрані матеріали варто систематизувати за розділами:

- чинні програми, навчально-методична література, фахові періодичні видання;
- нормативно-правові документи;
- музичні заняття;
- свята та розваги, театралізовані дійства;
- музично-дидактичні ігри та посібники;
- фонотека.

Індивідуальну роботу з музичного виховання проводять з дітьми різних вікових груп. Застосовують для цього всі види музичної діяльності.

Щоденник обліку індивідуальної роботи з дітьми – це документ, у якому музичний керівник відмічає індивідуальний рівень росту, засвоєння вмінь та навичок дитини на заняттях та під час індивідуальної роботи. На початку року варто визначити слухові та голосові дані кожної дитини, зокрема діапазону, і періодично перевіряти його, відмічати основні музичні здібності дитини, їхній розвиток [10].

Критерії визначення рівнів музичного розвитку дітей подано в методичних рекомен-

даціях до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» [12].

Фахова майстерність, професіоналізм музичного керівника є чи не основною умовою педагогічної роботи.

Музичному керівнику ЗДО рекомендуємо вести щоденник у довільній формі.

На першій сторінці щоденника варто зазначати пріоритетні завдання закладу дошкільної освіти на навчальний рік, а далі доцільно розподілити щоденник на такі розділи:

- участь у засіданнях педагогічної ради;
- участь у семінарах, консультаціях, колективних відкритих показах;
- участь у міських методичних заходах (засідання спільнот, конкурсах, виставках, творчих групах, конференціях, лекціях тощо);
- самоосвіта;
- підвищення кваліфікації.

У своїй діяльності музичний керівник має вдосконалювати навички виконавця, викладача, сценариста, режисера. Як говорив Микола Шуть, «музичний керівник має бути підготовленим до роботи костюмера, розробника атрибутів, бібліотекаря, оператора ПК та інших технічних засобів навчання тощо» [6].

Програмне забезпечення освітнього процесу з музичного виховання

У «**Базовому компоненті**» (освітній напрям інваріантного складника «Дитина у світі мистецтва») міститься перелік компетенцій дитини, якими вона оволодіває впродовж музично-естетичної діяльності у ЗДО (мистецько-творча компетентність (художньо-продуктивна, музична, театралізована)) [1].

У **комплексній програмі «Соняшник»** розвиток, навчання і виховання дітей раннього віку поділено на три вікові періоди: немовлятко (1-го року життя дітей), малятко (2-го року), мовляньтко (3-го року). На всіх цих етапах простежується специфіка музичної діяльності у ЗДО, яка охоплює музикування, співи, музично-ритмічні рухи, музично-дидактичні ігри та вправи, свята й дозвілля. Дітей у цьому віці ознайомлюють із музичними іграшками (бубон, лялька) та спонукають до їхнього обігравання, використовуючи музичний супровід, а також здійснюють розвиток емоційної сфери під час концертів та інсценівок, підготовлених старшими дошкільниками [9].

Із 4-го до 6-го року життя дітей у ЗДО навчають музичної грамоти, музикування на музичних інструментах, пластичної імпровізації, диригування, музично-ритмічних рухів; розвивають слухову увагу, музичний слух, формують вокально-хорові навички під час музично-дидактичних ігор та вправ.

У програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «**Впевнений старт**» в освітній лінії «Художньо-естетичний розвиток» розглядається музична діяльність у таких аспектах, як слухання музики з поданням орієнтовного репертуару; співи з переліком співаночок, пісенним репертуаром; музично-ритмічні рухи; танці; хороводи; ігри; гра на дитячих музичних інструментах; розваги; свята [5].

У **програмі «Дитина»** в розділі «Дитина у світі мистецтва» виокремлено підрозділи «Музика», «Гра на дитячих музичних інструментах», «Театральне образотворення», де подано музичний матеріал у розрізі для всіх вікових груп: слухання музики з поданням орієнтовного репертуару; співи з переліком співаночок, пісенним репертуаром; музично-ритмічні рухи; танці; хороводи; ігри; гра на дитячих музичних інструментах [12].

Структурні частини, з яких складається цей розділ, мають на меті різнобічний музично-естетичний розвиток дитини: виховання любові до пісні і співу, уміння виявляти відповідний настрій в інтонації, пластиці, самотійному музикуванні, бажання слухати музику [7].

Отже, зі змісту перелічених освітніх програм простежуємо, що метою сучасних занять із музики та загального музичного виховання в закладі дошкільної освіти є забезпечення систематичного розвитку в дітей сприйняття прекрасного, естетичних почуттів та уявлень,

формування основ естетичного смаку.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. Т.О. Піроженко. 2021. URL: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 11.06.2025).
2. Лист МОН від 21.08.2023 №1/12490-23 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2024 навчальному році». URL: <https://document.vobu.ua/doc/21427> (дата звернення: 11.06.2025).
3. Лист МОН від 30.08.2024 №1.1/15776-24 «Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2024/2025 навчальному році». URL: https://osvita.ua/doc/files/news/930/93000/Ukr_mova_i_lit.pdf (дата звернення: 11.06.2025).
4. Освітня програма для дітей дошкільного віку «Світ дитинства». URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/opys-programy-svit-dytynstva_ns.pdf (дата звернення: 11.06.2025).
5. Впевнений старт : програма розвитку дітей старшого дошкільного віку / О.О. Андриєтти, О.П. Голубович, О.П. Долинна та ін. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/opys-programy-vpevnenyj-start_ns.pdf (дата звернення: 11.06.2025).
6. Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошкільного віку / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.А. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 264 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf (дата звернення: 11.06.2025).
7. Малашевська І. Теорія та практика сучасної системи музичної освіти дітей молодшого шкільного віку. Київ : Генеза, 2018. 144 с.
8. Яремчук І. Розпочинаємо навчальний рік на високій ноті. Музичний керівник. Серп. 2023. №8. URL: <https://emuzker.expertus.com.ua/10008735> (дата звернення: 11.06.2025).
9. Соняшник : комплексна авторська програма розвитку навчання і виховання дітей дошкільного віку від 4-го до 6-го року життя / Калуська Л.В. Тернопіль : Мандрівець. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl.prohrama.rozvytku.ditey.doshk.viku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).
10. Стріхар О.І., Ярошевська Л.В. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності «Музичне мистецтво». Миколаїв : «РАЛ-поліграфія», 2022. 260 с.
11. Лист МОН від 09 травня 2025 №711 «Про затвердження Примірної інструкції з діловодства у закладах дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-prymirnoi-instruktsii-z-dilovodstva-u-zakladakh-doshkilnoi-osvity> (дата звернення: 11.06.2025).
12. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.А. Богиніч, В.М. Вертутіна [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с. URL: <https://dnz16.vn.ua/sites/dnz16.vn.ua/files/documents/7c969dd6abc8685c6b9129bab834ec0c.pdf> (дата звернення: 11.06.2025).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році основну увагу буде спрямовано на вдосконалення проведення гурткових занять, навчальних програм за напрямками позашкільної діяльності та забезпечення професійної підготовки керівників гуртків закладів позашкільної освіти. Адже особливість позашкільної освіти в тому, що знання, які вона дає вихованцям, виходять за межі шкільних програм, уроків, підручників. Широкий кругозір і практичні навички, компетенції – ось мета, до якої повинні прагнути педагоги.

Основними завданнями організації та планування освітнього процесу в гуртках, секціях, студіях та інших творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти є реалізація компетентнісного методологічного підходу та формування пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей вихованців [2].

Основну увагу варто зосередити на набутті соціальної компетентності дітей, закріпленні, збагаченні та поглибленні знань, набутих у процесі навчання, застосуванні їх на практиці, розширенні загального кругозору учнів, формуванні в них наукового світогляду, виробленні вмінь і навичок самоосвіти, розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів [3].

Успіху освітнього процесу в закладах позашкільної освіти сприяють правильне планування і розумна організація педагогічної діяльності, постійний пошук ефективних шляхів вирішення педагогічних задач, творчий підхід до організації занять [1].

Варто звернути особливу увагу на планування роботи гуртка, структура якого може бути орієнтовно наступною.

I. ВСТУП (мета та основні завдання гуртка на навчальний рік)

Мета і завдання гуртка впливають з проблеми, над якою працює центр творчості дітей та юнацтва.

Конкретні завдання гуртка визначаються з глибокого аналізу роботи за минулий навчальний рік з урахуванням рівня підготовки гуртківців, можливостей керівника гуртка.

II. ОРГАНІЗАЦІЙНА І НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА (матеріальне забезпечення, оформлення, організаційні питання, виховні заходи в гуртку)

- Комплектування гуртка.
- Організація роботи дитячого колективу, вибори дитячого самоврядування.
- Систематичне вивчення запитів, нахилів і здібностей гуртківців шляхом спостережень, індивідуальних бесід, анкетування, тестування тощо.
- Забезпечення індивідуального підходу до вивчення особистості і виховання кожного гуртківця.
- Робота щодо попередження правопорушень і злочинності серед дітей і підлітків.
- Заходи під час канікул.

III. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА

Участь керівника гуртка в проведенні засідань професійних спільнот, семінарів, консультацій для керівників гуртків відповідних профілів.

Проведення відкритих занять. Розробка методичних рекомендацій, написання статей

на допомогу керівникам гуртків та друк матеріалів у ЗМІ, розміщення на сайтах закладів позашкільної освіти [3].

IV. МАСОВА РОБОТА ГУРТКА

Участь гуртківців у конкурсах, змаганнях, виставках, олімпіадах, фестивалях, концертах, презентаціях гуртків.

V. РОБОТА З БАТЬКАМИ

Визначення форм цієї роботи.

Залучення батьків до проведення занять з гуртківцями.

Форма плану роботи гуртка

№ з/п	Зміст роботи	Календарні строки виконання	Залучені до виконання (батьки, діти, спонсори)	Відмітка про виконання

Головною метою діяльності керівника гуртка є створення умов для саморозвитку, самоствердження особистості дитини, підтримка і стимулювання її до активної життєвої позиції в майбутньому, тобто формування у вихованців життєвих компетенцій [3].

Рекомендуємо в навчальній діяльності використовувати як традиційні типи занять та їхні форми, так і нетрадиційні. Кожне заняття має свою структуру. Тип заняття визначається наявністю та послідовністю структурних частин. Наприклад, комбіноване заняття має класичну структуру з 4-х складових:

- підготовка до освоєння нових знань;
- засвоєння нових знань та умінь;
- закріплення та систематизація;
- застосування на практиці.

Основні вимоги до ведення журналу планування та обліку роботи гуртка

- Журнал планування та обліку роботи є державним обліковим фінансовим документом, обов'язковим для ведення кожним керівником гуртка.
- Журнал заводиться для кожної групи гуртка окремо на весь навчальний рік.
- Журнал ведеться керівником гуртка.
- Усі записи в журналі ведуться чисто, охайно та регулярно кульковою ручкою синього або чорного кольору. Не допускаються виправлення, закреслення, використання коректора.
- Розділ «План роботи» заповнюється на початку навчального року або на початку кожного семестру.
- У розділі «Загальні відомості про вихованців» зазначається № з/п, прізвище, ім'я, по батькові дитини, дані про батьків, домашня адреса, телефон. Можуть зазначатися й інші дані за рішенням адміністрації.
- Розділ «Проведення занять з техніки безпеки» заповнюється в обов'язковому порядку [4].

Керівник гуртка проводить з вихованцями інструктаж з техніки безпеки. Усіх, хто пройшов його, відмічає в журналі й записує короткий зміст занять.

• У розділі «Облік відвідування» застосовуються наступні умовні позначки: «н» – був відсутній з неповажної причини; «хв» – був відсутній через хворобу; «п» – був відсутній з поважної причини. Напроти прізвища учня, який вибув, пишеться «вибув».

• У розділі «Облік роботи гуртка» вказується № заняття, дата проведення, тема заняття (зміст роботи на занятті), кількість годин відповідно до календарно-тематичного плану,

підпис керівника гуртка.

- Кількість записаних годин має відповідати погодинному педагогічному навантаженню.

- Усі зміни в розкладі можливі тільки за узгодженням із директором чи заступником директора закладу освіти.

- Для обліку роботи гуртка в журналі на кожний місяць відводиться окрема сторінка, де вказано склад гуртка, прізвище, ім'я гуртківця (повністю), зміст заняття, дата, кількість годин роботи гуртка згідно з розкладом.

- Облік робочого часу в дні відсутності дітей (наприклад, під час карантину, днів здоров'я, туристичних поїздок тощо на підставі наказів відділів освіти, директора) керівник гуртка може вести в розділі «Методична і практична робота», вказуючи дату, зміст діяльності (види робіт), кількість годин, підпис.

У графі «Зміст діяльності» можуть бути записані наступні види робіт: виготовлення методичних посібників, пристроїв, наочного приладдя, ремонт приладів, інструментів, написання розробок, сценаріїв масових заходів тощо.

Облік індивідуальних занять (найчастіше в групах основного рівня) може вестися керівником гуртка на окремій сторінці. Кількість годин, відведена на індивідуальні заняття, повинна збігатися з навчально-тематичним планом [4].

Журнал планування та обліку гурткової роботи є державним обліковим фінансовим документом, який обов'язково повинен вести кожен керівник гуртка. Він несе особисту відповідальність за стан його ведення. Журнал планування та обліку гурткової роботи заводиться для кожної групи гуртка окремо на весь навчальний рік та літній період. Перед заповненням журналу необхідно познайомитись із посадовими обов'язками керівника гуртка та вказівками до ведення журналу планування та обліку роботи. Журнал заповнюється керівником гуртка після кожного проведеного заняття. Усі записи в журналі повинні вестися кульковою ручкою чорного кольору чітко і розбірливо державною мовою відповідно до норм правопису.

Водночас керівникові гуртка забороняється допускати таке:

- написання тем занять на декілька днів, місяців наперед, заклеювання раніше написаного тексту;
- вклеювання, загинання, відрізування листків журналу;
- виправлення, підтирання годин, дат проведення занять, кількості відпрацьованих годин, використання коректору;
- виправлення і змінювання розкладу, перенос занять без попереднього узгодження з директором закладу та підпису у відповідному наказі.

На обкладинці журналу вказується повна назва гуртка, повна назва закладу та навчальний рік. Керівник гуртка зазначає своє прізвище, ім'я, по батькові та прізвище, ім'я старости групи, початок та закінчення ведення журналу. На наступній сторінці записується назва гуртка, повна назва навчальної програми з позашкільної освіти, ким і коли вона затверджена (рекомендована чи схвалена до використання), рівень та рік навчання, мета і короткий зміст роботи гуртка. Нижче зазначається розклад роботи гуртка по місяцях на I, II півріччя та літній період [4].

Наголошуємо, що керівник гуртка несе особисту відповідальність за облікування участі дитини в заходах різного рівня. План виховної роботи керівник гуртка може вести в довільній формі. Проте обов'язковими розділами є:

- мета та завдання виховної роботи в довірених гуртках;
- методична проблема керівника гуртків;
- склад органу дитячого самоврядування;
- склад батьківського комітету;

- участь у масових заходах;
- проведення виховних заходів у гуртку;
- робота з батьками гуртківців;
- організація роботи з безпеки життєдіяльності.

Усі записи у плані виховної роботи повинні вестися чітко розбірливо та відповідно до норм правопису. План роботи повинен бути складеним до 30 вересня на весь навчальний рік та затверджений директором закладу. Зберігається план виховної роботи в робочій папці керівника гуртків протягом навчального року. Керівник гуртків планує виховну роботу відповідно до профілю гуртка, методичних рекомендацій щодо виховання юного покоління та плану роботи закладу на навчальний рік з метою всебічного розвитку вихованців керівник гуртка планує екскурсії, походи, конкурсно-розважальні програми, ігри, які проводитиме з дітьми протягом навчального року.

Доводимо до відома, що у 2025/2026 навчальному році Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» планується проведення Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти «Джерело творчості». Пропонується провести I етап (територіальний, міський) протягом жовтня-грудня 2025 року за відповідними профілями.

Мета конкурсу – підтримка творчої педагогічної діяльності працівників закладів позашкільної освіти, популяризація педагогічних здобутків, підвищення майстерності педагогів та їхньої ролі у виконанні основних завдань, покладених на ЗПО Законом України «Про позашкільну освіту».

Водночас планується впродовж квітня-червня 2026 року провести I (обласний) етап Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для закладів позашкільної освіти за різними напрямками. До участі запрошуються керівники гуртків закладів позашкільної освіти територіальних громад Чернівецької області. З метою якісної підготовки учасників буде надіслано інструктивно-методичні рекомендації щодо проведення зазначеного конкурсу за визначеними напрямками закладів позашкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Типова освітня програма закладу позашкільної освіти, затверджена наказом МОН України від 05 січня 2021 року №17, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 березня 2021 року за №308/35930. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladu-pozashkilnoyi-osviti> (дата звернення: 11.06.2025).

2. Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу : метод. посіб. / В.В. Вербицький, А.Е. Бойко, А.В. Корнієнко та ін.; за ред. В.В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.

3. Наказ МОН України від 03.08.2012 №947 «Про затвердження Примірної інструкції з ведення ділової документації у позашкільних навчальних закладах». URL: https://transfusiology.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/SOP_Vedennya_medichnoyi-dokumentatsiyi.pdf (дата звернення: 11.06.2025).

4. Наказ ДП «УкрНДНЦ» від 01.07.2020 №144 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядочної документації. Вимоги до оформлення документів». URL: <https://naurok.com.ua/instrukciya-schodo-vedennya-zhurnaliv-planuvannya-ta-obliku-gurtkovo-roboti-389903.html> (дата звернення: 11.06.2025).

5. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 №1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 11.06.2025).

Романовська Д.Д.,
завідувач науково-методичного центру
практичної психології та соціальної роботи
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат психологічних наук

СТРАТЕГІЧНЕ ПОЛЕ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Методичні рекомендації для практичних психологів та соціальних педагогів у закладах освіти спрямовані на підвищення ефективності їхньої роботи та надання якісної психологічної та соціальної підтримки, допомоги учасникам освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища.

Ключові напрями роботи, що окреслюють стратегічне поле професійної діяльності фахівців психологічної служби у 2025/2026 н.р.:

- психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану: допомога в подоланні стресу, адаптації до нових умов життя (діти з сімей ВПО, військово-вослужбовців), психологічний супровід у період горя (горювання), запобігання розвитку посттравматичних розладів;
- профілактика булінгу, кібербулінгу та інших форм насильства в освітньому середовищі: створення безпечного клімату в школі, розвиток навичок емпатії, толерантності, проблемно-вирішальної поведінки;
- розвиток емоційного інтелекту та soft skills здобувачів освіти: формування комунікативних компетенцій, навичок співпраці, лідерства;
- психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами: індивідуальна робота з учнями, консультації для батьків;
- зміцнення та відновлення психічного здоров'я учасників освітнього процесу, запровадження механізму перенаправлення: превенція селфхарму, суїцидальної поведінки, залежностей та вживання алкоголю, психоактивних і наркотичних речовин, тютюнових і нікотинових виробів.

Звертаємо вашу увагу, що рекомендації щодо діяльності фахівців психологічної служби у 2023/2024 н.р. (<https://surl.li/udytpx>) та 2024/2025 н.р. (<https://surl.li/jwurvu>) залишаються актуальними.

Конкретизуємо зони підвищеної уваги та відповідальності у стратегічному полі професійної діяльності практичних психологів.

У 2025/2026 навчальному році практичним психологам необхідно звернути особливу увагу на діагностичне виявлення учасників освітнього процесу, що потребують психологічної допомоги та зміцнення/відновлення психічного здоров'я, емоційного благополуччя. Також важливими є запобігання булінгу, селфхарму, суїцидів, втягнення підлітків до небезпечних груп (та ризикованої діяльності ворожими агентами); впровадження програм з розвитку психологічної культури та резиліентності учасників освітнього процесу. *Рекомендуються заходи щодо:*

1. *Зміцнення психологічного здоров'я учнів та педагогів.* Використання методик раннього виявлення та профілактики стресових станів, тривожних розладів та інших емоційних проблем. Організація тренінгів і семінарів для педагогів, батьків, здобувачів освіти щодо пси-

хологічної стійкості та ефективного управління стресом. Важливо ознайомити педагогів з механізмом перенаправлення у випадку виявлення повторюваних поведінкових проявів, або тривалих негативних емоційних станів, або інших ознак, що можуть відображати ймовірні порушення соціально-психологічного благополуччя чи бути ймовірними проявами розладів психічного здоров'я. Базовою для роботи залишається модель «Basic-PH» та складання на її основі «Персональної карти відновлення» [3; 4; 5; 6].

2. *Розвиток емоційного інтелекту та soft skills у дітей та підлітків (за потреби – у педагогів, батьків).* Впровадження програм емоційного розвитку, спрямованих на формування навичок саморегуляції, співчуття та ефективної комунікації. Важливо організовувати системну індивідуальну чи групову роботу, яка передбачає не менше 12 занять, що проводяться систематично не рідше 1 разу в тиждень [2; 3; 6; 8].

3. *Запобігання та протидія булінгу, іншим формам насильства в освітньому середовищі.* Проведення значної кількості просвітницьких заходів з метою підвищення обізнаності про проблему булінгу з усіма учасниками освітнього процесу. Організація групової та індивідуальної роботи з учнями щодо опанування проявів агресивної поведінки, розвитку вміння звертатися за допомогою, формування конструктивної моделі поведінки в ситуації конфлікту, навчання здобувачів освіти активних тактик реагування в конфліктах, наприклад, програвання ролей «реального захисника», «потенційного захисника» (опираючись на рольову структуру булінгу Дьонна Ольвеуса: зміна позиції байдужого, пасивного спостерігача на реального чи потенційного захисника) [10]. Важливо роз'яснити педагогам ознаки ситуації булінгу та передумов, що можуть спровокувати його виникнення (ігнорування проблеми на рівні школи, відсутність реагування вчителя на маленькі непорозуміння, недооцінювання конфліктів між учнями, маніпулювання учителем колективом за допомогою булінгових форм, відсутність роботи класного керівника щодо формування позитивного мікроклімату, відсутність уваги до позашкільного життя дітей).

4. *Психологічна підтримка в кризових ситуаціях, запобігання суїцидальній поведінки.* Надання невідкладної психологічної допомоги учасникам освітнього процесу у випадку надзвичайних та кризових ситуацій. Впровадження системи соціально-психологічної реабілітації для здобувачів освіти, що постраждали унаслідок травмівних подій, зазнали втрати (незалежно від наявності запитів). Психологічна підтримка і реабілітація важлива з метою профілактики та запобігання суїцидальних випадків. Рекомендовано застосовувати алгоритм ведення розмови з особою з імовірними ознаками кризових реакцій та укладати протокол безпеки [4; 5; 6].

5. *Психологічний супровід та підтримка учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання і не тільки.* Забезпечення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, створення сприятливого середовища для їхнього навчання та соціалізації.

Конкретизуємо зони підвищеної уваги та відповідальності у стратегічному полі професійної діяльності соціальних педагогів.

Соціальні педагоги у 2025/2026 навчальному році мають зосередитися на підтримці соціально вразливих категорій учнів та інтеграції їх в освітнє середовище (соціалізації); превенції появи дезадаптованих та неадаптованих здобувачів освіти; проведенні просвітницько-профілактичних заходів щодо забезпечення соціального благополуччя здобувачів освіти; розвитку соціальної компетентності в учнівському, батьківському та педагогічному середовищі з метою запобігання булінгу та інших кризових явищ. *Рекомендуються заходи щодо:*

1. *Сприяння соціалізації учнів та розвиток соціальної компетентності.* Реалізація програм, що сприяють розвитку соціальних компетенцій, активної громадянської позиції та залученню учнів до соціально значущої діяльності. Соціально-педагогічний супровід інтеграції кожної дитини з діагностично виявленими ознаками дезадаптації, неадаптації, соціального

неблагополуччя в класному колективі, у школі. Важливо здійснити не менше одного діагностичного зрізу мікроклімату на рік з визначенням соціометричних даних, індексу згуртованості, оцінки стану соціально-психологічного благополуччя кожного класного колективу, показника соціальної компетентності учнів [2; 5].

2. *Соціальний захист та підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та постраждали від війни (ВПО, сім'ї військовослужбовців, діти з ООП тощо).* Надання допомоги в налагодженні комунікації між школою та сім'єю. Проведення консультацій для батьків з метою підвищення ефективності виховного процесу й соціального патронажу. Важливо допомагати налагоджувати взаємодію батьків і школи для сімей дітей з особливими освітніми потребами (незалежно від форми навчання). За потреби – підготовка документів для отримання соціальної допомоги, комунікація з державними соціальними службами та недержавними організаціями в інтересах дитини. Надання методичної підтримки педагогам, які працюють з інклюзивними класами. Важливо здійснювати цю роботу планово стосовно дитини, не чекаючи офіційного звернення, запиту [2; 4; 5].

3. *Профілактика ризикованої поведінки серед учнівської молоді.* Безпосереднім предметом роботи соціального педагога є соціум, у якому зростає, навчається, розвивається дитина: це сім'я, класний колектив, макросоціум школи і громади. Досліджувати стан соціуму, у разі виявлення негативних тенденцій змінювати його за допомогою просвітницько-профілактичних та соціально-перетворювальних заходів, індивідуально-роз'яснювальних бесід тощо означає попереджати міжособистісні конфлікти, запобігати домашньому та шкільному насильству (булінгу) [4; 10]. Також важливо проводити превентивні заходи, спрямовані на запобігання та протидію девіантної та ризикованої поведінки, конфліктів між здобувачами освіти та педагогами, вживанню алкоголю, тютюнових і нікотинових виробів, психоактивних і наркотичних речовин. Рекомендуємо переглянути вебінар «Яскраві вироби – темні наміри. Розбираємось у ризиках, які несуть тютюнові та нікотинові вироби»: <https://www.youtube.com/watch?v=djDb9iVbBD0>. Рекомендуємо використовувати інформацію під час профілактичних заходів серед підлітків з метою формування здорових звичок у здобувачів освіти.

4. *В зоні особливої уваги – робота з батьками.* Заплануйте достатньо часу для роботи з батьками, у тому числі індивідуальні консультації та групові зустрічі. Необхідно покращити роботу з батьками, особливо в ситуаціях, коли батьки (опікуни, особи, що їх замінюють) неналежним чином піклуються і виховують дітей (це треба моніторити щорічно за допомогою опитування (анкетування) здобувачів освіти та батьків, проведення бесіди (інтерв'ю з дітьми, батьками, педагогами), використання проєктивних методик у роботі з дітьми («Малюнок сім'ї», «Баранчик в пляшці», «Людина під дощем», Кольоровий тест асоціацій на членів родини разом з тестом Люшера та ін.)). Продумайте цікаві форми роботи, цікаву формацію для батьків. Рекомендуємо психологам ЦПРПП та лідерам професійних спільнот фахівців психологічної служби у громадах запланувати методичні заходи з метою обговорення досвіду застосування успішних практик роботи з батьками [2; 5; 9; 10].

Також нагадуємо всім фахівцям психологічної служби про «Години психолога/соціального педагога» (згідно з рекомендаціями МОНУ необхідно проводити не менше 1 раз на місяць у кожному класі/групі). Час на проведення зазначеної години потрібно відображати у плані роботи закладу освіти в частині позакласної роботи. На цих годинах рекомендується проводити групові заняття (практичні, тренінгові, ігрові тощо), групові консультації з метою запобігання негативних/кризових явищ в учнівському середовищі й розвитку м'яких навичок, психологічної й соціальної компетентності. Особливо важливо для підлітків проводити заняття на тему статевого виховання. На цих заняттях також можна проводити діагностичні методики, що стосуються виявлення тенденцій булінгу, насильства, мікроклімату, міжособистісної взаємодії, індексу згуртованості класу, стану вживання ПАР, алкоголю, куріння тощо.

Системну роботу з учасниками освітнього процесу можна реалізовувати в рамках *організації та проведення факультативних курсів*. Профілактично-освітні та розвивальні факультативні курси мають бути спрямовані на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки чому відбуватиметься підвищення психологічної культури всіх учасників освітнього процесу, формування навичок здорового способу життя, зміцнення ментального здоров'я. Фахівці психологічної служби можуть застосовувати програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором, що отримали гриф МОНУ «Схвалено для використання в освітньому процесі» за останні 5 років. Якщо фахівець впроваджує просвітницько-профілактичний чи розвивальний курс, програму в рамках своїх робочих годин (без додаткової фінансової оплати) або проводить корекційні години з дитиною з ООП (безоплатно чи з додатковою оплатою), яка перебуває на інклюзивному навчанні, можна використовувати програми, матеріали, методичні комплекси, схвалені вченими/науково-методичними радами УІРО, ІМЗО, УПІНМППСР НАПНУ, КЗ «ІППОЧО» або Експертною комісією науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи, але з умовою схвалення протягом останніх 5 років. Важливо дотримуватися тематичного плану обраної програми, але за потреби можна (а в окремих випадках навіть потрібно) змінювати окремі теми (до 30%) чи їхнє змістове наповнення відповідно до соціально-психологічних потреб, характеристик цільової групи, окремої дитини. У 2024/2025 н.р. обласною Експертною комісією схвалено 8 матеріалів, що розміщено на сайті КЗ «ІППОЧО»: розвивальні, просвітницькі, профілактичні програми: для старшокласників – «Soft skills. Розвиваємо навички для успішного професійного старту молоді»; для дітей старшого дошкільного віку – «Сила мозку»; для дітей молодшого шкільного віку – «Емоційний інтелект. Розвиток самосвідомості»; «Ментальне здоров'я та соціальний розвиток (соціальна компетентність) для здобувачів освіти 5-9 класів»; «Фабрика мрій» для старшокласників; «Значення м'яких навичок (soft skills) для професійного та особистісного розвитку педагога»; «Психологічна підтримка педагогів в умовах сьогодення»; методичний комплект «Мудрість через історії: використання притч у психологічній підтримці та допомозі».

Рекомендуємо актуальні факультативні програми, що були схвалені МОНУ та рекомендовані до використання: для учнів 8-11-х класів – «Розвиток м'яких (soft skills) навичок як готовність до самореалізації підлітка» (8 занять): <https://surl.gd/dittcv>; для учнів 8-11-х класів – «Зроби свій вибір – стань успішним» (8 занять): <https://surli.cc/yyamwh>; для учнів 7-11-х класів закладів загальної середньої освіти (5 тем): <https://surl.li/eijoih>; «Медіакультура» для учнів 9, 10, 11 класів закладів загальної середньої освіти (три роки навчання) (35 годин): <https://surl.li/wezscf>; «Вирішую конфлікти та будую мир навколо себе» та «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації однолітків» (105 акад. год.): <https://surl.li/ygrnwt>; «Я підтримую друзів» (5 занять по 90 хв. для учнів 9-17 років): <https://surl.li/accqrp>.

У роботі фахівців психологічної служби необхідно виділити значну кількість робочих годин для моніторингу стану психічного здоров'я здобувачів освіти, особливо підлітків як однієї з найбільш вразливих категорій. Важливо проводити роботу з дітьми для попередження їхнього втягнення до неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, ігор, надавати учасникам освітнього процесу алгоритм дій у ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній». У планах просвітницької роботи має бути відображена робота з профілактики торгівлі людьми, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантного ставлення до постраждалих від торгівлі людьми. Тут доречним буде використання дидактичних ігор, наприклад, «Ліза та її друзі подорожують світом», «Галопом по Європах», «Рожеві окуляри» та інші.

Фахівцям психологічної служби рекомендуємо додати до плану роботи просвітницько-профілактичні заходи (або хоча би підготувати тематичні повідомлення з інформацією та в

цікавий спосіб роздавати педагогам, батькам, дітям), приурочені до таких дат: 10 вересня – Всесвітній день запобігання самогубствам; 2 жовтня – Міжнародний день соціального педагога (свято було засновано на Міжнародній конференції соціальних педагогів у Копенгагені в 2009 році); 18 жовтня – Європейський день протидії торгівлі людьми; з 25 листопада до 10 грудня відбувається щорічна Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства», цей період охоплює такі важливі дати: 25 листопада – Міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок, 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом, 2 грудня – Міжнародний день боротьби за скасування рабства, який привертає увагу до однієї з найбільших гуманітарних криз сучасності – торгівлі людьми, сексуальної експлуатації, примусової праці та інших порушень прав людини, 3 грудня – Міжнародний день людей з обмеженими фізичними можливостями, 5 грудня – Міжнародний день волонтера, 10 грудня – Міжнародний день прав людини; 2 березня – Всесвітній день психічного здоров'я підлітків; 24 березня – Міжнародний день боротьби з депресією; 7 квітня – Всесвітній день здоров'я; 23 квітня – Всеукраїнський день психолога (неформальне свято було ініційовано на Колегії МОНУ 23.04.2004 у Києві); 4 травня – Міжнародний день протидії булінгу (День рожевої сорочки); 7 травня у світі відзначають День обізнаності про ментальне здоров'я дітей (цей день покликаний привернути увагу громадськості до потреб психічного здоров'я дітей і підлітків та підкреслити важливість своєчасної підтримки на всіх етапах їхнього розвитку); 31 травня – Всесвітній день без тютюну та ін.

Практичним психологам та соціальним педагогам закладів освіти рекомендується *раціонально розподіляти свій робочий час між різними видами діяльності*, у тому числі між педагогічною (20 год. індивідуальної чи групової роботи зі здобувачами освіти в тиждень (1 ставка)): діагностичні, просвітницькі, профілактичні, консультаційні чи корекційно-розвивальні заняття; методичною (10 год. роботи з педагогами, батьками, самоосвіта та розробка методичних матеріалів); організаційною (10 год. обробки результатів, заповнення документації, опис протоколів діагностичної та консультаційної роботи, заповнення індивідуальних карток та соціальних паспортів, участь у нарадах, взаємодія зі службами та установами, підготовка документів щодо захисту прав дітей). У рамках педагогічного навантаження (20 год.) важливо дотримуватися балансу всіх видів роботи. Наприклад, якщо запланована діагностика, то її наслідком має бути розвивальна, корекційна чи консультативна робота. Якщо є проблеми ризикованої поведінки, то спершу проводиться діагностика, а потім за результатами планують профілактичну чи просвітницьку роботи.

Свою професійну діяльність фахівці психологічної служби закладу освіти фіксують у журналі практичного психолога/соціального педагога відповідно до листа МОН «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» (<https://surl.li/kijnbt>).

Відповідальним за діяльність практичного психолога, соціального педагога є керівник закладу освіти, який затверджує плани роботи фахівців та перевіряє наявність заповнення основної документації. Керівник має володіти інформацією про те, які види роботи і з ким здійснюють фахівці. У доступі мають бути план та журнал роботи, у якому зазначаються всі види, форми й години щоденної роботи (8 год. на 1 ставку; 6 год. – на 0,75; 4 год. – на 0,5 ставки або відповідно до затвердженого директором графіку роботи, що має бути розміщений при вході у кабінет фахівця). Якщо в результаті роботи фахівець виявив проблеми у здобувача освіти щодо домашнього насильства, булінгу, самоушкоджувальної чи суїцидальної поведінки, він зобов'язаний повідомити про це керівника закладу освіти для вжиття негайних і невідкладних дій щодо запобігання негативних наслідків. Також у таких випадках важливо проконсультуватися з психологом ЦПРПП або отримати супервізійну підтримку від фахівців НМЦ ППСР КЗ «ІППОЧО».

У зв'язку із набранням чинності Закону України «Про дошкільну освіту» №3788-IX від

06.06.2024 (редакція від 01.01.2025) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>) практичним психологам потрібно врахувати, що відповідно до п.2, п.3 тривалість робочого часу на тиждень на одну тарифну ставку становить 35 годин, а норма педагогічного навантаження (безпосереднє здійснення освітнього процесу з вихованцями) – 20 годин на тиждень, що має бути відображено в документації. Практичним психологам ЗДО рекомендуємо провести з вихованцями старшої групи цикл розвивально-профілактичних занять (33) з практично-методичного посібника «Психологічна абетка для дошкільників» [7].

Також фахівцям психологічної служби варто ознайомитись із Законом України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» (№4223-IX від 15.01.2025) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#Text>), оскільки практичні психологи закладів освіти є складовою системи надання допомоги у сфері психічного здоров'я, особливо в частині профілактики та сприяння психологічному благополуччю.

Практичним психологам і соціальним педагогам рекомендуємо використовувати професійний інструментарій, який розміщено на вебсайті для працівників психологічної служби АІС «Я-ПСИХОЛОГ»: <https://xn---ftbomobdq1b9f.xn--j1amh/blog/blog?s=&p=1&c>. Також на цьому ж сайті необхідно вчасно заповнити форми Єдиної електронної системи звітності (ЄЕСЗ) в кінці 2025/2026 н.р. Фахівцям, які звільняються з посади протягом року, необхідно обов'язково заповнити зазначені форми до дати звільнення.

Творчо-динамічна група фахівців психологічної служби закладів освіти Чернівецької області у складі 14 досвідчених фахівців (Романовська Д.Д., Дєдов О.А., Боднар Л.І., Гальчук К.В., Гнідан М.В., Данчук К.О., Заслонкіна О.П., Ілащук-Зузак О.В., Ісопеску Р.Т., Кушнірюк С.В., Мелешук В.В., Павлюк О.М., Рябко Л.І., Торопій Г.С.) підготували новий практично-методичний посібник «Ефективні методики та практики з розвитку резиліентності», рекомендований до друку вченою радою КЗ «ІППОЧО» (протокол №2 від 18.06.2025).

Рекомендуємо у 2025/2026 н.р. використовувати наступні діагностичні методики з визначення стану ментального здоров'я та резиліентності учасників освітнього процесу, які увійшли у вищезазначений посібник [1]: *багатовимірна модель «BASIC PH» (опитувальник); шкала резиліентності Коннора-Девідсона-10 (опитувальник); опитувальник професійної життєстійкості; опитувальник посттравматичного зростання (за Р. Тадеши, Л. Калхаун); опитувальник «Самооцінка життєстійкості» (модифікація опитувальника М. Форверга на контактність Т.О. Ларіної); методика «Індикатор копінг-стратегій»; тест самооцінки стресостійкості С. Коухена та Г. Вілліансона.*

Також рекомендується в рамках просвітницько-профілактичної, корекційно-розвивальної та консультативної роботи активно застосовувати наступний інструментарій, що також розміщено в цьому ж посібнику [1]:

- *комплекс технік когнітивно-поведінкової терапії для плекання резиліентності: «Дистанціювання від думок», «Тестування автоматичних думок», «Плекання вдячності», «Вирішення проблем», «Колесо стійкості – самообстеження», «Трамвай»;*

- *арттерапевтичні практики, що сприяють зміцненню резиліентності: «Зірка почуттів», «Сила-Слабкість-Страхи-Таланти», «Вісім квадратів», «Фотоальбом мого ресурсу», «Скриня скарбів», «Я є. Я маю. Я можу. Я буду», «Розморозка емоцій», «Багаж щастя», «Солодкі спогади», «Подушка безпеки», «Валіза щастя», «Дерево своєї сили», «Фортеця», «Зустріч зі світом» (МАК), «Психологічна стійкість» (МАК), «Я – свідомість» (МАК);*

- *техніки візуалізації, тілесно-орієнтовані методики та інші тренінгові вправи з розвитку резиліентності: «Особливе (безпечне) місце з візуалізацією мудрого наставника», «Теплі долоньки», «Храм Тиші», «Шторм», «Земля», «Оздоровча система «Ключ», «Асоціації», «Що б не сталося...», «Скульптура стресостійкості», «Внутрішні опори», «Лінія мого життя», «Відновлення лінії життя», «Моє серце», «Контроль – Вплив – Прийняття»,*

«Поливаємо дерево», «Підіймаємо воду від коренів до верхівки дерева», «Розприскувач».

Список використаних джерел та літератури

1. Ефективні методики та практики з розвитку резиліентності : практично-методичний посібник / авт. колектив: Романовська Д.Д. та ін.; укладач та наук. ред. Д.Д. Романовська. Чернівці : Технодрук, 2025. 104 с.
2. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : практич. посіб. / авт.-упор.: І.І. Ткачук та ін.; за заг. ред. В.Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с. URL: <https://surl.lu/zueuek> (дата звернення: 05.06.2025).
3. Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція) : практичний посібник. / авт. кол.: В.Г. Панок та ін. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України, 2022. 192 с. URL: <https://surl.li/fzpqdm> (дата звернення: 09.06.2025).
4. Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти : навчально-методичний посібник / авт. кол.: В.Г. Панок та ін. Київ : ДІА, 2021. 224 с. URL: <https://surl.li/kanhrd> (дата звернення: 09.06.2025).
5. Практики надання соціально-психологічної допомоги учасникам освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/або втратили близьких внаслідок пандемії та війни (результати опитування) : препринт / авт. кол.: В.Г. Панок та ін. Київ : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2024. URL: <https://surl.li/dgzuje> (дата звернення: 05.06.2025).
6. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти / Д.Д. Романовська, О.В. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с. URL: <https://vinps.vn.ua/?p=2469> (дата звернення: 05.06.2025).
7. Психологічна абетка для дошкільників : практично-методичний посібник. / авт. кол.: Романовська Д.Д. та ін.; за заг. ред. В.Г. Панка, Д.Д. Романовської. Харків : Вид-во «Ранок», 2023. 176 с.
8. Психологічна допомога в закладах освіти: ефективні методики та практики (з досвіду роботи) : методичний посібник / авт. кол.: Романовська Д.Д. та ін. Чернівці : Технодрук, 2024. 217 с. URL: <https://surl.li/sazrij> (дата звернення: 06.06.2025).
9. Психологічний супровід відновлення освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти (з досвіду роботи) : практ. посіб. / авт. кол. В.Г. Панок та ін. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 225 с. URL: <https://surl.li/jwurvu> (дата звернення: 06.06.2025).
10. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол.: В.В. Байдик та ін. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с. URL: <https://surli.cc/vyckso> (дата звернення: 05.06.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ СИСТЕМНИМ СУПРОВОДОМ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ У 2025/2026 Н.Р.

З урахуванням реалій сьогодення та дій правового режиму воєнного стану питання щодо надання освітніх послуг та забезпечення підтримки дітей з особливими освітніми потребами (далі – дітей з ООП) залишаються пріоритетними в 2025/2026 навчальному році. Освітній процес у закладах освіти, у яких навчаються діти з ООП, організовується відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» «Про повну загальну середню освіту» та інших актів законодавства з урахуванням безпекової ситуації. Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) [2]. Відповідно в сучасних умовах діти з ООП можуть навчатися у спеціальних школах і навчально-реабілітаційних центрах, спеціальних групах і спеціальних класах, групах і класах з інклюзивним навчанням закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також здобувати освіту за індивідуальною формою. Звертаємо увагу на те, що згідно з 55 статтею Закону України «Про освіту» право обирати заклад освіти, освітню програму, вид і форму здобуття дітьми відповідної освіти мають їхні батьки [2].

Організація навчання у спеціальній школі та навчально-реабілітаційному центрі регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221 «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний цент» (зі змінами) [6].

Звертаємо увагу на те, що зазнало змін нормативно-правове забезпечення організації навчання дітей з ООП у спеціальних групах і спеціальних класах закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Механізм утворення та умови функціонування спеціальних груп вихованців у закладах дошкільної освіти регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2025 №381 «Про затвердження Порядку утворення та функціонування спеціальних груп вихованців закладів дошкільної освіти», яка набирає чинності з 1 серпня 2025 року [10]. Механізм утворення та умови функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти регламентується наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 №1182 «Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти», який набирає чинності з 1 вересня 2025 року [9]. Спеціальні групи/класи утворюються за наявності відповідного контингенту дітей з ООП у закладі освіти та комплектуються відповідно до категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти, ступенів їхнього прояву та рівнів підтримки.

Організація інклюзивного навчання у закладах дошкільної та загальної середньої освіти регламентуються відповідно постановами Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» (зі змінами) та від 15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (зі змінами) (далі – Порядки)

[7; 8]. Порядки визначають організаційні засади функціонування груп/класів з інклюзивним навчанням у закладах освіти, алгоритм зарахування, відрахування та переведення здобувачів освіти до державних та комунальних закладів освіти. Містять рівні надання підтримки в освітньому процесі дітям з ООП, критерії визначення та умови їхнього забезпечення, Індивідуальні програми розвитку регламентують необхідність введення посади асистента вихователя/вчителя, за потреби – асистента учня (дитини), визначають особливості надання корекційно-розвиткових послуг.

Однією із складових підтримки дітей з ООП в освітньому процесі є створення в закладі освіти команди психолого-педагогічного супроводу. Звертаємо увагу, що закладам дошкільної освіти необхідно керуватись новим Положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 09.12.2024 №1713, яке набирає чинності з 1 вересня 2025 року [5]. Заклади загальної середньої освіти продовжують керуватись Примірним положенням про команду супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609. Нагадуємо, що засідання команди супроводу можуть проходити в режимі онлайн та/або у змішаному очно-дистанційному форматі. До складу команди супроводу обов'язково залучаються фахівці інклюзивно-ресурсного центру.

Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу в групі/класі з інклюзивним навчанням забезпечує асистент вихователя/вчителя, посада якого вводиться з розрахунку одна штатна одиниця на одну групу/клас. Звертаємо увагу, що відповідно до статті 26 Закону України «Про дошкільну освіту» змінена тривалість робочого часу асистента вихователя і становить 35 годин на тиждень на одну тарифну ставку [1]. Посадові обов'язки асистента вихователя/вчителя визначені листами Міністерства освіти і науки України від 25.09.2012 №1/9-675 та від 29.09.2022 №1/11471-22.

Відповідно до Порядків в освітньому процесі індивідуальні соціальні та соціально-побутові потреби дітей з ООП забезпечуються асистентом учня (дитини). Допуск асистента учня (дитини) до закладу освіти здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього». Нагадуємо про обов'язкове проходження спеціальної підготовки (навчання) асистентів учня (дитини), що можливо реалізувати на базі Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».

Для моделювання індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з ООП складається Індивідуальна програма розвитку (далі – ІПР). ІПР є обов'язковим документом для забезпечення освітнього процесу всіх дітей з ООП. Розробка ІПР є виключно командною роботою. Запорука якості ІПР – детальне вивчення комплексної оцінки всіма членами команди супроводу та їхня активна участь у її розробці. Хибною є практика перекладання обов'язків з розробки програми на одного з учасників команди. Правильним є шлях, коли кожен член команди супроводу готує свою частину ІПР, наприклад, розділ, та узгоджує її з командою. Важливо пам'ятати, що ІПР обов'язково обліковується в автоматизованій системі роботи інклюзивно-ресурсних центрів на порталі «Україна. Інклюзія». У разі виникнення труднощів у виконанні поставлених завдань ІПР учасники команди супроводу можуть рекомендувати батькам звернутися до інклюзивно-ресурсного центру з метою проведення повторної комплексної оцінки. Нагадуємо, що повторна комплексна оцінка дитини з ООП фахівцями інклюзивно-ресурсного центру проводиться також у разі переходу дитини з ООП з дошкільного закладу освіти в заклад загальної середньої освіти; переходу між рівнями освіти; переведення зі спеціального закладу дошкільної освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної/спеціальної групи закладу

дошкільної освіти або інклюзивного/спеціального класу закладу загальної середньої освіти; визначення потреби у продовженні тривалості здобуття освіти.

Нагадуємо про необхідність придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку для забезпечення підтримки дітям з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних групах/класах у закладах освіти. Придбання спеціальних засобів корекції для осіб з ООП здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 №1289 «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» та наказу Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 №414 «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» (зі змінами).

Оцінювання результатів навчання учнів з ООП у закладах загальної середньої освіти здійснюється за системою та загальними критеріями оцінювання, затвердженими МОН, та з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності) [8]. Рекомендуємо ознайомитися з методичними рекомендаціями «Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами», розробленими Державною установою «Український інститут розвитку освіти» в рамках Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні [3].

Навчання дітей з ООП за індивідуальною формою регламентується наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 №8 «Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти» (зі змінами) [4]. Відповідно до статті 12 Закону України «Про дошкільну освіту» така форма здобуття освіти передбачена і для дітей дошкільного віку, проте наразі не затверджено Положення про форми здобуття дошкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
3. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами: методичні рекомендації / укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ: УІРО, 2024. 40 с.
4. Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 №8 зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
5. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 09.12.2024 №1713). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
6. Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221 зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
7. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>.
8. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 №957 зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

9. Порядок утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 №1182). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z_1408-24#Text (дата звернення: 09.06.2025).

10. Порядок утворення та функціонування спеціальних груп вихованців закладів дошкільної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2025 №381). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році надання послуг особам з особливими освітніми потребами має здійснюватись з урахуванням продовження дії правового режиму воєнного стану, введеного указом Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року №2102-IX (зі змінами). За таких умов важливим залишається питання безпеки всіх учасників освітнього процесу, облаштування захисних споруд цивільного захисту (укриттів) в закладах з урахуванням потреб маломобільних груп населення, що забезпечить можливість безперешкодного доступу до послуг для осіб з особливими освітніми потребами. Звертаємо увагу, що укриття має відповідати вимогам доступності та передбачати можливості для переміщення і комфортного перебування в них осіб з особливими освітніми потребами. З огляду на те, що діти з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП) можуть потребувати додаткової індивідуальної підтримки під час перебування в укриттях, важливо, щоб працівники, які відповідають за переміщення та перебування в укриттях, розуміючи специфіку поведінки таких дітей, були підготовлені та володіли методами надання психологічної підтримки під час стресових ситуацій.

У контексті зазначеного актуальними залишаються методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України.

Пріоритетними завданнями ІРЦ у 2025/2026 навчальному році залишаються проведення комплексної оцінки розвитку особи з особливими освітніми потребами, у тому числі повторної, та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з особливими освітніми потребами. Однією з ключових цілей Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, розробленої Міністерством освіти і науки України, є забезпечення кожної особи якісними освітніми послугами, що відповідають її індивідуальним потребам і можливостям [1]. Зважаючи на це, звертаємо особливу увагу на якісне проведення комплексної оцінки розвитку дитини та формування висновку з детальним описом компетенцій та труднощів дитини з ООП, а також формулювання конкретних рекомендацій для педагогів і батьків. Актуальними залишаються вимоги і рекомендації щодо проведення комплексної оцінки розвитку особи, викладені в Положенні про інклюзивно-ресурсний центр [2].

Важливою складовою ефективної підтримки дітей з ООП є участь у роботі команд супроводу фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ). Фахівці ІРЦ, які брали безпосередню участь у проведенні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, відіграють важливу роль у процесі створення та реалізації індивідуальної програми розвитку дитини. Для ефективного виконання покладених на фахівців ІРЦ завдань вони мають виїжджати на місце навчання дитини з ООП, а керівники закладів освіти сприяти фахівцям ІРЦ в якісному виконанні покладених на них завдань [3].

Психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги фахівці ІРЦ надають дітям з ООП раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти, та дітям з ООП, які здобувають освіту у формі педагогічного патронажу. Водночас звертаємо увагу на ухвалені зміни до Положення про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану, згідно з якими фахівці ІРЦ мають надавати додаткові корекційно-розвиткові послуги та психологічну підтримку всім дітям з ООП за місцем їхнього тимчасового перебування в обсязі, який відповідає індивідуальним потребам дитини, стану її здоров'я та визначений у індивідуальній програмі розвитку.

В умовах інклюзивного навчання корекційно-розвиткові заняття, що визначені індивідуальною програмою розвитку, можуть проводитися педагогічними працівниками закладів освіти, введеними до штатного розпису закладу освіти (за рахунок коштів освітньої субвенції), іншими педагогічними працівниками на умовах цивільно-правових договорів (за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами), фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (у межах робочого часу фахівців), педагогічними працівниками спеціальних закладів освіти (у межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи). Корекційно-розвиткові послуги можуть надаватись як в очній (якщо це не становить загрозу життю), так і в дистанційній формі через проведення індивідуальних та групових занять [4].

Запорукою якісного надання освітніх послуг особам з особливими освітніми потребами є висококваліфіковані та відповідальні педагогічні працівники. Саме тому важливе значення має кадрове забезпечення інклюзивно-ресурсних центрів. Педагогічні працівники ІРЦ повинні дбати про постійне вдосконалення, підвищення своєї професійної компетентності шляхом самоосвіти, участі у курсах підвищення кваліфікації, заходах неформальної освіти (тренінгах, семінарах, вебінарах).

Водночас з метою збереження кадрового потенціалу рекомендуємо не допускати порушень трудового законодавства відносно педагогічних працівників. Зокрема, укладання короткострокових трудових договорів з фахівцями, сумісництво на 0,25% не забезпечує стабільність у працевлаштуванні, що може призвести до фінансової вразливості та незахищеності, спричинити психологічний стрес і негативно позначитися на продуктивності та якості виконуваної роботи.

Список використаних джерел та літератури

1. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план заходів з її реалізації на 2024-2026 роки (схвалено та затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 №527-р). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-na-20242026-roky-527r-070624> (дата звернення: 09.06.2025).

2. Положення про інклюзивно-ресурсний центр (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2021 №545 зі змінами). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP170545> (дата звернення: 09.06.2025).

3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 №765). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

4. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. №530 і від 15 вересня 2021 р. №957 (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 №483). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦШКОЛАХ, НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році організація освітнього процесу в закладах освіти, у яких здобувають освіту учні/учениці з особливими освітніми потребами, у тому числі спеціальних, має здійснюватися з урахуванням продовження дії правового режиму воєнного стану, введеного указом Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України 24 лютого 2022 року №2102-IX (зі змінами). За таких умов питання безпеки всіх учасників освітнього процесу залишається пріоритетним. З метою створення безпечних умов перебування в закладі освіти для учнів з особливими освітніми потребами та працівників закладу слід керуватися рекомендаціями Міністерства освіти і науки України [1].

На сьогодні важливим питанням залишається облаштування захисних споруд цивільного захисту (укриттів) в закладах загальної середньої освіти з урахуванням потреб маломобільних груп населення, що забезпечить можливість організовувати освітній процес для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в очному форматі. Звертаємо увагу, що укриття має відповідати вимогам доступності та передбачати можливості для переміщення й комфортного перебування в них осіб з особливими освітніми потребами. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами можуть потребувати додаткової індивідуальної підтримки під час перебування в укриттях, тому важливо, щоб працівники, які відповідають за переміщення та перебування в укриттях, були підготовлені до роботи з дітьми зазначеної категорії, розуміли специфіку поведінки таких дітей та володіли методами надання психологічної підтримки під час стресових ситуацій.

Вагомого значення набуває створення психологічно комфортного середовища в закладах освіти, надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам, здобувачам освіти, зокрема учням з особливими освітніми потребами, та залучення батьків до освітнього процесу. З метою недопущення ускладнення та погіршення їхнього психологічного стану педагогам необхідно звертати увагу на попередження вторинної психологічної травми шляхом організації комфортного, розвиваючого освітнього середовища, забезпечення заходів, спрямованих на попередження психологічного травмування. У контексті зазначеного актуальними залишаються методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки [2].

Організація освітнього процесу

Особи з особливими освітніми потребами можуть навчатися у спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах, інклюзивних або спеціальних класах закладів загальної середньої освіти. Для учнів, які за станом здоров'я потребують охоронного режиму або не можуть відвідувати освітній заклад, місцеві органи управління освітою організовують навчання за індивідуальною формою (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж).

Організація освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами у спеціаль-

них школах та навчально-реабілітаційних центрах (далі – НРЦ) ґрунтується на загальнолюдських цінностях, визначених законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», здійснюється в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи, Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №221 (зі змінами), та інших актів, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти [9].

Зарахування учнів (вихованців) до спецшколи, НРЦ, переведення до іншого закладу освіти та відрахування здійснюється відповідно до Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їхнього відрахування, переведення до іншого закладу освіти, затвердженого наказом МОН від 1 серпня 2018 р. №831.

Відповідно до законодавства та своїх установчих документів спеціальні заклади можуть здійснювати освітній процес за інституційною формою здобуття освіти: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна та мережева.

Порядок здобуття загальної середньої освіти за інституційною формою врегульований Положенням про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2019 року №536, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 22 травня 2019 року за №547/33518.

Для учнів, які за станом здоров'я не можуть навчатися в колективі, про що має бути зазначено у висновку лікарсько-консультаційної комісії закладу охорони здоров'я, за заявою батьків чи уповноважених осіб спеціальний заклад забезпечує навчання за індивідуальною формою: екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж.

Організація навчання за індивідуальною формою здобуття освіти (педагогічним патронажем) здійснюється відповідно до Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 12 січня 2016 р. №8 [8].

У разі здобуття освіти за індивідуальною чи дистанційною формою заклад забезпечує створення умов для отримання учнями психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) та участі в заходах спеціального закладу освіти.

Акцентовуємо увагу, що відповідно до постанови КМУ від 30 серпня 2022 року №979 внесено зміни *щодо діяльності спеціальної школи та НРЦ на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду)*.

Спеціальні школи незалежно від напрямку (профілю) їхньої діяльності можуть зараховувати дітей з особливими освітніми потребами незалежно від категорії (типу) їхніх особливих освітніх потреб (труднощів) та дітей, які не мають особливих освітніх потреб, і додатково створювати для них класи, зокрема змішані та інклюзивні.

На період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) спеціальні школи можуть забезпечувати надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами – особам до 18 років, які не здобувають освіти в спеціальній школі, але можуть отримувати у ній психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові та реабілітаційні послуги (допомогу), – у межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи.

Для надання послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами до спеціальної школи можуть надаватися копії документів, що посвідчують особу дитини, висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або пред'являтися електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія).

Облік змінного контингенту з особливими освітніми потребами ведеться директором

спеціальної школи (або уповноваженою ним особою) через систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів або іншими доступними засобами [9].

Щодо змісту освітньої діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти

Зміст освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти визначається Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р, Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688), Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898, для учнів, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти.

Починаючи з 2022/2023 навчального року, введений у дію новий Державний стандарт базової середньої освіти, який є логічним продовженням Державного стандарту початкової освіти та продовжує реформу загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державними стандартами результатів навчання, є освітня програма закладу загальної середньої освіти.

На основі нового Державного стандарту базової середньої освіти розроблено Типову освітню програму для 5-10(11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2021 №1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 №769), яка може бути основою для створення освітньої програми закладу спеціальної освіти [6].

Зазначена Типова освітня програма вводиться в дію поетапно, зокрема у 2025/2026 навчальному році буде застосована для організації освітнього процесу 8-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти. Відповідно наказ Міністерства освіти і науки України від 12 червня 2018 року №627 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами) втрачає чинність у 2025/2026 навчальному році в частині застосування для 5-х, 6-х, 7-х, 8-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти.

У випадку обрання закладом освіти для створення освітньої програм закладу освіти типових програм, затверджених МОН, учні 9-10-х класів спеціальних закладів освіти всіх видів продовжують навчатися за Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами, накази МОН від 26.07.2018 №815, від 10.06.2019 №808).

З урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учні 1-4-х класів з порушеннями інтелектуального розвитку у 2025/2026 навчальному році навчаються за Типовими освітніми програмами для 1-2, 3-4-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку (розробленими під керівництвом Чеботарьової О.В.), затвердженими наказом МОНУ від 19.09.2022 №836 [6].

Учні 1, 2, 3, 4-х класів (крім учнів з порушеннями інтелектуального розвитку) навчаються за Типовими освітніми програмами, затвердженими наказом МОН від 26.07.2018 №814 «Про затвердження типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами, наказ МОН від 16.08.2019 №917).

Спеціальні заклади загальної середньої освіти III ступеня для дітей з особливими освітніми потребами користуються Типовою освітньою програмою, затвердженою постановою

Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1392, наказом МОН від 22.07.2020 №944, з метою впровадження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [7].

Отже, учні 11-х та 12-х класів для дітей із сенсорними порушеннями: з порушеннями зору (сліпі, зі зниженим зором), з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом), а також учні з порушеннями опорно-рухового апарату – навчаються за зазначеною Типовою освітньою програмою.

Програми з корекційно-розвиткових занять спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Підходи до оцінювання результатів навчання учнів визначені у Методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами [3].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку початкової школи спеціальних закладів (класів) здійснюється за Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку [4].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку школи II ступеня здійснюється за Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку [5].

Освітній процес у спеціальних закладах освіти організовується відповідно до переліку навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється з урахуванням видання нових підручників, навчальних посібників, для кожної категорії дітей з порушеннями розвитку містить примітку, у якій зазначаються особливості використання програм та навчальної літератури, рекомендованих МОН для закладів загальної середньої освіти, з урахуванням характеристик навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Учні, які завершили здобуття певного рівня загальної середньої освіти, отримують відповідний документ про освіту в установленому законодавством порядку.

Список використаних джерел та літератури

1. Лист МОН від 05.06.2024 №1/9979-24 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2024/2025 року». URL: <https://surl.li/vdqfha> (дата звернення: 09.06.2025).

2. Методичні рекомендації «Щодо організації освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 н.р.». URL: <https://surl.li/neodsg> (дата звернення: 09.06.2025).

3. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами. URL: <https://surl.cc/iwexzg> (дата звернення: 09.06.2025).

4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко та ін. Київ : ІСП НАПН України, 2020. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=6163> (дата звернення: 09.06.2025).

5. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко, Н.А. Ярмола та ін.; за ред. О.В. Чеботарьової. Київ : ІСП НАПН України, 2019. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=5102> (дата звернення: 09.06.2025).

6. Наказ МОН України від 19.09.2022 №836 «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких

наказів Міністерства освіти і науки України». URL: <https://surl.lt/qtiowf> (дата звернення: 09.06.2025).

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2021 №1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 №769). URL: <https://surl.li/vppohr> (дата звернення: 09.06.2025).

8. Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН від 12 січня 2016 р. №8. URL: <https://surl.li/panirg> (дата звернення: 09.06.2025).

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №221 «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» зі змінами від 04.08.2021 №843, від 03.11.2021 №1132, від 30.08.2022 №979. URL: <https://surl.li/pgfdxs> (дата звернення: 09.06.2025).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У 2025/2026 Н.Р.

Корекційна логопедична робота є важливою ланкою комплексного психолого-педагогічного впливу на дитину, адже стимулює розвиток усіх когнітивних процесів, передусім мовленнєвої функції, розширює комунікативно-пізнавальну діяльність дітей через основні форми організації їхнього життя: гру, навчальну діяльність, рухову активність, спілкування з однолітками та педагогами. Сучасні вимоги до теорії і практики логопедії актуалізують проблему пошуку найбільш ефективних методів і прийомів корекційно-розвиткової та попереджувальної роботи з дітьми, які мають функціональні мовленнєві труднощі [8, с. 6].

Діяльність вчителя-логопеда регламентується нормативно-правовими документами, як і для інших педагогічних працівників закладів освіти, а також Положенням про логопедичні пункти системи освіти, затвердженим наказом МОНУ від 13.05.1993 №135, та Порядком утворення та функціонування спеціальних груп вихованців закладів дошкільної освіти», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2025 №381.

На логопедичні пункти та в спеціальні групи ЗДО насамперед зараховуються здобувачі освіти, функціональні мовленнєві труднощі яких перешкоджають успішному навчанню [2].

Наголошуємо, що наповнюваність спеціальних груп закладів дошкільної освіти для дітей з функціональними мовленнєвими труднощами, які потребують другого, третього рівнів підтримки, становить не більше *дванадцяти осіб*; третього, четвертого рівнів підтримки – не більше *десяти осіб*; четвертого, п'ятого рівнів підтримки – не більше *восьми осіб*. У разі неможливості сформувати окрему групу через недостатню кількість дітей до однієї групи зараховуються діти з функціональними мовленнєвими труднощами, які потребують другого-п'ятого рівнів підтримки, не більше *десяти осіб*.

Індивідуальна освітня траєкторія вихованців спеціальної групи реалізується шляхом розроблення індивідуальної програми розвитку для кожної дитини. Вона складається на підставі висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, наданого інклюзивно-ресурсним центром, та результатів психолого-педагогічного вивчення дитини командою психолого-педагогічного супроводу не пізніше, ніж упродовж одного місяця з моменту початку освітнього процесу [6].

Актуальним для вчителів-логопедів закладів загальної середньої та дошкільної освіти у 2025/2026 н.р. також є:

- оцінювання мовленнєвого розвитку дитини з метою визначення структури і ступеня складності мовленнєвих труднощів;
- виявлення індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку дитини і причин виникнення порушень у розвитку;
- вибір оптимальних для розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями корекційних програм, методів і прийомів відповідно до особливих освітніх потреб;
- організація і проведення індивідуальних і групових занять з корекції порушень усного і писемного мовлення, а також з розвитку комунікативних навичок дітей;
- індивідуальне і групове консультування батьків з визначених проблем;

- формування психолого-педагогічної компетентності батьків, діти яких навчаються в інклюзивних класах/групах;
- консультування педагогів та інших учасників освітнього процесу з питань мовленнєвого розвитку;
- забезпечення логопедичного супроводу дитини з мовленнєвими порушеннями в закладі з інклюзивним навчанням;
- допомога у впровадженні адаптованої/модифікованої освітньої програми для осіб з особливими освітніми потребами.

Нагадуємо, що весь процес корекційного навчання має чітку комунікативну спрямованість.

Звертаємо увагу, що вчитель-логопед входить до складу мультидисциплінарної команди фахівців, які реалізують психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в *інклюзивному освітньому просторі*, безпосередньо надає корекційно-розвиткові послуги, які направлені на подолання складнощів під час навчання, що пов'язані з проблемами мовленнєвого розвитку й комунікативних труднощів.

Учитель-логопед як *фахівець команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти*:

- надає корекційно-розвиткові послуги дитині з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку;
- здійснює моніторинг досягнень у мовленнєвій сфері розвитку дитини відповідно до індивідуальної програми розвитку;
- надає рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей в процесі навчання, технологій для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в індивідуальній програмі розвитку, та застосування адаптацій/модифікацій;
- консультує батьків дитини з особливими освітніми потребами [3].

Згідно з постановою КМУ від 15.09.2021 р. №957 психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги вчителі-логопеди надають шляхом проведення корекційно-розвиткових занять відповідно до Висновку про комплексну оцінку розвитку дитини. Такі заняття можуть реалізовуватися на двох рівнях: індивідуальному – вчитель-логопед застосовує індивідуалізовані методи, прийоми і форми роботи; груповому – від 2 до 8 дітей. Група комплектується з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Тривалість корекційно-розвиткових занять для вихованців ЗДО визначається відповідно до віку дітей та виду діяльності за освітніми напрямками. Для учнів ЗЗСО тривалість заняття становить: індивідуальне – 20-25 хв.; групове – 35-40 хв.

Години, визначені в індивідуальній програмі розвитку для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навантаження дітей з особливими освітніми потребами [5; 7].

Наголошуємо, що Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розробив методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти та методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів I рівнів підтримки в дітей раннього й дошкільного віку, у яких прописано:

- алгоритм визначення категорій освітніх труднощів (рівнів) у дітей раннього й дошкільного віку та порядок забезпечення їхньої підтримки в закладі дошкільної освіти;
- маркери для визначення освітніх труднощів (рівнів) у дітей раннього віку (2-3 років), дошкільного (3-6 років) та шкільного віку;
- опитувальники для визначення I рівня підтримки здобувачів освіти дошкільного та шкільного віку;

- діагностичний мінімум для визначення рівнів підтримки в дітей раннього (2-3 років) та дошкільного віку (3-6 років);
- картки досягнень дошкільників [1].

Також акцентуємо на можливості використання цифрових технологій у логопедичній практиці, які відкривають значний потенціал для підвищення ефективності корекційних занять: вони дозволяють персоналізувати підходи до кожної дитини, створювати інтерактивні вправи, швидко оцінювати прогрес. Цифрові інструменти та ресурси у роботі вчителя-логопеда:

- **Wordwall** – це платформа для створення інтерактивних навчальних вправ різних типів (пазли, матчі, кросворди, вибір правильної відповіді), які допомагають логопедам ефективно працювати над автоматизацією звуків та розвитком мовлення дітей;

- **LearningApps** – безкоштовний онлайн-сервіс, який дозволяє створювати адаптивні навчальні ігри та вправи, що легко пристосовуються до індивідуальних потреб учнів з особливостями мовлення;

- платформи для відеозв'язку (**Zoom, Google Meet**) дають змогу проводити дистанційні логопедичні заняття, демонструючи в режимі реального часу мультимедійні матеріали та вправи;

- **Padlet** – віртуальна дошка, що дозволяє збирати, зберігати та організовувати мультимедійні матеріали, планувати індивідуальні завдання, а також комунікувати з батьками й колегами;

- ігрові сервіси, як **Kahoot** та **Quizizz**, допомагають в ігровій формі проводити повторення матеріалу, підвищувати мотивацію дітей і отримувати миттєвий зворотний зв'язок про їхній прогрес.

Використання цих цифрових інструментів робить корекційну роботу більш різноманітною, цікавою й результативною, а також значно полегшує підготовку та адаптацію навчальних матеріалів [4].

Успішність подолання функціональних мовленнєвих труднощів у дітей з особливими освітніми потребами залежить від цілеспрямованого пошуку вчителями-логопедами шляхів удосконалення організації корекційної роботи, урахування індивідуальних особливостей дитини з порушеннями мовленнєвої діяльності, свідомого проектування змісту корекційного навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів і прийомів.

Список використаних джерел та літератури

1. Лист МОН №4/1196-22 від 08.06.2022 «Про методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/06/23/List.MON-4.1196-22-08.6.2022.pdf> (дата звернення: 09.06.2025).
2. Наказ МОН №135 від 13.05.1993 «Про затвердження Положення про логопедичні пункти системи освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0059-93#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
3. Наказ МОН №609 від 08.06.2018 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної та дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
4. Освітня платформа «Вчимо». URL: <https://vchymo.com/app/category/interactive-exercises> (дата звернення: 09.06.2025).
5. Постанова КМУ №957 від 15.09.2021 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov>

[ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text) (дата звернення: 09.06.2025).

6. Постанова КМУ №381 від 04.04.2025 «Про затвердження Порядку утворення та функціонування спеціальних груп вихованців закладів дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

7. Постанова КМУ №765 від 21.07.2021 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

8. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 239 с. (Серія «Професійний довідник»).

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

Голєва А.О.,

завідувач науково-методичного центру
медіаінформаційного забезпечення освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

Качмар Ю.Ю.,

Василіка К.О.,

методисти науково-методичного центру
медіаінформаційного забезпечення освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНИХ ПРАКТИК В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У 2025/2026 Н.Р.

У сучасному світі, насиченому інформацією, медіаграмотність стала однією з ключових компетентностей, необхідних кожному громадянину. Уміння критично сприймати медіа-контент, аналізувати джерела, розрізняти факти й маніпуляції, безпечно поводитися в інформаційному середовищі – усе це є важливими навичками, які потребують цілеспрямованого формування з раннього віку. Саме тому інтеграція елементів медіаграмотності в освітній процес набуває особливої ваги та актуальності, зокрема в умовах інформаційної війни, яку переживає українське суспільство.

Водночас важливо відзначити, що за останні роки в Україні вже зроблено чимало для розвитку медіаосвіти та залучення педагогів до цього процесу: розроблено державну Стратегію розвитку медіаграмотності до 2026 року [17], створено навчальні програми та різноманітні онлайн-курси, напрацьовано інтерактивні матеріали для роботи з учнями тощо. У цьому процесі активно беруть участь державні інституції, громадські організації, міжнародні партнери. Педагогічна спільнота демонструє високу зацікавленість у темі, а практика впровадження елементів медіаграмотності в освітній процес – від дитячих садочків до ЗВО – постійно розширюється. У 2025/2026 навчальному році ця робота має набути ще більш системного і практичного характеру з урахуванням сучасних викликів, потреб учнівства та наявних ресурсів.

З огляду на актуальність теми медіаграмотності, збільшення інтересу до неї серед різних верств населення, розвиток технологій тощо можемо виділити певні тенденції та тренди у сфері медіаграмотності, зокрема ті, які найбільш релевантні для українського інформаційного ландшафту. Розгляньмо, як ці тенденції проявляються в освітній галузі та як педагоги можуть реалізувати їх в освітньому процесі.

1. Медіаграмотність для всіх і для кожного

Підвищення кіберграмотності й інформаційної грамотності громадян є одним із напрямків державної політики в Україні. Так на вседержавному рівні впроваджено проведення всеукраїнських уроків із кібербезпеки та медіаграмотності, уроків єдності, а у 2021 році Міністерство культури та стратегічних комунікацій України заснувало *національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр»* [13].

Одним із успішних надбань цього проєкту стало щорічне проведення *Національного тесту з медіаграмотності* [14]. У 2024 році Національний тест з медіаграмотності пройшли понад 76 тисяч українців. Тест проводять у рамках Глобального тижня медіаграмотності,

який проходить кожного року у другій половині жовтня. Рекомендуємо педагогам долучатися до проходження тесту у 2025 році та заохочувати до цього своїх учнів.

Водночас спостерігаємо тенденцію до появи в Україні медіаграмотних проєктів і ініціатив, які охоплюють окремі категорії громадян, та створення матеріалів, проведення досліджень вузького спрямування. Наприклад, для військовослужбовців був запущений навчальний курс із кібербезпеки у застосунку «Армія+». А науково-популярне видання «Куншт» розпочало реалізацію проєкту для старшокласників «ПРУФ (підліткова редакція українських фактчекерів)».

Освітняни також залишаються пріоритетною категорією, залученою до медіаграмотних ініціатив. Так в Україні триває реалізація проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті», який орієнтований саме на педагогічну спільноту. Щороку навесні та восени проводиться черговий набір учасників. І якщо раніше до участі в проєкті запрошували насамперед педагогів суспільно-гуманітарних дисциплін, то з кінця 2024 року учасниками можуть стати вчителі всіх предметів.

Зареєстровані учасники проходять навчання та отримують доступ до матеріалів, розроблених експертами проєкту. Також у рамках проєкту регулярно проводяться різноманітні тренінги, воркшопи, вебінари для педагогів.

Також суттєву підтримку педагогам надає Академія української преси [2]. Під егідою академії було створено чимало навчальних підручників і методичних посібників з медіаосвіти на допомогу педагогам, які хочуть інтегрувати медіаграмотні практики у викладання своїх предметів. На сайті АУП регулярно поповнюється новими матеріалами вкладка «Наші видання» [8].

2. Медіаосвітні втрати

«Розвиток медіаграмотності в суспільстві починається із закладу освіти», – зазначає Максим Запорожченко, менеджер медіаосвітніх програм Академії української преси, завідувач центру цифрової освіти та медіакультури Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти [3].

Тож коли ми сьогодні говоримо про освітні втрати, маємо розуміти, що ця проблема стосується і медіаосвіти. Освітні втрати з медіаграмотності в Україні стали особливо помітними внаслідок повномасштабної війни. Порушення освітнього процесу, емоційне виснаження, вимушене переміщення учнів і вчителів, а також зменшення доступу до якісних освітніх ресурсів призвели до того, що значна частина дітей і підлітків залишилася без систематичного розвитку критичного мислення та навичок роботи з інформацією. На цьому тлі посилилася вразливість молоді до дезінформації, маніпуляцій і шкідливого контенту, зокрема в соціальних мережах і месенджерах.

Щоб подолати ці освітні втрати, необхідно системно впроваджувати медіаосвіту в шкільні та позашкільні програми. Цьому сприятиме і вибір курсів з медіаграмотності для варіативної складової навчального плану закладу освіти, і інтеграція елементів медіаосвіти в предмети базового навчального плану.

Сьогодні є *три модельні навчальні програми з медіаграмотності*, які отримали гриф Міністерства освіти і науки України «Схвалено для використання в освітньому процесі»:

- програма «Основи медіаграмотності. 5-6 класи» (авт. О. Мокрогуз) [10];
- програма «Основи медіаграмотності. 7-8 класи» (авт. О. Мокрогуз, О. Желіба) [11];
- програма «Основи медіаінформаційної грамотності. 10-11 класи» (авт. О. Мокрогуз, О. Желіба) [12].

Водночас інтеграція медіаграмотних практик у щоденний освітній процес є не менш дієвою, адже навчання базових навичок медіаграмотності є частиною наскрізних компетентностей, закладених у концепцію Нової української школи. Зараз є багато ресурсів, навчальних матеріалів і проєктів, які можуть бути помічними для вчителя в цьому питанні.

Для вашої зручності й систематизації корисних ресурсів ми зібрали *тулкіт, тобто набір інструментів, з медіаграмотності* [18]. У тулкіті ви знайдете навчальні програми,

посібники, корисні ресурси для самоосвіти, ідеї для медіаграмотних уроків тощо. Плануємо і надалі наповнювати його новими матеріалами.

Також педагогам не варто забувати і про підвищення власної медіакомпетентності. Тому звертаємо вашу увагу на реліз оновленого й доповненого *онлайн-курсу з медіаграмотності «Very Verified 2.0»*, який створений міжнародною організацією IREX спільно зі студією онлайн-освіти EdEra в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті». Курс пояснює, як орієнтуватися в інформації довкола, розпізнавати маніпуляції, мову ворожнечі, дезінформацію, пропаганду та бути стійкими до них. Пройти курс можна безкоштовно [15].

3. Травматизувальна медіаосвіта

«Медіа не можуть не повідомляти важливу для життєвих рішень інформацію, не можуть не висвітлювати війну й зумовлені нею трагедії [...] Разом із тим відбувається медіатравматизація, ретравматизація, повторне переживання воєнних жахів, спровоковане медіапродукцією. [...] Медіапсихосвіта як частина інфомедійної грамотності – дуже на часі. Медіаосвіта стає не лише практикою формування медіаграмотності, але й практикою, яка сприяє посттравмівному зростанню, дає ресурси долання і єднання, сили витримати війну і відновлюватися», – стверджує Любов Найдьонова, докторка психологічних наук, заступниця директора Інституту соціальної та політичної психології НАПН України [3].

Тож чимало медіаосвітян відзначають посилення роботи в новому напрямку, спрямованому на збереження ментального здоров'я громадян у споживанні емоційно важкого медіаконтенту під час війни, протидію медіатравмі та розвиток здорового медіаспоживання.

Так на допомогу педагогам у межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті» було розроблено *гайд «7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни»* для протидії медіатравмуванню і шкоді, яка може бути нанесена через споживання інформації [1]. У посібнику запропоновані практичні кроки до збереження ментального здоров'я вчителів і учнів, а також містяться поради і практики, спрямовані на розвиток здоров'язберезувальної медіакомпетентності.

Окрім цього, у рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» створено *посібник з порадами щодо здорового медіаспоживання під час війни* [16].

Також радимо фахівцям психологічної служби закладів освіти звернути увагу на діагностування медіатравми в дітей і підлітків. Чимало тематичних матеріалів на допомогу можна знайти на *онлайн-ресурсі «Медіапсихологія і медіаосвіта»* відділу психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України [9]. Працівники відділу наразі реалізують всеукраїнський дитячо-батьківський проєкт «Протидія медіатравмі в складі травматизації війною», що має на меті створити технологію діагностики медіатравми дитини, якою зможуть користуватися всі психологи закладів освіти в дистанційному форматі.

4. ІІІ-грамотність

У кінці 2024 року команда Національного проєкту з медіаграмотності «Фільтр» представила аналітичний звіт про вплив штучного інтелекту на розвиток медіаграмотності [5]. У ньому авторки зазначають, що «з одного боку, ІІІ сприяє персоналізації, надаючи користувачам можливість швидше знаходити потрібну інформацію, покращує користувацький досвід [...]. З іншого боку, ІІІ створює значні проблеми для інформаційної та медійної грамотності, серед яких: алгоритмічні упередження, викривлення інформації, поширення дезінформації тощо». Фахівчині зауважують, що ІІІ-грамотність, яку можна розглядати як частину медіаграмотності, нині актуальніша, ніж будь-коли.

Також у щорічному дослідженні Індексу медіаграмотності українців за 2024 рік вперше презентовано окремий субіндекс «Штучний інтелект» [6]. Результати дослідження демонструють, що рівень ІІІ-грамотності українців суттєво нижчий, ніж загальний рівень

медіаграмотності: лише 24% опитаних виявили високий або вищий за середній рівень обізнаності про роботу ШІ, коли такі ж рівні загальних медіаграмотних навичок демонструють 72% респондентів.

Хоч штучний інтелект уже стрімко проникає в різні сфери нашого життя, та насправді не так багато українців мають чітке розуміння того, як діє ШІ, як із ним працювати, які його переваги і які виклики він створює. Покращення цієї обізнаності – найкращий спосіб для протидії ризикам, які провокує хаотичне і нерегульоване використання ШІ.

Міністерство цифрової трансформації України спільно з Міністерством освіти і науки України розробило *інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій ШІ в закладах загальної середньої освіти* [7]. Засновані на найкращих міжнародних практиках, зібрані поради мають на меті ознайомити вчителів та учнів із правилами безпечної та ефективної інтеграції ШІ в освітні процеси.

Крім того, в Україні функціонує платформа «Штучний інтелект і дезінформація» від Інституту інноваційного врядування [19]. Тут розміщено різні просвітницькі матеріали для підвищення ШІ-грамотності серед суспільства та для пояснення того, як технології ШІ можуть бути використані для поширення дезінформації

Також Міністерство освіти і науки України, Академія української преси, EdEra, Google тощо регулярно організовують різноманітні безкоштовні тренінги, курси, інтенсиви для освітян, які хочуть освоїти інструменти штучного інтелекту. Рекомендуємо слідкувати за анонсами, долучатися до навчальних заходів і підвищувати свою ШІ-грамотність.

Тож у 2025/2026 навчальному році впровадження медіаграмотних практик в освітній процес залишається одним із ключових напрямів розвитку сучасної української освіти.

Педагоги мають змогу опиратися на:

- актуальні державні стратегії та модельні програми;
- якісні освітні ресурси, створені українськими та міжнародними організаціями;
- практичні інструменти для щоденної роботи з учнями різного віку.

Серед головних акцентів цього року:

- подолання освітніх втрат з медіаграмотності;
- підтримка ментального здоров'я через травмацілювальні підходи медіаосвіти;
- розвиток ШІ-грамотності в межах інформаційної освіти.

Послідовне й гнучке впровадження елементів медіаосвіти сприятиме формуванню критичного мислення, медійної обізнаності й стійкості до дезінформації серед учнівської молоді. Запропоновані методичні матеріали та ресурси можуть стати дієвою основою для цього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. 7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни : посібник для вчителя / О. Вознесенська, Н. Дятел, Л. Найдьонова, О. Тараненко, Н. Умеренкова. IREX в Україні, 2024. 147 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YnXv8Wxh55f4-FQ8Mqn5RHP6Co-JJKu4/view> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Академія української преси. URL: <https://www.aup.com.ua/> (дата звернення: 30.05.2025).

3. Баранівська М., Поліковська Ю. Медіатравма, освітні втрати, ШІ. Чому медіаграмотність має бути базовою навичкою. *Детектор медіа. Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/37177/2025-01-10-mediatravma-osvitni-vtraty-shi-chomu-mediagramotnist-maie-buty-bazovoyu-navychkoyu/> (дата звернення: 30.05.2025).

4. Баранівська М., Поліковська Ю. Штучний інтелект, телеграм, повернення політики. Головні виклики 2025 року. *Детектор медіа. Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/>

trendi/post/37128/2025-01-06-shtuchnyy-intelekt-telegram-povernennya-polityky-golovni-vyklyky-2025-roku/ (дата звернення: 30.05.2025).

5. Вплив штучного інтелекту на розвиток медіаграмотності : звіт. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/shi-zvit.pdf> (дата звернення: 30.05.2025).

6. Індекс медіаграмотності українців: 2020-2024 : аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження. URL: <https://detector.media/doc/images/news/archive/2021/240621/2024-mli-ukr-full.pdf> (дата звернення: 30.05.2025).

7. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти : проект. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Інструктивно_методичні_рекомендації_щодо_ШІ_в_ЗЗСО.pdf (дата звернення: 30.05.2025).

8. Каталог видань. Академія української преси. URL: <https://www.aup.com.ua/book-review/> (дата звернення: 30.05.2025).

9. Медіапсихологія і медіаосвіта. Відділ психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. URL: <http://mediaosvita.org.ua> (дата звернення: 30.05.2025).

10. Мокрогуз О.П. Модельна навчальна програма «Основи медіаграмотності» (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 25 с. URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/Osnovy_MG_2021final.pdf (дата звернення: 30.05.2025).

11. Мокрогуз О.П., Желіба О.В. Модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу «Основи медіаграмотності» (7-8 класи) для закладів загальної середньої освіти / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 28 с. URL: https://medialiteracy.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/Model_Program_2022_web.pdf (дата звернення: 30.05.2025).

12. Мокрогуз О.П., Желіба О.В. Основи медіаінформаційної грамотності для 10-11 класів : навчальна програма / за заг. ред. В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 38 с. URL: <https://medialiteracy.org.ua/osnovy-mediainformatsijnoyi-gramotnosti-10-11-klassy-navchalna-programa/> (дата звернення: 30.05.2025).

13. Національний проект з медіаграмотності «Фільтр». URL: <https://filter.mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 30.05.2025).

14. Національний тест з медіаграмотності. Національний проект з медіаграмотності «Фільтр». URL: <https://filter.mcsc.gov.ua/projects/natsionalnyy-test-z-mediahramotnosti/> (дата звернення: 30.05.2025).

15. Онлайн-курс з медіаграмотності «Very Verified 2.0». URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/6177> (дата звернення: 30.05.2025).

16. Поради щодо здорового медіаспоживання під час війни : посібник. URL: <https://drive.google.com/file/d/1IROd1S0XBLLAeyiP7hO0oDJi7a6EJXn/view> (дата звернення: 30.05.2025).

17. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/the-strategy-of-the-ministry-of-culture-and-information-policy-of-ukraine-for-media-literacy-development-until-2026.pdf> (дата звернення: 30.05.2025).

18. Тулкіт з медіаграмотності. НМЦ медіаінформаційного забезпечення освіти. URL: <https://wool-ease-276.notion.site/1f8a6253322d8055a1fcd8f81eefb796> (дата звернення: 30.05.2025).

19. Штучний інтелект і дезінформація. Інститут інноваційного врядування. URL: <https://ai.instingov.org/> (дата звернення: 30.05.2025).

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОБОТИ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Сучасні реалії ставлять перед бібліотеками Чернівецької області та України нові виклики. Попри складні обставини, бібліотеки залишаються не лише культурними осередками, але й важливими центрами підтримки громад у період соціальної та психологічної нестабільності.

У 2025/2026 н.р. необхідно надати ще більше уваги плануванню організації роботи бібліотек, оскільки саме це допоможе бібліотекам адаптуватися до нових умов і виконувати свою місію. Планування дозволяє передбачати ризики, визначати пріоритети та забезпечити ефективну роботу з користувачами різних вікових груп і потреб.

Зауважуємо: у Концепції Нової української школи визначено те, що НУШ матиме у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек [9, с. 24]. В умовах воєнного стану, передбачаючи недоотримання інформації для учнів та вчителів, варто уникати освітніх втрат у бібліотечному інформаційному просторі. Запорукою уникнення такого явища стане унікальний потенціал інтернет-мережі. Саме інтернет надає особливі можливості для освіти, оскільки має не лише величезний невичерпний масив освітньої інформації, а й виступає як засіб, інструмент для її пошуку, опрацювання, представлення.

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (далі – Закон) «бібліотека є інформаційним, культурним, освітнім закладом (установою, організацією) або структурним підрозділом, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки» [1, с. 2].

Цей Закон визначає основні принципи функціонування бібліотек в Україні, їхню роль у суспільстві та забезпечення доступу до інформації. Ознайомлення з ним допоможе книгозбірням краще організувати свою діяльність відповідно до чинного законодавства [1, с. 2-7].

Частиною другою статті 4 Закону визначено, що держава координує діяльність бібліотек усіх форм власності, регулює діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності.

Бібліотечні ресурси – упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях інформації, бази даних, мережні інформаційні ресурси, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі інформації.

Відповідно до статті 11 Закону бібліотеки України є складовою частиною інформаційної системи держави, а бібліотечні ресурси – складовою частиною інформаційних ресурсів держави.

Указом Президента України від 28 грудня 2021 року №685 уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» та затверджено Стратегію інформаційної безпеки [2, с. 1-2].

Стратегією визначено, що основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки України є стійкість та взаємодія, для досягнення яких необхідним є виконання певних стратегічних цілей та завдань. Зокрема, досягнення стратегічної цілі «Розвиток

інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу» здійснюватиметься шляхом виконання завдань, одним з яких є стимулювання інновацій та забезпечення всебічного розвитку й захисту національної інформаційної інфраструктури, зокрема її телекомунікаційної складової, як сукупності різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних (електронних комунікаційних) мереж, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їхнє функціонування.

Бібліотечні ресурси як складова інформаційних ресурсів держави потребують особливої уваги, а також розвитку й захисту, зокрема і від поширення ворожих інформаційних впливів.

З огляду на це вважаємо, що в умовах збройної агресії російської федерації проти України актуалізація бібліотечних фондів є необхідною та водночас має відбуватися виважено, з урахуванням виду бібліотеки та із застосуванням індивідуального підходу до кожного документа, який зберігається в її фонді.

У процесі актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України у складі бібліотечних фондів рекомендовано не залишати видання:

1. Зміст яких порушує вимоги частини третьої статті 2 Закону України «Про захист суспільної моралі», а саме:

- які пропагують війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України;

- які містять виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України;

- які глорифікують осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, представників збройних формувань російської федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, у тому числі шляхом їхнього визначення як «повстанці», «ополченці», «ввічливі військові люди».

2. Внесені до Переліку книжкових видань, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини, що ведеться Державним комітетом телебачення і радіомовлення України та оприлюднюється на його офіційному вебсайті.

3. Внесені до Переліку видавничої продукції держави-агресора, на ввезення якої надано відмови у видачі дозволів на підставі негативних висновків експертної ради Держкомтелерадіо у зв'язку з невідповідністю видань Критеріям оцінки видавничої продукції, що ведеться Державним комітетом телебачення і радіомовлення України та оприлюднюється на його офіційному вебсайті.

4. Автора (одного з авторів) яких внесено до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, що ведеться Міністерством культури та інформаційної політики України та оприлюднюється на його офіційному вебсайті за посиланням: <https://mcsc.gov.ua/>.

5. До видавців або авторів яких застосовано спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до рішень Ради національної безпеки і оборони України, прийнятих згідно із Законом України «Про санкції» та введених у дію відповідними Указами

Президента України, зокрема видавництв Ексмо, АСТ, Центрполиграф, Издательский дом «Питер», Яуза, Яуза-пресс, Вече, Алгоритм, Книжный мир (позиції 20-28 додатку 2 до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2019 року «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», введеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2019 року №82).

6. Автори яких публічно підтримали агресію російської федерації проти України, інформація про що міститься у відкритому доступі в мережі Інтернет.

Зважаючи на особливий статус та призначення національних, державних та центральних (обласних універсальних наукових) бібліотек, у разі зберігання у їх фондах вищезазначених документів такі бібліотеки не повинні популяризувати та представляти їх у відкритому доступі читачам [8].

Також не рекомендується зберігати в бібліотечних фондах фізично зношені та морально застарілі видання, зокрема періоду СРСР, за винятком окремих документів, що становлять ядро бібліотечного фонду (видання краєзнавчого характеру, книжкові пам'ятки тощо).

Варто звернути увагу, що відповідно до статті 19 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» незалежно від форм власності бібліотеки не мають права вилучати та реалізовувати документи, що належать до цінних і рідкісних видань, унікальних документальних пам'яток, крім випадків, передбачених законодавством.

Списання документів з бібліотечних фондів здійснюється відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими актами у сфері бухгалтерського обліку.

Процедура списання документів з фондів бібліотек державної власності визначена Порядком списання об'єктів державної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2007 року №1314 (із наступними змінами).

Механізм списання документів з фондів бібліотек комунальної власності визначається відповідними органами місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Документальне оформлення списання документів із фондів бібліотек державної і комунальної власності здійснюється відповідно до Порядку складання типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 13 вересня 2016 року №818 (із наступними змінами), а також Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 23 січня 2015 року №11 (із наступними змінами).

Інформація про списані видання (бібліографічні записи) вилучається з карткових та електронних каталогів.

Рекомендовано вести окремий службовий облік документів, списаних у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, з метою подальшого врахування при поповненні бібліотечних фондів за рахунок відповідних бюджетних програм.

Також вважаємо, що слід припинити поповнення бібліотечних фондів виданнями, що мають походження або виготовлені та/або ввезені з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України, відповідно до статті 28 1 Закону України «Про видавничу справу».

Натомість важливою передумовою щодо планомірного розвитку популяризації розвитку читання в сучасних умовах є Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України».

Ця стратегія має на меті популяризацію читання серед різних вікових груп, що є важливим аспектом розвитку інформаційної культури. Бібліотеки можуть використовувати цю стратегію для організації заходів, спрямованих на залучення читачів та окреслення

основних напрямків розвитку бібліотек, акцентуючи увагу на інноваціях та адаптації до потреб користувачів. Вона стане корисною для формування планів роботи книгозбірень у контексті сучасних викликів [11, с. 8].

Рекомендуємо у 2025/2026 н.р. визначити одним із пріоритетних напрямків роботи бібліотек волонтерські проекти та благодійну діяльність. Так бібліотекарі Чернівецьчини зможуть максимально зберегти зацікавленість до української книги через перелік різноманітних заходів з подальшою передачею книг у східні області України та за межі України для її подальшого розповсюдження серед дітей тимчасово переміщених осіб.

Метою ряду заходів є покращення психоемоційного стану людей, які знаходяться під щоденними ворожими обстрілами, а також на підтримку читання українськомовної літератури з метою підвищення соціальної активності, свідомості громадян, популяризації української мови, використання її у повсякденному житті.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію інформаційної безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text>.
3. Хемчян І.І. Інформаційно-освітній простір бібліотеки закладу загальної середньої освіти. Роль інновацій як чинника розвитку освітнього простору: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 26 берез. 2021 р.). Міжнар. гуманіт. дослідн. центр, Research Europe. Дніпро, 2021. С. 33-37.
4. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практ. посіб. / авт.-уклад.: Оксана Бояринова, Оксана Бруй, Лариса Лугова, Ярослава Сошинська, Ірина Шевченко. Київ : УБА, 2020. 103 с.
5. Блудова І.Г. Нова Українська школа – нова бібліотека. Методичний вісник. 2019. С. 4.
6. Сучасна бібліотека: веб-сервіси сучасної бібліотеки : метод. матеріали / укладач В.С. Ручка. Харків : ХОУНБ, 2014. 38 с. URL: <http://library.kharkov.ua/libdruk/LibKh-00000000142.pdf>) 23.05.2024.
7. Баліка Л.М. Шкільна бібліотека та інформаційно-комунікаційні технології. Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Рівне : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т., 2016. Вип. 4. С. 305-311.
8. Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2019. 202 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24035>) 23.05.2024.
9. Сидоренко О.М. Сучасний бібліотечний простір у НУШ – крок до успіху. На допомогу шкільним бібліотекарям. 2020. №1 (січ.). С. 24-32.
10. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/rekomendatsii-ministerstva-kultury-ta-informatsiynoi-polityky-ukrainy-shchodo-aktualizatsii-bibliotechnykh-fondiv-u-zv-iazku-zibroynoi-ahresiieiu-rosiyskoi-federatsii-proty-ukrainy/>.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №219-р. «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#n8>.